

SAMMANDRAG

Utkomststöd. Handbok för tillämpning av lagen om utkomststöd. 6:e rev. uppl. Helsingfors, 2007. 151 s. (Social- och hälsovårdsministeriets publikationer, ISSN 1236-2050, 2007:12)
ISBN 978-952-00-2336-2 (inh.), ISBN 978-952-00-2337-9 (PDF)

Lagen om utkomststöd (1412/1997) har varit i kraft sedan år 1998. Den aktuella handboken om utkomststöd ersätter den tidigare handboken som publicerades år 2003 (SHM, handböcker 2003:10). Bestämmelserna i lagen om utkomststöd ingår i handboken sådana de lyder 1.1.2007.

Utkomststödet tryggar det oundgängliga utkomststöd som avses i grundlagen och främjar en persons eller familjs förmåga att klara sig självständigt. Syftet med förebyggande utkomststöd är att främja den sociala tryggheten och ett självständigt liv samt förebygga marginalisering och långvarigt beroende av utkomststöd. För att förbättra utkomststödssystemets funktionsduglighet har ändringar gjorts till lagen om utkomststöd, med hjälp av vilka avsikten är att utvidga användningen av förebyggande utkomststöd i kommunerna, förkorta klienternas väntetider samt effektivisera användningen av behovsprövning då stöd beviljas.

Utkomststödet struktur och finansiering ändrades fr.o.m. ingången av år 2006 genom att stödet indelades i grundläggande utkomststöd, kompletterande utkomststöd och förebyggande utkomststöd. I och med ändringen omfattas det grundläggande utkomststödet inte längre av den allmänna statsandelen för social- och hälsovården. I fortsättningen deltar kommunen och staten med lika stora andelar i kostnaderna för det grundläggande utkomststödet. Ändringen har inte inverkat på grunderna för beviljande av utkomststöd och inte heller på det belopp som har utbetalats till klienten. Man hoppas dock på att ändringen skall leda till att praxis vid beviljande av utkomststöd skall bli mer enhetlig.

Lagen om utkomststöd ändrades fr.o.m. 1.9.2006 så att klientens andel av boendekostnaderna inte längre inkluderas i utkomststödet grunddel. Det år 2002 inledda försöket med att en del av förvärvsinkomsterna för ett hushåll som får utkomststöd lämnas obeaktade vid beviljande av utkomststöd fortsätter till och med år 2008.

Till de delar som ställningstagandena i handboken baserar sig direkt på gällande lagstiftning är anvisningarna i handboken bindande för kommunerna. Rättsfallen i handboken och Högsta förvaltningsdomstolens etablerade beslutspraxis är avsedda att styra beslutsfattandet i kommunerna. I övrigt skall social- och hälsovårdsministeriets ställningstaganden och tolkningsrekommendationer ses som rekommendationer avsedda att stödja utkomststödsarbetet och beslutsfattandet i kommunerna.

Ett viktigt tema i handboken är att kommunerna skall, för att förebygga marginalisering och att behovet av utkomststöd blir långvarigt, använda metoder som grundläggande utkomststöd, kompletterande och förebyggande utkomststöd, social kreditgivning samt ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning för att trygga utkomsten för kommuninvånare med låga inkomster. Denna helhet omfattar även arbetsmetoder inom ramen

för klientlagen inom socialvården, socialt arbete och andra arbetsmetoder inom socialvården som används för att stödja sysselsättning och ett självständigt liv. Social- och hälsovårdsministeriet hoppas att den aktuella handboken är till hjälp i utkomststödsarbetet.

Nyckelord: Bastrygghet, lagen om utkomststöd, utkomststöd

TIIVISTELMÄ

Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. 6. korj. p. Helsinki, 2007. 151 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, ISSN 1236-2050, 2007:12)
ISBN 978-952-00-2336-2 (nid.), ISBN 978-952-00-2337-9 (PDF)

Toimeentulotuesta annettu laki (1412/1997, toimeentulotukilaki) on ollut voimassa vuodesta 1998. Käsillä oleva toimeentulotukiopas korvaa edellisen, vuonna 2003 julkaistun oppaan (STM, oppaita 2003:10). Opas sisältää toimeentulotukilain säännökset sellaisina kuin ne ovat voimassa 1.1.2007.

Toimeentulotuen avulla turvataan vähintään perustuslaissa tarkoitettu välttämätön toimeentulo sekä edistetään henkilön tai perheen itsenäistä selviytymistä. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Toimeentulotukijärjestelmän toimivuuden parantamiseksi toimeentulotukiin on sen voimassaolon aikana tehty useita muutoksia, joiden tarkoituksena on ollut laajentaa ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä kunnissa, lyhentää asiakkaiden jonotusaikoja sekä tehostaa tarveharkinnan käyttöä tukea myönnettäessä.

Toimeentulotuen rakennetta ja rahoitusta muutettiin vuoden 2006 alusta lukien jakamalla toimeentulotuki perustoimeentulotukeen, täydentävään toimeentulotukeen ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Samalla perustoimeentulotuki irrotettiin yleisestä sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuudesta. Perustoimeentulotuen kustannuksiin osallistuvat jatkossa kunta ja valtio yhtä suurin osuuksin. Muutos ei vaikuttanut toimeentulotuen myöntämisperusteisiin eikä myöskään asiakkaan saamaan toimeentulotuen määrään, joskin sen toivotaan vaikuttavan toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjä yhtenäistävästi.

Toimeentulotuesta annettua lakia muutettiin 1.9.2006 lukien siten, että toimeentulotuen perusosaan ei enää sisällytetä osuutta asiakkaan asumismenoista. Vuonna 2002 alkanutta kokeilua, jossa osa tuensaajatalouden ansiotuloista jätetään ottamatta huomioon toimeentulotukea myönnettäessä, on jatkettu vuoden 2008 loppuun.

Oppaassa esitetyt oikeustapaukset ja Korkeimman hallinto-oikeuden vakiintunut ratkaisukäytäntö on tarkoitettu ohjaamaan päätöksentekoa kunnissa. Ministeriö korostaa, että toimeentulotuen tarpeen arvioinnissa tulee käyttää ensin toimeentulotukeen nähden ensisijaisia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi asiakasmaksun alentamista. Muilta osin sosiaali- ja terveysministeriön kannanotot ja tulkintasuositukset on tarkoitettu suosituksina tukemaan kunnissa tapahtuvaa toimeentulotukityötä ja päätöksentekoa.

Oppaan tärkeänä teemana on että, syrjäytymisen ja toimeentulotuen tarpeen pitkäaikaisutumisen ehkäisemiseksi kunnat käyttäisivät perustoimeentulotuen, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen, sosiaalisen luototuksen sekä talous- ja velkaneuvonnan välineitä pienituloisten kuntalaisten toimeentulon turvaamiseksi. Tähän kokonaisuuteen sisältyvät myös työllistymisen tukemiseksi ja itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi käytettävät sosiaalihuollon asiakaslain, sosiaalityön ja muut sosiaalihuollon työmenetelmät. Sosiaali- ja terveysministeriö toivoo, että käsillä oleva opas on avuksi toimeentulotukityössä.

Asiasanat: Perusturva, toimeentulotukilaki, toimeentulotuki

SUMMARY

Social assistance. Handbook for the Application of the Act on Social Assistance. 6th rev. ed., Helsinki, 2007. 151pp. (Publications of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2050, 2007:12)
ISBN 978-952-00-2336-2 (pb), ISBN 978-952-00-2337-9 (PDF)

The Act on Social Assistance (1412/1997) has been in force since 1998. The present handbook on social assistance replaces the previous handbook from 2003 (MSAH Handbooks 2003:10). The handbook includes the provisions of the Act on Social Assistance as they read in the amended Act of 1 January 2007.

Social assistance is intended to secure at least the necessary income referred to in the Constitution of Finland as well as to promote the independent coping of individuals and families. The aim of preventive social assistance is to promote individuals' and families' social security and coping independently as well as to prevent social exclusion and long-term dependence on social assistance. In order to improve the effectiveness of the social assistance system the Act has been amended several times since its entry into force to increase the use of preventive social assistance in municipalities, shortening client waiting lists and intensifying the use of means testing when granting assistance.

The structure and financing of social assistance were revised at the beginning of 2006 by dividing social assistance into basic, supplementary and preventive social assistance. In the same context, it was decided that basic social assistance would no more be covered by the general central government transfer to municipal social welfare and health care. In the future, the municipality concerned and the state will share the costs of basic social assistance equally. The amendment did not affect the criteria for granting social assistance, nor the amount of assistance received by a client, even though it is hoped to make the granting procedures more uniform.

The Act on Social Assistance was amended on 1 September to the effect that a certain percentage of the client's housing costs is no more included in the basic amount. The trial started in 2002 in which part of the earnings of a household in receipt of social assistance is not taken into account when granting social assistance has been extended to the end of 2008.

As far as the standpoints presented in the handbook are directly based on the legislation in force the instructions given in the handbook are binding on the municipalities. The legal cases and the established judgment procedure of the Supreme Administrative Court looked at in the handbook are meant to guide the decision-making by municipal authorities. In other respects the standpoints of and the interpretations recommended by the Ministry of Social Affairs and Health are intended to support the work related to granting social assistance and decision-making in municipalities.

The important theme of the handbook is that, in order to prevent social exclusion and long-term need of social assistance, municipal authorities should use basic, supplementary and preventive social assistance, social loans and financial and debt counselling as tools in securing the income of municipal residents on small incomes.

This should also involve the working methods under the Act on the Status and Rights of Social Welfare Clients, and those used in social work and otherwise in the provision of social welfare in order to support people's access to employment and promoting their living independently. The Ministry of Social Affairs and Health hopes that the present handbook will be of help in the work regarding social assistance.

Key words: Act on Social Assistance, basic security, social assistance

SISÄLLYS

Sammandrag.....	3
Tiivistelmä.....	5
Summary	7
INLEDNING.....	13
1 SYFTET MED UTKOMSTSTÖDET	16
2 VERKSTÄLLIGHET OCH STATSANDEL	17
2.1 Fastställande, betalning och justering av förskott på statsandel för grundläggande utkomststöd	17
2.2 Fastställande av statsandel för det grundläggande utkomststödet	18
2.3 Betalning av slutpost och återkrav av statsandel för grundläggande utkomststöd ..	19
2.4 Sökande av ändring i beslut som gäller statsandel	20
3 RÄTT TILL UTKOMSTSTÖD.....	20
3.1 Utkomststödet skall utnyttjas i sista hand.....	20
3.2 Långvariga klienter.....	23
3.3 Studerande	24
3.4 Företagare	29
3.5 Värnpliktiga och civiltjänstgörare	31
3.6 Fångar	31
3.7 Skuldsanering	33
3.8 Försörjningsplikt.....	34
3.9 Enskilt stöd för tryggnad av ett skäligt uppehälle.....	37
3.10 Utkomststödet förhållande till barnskyddet och stödåtgärder för handikappade.....	37
4 UTKOMSTSTÖDET BEVILJAS AV DEN KOMMUN DÅR DEN SÖKANDE VISTAS	40
4.1 Stadigvarande vistelse	40
4.2 Vistelse i flera kommuner.....	42
4.3 Brådskande utkomststöd vid tillfällig vistelse i kommunen	42
5 UTLÄNNINGAR OCH INVANDRARE SOM SÖKANDE AV UTKOMSTSTÖD.....	43
5.1 Förutsättningar och grunder för en utlännings inresa och vistelse i landet.....	43
5.1.1 EU/EES-medborgare	43
5.1.2 Nordiska medborgare eller personer som omfattas av Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster	45
5.1.3 Turist.....	46
5.1.4 Utlänning som vistas i Finland med stöd av uppehållstillstånd.....	47
5.1.5 Utlänning som vistas i Finland utan nödvändigt uppehållstillstånd	48
5.1.6 Flyktingar och återflyttare	49
5.1.7 Utlänningar som får tillfälligt skydd.....	49
5.1.8 Utlänning som fått uppehållstillstånd på grund av hinder för avlägsnande ur landet (51 § utlänningslagen).....	49
5.1.9 Asylsökande.....	49
5.1.10 Offer för människohandel.....	50
5.2 Dokument och förutsättningar som hänför sig till en utlännings inresa och vistelse i landet	51
5.2.1 Visum.....	51
5.2.2 Upphållstillstånd, registrering av uppehållsrätt samt kort för uppehållstillstånd.....	51
5.2.3 Olika slag av uppehållstillstånd	51
5.2.4 Tillgångar och reseförsäkring som krävs.....	52

5.2.5	Avvisning och utvisning ur landet	52
5.3	Statens ersättningar för kostnader som föranletts av utkomststöd till flyktingar och återflyttare och för andra kostnader som orsakats kommunen.....	53
5.3.1	Integrationsplan samt integrationsstöd i form av utkomststöd	53
5.3.2	Särskilt stöd till invandrare	54
5.4	Rätt till utkomststöd samt vistelsekommunens ansvar	55
5.4.1	Rätt till utkomststöd.....	55
5.4.2	Brådskande fall	56
5.4.3	Granskning av resedokument i samband med ansökan om utkomststöd... ..	56
6	UTKOMSTSTÖDETS STRUKTUR OCH STORLEK	56
6.1	Utkomststödet nya struktur	56
6.2	Hur utkomststöd fastställs.....	57
6.3	Utgifter som skall beaktas	58
6.4	Grunddel	59
6.4.1	Vad omfattar grunddelen?	59
6.4.2	Grunddelens storlek	59
6.4.3	Grunddelen för ensamstående och ensamförsörjare	60
6.4.4	Grunddelen för andra personer över 18 år	61
6.4.5	Grunddelen för personer över 18 år som bor hos sina föräldrar	61
6.4.6	Grunddelen för barn.....	61
6.4.7	Indexjustering av grunddelen.....	62
6.4.8	Sänkt grunddel	62
6.4.9	Handlingsplan i samband med sänkt grunddel	65
6.5	Övriga grundutgifter	66
6.5.1	Övriga grundutgifter som täcks med grundläggande utkomststöd	66
6.5.2	Beaktande av boendeutgifter vid beviljande av utkomststöd.....	66
6.5.3	Boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag	67
6.5.4	Hushållselektricitet och hemförsäkring	68
6.5.5	Serviceboende och avgifter för service som ges i hemmet	69
6.5.6	Hälsa- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa	69
6.6	Kompletterande utkomststöd	73
6.6.1	Utgifter för barndagvård	74
6.6.2	Andra utgifter förorsakade av boende.....	75
6.6.3	Utgifter på grund av särskilda behov eller förhållanden.....	76
6.7	Sysselsättningspenning och reseersättning	80
6.8	Inkomster och tillgångar som skall beaktas.....	82
6.8.1	Inkomster som skall beaktas	82
6.8.2	Inkomster som inte beaktas.....	84
6.8.3	Utkomststödet fastställs per månad.	86
6.8.4	Beviljande av retroaktivt utkomststöd	89
6.8.5	Tillgångar som skall beaktas.....	89
6.9	Utkomststödet kan justeras	90
6.10	Utkomststödet fastställs för en enskild person eller familj.....	90
6.11	Utbetalning av utkomststöd	91
6.12	Nedsättning eller efterskänkning av klientavgifter.....	91
7	FÖREBYGGANDE UTKOMSTSTÖD	92

8	ÅTERKRAV AV UTKOMSTSTÖD.....	94
8.1	Beslut om återkrav skall fattas när utkomststöd beviljas.....	94
8.2	Beslut om återkrav kan i undantagsfall fattas i efterhand.....	96
8.3	Organet beslutar om återkrav av utkomststöd som betalats i förskott.....	96
8.4	Förvaltningsdomstolen beslutar om återkrav i andra situationer än de som avses i 23 §	97
8.5	Återkrav får inte äventyra utkomsten	98
9	FÖRFARANDET I UTKOMSTSTÖDSÄRENDEN	99
9.1	Allmänna krav enligt förvaltningsförfarande	99
9.2	Utkomststödsärenden skall behandlas utan dröjsmål	99
9.3	Hur skall man ansöka om utkomststöd?	101
9.4	Komplettering av ansökan	102
9.5	Klientens skyldighet att lämna uppgifter och anmälningsskyldighet	102
9.6	Uppgifter som kräver sakkunskap på det sociala området.....	104
9.7	Uppgörande av plan.....	104
9.8	Skriftligt beslut skall lämnas på alla ansökningar	105
9.9	Beslutet skall delges parten	105
9.10	Utlämnande och mottagande av uppgifter om en utkomststödsklient, samt sekretess.....	106
10	ÄNDRINGSSÖKANDE	106
11	INFORMATION OM UTKOMSTSTÖDET	107
12	KOMMUNERNAS ANVISNINGAR OM UTKOMSTSTÖD.....	108
13	MER INFORMATION	108

BILAGOR

BILAGA 1.	Lagen om utkomststöd (1412/1997).....	109
BILAGA 2.	Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)..	118
BILAGA 3.	Förvaltningslagen (434/2003).....	126
BILAGA 4.	Utdrag av förvaltningsprocesslagen (586/1996).....	140
BILAGA 5.	Utdrag av lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001).....	142
BILAGA 6.	Utdrag av lagen om bostadsbidrag (408/1975).....	143
BILAGA 7.	Utdrag av lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande av asylsökande (493/1999)	144
BILAGA 8.	Beloppen av utkomststödet grunddel från 1.1.2007	149
BILAGA 9.	Statistiska uppgifter om utkomststöd	150

INLEDNING

Enligt 19 § 1 mom. grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Utkomststödet är den stödform som beviljas i sista hand för att trygga oundgänglig försörjning.

Lagen om utkomststöd (1412/1997) trädde i kraft den 1 mars 1998. I ett uttalande i samband med att lagen stiftades förutsatte riksdagen att det noga följs upp hur tillämpningen av lagen och målen med den utfaller och att eventuella missförhållanden åtgärdas utan dröjsmål.

Verkningarna av lagen har undersökts i två uppföljningsprojekt. Slutrapporterna blev klara år 2000. Uppföljningsprojektet som genomfördes av Stakes har publicerats i rapporten Keskitalo – Heikkilä – Laaksonen: Toimeentulotuen muutokset; Vuoden 1998 perusturvamuutosten arviointitutkimuksen loppuraportti (STM, julkaisuja 2000:16). Den andra utredningen har getts ut av Kommunförbundet i Finland och Åbo universitet: Ukkola – Kettula: Lainsäädäntömuutosten vaikutukset toimeentulotukeen vuosina 1998 – 1999 (Suomen Kuntaliitto, 2000). Dessutom har Stakes i ett brett upplagt forskningsprojekt, Vähimmäisturvan taso, utrett hur den konsumtionsnivå som utkomststödet garanterar räcker till i verkligheten. Följande utredningar har publicerats inom ramen för projektet: Kosunen: Paljonko on riittävästi? Stakes Rapporter 1999/232, Aatola – Viinisaalo: Mitä eläminen maksaa? (Stakes Rapporter 1999/237) samt Forma – Heikkilä – Keskitalo: Mikä on kohtuullinen minimi? Stakes Rapporter 1999/240).

Rent generellt visar utredningarna att utkomststödet grunddel nätt och jämnt räcker till för att täcka de utgifter i ett hushåll som den är avsedd för. Detta gäller särskilt situationer där behovet av utkomststöd är kortvarigt. Av utredningarna kan man också dra den slutsatsen att ensamstående personer som lever på utkomststöd har den lägsta konsumtionsnivån. Om stödet skall räcka till för normala utgifter måste stödtagaren hushålla mycket noga med sina pengar, planera sin konsumtion och hålla sig till de konsumtionsutgifter som grunddelen är avsedd för. Ju längre klienten tvingas leva på utkomststöd desto mindre blir hans ekonomiska spelrum.

Ett missförhållande med det nuvarande systemet är att det är stelt och inte förmår tillgodose de sökandes behov av ekonomiskt stöd till följd av särskilda behov och förhållanden. Speciellt problematisk är situationen för dem som under långa tider tvingas leva utan andra inkomster än utkomststödet.

För att förbättra systemet för utkomststöd godkände Riksdagen och statsrådet i slutet av 2000 och början av 2001 lagändringar som syftar till att kommunerna i större utsträckning skall kunna tillämpa förebyggande utkomststöd, förkorta klienternas väntetider och effektivisera behovsprövningen när utkomststöd beviljas. Meningen är att minst 3,3 procent av utgifterna för det egentliga utkomststödet (annat än förebyggande) skall användas till förebyggande utkomststöd.

Den temporära ändringen av lagen om utkomststöd enligt vilken en del av förvärvsinkomsterna för ett hushåll lämnas obeaktade vid beviljande av utkomststöd gäller till slutet av år 2008. Experimentet som gäller hela landet inleddes 1.4.2002. Det centrala må-

let är att främja sysselsättningen hos dem som erhåller utkomststöd och att klarlägga vilken effekt det stimulerande elementet har på sysselsättningen.

Genom en lagändring som trädde i kraft från 1.1.2006 ändrades utkomststödet finansiering och struktur. Enligt den nya strukturen indelas stödet i grundläggande utkomststöd och kompletterande utkomststöd. I samband med att regeringens proposition med förslag till ändringen behandlades i Riksdagen betonade social- och hälsovårdsutskottet vikten av att man vid sidan av struktur- och finansreformen av utkomststödet eftersträvar en ökad användning av behovsprövat utkomststöd och förebyggande utkomststöd som redskap i det sociala arbetet. Ändringen påverkar inte grunderna för beviljande av utkomststöd och inte heller det belopp som utbetalas till klienten. Från och med 1.9.2006 har utkomststödet grunddel inte längre inkluderat en del av boendekostnaderna.

Lagen om social kreditgivning (1133/2002) trädde i kraft från början av år 2003. Syftet med social kreditgivning är att förebygga ekonomisk utslagning och överskuldssättning samt att främja en persons eller en familjs förmåga att klara sig på egen hand. På basis av lagen kan kommunerna ordna social kreditgivning som en del av sin socialvård och i den omfattning som lokala behov förutsätter. Social kreditgivning erbjuder kommunernas socialvård ett nytt sätt att stödja funktionsförmågan hos personer och familjer som har små inkomster och tillgångar samt främja deras delaktighet i samhället. Social- och hälsovårdsministeriet har utgivit en separat handbok om social kreditgivning (SHM, Handböcker 2003:6). Handboken förklarar även förhållandet mellan social kreditgivning och utkomststöd. Innan social kredit beviljas skall man alltid först utreda personens rätt att få utkomststöd.

Syftet med lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, klientlagen, se bilaga 2) är att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till god service och gott bemötande inom socialvården. Social- och hälsovårdsministeriet har utgivit en separat handbok om klientlagen (SHM, Handböcker 2001:11).

Från början av 2004 trädde förvaltningslagen (434/2003) i kraft och ersatte lagen om förvaltningsförfarande (598/1982). Förvaltningslagen innehåller bestämmelser om god förvaltning som allmänt skall tillämpas av myndigheterna samt om centrala krav på praxis som på ett avgörande sätt påverkar enskilda individers ställning och rättsskydd inom det beslutsfattande som sker inom förvaltningen. I denna handbok betraktas förvaltningslagen med hänsyn till praxisen för beviljande av utkomststöd.

Handboken innehåller bestämmelserna i lagen om utkomststöd sådana de lyder 1.1.2007.

Social- och hälsovårdsministeriet skickade år 2003 ut en handbok för tillämpning av lagen om utkomststöd (SHM, Handböcker 2003:10). Denna handbok ersätter handboken från 2003. Rekommendationerna i handboken bygger dels på regeringens proposition med förslag till lag om utkomststöd (RP 217/1997) och två propositioner med förslag till lagar om ändringar av lagen om utkomststöd (RP 134/2000, RP 184/2000, RP 155/2001, RP 115/2002, RP 167/2004, RP 155/2005, RP 164/2005 samt RP 165/2006), dels på betänkandena från riksdagens social- och hälsovårdsutskott med anledning av propositionerna samt på ministeriets förarbeten. Därtill innehåller handboken en del avgöranden av högsta förvaltningsdomstolen vilka kan vara till hjälp i situationer där la-

gen om utkomststöd skall tillämpas. Högsta förvaltningsdomstolens och förvaltningsdomstolarnas beslut finns tillgängliga på svenska på adressen: www.hfd.fi→beslut

De rättsfall som redogörs i handboken samt högsta förvaltningsdomstolens etablerade beslutspraxis är avsedda som handledning till kommunernas beslutsfattande. Ministeriet framhåller att man i första hand vid bedömningen av behovet för utkomststöd skall tillgripa åtgärder som prioriteras före utkomststöd, till exempel sänkning av en klientavgift. Till övriga delar är social- och hälsovårdsministeriets ställningstaganden och rekommenderade tolkningar avsedda som stöd för det arbete och beslutsfattande som gäller beviljande av utkomststöd i kommunerna.

För att förebygga marginalisering och långvarigt behov av utkomststöd rekommenderar ministeriet att kommunerna anlitar metoder såsom grundläggande utkomststöd, kompletterande och förebyggande utkomststöd, social kreditgivning samt ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning för att trygga utkomsten för kommuninvånare med låga inkomster. Denna helhet omfattar även arbetsmetoder inom socialt arbete och arbetsmetoder enligt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården som används för att stödja sysselsättningen och främja möjligheterna att klara sig på egen hand. Social- och hälsovårdsministeriet hoppas att handboken är till hjälp i utkomststödarbetet.

1 SYFTET MED UTKOMSTSTÖDET

I 1 § lagen om utkomststöd definieras syftet med utkomststöd på följande sätt:

Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd inom socialvården som beviljas i sista hand och syftet med det är att trygga en persons och familjs utkomst och främja möjligheterna att klara sig på egen hand. Med hjälp av utkomststödet tryggas minst den oundgängliga utkomst som en person och familj behöver för ett människovärdigt liv.

Syftet med förebyggande utkomststöd är att främja en persons och familjs sociala trygghet och förmåga att klara sig på egen hand samt att förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd (923/2000)

Syftet med reseersättning är att stöda en persons deltagande i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. (191/2001)

Utkomststödet är en förmån som i sista hand tryggar minst den oundgängliga utkomst som en person eller familj behöver. Dessutom är syftet med stödet att främja en persons och familjs förmåga att klara sig på egen hand. Utkomststödet är en förmån som på lagstiftningsnivå garanterar den oundgängliga försörjning som avses i 19 § 1 mom. grundlagen.

Var och en har ansvar för sitt uppehälle och i föreskriven omfattning också för sin makas/makes eller registrerade partners samt minderåriga barns och adoptivbarns uppehälle. Utkomststödet avser att förbättra den enskildes möjligheter att fullfölja detta ansvar. Följaktligen har utkomststödet en mer omfattande uppgift än enbart att ge den trygghet som är nödvändig för livet, alltså att tillgodose ett s.k. existensminimum. Syftet är inte bara att hålla en person eller familj vid liv. Syftet med utkomststödet är också att ge medborgarna möjligheter att delta i samhällslivet. Utkomststödet avser att täcka även andra utgifter än vad som förutsätts av den oundgängliga försörjning som är en förutsättning för ett människovärdigt. I alla situationer där lagen tillämpas skall dock minst en oundgänglig utkomst garanteras.

Med avseende på syftet med utkomststödet är det viktigt att personer och familjer får bättre förutsättningar att klara sig på egen hand.

Förebyggande utkomststöd är avsett för att främja en persons och familjs sociala trygghet och funktionsförmåga. Stödet är inte beroende av personens eller familjens rätt till utkomststöd enligt 1 momentet. Ett av målen med det förebyggande stödet är att undvika behovet av sådant utkomststöd som avses i 1 momentet och därför kan användningen av förebyggande stöd i synnerhet på sikt leda till ekonomiska besparingar. Det förebyggande utkomststödet behandlas närmare i kapitel 7.

Enligt en lagändring (191/2001) som trädde i kraft från början av september 2001 betalas reseersättning ut i form av utkomststöd till personer som deltar i arbetsverksamhet i enlighet med lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001). En närmare beskrivning av reseersättningen ingår i kapitel 6.7.

2 VERKSTÄLLIGHET OCH STATSANDEL

Enligt 13 § socialvårdslagen är det kommunens skyldighet att sörja för att utkomststöd ges ut till personer som vistas i kommunen.

I 4 § lagen om utkomststöd finns bestämmelser om skötseln av uppgifter som gäller utkomststöd i kommunen och i 5 § om den allmänna statsandelen för social- och hälsovården samt i 5 a § om statsandelen för grundläggande utkomststöd.

(4 §) I en kommun sköts uppgifterna enligt denna lag av ett sådant av kommunen utsett kollegialt organ (organ) som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982).

(5 §) På sådan verksamhet som kommunen ordnar med stöd av denna lag tillämpas lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), om inte något annat bestäms genom lag.

(5 a §) Till kommunen betalas statsandel för finansiering av det grundläggande utkomststöd som avses i 7 §. Beloppet av statsandelen uppgår till 50 procent av kommunens kostnader för det grundläggande utkomststödet. Med kommun jämföras det landskap som avses i lagen om ett förvaltningsförsök i Kajanalund (343/2003).

Länsstyrelsen är statsbidragsmyndighet i ärenden som gäller statsandelen. (1218/2005)

Strukturen och finansieringen av utkomststödet reviderades från början av år 2006. Strukturen av utkomststödet omdefinierades genom att stödet indelades i grundläggande utkomststöd och kompletterande utkomststöd. Det grundläggande utkomststödet lösgjordes från den allmänna statsandelen för social- och hälsovården. Kommunen och staten deltar i finansieringen av det grundläggande utkomststödet med lika stora andelar. Det kompletterande och förebyggande utkomststödet betalas fortfarande av kommunen, och staten deltar i kostnaderna inom ramen för statsandelssystemet för social- och hälsovården. Bestämmelserna om fastställande av statsandelen för det grundläggande utkomststödet ingår i lagens 5 a – 5 c §.

Enligt 5 a § betalas statsandel till kommunen för finansiering av det grundläggande utkomststöd som avses i 7 § lagen om utkomststöd. Statsandelen är 50 procent av kommunens kostnader för det grundläggande utkomststödet. Länsstyrelsen är den myndighet som handhar uppgifterna som hänför sig till fastställande och utbetalning av statsandel.

2.1 Fastställande, betalning och justering av förskott på statsandel för grundläggande utkomststöd

Bestämmelserna om fastställande, betalning och justering av förskott på statsandelen för grundläggande utkomststöd ingår i 5 b § lagen om utkomststöd. Länsstyrelsen skall årligen senast den 10 januari fatta beslut om beloppet av förskott på statsandel för varje kommun inom sitt verksamhetsområde. Statsandelen förutsätter inte ansökan av kommunen.

Statsandelen betalas av länsstyrelserna till kommunerna månatligen i lika stora poster för kostnader som föranleds av grundläggande utkomststöd. Målet är att kommunerna åtminstone inte i betydande utsträckning behöver använda sina egna medel för den del av utkomststödet som finansieras med statsandel. Förskotten betalas den 11 varje månad och beloppet avrundas till hela euro.

Storleken av förskottet bestäms på basis av de faktiska kostnaderna för det grundläggande utkomststödet det år som började två år före finansåret. Förskotten för 2008 bestäms alltså på basis av de faktiska kostnaderna för det grundläggande utkomststödet år 2006. Det månatliga förskottet är 50 % av tolftedelen av de kostnader som ligger till grund för statsandelen.

År 2006 och 2007 bestäms storleken av förskottet emellertid på basis av de kalkylerade kostnaderna för utkomststödet år 2004 och 2005. Enligt ikraftträdelsebestämmelsen i lag 1218/2005 är år 2006 grunden för förskott på statsandelen 90 procent av kommunens faktiska utgifter för utkomststödet år 2004 och 2007 på motsvarande sätt 90 procent av de faktiska utgifterna för utkomststödet 2005.

Beloppen av beviljat utkomststöd varierar något i kommunerna från år till år. Eftersom statsandelen räknas ut på basis av två år gamla uppgifter är det möjligt att de fastställda förskottsbeloppen i vissa kommuner visar sig vara för höga eller för låga i förhållande till kostnaderna för utkomststödet under finansåret. Därför justeras beloppet av förskott på basis av kostnaderna för utkomststöd under det aktuella finansåret.

Enligt 5 b § lagen om utkomststöd skall kommunen för justering av förskotten varje år senast den 31 augusti lämna länsstyrelsen uppgifter om de kostnader som det grundläggande utkomststödet gett upphov till fram till utgången av juni under finansåret. För justering av förskotten för resten av året skall till anmälan bifogas en uppskattning av kostnaderna för det grundläggande utkomststödet under tiden juli–december. Anmälningen ges på en blankett som kan skrivas ut på www.suomi.fi → e-tjänster och blanketter → sök e-tjänster och blanketter genom att skriva in SHM, statsandelsutredning i sökrutan. Till anmälan skall ett undertecknat bokföringsutdrag bifogas. Undertecknaren av bokföringsutdraget liksom även den som undertecknar blanketten skall ange sin tjänsteställning.

Länsstyrelsen justerar förskotten till att motsvara den uppskattning som kommunen gjort, såvida de uppskattade kostnaderna för utkomststödet som är avsedda att täckas genom kommunens statsandel avviker med minst 10 % från det beloppet för hela året som använts vid beräkningen av fastställda förskott. Förskottet betalas enligt justerat belopp från början av oktober. Det justerade förskottet definieras så att det sammanlagda beloppet av förskotten motsvarar hälften av de uppskattade kostnaderna för det grundläggande utkomststödet under finansåret.

2.2 Fastställande av statsandel för det grundläggande utkomststödet

Enligt 5 c § lagen om utkomststöd skall kommunen för fastställande av den slutliga statsandelen för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet före utgången av april månad det år som följer efter finansåret tillstålla länsstyrelsen en utredning om de faktiska kostnaderna för det grundläggande utkomststödet. Utredningen tillställs på samma

blankett som används för justering av förskott. På basis av utredningen bestäms hurvida kommunen har rätt att som slutpost erhålla mer statsandel för det grundläggande utkomststödet eller om kommunen skall återbetala en del av förskottet till staten.

Kostnaderna för det grundläggande utkomststödet meddelas så att de poster som uppstått genom återkrav av utkomststöd dras av från kostnaderna. Som avdragbar post beaktas endast belopp som gäller grundläggande utkomststöd och som återkrävts på det sätt som avses i 4 kap. lagen om utkomststöd. När både grundläggande och kompletterande utkomststöd beviljats till en utkomststöds klient, skall det belopp som återkrävs av klientens inkomster eller tillgångar gälla grundläggande utkomststöd och kompletterande utkomststöd i relation till beloppet av respektive stöd.

Vid avgivande av statsandelsutredning skall i kostnaderna för grundläggande utkomststöd inte inkluderas utkomststöd som med stöd av lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande av asylsökande (493/1999) i sin helhet ersätts med statens medel. Den kommunala delen av arbetsmarknadsstöd eller utgifter som föranleds av anställning av arbetstagare ingår inte i det grundläggande utkomststödet. Till det grundläggande utkomststödet hör inte heller sysselsättningspenning och reseersättning för arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som betalas med stöd av 10 a § lagen om utkomststöd. Om kommunen får ersättning till exempel från en annan kommun eller annan instans för utgifter som hänför sig till grundläggande utkomststöd, skall dessa ersättningar anmälas på statsandelsblanketten som inkomster för grundläggande utkomststöd.

Länsstyrelsen fattar beslut om den slutliga statsandelen för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet och utbetalningen av den eventuella slutposten senast inom tre månader efter det att kommunen lämnat sin statsandelsutredning till länsstyrelsen.

2.3 Betalning av slutpost och återkrav av statsandel för grundläggande utkomststöd

Länsstyrelsen betalar slutposten av statsandelen till kommunen senast inom en månad efter det att den slutliga statsandelen har fastställts. Om betalningen av slutposten fördröjs, skall en årlig dröjsmålsränta betalas enligt den räntesats som avses i 4 § 1 mom. i räntelagen (633/1982).

Kommunens överskjutande statsandel återkrävs till staten i regel genom att det överskjutande beloppet dras av från förskott som senare betalas ut till kommunen. Kvittningsbör användas för undvikande av onödiga penningtransaktioner. Om det överskjutande beloppet är betydande kan länsstyrelsen genom beslut ålägga kommunen att återbetala den överskjutande statsandelen. Om kommunen inte återbetalar det överskjutande beloppet senast på den förfallodag som länsstyrelsen bestämt i sitt beslut, skall en årlig dröjsmålsränta betalas enligt 4 § 1 mom. räntelagen.

Om den slutliga statsandelen för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet avviker mindre än 10 euro från beloppet, utbetalas eller återkrävs inte skillnaden.

2.4 Sökande av ändring i beslut som gäller statsandel

De felaktigheter som förekommer i statsandelsbeslut är vanligen av en sådan karaktär att något egentligt ändringssökande inte behövs, utan i stället kan föreskrifterna i 8 kap. förvaltningslagen om rättelse av fel i beslutet tillämpas. Enligt 24 § 2 och 3 mom. i lagen om utkomststöd får länsstyrelsens beslut om fastställande eller återkrav av statsandelen med stöd av 5 a–5 d § inte överklagas genom besvär. Däremot får kommunen söka ändring i beslut som gäller fastställande eller återkrav av statsandelen genom att inom 30 dagar från delfäendet skriftligen yrka på rättelse av beslutet. Ett beslut som har meddelats med anledning av ett rättelseyrkande får överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen genom besvär. Denna föreskrift motsvarar ändringssökandet som föreskrivs i 6 kap. lagen om statsandelar till kommunerna (1147/1996).

3 RÄTT TILL UTKOMSTSTÖD

3.1 Utkomststödet skall utnyttjas i sista hand

Om rätten till utkomststöd föreskriver 2 § 1 mom. lagen om utkomststöd följande:

Rätt till utkomststöd har var och en som är i behov av stöd och inte kan få sin utkomst genom förvärvsarbete, verksamhet som företagare, med hjälp av andra förmåner som tryggar utkomsten, genom andra inkomster eller tillgångar, genom omvårdnad från en sådan persons sida som är försörjningspliktig gentemot honom eller på något annat sätt.

Rätten till utkomststöd uppkommer med stöd av 2 § 1 mom. lagen om utkomststöd först då en person inte kan få sin utkomst genom förvärvsarbete, företagsverksamhet eller med hjälp av andra förmåner som tryggar utkomsten och han eller hon inte heller kan försörja sig själv med andra inkomster eller tillgångar eller genom omvårdnad från en sådan persons sida som är försörjningspliktig gentemot honom eller på annat sätt. Om inte annat föranleds av lag, är det vanligen ett tillräckligt kriterium för utkomststöd att personen eller familjen har drabbats av en faktisk brist på medel för sitt uppehälle. Rätt till utkomststöd har var och en som uppfyller kraven för att få stödet. Ingen särskild grupp kan alltså lämnas utanför utkomststödet tillämpningsområde, utan behovet av stöd bedöms från fall till fall för varje enskild person eller hela familjen.

Utkomststödet är den bidragsform som tillgrips i sista hand. Därför skall en enskild persons eller familjs möjligheter att utnyttja andra inkomstkällor för sitt uppehälle alltid utredas innan stöd beviljas, i första hand förvärvs- eller företagarincomester. De som ansöker om utkomststöd skall hänvisas till de primära sociala förmåner som de har rätt till och vid behov skall de få hjälp med att ansöka om dessa förmåner (se 13 § 1 mom. 4 punkten socialvårdslagen). Primära sociala stödformer i förhållande till utkomststödet är bl.a. pension, dagpenning enligt utkomstskydd för arbetslösa inklusive arbetsmarknadsstöd, de förmåner som tryggar utkomsten enligt olycksfallsförsäkring, avträdelserättning, dagpenning enligt sjukförsäkringslagen, stöd för hemvård av barn, barnbidrag, bostadsbidrag och studiestöd.

Även i sådana fall där personen till följd av sitt eget förfarande har gått miste om de primära förmåner som betalas i första hand, skall hans eller hennes rätt till oundgänglig försörjning enligt 19 § 1 mom., i grundlagen bedömas, när det gäller en person som drabbats av en faktisk brist på uppehälle. Personen ifråga skall få hjälp med att ansöka om de förmåner som betalas i första hand och som han eller hon kan ha rätt att erhålla. Om personen vägrar att ansöka om primära sociala förmåner kan detta beaktas vid bedömningen av behovet av utkomststöd. Då bör socialarbetaren tillsammans med klienten bedöma hur vägran påverkar beviljandet av utkomststöd. Vid bedömningen skall även beaktas tidpunkten från vilken förmånen kan utnyttjas. I föreskrivna specialfall kan beslut fattas om att stödet skall återkrävas. (Mer om återkrav i kapitel 8.)

Enligt 2 a § lagen om utkomststöd är den som ansöker om utkomststöd skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån. Om den som ansöker om utkomststöd inte anmäler sig som arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån, kan utkomststödet grunddel sänkas så som föreskrivs i 10 § lagen om utkomststöd. (Mer om sänkning av grunddelen i kapitel 6.4.8.)

En person i åldern 17–64 år som ansöker om utkomststöd är skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån, om han eller hon inte

- 1) arbetar som löntagare eller företagare,
- 2) studerar på heltid
- 3) är en sådan person som avses i 3 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 1–5 punkten lagen om utkomtskydd för arbetslösa (1290/2002),
- 4) på grund av anstaltsvård eller på grund av sjukdom som en läkare konstaterat är förhindrad att ta emot arbete, eller
- 5) på grund av någon annan godtagbar och med ovan nämnda orsaker jämförbar orsak är förhindrad att ta emot arbete.

Om den som ansöker om utkomststöd inte anmäler sig som arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån, kan utkomststödet grunddel sänkas så som anges i 10 § nämnda lag.

Bestämmelser om begränsningar i rätten att erhålla arbetslöshetsdagpenning ingår i 3 kap. lagen om utkomtskydd för arbetslösa. I 3 § 1 mom. i ifrågavarande kapitel samt i 4 § 1–5 punkter föreskrivs, att berättigad till arbetslöshetsdagpenning är en person:

- som får sjukdagpenning eller partiell sjukdagpenning enligt sjukförsäkringslagen (1224/2004) eller invaliditetspension eller rehabiliteringsstöd enligt folkpensionslagen (347/1956) eller en förmån som med stöd av någon annan lag betalas på grundval av full arbetsoförmåga. Som arbetsoförmögen betraktas även den som konstaterats vara arbetsoförmögen i enlighet med sjukförsäkringslagen eller folkpensionslagen, trots att ingen förmån beviljats honom eller henne (3 § 1 mom.)
- som får förtida ålderspension eller individuell förtidspension enligt folkpensionslagen (347/1956) eller arbetspensionslagarna eller ålderspension på grundval av anställningsår som berättigar till full pension (4 § 1 punkten),
- som får arbetslöshetspension (4 § 2 punkten),

- som har rätt till moderskaps-, särskild moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning enligt sjukförsäkringslagen eller som har beviljats ledighet för havandeskap och barnsård eller för vård av barn eller som får specialvårdspenning (4 § 3 punkten),
- för den tid han eller hon får generationsväxlingspension enligt lagen om generationsväxlingspension för lantbruksföretagare (1317/1990) eller avträdelsetöd enligt lagen om avträdelsetöd för lantbruksföretagare (1293/1994) (4 § 4 punkten),
- som får rehabiliteringspenning enligt lagen om rehabiliteringspenning (611/1991) eller enligt de lagar, det pensionsreglemente eller de pensionsstadgor som avses i 8 § 4 mom. lagen om pension för arbetstagare eller ersättning för inkomstbortfall enligt rehabiliteringsbestämmelserna i olycksfalls- eller trafikförsäkring eller i lagen om skada, ådragen i militärtjänst (404/1948); (4 § 5 punkten),

Enligt motiveringen i regeringens proposition (RP 184/2000) är annan godtagbar orsak att låta bli att anmäla sig som arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån enligt 2 a § lagen om utkomststöd till exempel att personen är en familjevårdare som avses i familjevårdarlagen (312/1992) eller att han eller hon vårdar en äldre, handikappad eller sjuk person minst fyra timmar om dagen med stöd av ett avtal om närståendevård som avses i lagen om stöd för närståendevård (937/2005).

Som godtagbar orsak har även betraktats det att personen har rätt till stöd för hemvård av barn med stöd av 3 § lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn (1128/1996). Vid bedömningen om det finns en godtagbar orsak eller inte kan man också ta hänsyn till att personen eventuellt vårdar sitt barn hemma och barnet är under skolåldern. Därvid skall bedömningen göras med hänsyn till att barnets bästa är det primära kriteriet.

Enligt arbetsavtalslagen har en arbetstagare rätt till vårdledighet för att vårda sitt barn till dess barnet fyller tre år. X:s dotter föddes 17.9.1999 och föräldrapenningperioden som följde efter perioden av moderskapspenning hade upphört 22.6.2000. X hade enligt lagen om arbetsavtal med sin arbetsgivare avtalat om vårdledighet som började 23.6.2000 och upphörde 18.9.2002. Medan X utnyttjade sin lagstadgade rätt till vårdledighet kunde endast de inkomster räknas som tillgängliga inkomster som hon i verkligheten hade fått under sin vårdledighet. (HFD 30.10.2001 liggare 2661).

Om personen är i behov av utkomststöd på grund av att han eller hon på eget initiativ blivit alterneringsledig eller fått oavlönad ledighet från sitt arbete bör utkomststöd i regel endast beviljas enligt individuell prövning och med grundad anledning.

De primära förmånernas och andra inkomstkällornas förhållande till utkomststödet är i praktiken problematiskt i vissa enskilda fall. I det följande betraktas vissa klientgrupper samt hur underhållsskyldigheten påverkar utkomststödet.

3.2 Långvariga klienter

Utkomststödet är ursprungligen avsett som ett stöd för individer och familjer som tillfälligt hamnat i ekonomiska svårigheter. Till följd av lågkonjunkturen på 1990-talet har långvarigt beroende av utkomststöd ökat kraftigt. Också efter åren av lågkonjunktur har antalet långvariga klienter fortfarande varit högt. Den viktigaste orsaken till situationen är att den verkliga långtidsarbetslösheten fortsatt att ligga på hög nivå och att nivåskillnaden mellan arbetsmarknadsstödet nettobelopp och utkomststödet grunddel är mycket liten.

Antalet klienter som beviljats utkomststöd under en längre tid (minst 10 månader under det aktuella året) har utvecklats på följande sätt:

År	Antal hushåll	Procent av de hushåll som erhåller stöd
1990	21 200	11,8
1991	26 400	12,0
1992	29 700	11,5
1993	42 600	14,6
1994	57 300	17,5
1995	67 800	20,1
1996	79 900	23,0
1997	84 300	24,6
1998	72 700	23,3
1999	67 900	23,4
2000	65 800	24,4
2001	66 900	25,6
2002	67 500	26,1
2003	62 500	24,2
2004	59 700	24,1
2005	56 700	24,1

Det finns naturligtvis ett flertal faktorer som ligger bakom långvarigt mottagande av utkomststöd. Såväl forskningsresultat som praktisk erfarenhet av socialarbete tyder på att de viktigaste faktorerna bakom långvarigt klientskap är bland annat låg utbildningsnivå, svårigheter med att kontrollera sitt liv, skulder samt långvarig arbetslöshet som ofta hör ihop med nedsatt arbetsförmåga.

En av de viktigaste utmaningarna för det kommunala socialarbetet är att hjälpa och stödja klienter som under en längre tid erhållit utkomststöd. Ofta är de metoder som används inom socialarbetet inte tillräckliga, utan måste kompletteras med annan yrkeskunskap och samarbete med andra aktörer. Långtidsklienter är ofta i behov av flera olika stödformer innan de kan återgå till arbetslivet. Långtidsklienter lider också ofta av somatiska och psykiska hälsoproblem. I många fall försvåras sysselsättningen av missbruksproblem. Även en kort period av anställning kan på ett avgörande sätt förbättra långtidsklientens situation och fungera som ett exempel på förvärvsarbete för familjens barn. På många socialbyråer har man bland annat anlitat hälsovårdare och psykiatriska specialistsjukskötare samt särskilda arbetscoacher som socialhandledare, som hjälper klienter att skaffa anställning. För att främja sysselsättningen för långtidsklienter är det

viktigt att bedriva arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte samt att skapa arbetsplatser med flexibla arrangemang. På ett flertal orter har man goda erfarenheter av hur servicecentren för arbetskraft har kunnat hjälpa dessa människor. Det är också viktigt att arbetsförmågan utreds och att klienter som på grund av sjukdom eller annan arbetsoförmåga inte kan placera sig på arbetsmarknaden får invalidpension.

Enligt 7 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården skall en service-, vård-, rehabiliterings- eller någon annan motsvarande plan utarbetas när socialvård lämnas. Planen är viktig särskilt för personer som under en längre tid varit klienter för utkomststöd. Uppgörandet av planen behandlas närmare i kapitel 9.7.

Lagen om utkomststöd ändrades år 2001 i syfte att utvidga användningen av det förebyggande utkomststödet samt utkomststödet tilläggsdel så att personens eller familjens utgifter till följd av särskilda behov eller förhållanden bättre skulle kunna beaktas vid beviljandet av stöd. Enligt 7 c § 3 punkten i lagen om utkomststöd skall, då kompletterande utkomststöd beviljas, i behövlig utsträckning beaktas vissa särskilda utgifter, såsom utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för tryggnad av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand. Som sådant särskilt behov eller förhållande kan beaktas till exempel erhållande av utkomststöd under en längre tid, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barnens fritidsintressen. Saken behandlas närmare i kapitel 6.6.

3.3 Studerande

För en studerande är det primära utkomstsystemet det studiestöd som avses i lagen om studiestöd (65/1994) och som är avsett för att täcka studie- och levnadskostnaderna under studietiden. Studiestödet består av studiepenning, bostadstillägg och statsborgen för studielån. Följaktligen är studiestödet det primära ekonomiska stödet för en studerande som fyllt 18 år och stödet innefattar studielån med statsborgen. Enligt ministeriets uppfattning skall studielån inte förutsättas av studerande som inte fyllt 18 år. Studielån bör inte heller förutsättas av unga som befinner sig i sådan eftervård som avses i barnskyddslagen eller av unga som bedriver sådana studier som ger dem färdigheter för fortsatta studier men som inte förbättrar deras färdigheter för arbetsmarknaden eller som inte leder till ett yrke. Det kan till exempel vara fråga om en utbildning som riktas till unga invandrare och som höjer deras språkkunskaper och ger dem bättre studiefärdigheter.

En studerande kan råka ut för en situation då han eller hon i praktiken inte kan få studiestöd eller saknar tillräckliga medel för sin egen eller familjens försörjning. Då är kommunen skyldig att bevilja den studerande utkomststöd enligt samma grunder som för andra som är i behov av hjälp. Notera att studiestöd vanligen bara beviljas för nio månader om året.

Enligt lagen om utkomststöd är föräldrarna inte försörjningspliktiga gentemot sina myndiga barn. Föräldrarnas försörjningsplikt kan inte heller motiveras med 3 § 2 mom. lagen om underhåll för barn (704/1975), som föreskriver att föräldrarna svarar för kostnaderna för barnets utbildning. Om den som anhåller om utkomststöd de facto får medel

av sina föräldrar till sitt uppehälle eller annan försörjning skall dessa betraktas som disponibla medel (se kapitel 3.8.).

Räntorna på studielån kunde inte betraktas som nödvändiga kostnader som skall ersättas med utkomststödets tilläggsdel eftersom studielånet under studiemånaderna hade räknats som disponibla inkomster vid bedömningen av behovet av utkomststöd. Eftersom det i ärendet inte hade framkommit sådana omständigheter som skulle ha gjort det nödvändigt att helt täcka räntekostnaderna med utkomststödets tilläggsdel, förkastades besvären över att räntorna skulle betraktas som kostnader som skulle ersättas med tilläggsdelen.

Betalning av amorteringar och räntor på lån kan i regel inte anses utgöra sådana utgifter som skall täckas med utkomststöd eftersom personen förutsätts i första hand trygga sin utkomst och därefter betala sina skulder med hänsyn till att utkomststödet är den bidragsform som tillgrips i sista hand. Amorteringarna på studielån kunde alltså inte betraktas som nödvändiga kostnader som skall ersättas med utkomststödets tilläggsdel med motiveringen att studielånet under studiemånaderna har räknats som disponibel inkomst vid bedömning av behovet för utkomststöd. (HFD 5.5.2006, liggare 1041)

Folkpensionsanstalten undersöker den studerandes eventuella betalningsstörningar innan den fattar beslut om beviljande av statsborgen för studielån. Statsborgen beviljas inte en studerande med betalningsstörning som registrerats i kreditupplysningsregister, utom om betalningsstörningen gäller ett enda fall och ett litet belopp samt när en skäligt lång tid har förflutit från registreringen eller skulden som föranlett till anteckningen har amorterats eller det i övrigt finns särskilda skäl för att bevilja statsborgen. Om statsborgen inte kan beviljas på grund av betalningsstörning, bereder Folkpensionsanstalten den studerande en möjlighet att framlägga en redogörelse om sin situation.

Riksdagens social- och hälsovårdsutskott ansåg i sitt utskottsbetänkande som gällde regeringens proposition med förslag till lag om utkomststöd, att man i en sådan situation där den studerande till exempel på grund av betalningsstörning inte kan beviljas studielån från en bank bör ordna någon annan möjlighet för den studerande att finansiera sina studier med ett lån på motsvarande villkor. Om en sådan möjlighet inte finns tillgänglig, skall studierna enligt utskottets åsikt enligt prövning även kunna finansieras med utkomststöd.

Kommunen kan också bevilja social kredit för att stödja finansieringen av studier för studerande som på grund av betalningsstörning inte erhållit studielån. Anordnandet av social kreditgivning är en frivillig uppgift för kommunerna. När social kredit beviljas för studerande bör man ta hänsyn till att personen kan ha rätt till utkomststöd och att denna rätt med stöd av 10 § lagen om social kreditgivning inte kan begränsas eller stödbeloppet sänkas med hänvisning till social kredit. Beviljande av social kredit till studerande redogörs utförligare i social- och hälsovårdsministeriets handbok om social kreditgivning (SHM Handböcker 2003:06).

Om den studerande inom rimlig tid inte har lyckats ordna finansiering för sina studier som ersättning för studiestödet kan ansökan om utkomststöd inte helt och hållet förkastas. Enligt rådande rättspraxis anser man att rätten till utkomststöd bestäms enligt de

disponibla inkomsterna och tillgångarna som i verkligheten står till buds för den sökande samt enligt de utgifter som berättigar till utkomststöd. I vissa fall har man ansett det vara möjligt att sänka grunddelen för en studerande i enlighet med 10 § lagen om utkomststöd. En sänkt grunddel kan närmast komma i fråga i en situation där den studerande redan länge fått utkomststöd och det med beaktande av studiernas karaktär skulle vara möjligt för personen att ta emot deltidsarbete. En sänkning av grunddelen skall alltid grunda sig på en bedömning av det aktuella fallet, och klientens hela situation skall utredas om en sänkning av grunddelen övervägs.

En studerande som inte fått studiestöd på grund av otillräckliga studieprestationer, men som inte heller har skaffat förvärvsarbete får inte placeras i en annan ställning än andra som ansöker om utkomststöd. Den oundgängliga utkomst som behövs för ett människovärdigt liv skall i varje fall garanteras för alla. Den studerandes rätt till utkomststöd skulle avgöras på basis av de rådande ekonomiska förhållandena under ansökningstidpunkten och inte på basis av huruvida personen försummat sin plikt att enligt bästa förmåga dra försorg om sitt uppehälle. För utkomststöd som beviljas på basis av försummad försörjning kunde de följder tillämpas som föreskrivs i 10 och 20 § lagen om utkomststöd när dessa förutsättningar uppfylldes. (HFD 20.6.2001 liggare 1481).

Vid en bedömning huruvida utkomststödet grunddel kunde sänkas på grund av vägran eller försummelse som avses i 10 § 1 mom. 1 punkten i lagen om utkomststöd för en studerande som studerade för sin andra examen, skulle bland annat beaktas om studierna bidrar till att säkra hans utkomst så att avläggande av en andra examen ökar personens möjligheter att i framtiden skaffa sig ett arbete som tryggar hans inkomster. (HFD 4.10.2006, liggare 2547)

Om den studerande inte har fått statsborgen för sitt studielån eller banken inte beviljat studielån till exempel på grund av anteckning om betalningsstörning, får studielån inte beaktas som inkomst. När den studerande däremot kan få studielån med statsborgen men av någon orsak inte tar ut lånet får lånet räknas som inkomst, förutsatt att förfarandet prövas vara skäligt med hänsyn till den sökandes omständigheter.

Vid beviljande av utkomststöd är huvudregeln att inkomster och tillgångar beaktas för den tidsperiod för vilken utkomststödet fastställs. Inkomsterna kan dock delas upp i poster som beaktas för flera sådana tidsperioder för vilka utkomststöd fastställs, om det är skäligt med beaktande av inkomstens engångsnatur eller grunden för den.

Förvaltningsdomstolarna har i sin praxis dessutom ansett att den del av studielånet som periodiseras per månad kan räknas som inkomst, även om den studerande inte hållit sig till periodiseringen som finns inskriven i beslutet om studiestöd, utan i stället använt hela studielånet till exempel genast i början av terminen. Högsta förvaltningsdomstolen har i motiveringen till sitt beslut HFD 23.3.2005, liggare 629, konstaterat, att när den sökandes behov av utkomststöd fastställdes, skulle grundskyddsnaändens sektion för individomsorg enligt 15 § lagen om utkomststöd kunnat fördela studielånet som inkomst av engångskaraktär i månatliga poster, ifall sektionen skulle ha ansett det vara rimligt med beaktande av den sökandes personliga omständigheter, men någon plikt till sådan periodisering föreligger inte. Enligt ministeriets uppfattning kan båda sätt tillämpas vid beaktandet av studielån efter prövning av det enskilda fallet. Studielånet kan fördelas jämnt mellan de månader som lånet är beviljat för och den månatliga posten

kan beaktas som inkomst för respektive månad. Studielånet kan också beaktas i sin helhet som inkomst vid den tidpunkt då lånet kan lyftas, varefter inkomstöverskottet överförs till utkomststödkalkylerna för de påföljande månaderna.

En högskolestuderande hade anhållit om utkomststöd för sommaren 1998. Han hade uppgett att han inte skulle studera under sommaren men inte kunde förvärvsarbeta eftersom han inte hade lyckats ordna med barnomsorg för sitt 8-åriga barn. Studiestödsnämnden hade beviljat personen studiepenning och studielån med statsborgen. Enligt beslutet uppgick borgensbeloppet till 1 300 mark i månaden och sammanlagt till 11 700 mark för perioden 1.9.1997 – 31.5.1998. Under studieåret hade den sökande inte anhållit och därmed inte heller lyft ut studielån från något penninginstitut, utan klarat sin ekonomi på annat sätt. Enligt beslutet skulle den studerande ta ut lånet senast den 31 juli 1998. Förmånerna enligt lagen om studiestöd är den studerandes primära försörjning och består av bland annat studiepenning och studielån med statsborgen. I juni 1998 bestod den sökandes disponibla inkomster av studielån med statsborgen eftersom det inte hade framkommit att personen skulle ha varit förhindrad att få eller ta ut studielån. (HFD 30.11.1999, liggare 3854, omröstning 4-1)

Studielånet utgör en sådan inkomst av engångskaraktär som skall periodiseras som månadsinkomst för den tidsperiod som den utbetalas för. Ärendet påverkades inte av att den studerande hade använt hela studielånet redan under höstterminen. Löneinkomsterna i augusti kunde inte beaktas när utkomststöd ansöktes i januari. Hyresgarantin skulle beaktas i utkomststödkalkylen som hyresutgift under den tid hyresavtalet gällde varvid hyran betalades med de medel som erlagts som garanti. (HFD 28.2.2003 liggare 444).

Utkomststödet är en förmån som i sista hand tryggar utkomsten för en person eller familj. De primära förmånerna som tryggar utkomsten för en studerande består bland annat av studiestöd, som beviljas i form av studiepenning, bostadstillägg och statsborgen för studielån. Enligt beslut om studiestöd givet 23.7.2001 kunde den studerandes studielån med statsborgen lyftas i sin helhet från och med 1.8.2001. Studielånet skulle ha räknats som disponibel inkomst för den studerande på samma sätt som studiepenning och bostadstillägg. Lyftandet av studielånet har inte reglerats genom bestämmelser eller beslut så att den endast skulle kunna lyftas som månatliga poster. Lånet kunde alltså beaktas som disponibel inkomst. (HFD 23.3.2005, liggare 629, omröstning 3-2.)

I kap. 3.1. ovan behandlas skyldigheten att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid Arbetskraftsbyrån. Skyldigheten gäller till exempel inte dem som studerar på heltid.

Bestämmelserna om studiestöd kan tas som rättesnöre när det gäller att definiera studier på heltid. I 5 a § förordningen om studiestöd (65/1994) ges följande föreskrifter om studier på heltid:

Studier där målsättningen är att avlägga högskoleexamen är heltidsstudier. Andra högskolestudier är heltidsstudier när deras omfattning i genomsnitt är minst fem studiepoäng per studiemånad.

Gymnasiestudier är heltidsstudier när deras omfattning enligt lärokursen är sammanlagt minst 75 kurser. Dessutom förutsätts att den studerande under terminen deltar i minst 10 kurser eller studier som motsvarar dem eller i två prov som ingår i studentexamen. Gymnasiestudier som ordnas i internat betraktas dock alltid som heltidsstudier.

Yrkesinriktade studier och andra studier än de som avses i 1 eller 2 mom. är heltidsstudier när studiernas omfattning i genomsnitt är minst tre studieveckor per studiemånad. När studiernas omfattning inte har dimensionerats i studieveckor, fordras att den studerande under i genomsnitt minst 25 veckotimmar deltar i undervisning enligt undervisnings- eller utbildningsprogrammet eller i praktik som hör till studierna.

Som huvudregel kan betraktas, att studierna är heltidsstudier när den studerande har rätt till studiestöd. Gymnasiestudier i vuxengymnasium eller på vuxenlinje i gymnasium är inte studier på heltid. De som studerar på öppet universitet skall vid ansökan om utkomststöd förete en redogörelse över sina studier för att den som behandlar ansökan och beviljar utkomststödet skall kunna bedöma om den sökande studerar på heltid samt hans eller hennes möjligheter att skaffa sin utkomst genom förmåner som är primära i förhållande till utkomststödet.

Utkomststöd betalas inte till den som vistas utomlands, varvid personer som studerar utomlands inte är berättigade till utkomststöd från Finland.

Också en person som studerar på heltid kan som regel förpliktas att anmäla sig som arbetslös arbetssökande på Arbetskraftsbyrån under läroanstaltens sommaruppehåll. En högskolestuderande kan visserligen få studiestöd för sommaren om han eller hon avlägger studier som ingår i examen och studerar på heltid enligt de regler som fastställts av studiestödsnämnden. Också studerande vid andra läroanstalter än gymnasier kan få studiestöd på grundval av ett intyg från läroanstalten, när alla studerande på studielinjen studerar på heltid på en ovanlig tid eller när den studerande av orsaker oberoende av honom eller henne själv inte kunnat avlägga studier som ingår i utbildningen under den sedvanliga tiden.

Enligt lagen om studiestöd beviljas för avläggande av högskoleexamen studiestöd för den som inlett sina högskolestudier läsåret 2005–2006 eller därefter enligt den omfattning av den avsedda examen som föreskrivits med stöd av universitetslagen (645/1997) eller lagen om yrkeshögskolor (351/2003) sålunda, att den tid som berättigar till stöd är högst nio månader per sådant läsår som omfattningen av examen förutsätter utökad med tio månader. Har den studerande studierätt både för lägre och högre högskoleexamen, bestäms den tid som berättigar till stöd på basis av den sammanlagda omfattningen av dessa examina. För en sådan högre högskoleexamen vars huvudämne eller den ämnesgrupp som huvudämnet ingår i är asiatiska och afrikanska språk och kulturer är den tid som berättigar till stöd dock högst 64 månader.

För dem som inlett sina högskolestudier före läsåret 2005–2006 är den maximala tiden för studiestöd vanligtvis 55 månader. För dem som studerar för medicine eller veteri-

närmedicine licentiatexamen samt dem som har asiatiska och afrikanska språk och kulturer som huvudämne är den maximala tiden för studiestöd emellertid 64 månader. För dem som studerar för examen för arkitekt, diplomingenjör, magister i bildkonst, samt landskapsarkitekt är den maximala tiden för studiestöd 55 månader. I fråga om examina för magister i musik och magister i psykologi är den tid som berättigar till studiestöd 60 månader.

Om studieprestationerna inte är tillräckliga, kan utbetalningen av studiestödet avbrytas. Studierna anses inte ha avancerat tillräckligt om studierna drar ut på tiden så mycket att studietiden blir avsevärt mycket längre än den högsta tillåtna tiden för studiestöd för de aktuella studierna. I högskolor övervakas studiernas regelbundenhet med hjälp av studieprestationsregistret samt förfrågningar som riktas till de studerande.

Perioden av studiestöd kan förlängas med högst nio månader om den studerande kan påvisa att dröjsmålet berott på en sjukdom som i avsevärd grad påverkat studieframgången eller att studierna blivit fördröjda av något annat synnerligen vägande skäl. Något annat synnerligen vägande skäl kan till exempel vara att en nära släkting insjuknar och behöver vård eller att den studerande råkar ut för någon annan svår livssituation. Om studierna fördröjs på grund av exempelvis byte av studieinriktning eller förvärvsarbete har den studerande inte rätt att få förlängd tid för studiestöd. Förlängd tid för studiestöd gäller studerande som avlägger högre högskoleexamen. Tiden för studiestöd kan förlängas också när det gäller yrkeshögskoleexamen eller lägre högskoleexamen om den studerande första gången anmält sig som närvarande vid ifrågavarande studier under läsåret 2005–2006 eller därefter. En förlängning kan endast beviljas om studier på heltid under högst ett läsår betraktas som en förutsättning för att avlägga examen. Studerande som ansöker om utkomststöd på grund av förlängda studier skall instrueras till att i första hand söka förlängning på sin studiestödperiod.

Studiestödperioden för andra gradens studier är lika lång som det aktuella utbildningsprogrammet. I yrkesinriktade studier skall den studerande avlägga sina studier under en tid som är högst ett år längre än vad som anges som definition för studiernas omfattning såvida den studerande inte av grundad anledning beviljats förlängning för sin studietid. Lärokursen för gymnasiet skall avläggas inom högst fyra år om den studerande inte av grundad anledning beviljas förlängning för studietiden. För andra gradens studier beviljas studiestödet enligt studiernas längd även under en eventuell förlängning av studietiden.

Mer information om studiestödet: www.kela.fi.

3.4 Företagare

När en företagare anhåller om utkomststöd är det ofta svårt att räkna ut inkomsterna. Man utgår från de inkomster som företagaren själv redovisar. Om företagarens redogörelse inte räcker till som underlag för beslutet skall den sökande ges tillfälle att lämna kompletterande uppgifter. En begäran om kompletterande uppgifter skall specificeras. Det finns ofta skäl att inte bara utreda företagarens disponibla inkomster utan också företagets tidigare lönsamhet och företagarens möjligheter att i framtiden få adekvata inkomster av sin rörelse samt konsekvenserna av att företagsverksamheten skulle upphöra. Den ovan avsedda utredningen kan gälla aktuella uppgifter för ansökningstidpunkten

och uppgifter för tiden närmast före ansökan som ger information om företagarens ekonomiska ställning. Sådana är t.ex. företagets bokslut och revisionsberättelse för den senaste avslutade räkenskapsperioden, kontoutdrag och/eller delårsbokslut, företagets och företagarens senaste deklarerationer, lönebesked, utlåtanden från Arbetskraftsmyndigheten och Folkpensionsanstalten, amorteringsplan och räntesats för långfristigt främmande kapital och andra liknande uppgifter som ger en realistisk bild av företagarens och företagets ekonomiska läge. Handlingarna skall särskilt utnyttjas till att ta reda på hur stora tillgångar företagaren har till sitt eget förfogande.

Det är oändamålsenligt att under en längre tid med hjälp av utkomststöd trygga försörjningen för en företagare som bedriver en uppenbart olönsam verksamhet. När en företagare från sitt företag får eller har möjlighet att få till exempel en inkomst som motsvarar minst grunddagpenningen inom utkomstskyddet för arbetslösa kan det vara motiverat att bevilja utkomststöd. Också i andra fall kan det vara befogat att bevilja utkomststöd för en kortare tid. Säsongbetonade inkomster som ofta hör till företagsverksamheten kan periodiseras över en längre tid genom skälighetsprövning. Det är viktigt att beakta företagarens och hela familjens situation i övrigt samt hur den påverkar företagets resultat.

Grunddelen av utkomststödet för en företagare som bedrev olönsam företagsverksamhet kunde sänkas med 20 procent, eftersom företagaren genom att länge fortsätta med den olönsamma verksamheten hade försummat sin plikt att dra försorg om sitt uppehälle. Trots att han var arbetsökande hade han som företagare inte rätt till de förmåner som hör till arbetslöshetsskyddet. Hade han inte verkat som företagare skulle han ha haft möjlighet att anlita arbetslöshetsskyddets stödsystem som är primärt i förhållande till utkomststödet. (HFD 20.6.2001 liggare 1472).

Företagaren hade inte fått sitt uppehälle från företaget, men hade å andra sidan inte heller lagt ned sitt företag och skaffat sitt uppehälle på något annat primärt sätt som avses i 2 § 1 mom. lagen om utkomststöd. Enligt HFD har en företagare rätt att få utkomststöd på samma grunder som andra personer som är i behov av stöd. Utkomststödet är dock även för företagare den sociala förmån som kommer i sista hand. Föreskrifterna om arbetsvägran och försummelse av det egna uppehållet tillämpas även i detta fall. Däremot finns det ingen laglig grund att i kalkylen om utkomststöd beakta den arbetslöshetspenning som företagaren inte hade fått, eftersom den inte hade utgjort någon disponibel inkomst för företagaren. (HFD 4.6.2001 liggare 1344).

Det finns en särskild blankett (Utredning över inkomst av företag; kommunblankett nr e 6529) för utredning av företagares inkomster. Blanketten kan beställas från Edita, tfn 020 450 00, fax 020 450 2374. Den kan också beställas på Editas netmarket, på webbadressen www.edita.fi. Vid utvärderingar av företagsverksamhet kan man vända sig till skattemyndigheterna eller den kommunala näringsombudsmannen för att få sakkunnig hjälp.

3.5 Värnpliktiga och civiltjänstgörare

Enligt 50 b § värnpliktslagen (452/1950) har en värnpliktig som tjänstgör enligt värnpliktslagen rätt till fri inkvartering, kost, beklädnad, hälsovård och till fritt uppehälle i övrigt. Civiltjänstgörare har motsvarande förmåner enligt 23 a § civiltjänstlagen (1723/1991).

I rättspraxis har tolkningen vanligen varit att värnpliktiga och civiltjänstgörare inte har rätt att få utkomststöd till exempel för veckoslutspermissioner och andra liknande permissioner.

Enligt militärunderstödslagen (781/1993) kan värnpliktiga och civiltjänstgörare av särskilda skäl få bostadsunderstöd under tjänstgöringstiden. Vid behov kan kommunerna utifrån fastställda kriterier ge ut förebyggande utkomststöd.

Den värnpliktige bodde hos sin mamma till dess att han skulle fullgöra sin värnplikt, men i början av värnplikten hyrde han en bostad för sig själv. FPA avslag ansökan om bostadsunderstöd enligt militärunderstödslagen. Hyresvärden sade upp hyresavtalet på grund av obetalda hyror, varvid den värnpliktige ansökte om retroaktivt utkomststöd för hyran. Enligt HFD skulle den sökandes boende ordnas på det sätt som avses i 50 b § värnpliktslagen under värnpliktstjänstgöringen. Det förelåg inga särskilda grunder att betrakta kostnaderna som orsakades av hyresbostaden som nödvändiga boendekostnader. Kommunen var inte heller skyldig att bevilja den sökande förebyggande utkomststöd. (HFD 19.11.2002 lig-gare 3008).

3.6 Fångar

I slutna fängelser svarar fängelset för fångarnas dagliga uppehälle, som innefattar boende och bland annat klädsel, kost samt adekvat hälso- och sjukvård. Fångar som avtjänar sitt straff på öppen anstalt skall använda sina egna kläder. För yrkesarbete som utförs i öppen anstalt betalas gängse lön. För fångar som deltar i förberedande arbete, utbildning eller annan av fängelset ordnad verksamhet betalas sysselsättningspenning både i slutna och öppna anstalter. Storleken av lönen och sysselsättningspenningen fastställs i statsrådets förordning om fängelse (509/2006). Fångar i öppna anstalter som utför yrkesarbete betalar en ersättning för kost och logi till anstalten. Fången har rätt att i begränsad utsträckning använda egna medel för anskaffning av konsumtionsvaror. Penningbeloppet har fastställts separat för varje fängelse.

Fångar på slutna anstalt som deltar i arbete eller annan sysselsättning får cirka 98 – 168 € i månaden i sysselsättningspenning. De som av godtagbara skäl inte deltar i sysselsättningen samt fångar som inte har kunnat anvisas någon sysselsättning får cirka 35 € i månaden i brukspenning. En fånge som vägrat delta i sysselsättning får cirka 21 € per månad i brukspenning.

Fångar som utför yrkesarbete i öppna fängelser och på öppna fängelseavdelningar får 592–1 168 € per månad i lön. Fångar i öppna fängelser kan också arbeta utanför fängelset. De som deltar i annan sysselsättning i öppna fängelser får cirka 98–168 € i månaden

i sysselsättningspenning. Lönen för yrkesarbete utgör beskattningsbar inkomst. Fångar som utför yrkesarbete i öppen anstalt betalar en ersättning till anstalten för kost och logi, sammanlagt cirka 270 €månad. Vid behov görs utmätning av lönen för betalning av fastställt underhållsbidrag.

Eftersom lön, sysselsättningspenning och brukspenning bestäms enligt antal timmar som fången deltagit i sysselsättning kan de ovannämnda beloppen variera mellan enskilda fångar.

De som är häktade är inte skyldiga att delta i arbete eller annan sysselsättning. Fängelset skall i mån av möjlighet ge dem möjlighet att sysselsätta sig, men alltid är det inte möjligt. I sådana fall får den häktade inte heller någon arbetspenning. De häktades rätt att använda sina egna medel kan begränsas och detsamma gäller för fängelsefångar. Fängelset kan betala en brukspenning på 2,00 €per vardag till en till en häktad som saknar egna medel. De som är häktade i polisens förvaringslokaler har inte möjlighet till arbete eller annan sysselsättning.

Den försörjning som fängelset ger är det primära utkomststödsystemet för fångar. Fångar kan emellertid hamna i behov av utkomststöd, varvid de har rätt till utkomststöd på samma grunder som andra hjälpbehövande. Om en fånge inte har andra inkomster eller tillgångar till sitt förfogande, men har utgifter som skall täckas med grunddelen och som han inte har kunnat betala med den försörjning som han fått på fängelset, kan det vara motiverat att betala brukspenning i form av utkomststöd.

Den försörjning som fängelset ger är det primära utkomststödsystemet för fångar. Fångarna har emellertid inte uteslutits från utkomststödet. Fångar kan hamna i behov av utkomststöd, varvid de har rätt till utkomststöd på samma grunder som andra hjälpbehövande. Häktade har inte med stöd av häktninglagen någon ovillkorlig rätt att få brukspenning från fängelset. X har därmed haft rätt att täcka nödvändiga bruksmedel med utkomststöd, om förutsättningarna för erhållande av utkomststöd i övrigt har uppfyllts. (HFD 20.5.2003 liggare 1221, likaså HFD 20.5.2003 liggare 1220, som gäller en fängelsefånge som av säkerhetsskäl inte kunnat delta i arbetsverksamhet.

En utländsk häktad som saknade inkomster och tillgångar för sin oundgängliga försörjning kan vara berättigad till utkomststöd om hans oundgängliga försörjning som avses i 19 § 1 mom. i grundlagen inte kan säkras på annat sätt. Om en utländsk häktad person saknar hemort eller permanent boningsort i Finland skall den kommun där häktet är beläget ordna det utkomststöd som behövs med tillämpning av 14 § lagen om utkomststöd. Utlänningars rätt till utkomststöd behandlas närmare i kapitel 5.

För fångar skall enligt fängelselagen (767/2005) och häktninglagen (768/2005) ordnas eller på något annat sätt garanteras hälso- och sjukvård samt medicinsk rehabilitering som motsvarar fångarnas medicinska behov. Statens betalningsskyldighet förutsätter att den undersökning eller vård som ordnas utanför fängelset skall vara ordinerad eller godkänd av en läkare vid fångvårdsväsendet. En fånge har rätt att på egen bekostnad med tillstånd av en läkare vid fångvårdsväsendet få medicinering, undersökning och annan hälso- och sjukvård i fängelset. Fängelserna tillhandahåller tandvård för fångar om det är nödvändigt på grund av sjukdom eller för att förebygga en betydande skada.

Glasögon finansieras inte av fängsvårdsväsendet, utom i undantagsfall där fången inte har någon hemkommun i Finland och strafftiden är lång.

Fängsvårdsväsendet svarar inte för de kostnader som en fånge har för att upprätthålla likadana förhållanden som utanför fängelset eller för hans kontakter med närstående. Till dessa kostnader räknas hyra för bostad, telefonavgifter, brevporto samt delvis kostnaderna för resor under permissioner. Enligt prövning kan en fånges boendekostnader beaktas i utkomststödet under en kort dom till exempel för samma tid för vilken FPA beviljar bostadsbidrag. Andra behövliga utgifter som fängsvårdsväsendet inte ersätter, liksom även kostnader som föranleds för familjen för att hålla kontakt med fången samt besöksresor kan beaktas som utgifter vilka orsakas av personens eller familjens särskilda behov eller förhållanden.

Boendet av X hade ordnats under avtjänande av fängelsestraff 8.8.2001–8.6.2002 på det sätt som avses i lagen om verkställighet av straff. Enligt ett beslut om utkomststöd var boendet för X tryggt efter frigivningen från fängelset. I ärendet har inte framkommit några särskilda grunder för att kostnaderna för den bostad som ensamstående X hade hyrt under sin fängelsestid skulle ha betraktats som nödvändiga boendeutgifter enligt 7 § 3 mom. lagen om utkomststöd. X:s ansökan om erhållande av utkomststöd från och med september 2001 för hyresutgifter har därför med grundad anledning avslagits. (HFD 24.3.2003 liggare 674).

Fängsvårdsväsendet ersätter alltså inte alla sådana utgifter som kan beaktas vid beviljande av utkomststöd. Vid fastställande av utkomststöd skall en utredning alltid göras över vad fången i verkligheten kan få på bekostnad av fängsvårdsväsendet och hur stora fångens faktiska inkomster är. För närmare uppgifter kan socialbyrån vända sig till fängelset, till exempel socialarbetaren där eller den som person som har hand om fångarnas pengar.

För att en fånges anpassning i samhället skall främjas har fången från och med 1.10.2006 kunnat placeras i övervakad frihet på prov utanför fängelset tidigast sex månader före frigivningen. Bestämmelserna om övervakad frihet på prov ingår i 2 c kap. 8 § strafflagen (39/1889, ändrad genom lag 780/2005) Utkomsten för personer som är i övervakad frihet på prov eller som avtjänar samhällsstraff som brottspåföljd grundar sig på antingen på lön eller på förmåner enligt socialskyddet eller arbetslöshetsskyddet. Den som placerats i övervakad frihet på prov har rätt till primära förmåner som kommer före utkomstskyddet, till exempel arbetslöshetsskydd, studiestöd, pensioner, sjukdagpenning, bostadsbidrag och andra socialskyddsförmåner. Utkomstskydd beviljas som en förmån i sista hand enligt bestämmelserna i lagen om utkomststöd.

3.7 Skuldsanering

Skuldsanering kan också ses som ett slags primär stödform för att trygga någons försörjning. Skuldsanering betyder att en gäldenär som omfattas av skuldsanering för privatpersoner får behålla så mycket av sina tillgångar att han eller hon kan betala sina oundgängliga utgifter med egna inkomster. En klient som är i skuldsanering bör vid ansökan om utkomststöd bifoga beslutet om skuldsanering samt kalkylen över betalningsmån.

Om gäldenärens betalningsförmåga försvagas under betalningsprogrammet har han eller hon möjlighet att uppskjuta betalningen under betalningsprogrammet med högst ett belopp som motsvarar tre månaders betalningsskyldighet genom att meddela borgenären om uppskovet och dess orsak. De amorteringar som blivit obetalda erläggs när betalningsprogrammet avslutas. När det inte är fråga om en tillfällig försämring av betalningsförmågan, skall gäldenären uppmanas att vända sig till sina borgenärer för att förhandla om lägre amorteringar. Enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner kan betalningsprogrammet ändras om gäldenärens betalningsförmåga har försämrats väsentligt och långvarigt så att det inte rimligen kan förutsättas, att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsprogrammet. I sådana fall kan gäldenären ges rådet att söka ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning för att söka ändring i betalningsprogrammet hos tingsrätten.

Om gäldenären under betalningsprogrammet får en prestation av engångsnatur som förbättrar gäldenärens betalningsförmåga eller om hans eller hennes inkomster ökar jämfört med de inkomster som antecknats i betalningsprogrammet, uppstår en tilläggsprestationsskyldighet. Gäldenären skall betala den del av sina ökade inkomster till borgenärerna som bestäms i lagen om skuldsanering för privatpersoner. Ministeriet rekommenderar att man vid bedömning av behovet av utkomststöd av de ökade inkomsterna som disponibla inkomster eller tillgångar endast beaktar den del som gäldenären får behålla för eget bruk.

Utkomststödet kan i vissa fall ge garantier för att gäldenären kan följa sitt betalningsprogram, trots att hans eller hennes betalningsförmåga tillfälligt är nedsatt eller förhållandena har förändrats.

Skuldsanering enligt lagen om skuldsanering för privatpersoner är det primära systemet för en insolvent person för att rätta till sin ekonomiska situation. För att hålla kvar egendom som annars skulle realiserats kan den som ansöker om skuldsanering inte förbinda sig att minska på sina levnadskostnader för att överföra en del av skuldansvaret att täckas med utkomststöd. Rätten till utkomststöd för en person som beviljats skuldsanering fastställs dock med stöd bestämmelserna i lagen och förordningen om utkomststöd på basis av skillnaden mellan de disponibla inkomsterna och tillgångarna som finns till buds för personen eller familjen och å andra sidan de utgifter som berättigar till utkomststöd. Med beaktande av att K enligt handlingarna inte längre hade möjlighet att ändra betalningsprogrammet för skuldsaneringen, borde även ränteutgifterna för det lån som han tagit för anskaffning och sanering av bostad ha beaktats som boendekostnader. (HFD 16.8.2000 liggare 2164).

3.8 Försörjningsplikt

I 2 § 2 mom. lagen om utkomststöd definieras försörjningsplikten på följande sätt:

Var och en är skyldig att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv och sitt eget uppehälle samt i den omfattning som bestäms i äktenskapslagen (234/1929), lagen om underhåll för barn (704/1975) och i annan

lag om sin makes samt sina minderåriga barns och adoptivbarns uppehålle.

När man tar ställning till en sökandes behov av utkomststöd skall man väga in att var och en är skyldig att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv och sitt eget uppehålle. En sökande kan fullfölja denna skyldighet till exempel genom att gå ut i förvärvslivet antingen på egen hand eller via arbetsförmedlingen.

Vidare är var och en skyldig att dra försorg om sin makas/makes och sitt minderåriga barns och adoptivbarns uppehålle på det sätt som andra lagar föreskriver.

Enligt 46 § äktenskapslagen skall vardera maken efter förmåga bidra till familjens gemensamma hushåll och makarnas underhåll. Förpliktelsen gäller även parterna i ett registrerat partnerskap. I äktenskapslagen nämns inte längre att vardera maken är skyldig att bidra till underhållet för den andra makens minderåriga barn.

Bestämmelser om barns rätt till underhåll från föräldrarna finns i lagen om underhåll för barn. Bestämmelser om försörjningsplikt ingår bland annat också i skadeståndslagen (412/1974) och brottsskadelagen (1204/2005).

Enligt lagen om underhåll för barn har barn rätt att få tillräckligt underhåll som föräldrarna efter förmåga svarar för. Endast föräldrarna eller adoptivföräldrarna har försörjningsplikt gentemot barnet. Den som förordnats till barnets vårdnadshavare i stället för eller tillsammans med en förälder eller barnets fosterförälder är inte skyldig att försörja ett barn i sin vårdnad. Beträffande barn som placerats i enskilt hem (41 § i barnskyddslagen) uppstår ingen försörjningsplikt för den som vårdar barnet eller dennes familj, utan försörjningsplikten kvarstår hos barnets föräldrar. Ministeriet rekommenderar att en individuell kalkyl för utkomststöd uppgörs för ett barn som placeras i enskilt hem och som ansöker om utkomststöd. Barnets disponibla inkomster, till exempel underhållsbidrag eller -stöd eller familjepension beaktas som barnets inkomster. Barnbidrag som betalas för täckande av kostnaderna för barnet skall också beaktas som en inkomst som minskar behovet av utkomststöd. Vårdarens eller dennes familjs inkomster påverkar inte det belopp av utkomststöd som barnet beviljas.

Y hade vid tidpunkten då beslut om utkomststöd fattades varit 17 år gammal och därmed, trots att han bodde hos X, omyndig samt under sina föräldrars beslutande makt och försörjningsplikt. Föräldrarna svarar för sitt minderåriga barns försörjning efter sin förmåga även om barnet inte bor hos sina föräldrar. Om en minderårig person inte kan få sin försörjning av egna inkomster eller tillgångar eller genom försorg av sina föräldrar, har personen rätt att få utkomststöd enligt sina behov. Utkomststöd som betalats till ett barn kan återkrävas av föräldrarna, om de uppsåtligen har försummat sin försörjningsplikt. En kalkyl skulle uppgöras för Y över hans utgifter jämte inkomster och tillgångar till grund för bedömning av hans rätt till utkomststöd. Vid uppgörande av kalkylen skulle föräldrarnas försörjningsplikt endast beaktas till den del som föräldrarna i verkligheten hade bidragit till försörjningen. (HFD 28.11.2001 liggare 2975, omröstning 3–2.)

I 3 § lagen om underhåll för barn föreskrivs följande:

Barns rätt att erhålla underhåll av föräldrarna upphör när barnet fyller aderton år.

Föräldrarna svarar för kostnaderna för barnets utbildning även efter det barnet fyllt aderton år, om detta prövas skäligt. Härvid beaktas särskilt barnets anlag, utbildningstiden och kostnaderna för utbildningen samt barnets möjligheter att efter avslutad utbildning självt svara för kostnaderna för denna.

Föräldrarnas underhållsskyldighet som avses i 2 § 2 mom. lagen om utkomststöd gäller endast minderåriga barn. Möjligheten för en studerande som uppnått myndig ålder att få underhåll av sina föräldrar grundar sig inte på den skyldighet som föräldrarna har att dra försorg om sina barns uppehälle enligt 2 § 2 mom. lagen om utkomststöd, utan är ett i 2 § 1 mom. avsett annat sätt på vilket en studerande helt eller delvis kan få sin utkomst. Därav följer, att utkomststöd som beviljats en myndig studerande inte kan återkrävas av hans eller hennes föräldrar.

När utkomststöd beviljas till en studerande bör man utreda om personen får ekonomiskt stöd av sina föräldrar eller av andra närstående. Är det till exempel klarlagt att föräldrarna till en myndig studerande i själva verket sörjer för sitt barns uppehälle under studietiden, är det inte befogat att bevilja utkomststöd. Om det bidrag som föräldrarna betalar inte täcker alla de utgifter som ligger till grund för beviljande av utkomststöd, kan bidraget från föräldrarna i utkomststödskalkylen räknas som inkomst för den studerande, om det inte är fråga om sådant ringa understöd som avses i 11 § 2 mom. lagen om utkomststöd. Hjälpn måste alltså bestå av ett verkligt bidrag. Endast en bedömning av att föräldern har möjlighet att bidra till försörjningen av sitt studerande barn utgör inte en grund för avslag på ansökan om utkomststöd.

Högsta förvaltningsdomstolen har i motiveringen till ett av sina beslut bland annat konstaterat följande:

Enligt lagen om utkomststöd är föräldrarna inte försörjningspliktiga gentemot sina myndiga barn. Föräldrarnas försörjningsplikt kan inte heller motiveras med 3 § 2 mom. lagen om underhåll för barn som föreskriver att föräldrarna svarar för kostnaderna för barnets utbildning. Om den som anhåller om utkomststöd de facto får medel av sina föräldrar till sitt uppehälle eller annan försörjning skall dessa betraktas som disponibla medel.

X hade inte haft andra inkomster än 1 270 mark i månaden i studiepenning. X hade inte förnekat att han fram till den 31 maj 1999 delvis hade fått sin utkomst av föräldrarna. Enligt en utkomststödskalkyl som gjordes för föräldrarnas familj skulle inkomsterna bara ha räckt till för att ge X medel för hans försörjning för en del av grunddelen. Eftersom föräldrarna enligt lagen om utkomststöd inte är försörjningspliktiga gentemot sina myndiga barn hade mamman till X inte varit tvungen att sälja ut en del av sina tillgångar för att få medel till X:s försörjning. Med beaktande av dessa omständigheter var det inte bevisat att X hade fått en del av sin ut-

komst med hjälp av understöd från föräldrarna i juni - juli 1999. (HFD 21.11.2000, liggare 3001, omröstning 4-1.)

22-åriga studeranden X meddelade vid ansökan om utkomststöd att hon fått bidrag av sina föräldrar för hyra och levnadskostnader, men lämnade i samband med överklagande ett intyg över det varit fråga om ett lån. Med beaktande av vad som föreskrivits i lagen om underhåll för barn angående föräldrarnas ansvar för kostnaderna för barnets utbildning samt med beaktande av den redogörelse som lämnats i ärendet hade X de facto fått sin utkomst av sina föräldrar med lånade pengar som åtminstone inte omedelbart under studietiden behövde återbetalas. Under dessa omständigheter var X inte i behov av utkomststöd. (HFD 20.12.2001, liggare 3187, omröstning 4-1)

Försummelse av underhållsskyldighet utgör inte en grund för avslag på ansökan om utkomststöd. Uppsåtlig försummelse av lagstadgad privaträttslig underhållsskyldighet kan dock utgöra en grund för återkrav av stödet. Återkrav behandlas närmare i kapitel 8.

3.9 Enskilt stöd för tryggande av ett skäligt uppehälle

Ansenliga bidrag från privatpersoner, till exempel gåvor på bemarkelsedagar, skall i regel beaktas som inkomster för den som ansöker om utkomststöd. Understöd som kan anses ringa beaktas inte som inkomst enligt 11 § 2 mom. 1 punkten i lagen om utkomststöd. Vad som anses vara ringa i varje enskilt fall får kommunen avgöra.

Myndiga personer som inte berörs av föräldrarnas försörjningsplikt, men som till exempel fortfarande bor hos sina föräldrar är en kategori av sökande vars verkliga behov av stöd kan vara svårt att bedöma. Om en sådan person får understöd av sina föräldrar kan det anses att han eller hon får ett skäligt uppehälle eller en del av uppehållet tryggt på ett sådant annat sätt som avses i 2 § 1 mom. lagen om utkomststöd. Också i dessa fall är det nödvändigt att utreda personens möjligheter till primära förmåner, till exempel bostadsbidrag. Om det inte finns någon utredning om behovet av att helt eller delvis täcka stödet med bidrag och andra inkomster eller tillgångar, beviljas stödet utifrån behov som grundar sig på en utkomststödsräkning.

3.10 Utkomststödet förhållande till barnskyddet och stödåtgärder för handikappade

Ekonomiskt stöd kan också beviljas med stöd av till exempel barnskyddslagen (683/1983) och lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987).

Enligt 13 § **barnskyddslagen** skall kommunen utan dröjsmål ordna tillräckligt ekonomiskt stöd och avhjälpa bristerna i boendeförhållandena eller ordna en bostad som motsvarar behovet, när behovet av barnskydd i väsentlig mån beror på otillräcklig utkomst, bristfälliga boendeförhållanden eller avsaknad av bostad eller när dessa omständigheter utgör ett väsentligt hinder för barnets, familjens eller en sådan ung persons rehabilitering som är på väg att bli självständig och som varit klient hos barnskyddet innan han

fyllt 18 år. Utöver det som föreskrivs i socialvårdslagen skall kommunen vid behov bland annat ordna en stödperson eller stödfamilj samt tillräckliga terapitjänster; stöda ett barn eller en ung person i hans skolgång, förvärvande av yrke, anskaffning av bostad och placering i arbete, i hans eller hennes fritidsintressen och vid tillgodoseende av andra personliga behov genom att ge ekonomiskt och annat stöd.

Ordnanande av stödåtgärder inom den öppna vården enligt 13 § barnskyddslagen är en förpliktelse för kommunerna. Vid anordnande av stödåtgärder är kommunen inte bunden till föreskrifterna om kommunalt utkomststöd och inte heller till de allmänna anvisningarna om ordnande av bostad. I stället skall den bindande förpliktelsen uppfyllas utan dröjsmål och stödet skall vara tillräckligt för avhjälpande av bristen.

Enligt 34 § 1 mom. i barnskyddslagen skall kommunen också alltid ordna eftervård för ett barn eller en ung person sedan vård utom hemmet har avslutats. Detta sker bland annat genom ekonomiska stödåtgärder för barnet eller den unga som vårdats utom hemmet och hans föräldrar och vårdnadshavare samt den som svarar för barnets eller den unga personens vård och fostran. Skyldigheten att ordna eftervård upphör när personen fyller 21 år.

Enligt 46 § 2 mom. barnskyddslagen och 6 c § barnskyddsförordningen skall för ett barn eller en ung person som placerats utanför hemmet i enlighet med bestämmelserna om stödåtgärder inom den öppna vården samt bestämmelserna om vård utom hemmet och eftervård, tillräckliga medel reserveras som hjälper den unga att bli självständig.

Riksdagen har den 14 februari 2007 godkänt en ny barnskyddslag (RP 252/2006) (417/2007) som träder i kraft från början av 2008.

Bestämmelsen som till sitt innehåll motsvarar 13 § 1 mom. i den nuvarande barnskyddslagen ersätts av 35 § i den nya lagen. Enligt regeringspropositionen med förslag till ny barnskyddslag skall, när behovet av barnskydd beror på otillräcklig försörjning, bristfälliga boendeförhållanden eller avsaknad av bostad eller bristfälliga boendeförhållanden, dessa brister utan dröjsmål avhjälpas. Bestämmelsen innebär att familjens otillräckliga försörjning eller bristfälliga boendeförhållanden aldrig någonsin ensamma får leda till omhändertagande av barnen. Socialvårdsmyndigheterna, liksom även andra myndigheter är skyldiga att främja barns rätt till en trygg omgivning och nära mänskliga relationer. Bristen på bostad eller bristfälliga boendeförhållanden får inte innebära t.ex. att barnet och föräldrarna som ansvarar för barnets vård och fostran av den anledningen måste bo på olika ställen eller att barnet av denna orsak omhändertas. Om familjens problem i huvudsak beror på bristfällig försörjning, skall det organ som ansvarar för socialvården vid behov sörja för dessa försörjningsförutsättningar närmast genom att ordna ekonomiska eller andra stödåtgärder inom öppenvården enligt 36 § i den nya barnskyddslagen. I en sådan situation är beslutsfattaren inte bunden till bestämmelserna om utkomststödet belopp enligt lagen om utkomststöd, utan avsikten är att ingripa i familjens problem genom att ordna tillräckligt stöd och tillräcklig hjälp.

Bestämmelserna om stödåtgärder inom öppenvården ingår i 36 § i den nya barnskyddslagen. Enligt den skall för ett barn som är klient hos barnskyddet samt barnets familj i första hand ordnas socialtjänster som nämns i 17 § 1 och 2 mom. socialvårdslagen, såsom barndagvård och hemtjänst samt utkomststöd och förebyggande utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997). Är tjänsterna enligt socialvårdslagen och lagen om

utkomststöd inte tillräckliga, skall utöver dem ordnas tillräckliga stödåtgärder enligt barnskyddslagen.

Den nya barnskyddslagen innehåller i huvudsak bestämmelser som motsvarar de nu gällande vad gäller medel som ges efter avslutad placering utom hemmet och som hjälper en ung person som är på väg att bli självständig i utgifter för boende, utbildning och andra kostnader som hänför sig till ett självständigt liv. Enligt motiveringen till regeringens proposition skall kommunen sörja för att de medel som är avsedda att hjälpa ett barn eller en ung person att bli självständig i verkligheten används till verksamhet och anskaffningar som stödjer barnets självständighet. Nödvändiga utgifter som avses i bestämmelsen kan till exempel vara möbler till bostaden, anskaffningar som behövs för att få en arbetsplats, såsom resekort, material som behövs för studier, körkort och andra motiverade utgifter. Kommunen skall innan medel för främjande av självständighet betalas se till att barnets eller den unga personens grundbehov uppfylls på ett tillräckligt sätt, till exempel när det gäller boendet, om barnet inte självt har tillräckliga medel eller möjligheter att svara för sina boendekostnader och de första anskaffningarna till sitt hem.

I praktiken skall grundbehoven täckas med utkomststöd om barnet inte har andra inkomster eller tillgångar till sitt förfogande. Ministeriet rekommenderar, att medel som är avsedda för främjande av ett självständigt liv inte skall beaktas som disponibla medel vid beviljande av utkomststöd för den unga personens grundbehov, utan att de reserveras för användning till sådana aktiviteter och anskaffningar som stödjer den unga personens självständiga liv. Utkomststöd för den unga personens grundbehov får inte beviljas så, att det återkrävs ur medlen för självständigt liv när personen får tillgång till dem.

En handikappad sökande skall ges rådet att anhålla om den service och de ekonomiska stödformer som han eller hon kan få med stöd av **lagen om service och stöd på grund av handikapp**. Utkomstskydd beviljas som en förmån i sista hand i förhållande till förmånerna enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp.

Enligt denna lag avses med handikappad en person som på grund av en skada eller en sjukdom under långa tider har särskilda svårigheter att klara av de funktioner som hör till normal livsföring.

Enligt 8 § lagen om service och stöd på grund av handikapp skall kommunen ordna gravt handikappade skälig färdtjänst inklusive följeslagarservice, tolktjänst, dagverksamhet och serviceboende på det sätt som närmare föreskrivs genom förordning, om personen på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom nödvändigt behöver servicen för att klara de funktioner som hör till normal livsföring.

Enligt 9 § lagen om service och stöd på grund av handikapp ersätts en handikappad enligt det behov som följer av hans handikapp eller sjukdom, helt eller delvis för sina kostnader för avlönande av en personlig hjälpare samt för annat stöd som behövs för att syftet med denna lag skall nås. På motsvarande sätt ersätts extra kostnader för nödvändiga kläder och specialkost som är nödvändig på grund av handikappet eller sjukdomen. Kommunen skall också ersätta en gravt handikappad för skäliga kostnader för ändringsarbeten i bostaden och för anskaffning av redskap och anordningar i bostaden om åtgärderna med hänsyn till handikappet eller sjukdomen är nödvändiga för att han eller hon skall klara av de funktioner som hör till normal livsföring och personen inte är i behov av fortgående anstaltsvård.

Dessutom har en handikappad rätt att få ersättning för kostnader för anskaffning av redskap, maskiner och anordningar som han eller hon behöver för att klara av sina dagliga funktioner i enlighet med vad som närmare föreskrivs i förordningen om service och stöd på grund av handikapp (759/1987).

4 UTKOMSTSTÖDET BEVILJAS AV DEN KOMMUN DÄR DEN SÖKANDE VISTAS

I 14 § lagen om utkomststöd finns följande bestämmelser om sökande och beviljande av utkomststöd:

Utkomststöd beviljas på ansökan av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen stadigvarande vistas.

Om personen eller familjen annars än tillfälligt vistas i flera kommuner än en, beviljas utkomststöd av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen vistats då utgifterna uppkom.

Om behovet av stöd är brådskande, beviljas utkomststöd av organet i den kommun där familjen eller personen vistas då ansökan görs.

Utkomststödsärenden skall i kommunen behandlas utan dröjsmål (923/2000)

Ansökan om utkomststöd samt 4 momentet som gäller behandling utan dröjsmål behandlas närmare i kapitel 9.2–9.4.

4.1 Stadigvarande vistelse

Bestämmelserna om ansvaret för beviljandet av utkomststöd ingår i 14 § lagen om utkomststöd. Enligt 1 mom. i nämnda paragraf beviljas utkomststöd av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen stadigvarande vistas. Att utreda vilken den stadigvarande vistelsekommunen är orsakar i regel inte några problem. Vanligen är den kommun där en person stadigvarande vistas kommunen där personen eller familjen har sin stadigvarande bostad. Bestämmelsen innebär också att vistelsekommunen skall slås fast separat för varje stödtagare. Familjemedlemmar kan därmed ha olika vistelsekommuner i den betydelsen som bestämmelsen avser.

X var stadigvarande bosatt i staden S och maken i staden N. Enligt 3 § lagen om utkomststöd avser lagen med familj bland annat äkta makar som bor i gemensamt hushåll. I ärendet hade inte framförts någon utredning om att makarna bott i ett gemensamt hushåll. X:s rätt till utkomststöd måste i detta fall bedömas utgående från de utgifter samt disponibla inkomster och tillgångar som berättigar till utkomststöd. Vid fastställandet av utkomststöd för X måste också utgifter för boende till ett behövligt belopp beaktas. Medel som den sökande får av sin make skall räknas in i

de disponibla medlen, om den sökande de facto har fått medel av sin make. (HFD 29.12.2000, liggare 3424)

Kommunens skyldighet att ordna stöd, i detta fall bevilja utkomststöd, är bunden till begreppet stadigvarande vistelse. Högsta förvaltningsdomstolen har 11.7.2006 meddelat två avgöranden som gäller kommunens skyldighet i detta sammanhang. Gemensamt för dessa avgöranden var att vistelsen i kommunen var avsedd att bli långvarig och personen hade stadigvarande bostad i den kommun där han vistades. Skyldigheten att ordna social- och hälsovård kvarstår enligt socialvårdslagen och folkhälsolagen hos personens hemkommun trots att skyldigheten att ordna utkomststöd i vissa fall kan övergå till vistelsekommunen. En sänkning av klientavgifterna är alltid en åtgärd som tillämpas i första hand före beviljande av utkomststöd.

Kommunen hade som en åtgärd inom specialomsorger enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda placerat en person som ansökt om utkomststöd i ett grupphem som ägdes av specialomsorgsdistriktet så, att personen stadigvarande vistades där. Kommunen där grupphemmet var beläget var skyldig att bevilja den sökande utkomststöd. Huruvida kommunen som placerat personen var skyldig att enligt en lag som kom i första hand i förhållande till lagen om utkomststöd ordna den sökande protetisk tandvård och svara för vårdkostnaderna eller låta bli att uppbära eller alternativt sänka klientavgiften för social- och hälsovården kunde inte avgöras. (HFD 11.7.2006, liggare 1766)

När en person som ansökte om utkomststöd stadigvarande vistades i ett psykiatriskt servicehem enligt beslut av överläkaren för det kommunala mentalvårdsarbetet, hade den kommun där servicehemmet var beläget skyldighet att bevilja den sökande utkomststöd. Genom beslutet har inte avgjorts huruvida placeringskommunen med stöd av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården hade skyldighet att låta bli att uppbära eller alternativt sänka X:s klientavgifter. De klientavgifter som påförts påverkar X:s behov av utkomststöd och kommunen M:s förpliktelse att bevilja X utkomststöd. (HFD 11.7.2006, liggare 1767)

Om personens vistelse i en annan kommun är avsedd att vara under en bestämd tid och personen inte har stadigvarande bostad i kommunen, utan har blivit placerad där av sin stadigvarande vistelsekommun till exempel för rehabilitering som ordnas genom betalningsförbindelse med stöd av missbrukarlagen eller någon annan lag, övergår ansvaret för att ordna utkomststöd inte till den kommun där serviceenheten är belägen.

En kortvarig eller sporadisk vistelse i en kommun kan endast i ytterst avvikande situationer överföra ansvaret för ordnande av service till vistelsekommunen. Till exempel ett tillfälligt besök i en annan kommun, såsom en kort semesterresa eller ett besök hos bekanta, betyder inte att personens eller familjens stadigvarande vistelsekommun har ändrats. Då är det alltså fortfarande den stadigvarande vistelsekommunen som i förekommande fall är skyldig att ordna med utkomststöd.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att vistelse någon annanstans än i den stadigvarande vistelsekommunen under veckoslut i medeltal sju dagar i månaden kan jämföras med den typ av tillfälliga besök som inte kan minska den sökandes rätt att få utkomststöd för utgifter som ingår i

grunddelen från sin stadigvarande vistelsekommun. (HFD 18.12.2000, liggare 3248)

4.2 Vistelse i flera kommuner

Bestämmelsen i 14 § 2 mom. i lagen om utkomststöd gäller situationer där personen vistas i flera kommuner på annat sätt än tillfälligt. En sådan situation kan uppstå till exempel när personen bor stadigvarande i sin hemkommun men studerar i en annan kommun. Om vistelsen i studiekommunen är av stadigvarande karaktär, till exempel när personen har bostad också i studiekommunen och vistas i denna kommun på vardagar, fördelas ansvaret för att tillhandahålla stöd mellan dessa två kommuner.

Utkomststöd beviljas i dessa fall av den kommun där personen vistas och inom vars område personen eller familjen haft utgifter som uppstått under vistelsen. Kommunens ansvar sträcker sig således bara till de kostnader som uppstått eller förorsakats på grund av stadigvarande vistelse i denna kommun.

Ansvaret för att ordna med stöd kan alltså fördelas mellan flera kommuner. När understöd beviljas skall kommunerna sinsemellan utreda vilka av de kostnader och utgifter som ger den sökande rätt till utkomststöd gäller vistelse i respektive kommun. Beträffande inkomster och tillgångar skall 15 § 2 mom. tillämpas så att inkomsterna beaktas för samma perioder som utgifterna begränsas till.

Makarna hade 1.7.2000 flyttat från X kommun till Y stad. Elräkningen för bostaden i X kommun hade förfallit till betalning 4.7.2000 då makarna bodde och vistades i Y stad. Enligt HFD ankommer skyldigheten att bevilja utkomststöd på den kommun där makarna vistades vid tidpunkten för räkningens förfalldag, alltså Y stad. (HFD 23.10.2001 liggare 2566)

4.3 Brådskande utkomststöd vid tillfällig vistelse i kommunen

Bestämmelsen i 14 § 3 mom. i lagen om utkomststöd gäller situationer där behovet av utkomststöd är brådskande. Sådana situationer kan uppstå till exempel när behovet av utkomststöd har uppstått av någon annan orsak än stadigvarande vistelse. I sådana fall skall personen eller familjen beviljas nödvändigt stöd, exempelvis en färdbiljett till den egentliga hemkommunen och nödvändiga hälso- och sjukvårdsutgifter samt utgifter för anskaffning av kost. Av inkomster och tillgångar beaktas på motsvarande sätt endast de som är disponibla vid den aktuella tidpunkten.

Av paragrafen framgår också den utgångspunkt att utgifter sin uppstått utomlands inte beaktas vid beviljande av utkomststöd. Syftet med bestämmelsen har inte varit att utvidga kommunernas ansvar för att ordna med stöd på ett sådant sätt, att kommunerna skulle vara skyldiga att bevilja utkomststöd för andra än de utgifter som föranleds av vistelse inom den egna kommunen.

När en person har kontakter med flera kommuner kan det vara svårt att avgöra vilken kommun som är skyldig att ge utkomststöd (se HFD:s avgörande i kapitel 6.6.2). I okla-

ra fall är rekommenderas, att kommunerna samarbetar för att avgöra hur ansvaret skall fördelas. I detta fall är det alltid viktigt att se till, att den sökande inte går miste om ett stöd han eller hon har rätt till för att kommunerna är oeniga om ansvarsfördelningen.

Utlänningar och invandrare som sökande av utkomststöd behandlas närmare i kapitel 5.

5 UTLÄNNINGAR OCH INVANDRARE SOM SÖKANDE AV UTKOMSTSTÖD

I detta kapitel behandlas rätten till utkomststöd och integrationsstöd för invandrare som fått hemkommun i Finland samt för utlänningar som tillfälligt vistas i Finland. Kapitlet är avsett som bakgrundsinformation och kan vara till hjälp när service ges till utlänningar som ansöker om utkomststöd. I kapitlet har beaktats bestämmelserna som ingår i utlänningslagen (301/2004) som trädde i kraft den 1 maj 2004 samt lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande av asylsökande (493/1999, integrationslagen) som trädde i kraft år 1999 samt deras inverkan på integrationsplanen och integrationsstödet, ersättning av utkomststödet för återinflyttare samt utkomststödet för asylsökande.

Arbetsministeriet, utrikesministeriet, inrikesministeriet och Utlänningsverket har deltagit i beredningen av kapitlet.

5.1 Förutsättningar och grunder för en utlännings inresa och vistelse i landet

Det är av betydelse vilken karaktär en utlännings vistelse i Finland har då man bedömer om personen anses bo i landet stadigvarande och om han eller hon har rätt till utkomststöd enligt 2 § lagen om utkomststöd. Slutsatser om vistelsens art kan dras på basis av personens resehandlingar och beviljade uppehållstillstånd eller anteckningar om visum som ingår i dessa handlingar.

Enligt utlänningslagen skall en utlänning som kommer till Finland och som vistas i landet ha ett giltigt resedokument och giltigt visum om sådant krävs, uppehållstillstånd, uppehållstillstånd för arbetstagare eller uppehållstillstånd för näringsidkare.

5.1.1 EU/EES-medborgare

En unionsmedborgare som reser in eller vistas i Finland skall ha giltigt identitetsbevis eller pass. Av en familjemedlem eller annan anhörig som inte är medborgare av unionen kan även visering krävas. Unionsmedborgare samt medborgare av länder som omfattas av den fria rörligheten inom EU (Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz) skall registrera sin uppehållsrätt i Finland hos lokala polisen när vistelsen varar över tre månader.

Medborgare av EU/EES-länder har rätt att fritt vistas i landet under tre månaders tid. Under denna tid är de i regel i samma ställning som turister vad gäller utkomststöd (se punkt 5.1.3).

För EU/EES-medborgares inresa får inte andra förutsättningar krävas än företeende av giltigt pass eller identitetsbevis samt att de inte äventyrar allmän ordning och säkerhet. Dessutom är en förutsättning för vistelse i landet vanligen att personens försörjning är tryggad. Medborgare av EU/EES-länder och deras familjemedlemmar som vistas i Finland befinner sig dock i en särställning. På dessa personer tillämpas EG-förordningen 1612/68. Enligt förordningen 1612/68 har de på basis av sin anställning alltid rätt till samma sociala förmåner och tjänster som andra som bor i Finland. Till de sociala förmåner som avses i förordningen ingår även utkomststöd.

Medborgare av EU/EES-länder skall registrera sin rätt att vistas i landet, om deras vistelse i Finland varar längre än tre månader. Nordiska medborgare skall registrera sin uppehållsrätt hos magistraten och övriga EU/EES-medborgare hos den lokala polisen. I samband med ansökan kan redogörelse förutsättas över tryggad försörjning. Om personen, medan han vistas i landet, kontinuerligt täcker sina normala levnadskostnader genom att ansöka om utkomststöd, är det möjligt att personen inte längre kan anses ha sådan tryggad försörjning som vistelsen i landet förutsätter.

Riksdagen har godkänt en lagändring som gäller ändring av bestämmelsen i utlänningslagen om tryggad försörjning (RP 205/2006) sålunda, att medborgare i EU/EES-länder har rätt att vistas i ett annat medlemsland under en tid som överstiger tre månader under förutsättningarna att personen i fråga 1) bedriver ekonomisk verksamhet som anställd eller egenföretagare; 2) har tillräckliga tillgångar för sig själv och sina familjemedlemmar och vid behov sjukförsäkring så att de inte genom att upprepade gånger ty sig till utkomststöd som föreskrivs i lagen om utkomststöd eller därmed jämförbara förmåner eller på annat motsvarande sätt blir en belastning för det finska socialvårdssystemet; 3) är inskriven i Finland i en godkänd läroanstalt i det huvudsakliga syftet att delta i utbildning och har för sig själv och sina familjemedlemmar tillräckliga tillgångar för vistelsen och vid behov sjukförsäkring så att de inte genom att upprepade gånger ty sig till utkomststöd som föreskrivs i lagen om utkomststöd eller därmed jämförbara förmåner eller på annat motsvarande sätt blir en belastning för det finska socialvårdssystemet; eller 4) hör till en familj till en unionsmedborgare som uppfyller de ovannämnda villkoren i punkterna 1–3. Enligt motiveringen i regeringens proposition är förutsättningen för fri rörlighet att unionsmedborgaren har tillräckliga medel för sin vistelse i ett annat medlemsland så att det mottagande medlemslandets socialvårdssystem inte i oskälig utsträckning belastas. Arbetstagares och självständiga yrkesutövares ställning avviker från andras så till vida, att man inte uttryckligen förutsätter att de har tillräckliga medel utan utgår ifrån att de skaffar behövliga medel genom att arbeta eller utöva sitt yrke och att de därför inte särskilt behöver bevisas. En arbetstagare, självständig yrkesutövare eller arbetsökande får inte heller utvisas från landet trots att han skulle belasta socialvårdssystemet. Ett enstaka anlitanande av utkomststöd kan inte betraktas som belastande av socialvårdssystemet, utan anlitanandet bör då vara minst återkommande och i det närmaste regelbundet. Tillfälliga svårigheter kan inte ännu betraktas som en oskälig belastning. Varje fall måste bedömas individuellt. Orsaker som skall beaktas är även vistelsens längd, personliga omständigheter och beloppet av beviljat bidrag.

När en medborgare av en EU/EES-stat ansöker om utkomststöd skall giltigheten av hans uppehållsrätt kontrolleras vid behov genom kontakt med polisen. Till en EU/EES-medborgare som vistas i Finland på basis av gällande uppehållsrätt beviljas i princip

utkomststöd på samma grunder som för finska medborgare i motsvarande situation. Varaktigheten av vistelsen i kommunen samt andra omständigheter som gäller det enskilda fallet har avgörande betydelse vid bedömningen av behovet för utkomststöd.

Arbetsökande som kommer från EU- eller EES-stater bildar sin egen grupp, som under tre månaders tid rätt att söka arbete i ett annat EU- eller EES-land och som har rätt till arbetslöshetsskydd på bekostnad av sitt eget land. För att få arbetslöshetsskydd skall den arbetsökande ha anmält sig som arbetsökande före sin avresa i enlighet med den lagstiftning som gäller i hans hemland. Personen skall ha med sig ett intyg över beloppet och längden av arbetslöshetsförmånen och intyget skall lämnas till FPA:s byrå eller arbetslöshetskassan. Efter ankomsten till Finland skall den arbetsökande anmäla sig i Finland som arbetslös arbetsökande inom sju dagar räknat från ankomsten. Arbetsökande omfattas fortfarande av den sociala tryggheten i sitt hemland och deras vistelse i Finland kan anses vara tillfälligt fram till dess att den eventuella anställningen börjar. Arbetsökande förutsätts säkra sitt uppehälle med hjälp av arbetslöshetsersättning från sitt utreseland så att de inte behöver anlita det finska socialskyddssystemet. En arbetsökande skall vid beviljande av utkomststöd jämföras med en turist (se kapitel 5.1.3) tills personens anställningsförhållande börjar. En medborgare av en EU/EES-stat får vistas i Finland även efter tre månader om personen fortfarande söker arbete och om han har verkliga möjligheter att finna anställning. Den arbetsökandes rätt till utkomststöd bedöms därför separat i varje enskilt fall på basis av vistelsens varaktighet.

5.1.2 Nordiska medborgare eller personer som omfattas av Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster

Nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster trädde i kraft den 1 oktober 1996. Konventionen gäller alla som är bosatta i de nordiska länderna och medborgare i de nordiska länderna. Konventionen innehåller anvisningar som gäller nordiska medborgares vistelse i ett annat nordiskt land. Anvisningar ges bland annat om utbetalning av direkt socialt bistånd och sociala tjänster (utkomststöd), hemsändning samt om flyttning till ett annat nordiskt land för personer som behöver långvarig behandling eller vård.

Konventionstexten har sänts till kommunerna i form av publikationen Vägledande kommentar till den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster (Social- och hälsovårdsministeriets föreskriftsamling 1996:24) Tillämpningsanvisningarna för konventionen har uppdaterats år 2003 och publicerats på finska och svenska på Halloo Pohjolas webbplats www.hallonorden.org – Avtal och regler – Social – Socialt bistånd. Utöver tillämpningsanvisningarna finns en kortfattad broschyr på webben om konventionens huvudsakliga punkter ("Den nordiska konventionen om socialt bistånd och sociala tjänster – en kort orientering").

Konventionen inverkar bland annat på förutsättningarna för hemsändning av personer som får utkomststöd. Om det i samband med utkomststöd blir aktuellt att bevilja flyttbidrag för att en person skall kunna flytta till ett annat nordiskt land är det tillrådligt att i mån av möjlighet tillsammans med personen och myndigheterna i det mottagande landet utreda personens möjligheter till försörjning i det nya landet.

5.1.3 Turist

Med turist avses här en utlänning, som kommer till Finland för att vistas här en kortare tid (högst tre månader) för turism eller i något därmed jämförbart syfte. En sådan person kan inte anses vistas i Finland stadigvarande på det sätt som avses i 14 § 1 mom. lagen om utkomststöd. Beviljande av utkomststöd kan då komma i fråga endast i brådskande fall med stöd av 14 § 3 mom. i samma lag.

Huvudsakligen skall man utgå ifrån att en turist som kommer till Finland har med sig nödvändiga tillgångar för vistelsen här och för hemresan. Då dessa tillgångar saknas kan en utlänning avvisas.

En person som är i behov av stöd har rätt till utkomststöd enbart om han eller hon inte kan få sin nödvändiga utkomst på något annat sätt. Om en utländsk turist har råkat i ekonomiska svårigheter under sin tillfälliga vistelse i Finland, skall personen i första hand handledas till att själv sköta sina angelägenheter. Enligt prövning bör i ett sådant fall anmälan göras till polisen för eventuell avvisning.

Via banktjänster och penningtransaktioner kan en utlänning överföra pengar från ett konto i sitt hemland till en bank i Finland eller be en släkting eller någon annan överföra pengar. Till exempel via Western Union Money Transfer kan en penningförsändelse från utlandet tas ut på ett finskt bankkontor inom ca 10 minuter. En utlänning kan även hänvisas att vända sig till sitt lands beskickning eller till den beskickning som i Finland representerar hans land. Med representanterna för sitt lands beskickning kan personen komma överens om sina penningaffärer och returbiljetter. Personen kan också själv komma överens med researrangören om hur hans eller hennes återresa skall ordnas och om hur resekostnaderna skall betalas. Personen har eventuellt en reseförsäkring eller någon annan försäkring, som ersätter ett tillfälligt penningbehov utomlands.

I samband med gränskontrollen kan det för en medellös utlänningens inresa krävas att någon som bor i Finland förbinder sig att svara för utlänningens kostnader under vistelsen. En sådan förbindelse är rättsligt förpliktande för den som gett förbindelsen. I förekommande fall kan handräckning begäras av polisen för att utreda huruvida den som gett förbindelsen har förmåga och vilja att ansvara för sin förbindelse. Förbindelsen har också kunnat ges i en finsk beskickning i samband med ansökan om visum.

Utkomststöd tillgrips i sista hand, om ett nödvändigt behov av hjälp inte kan tillgodoses på något annat sätt. Syftet med utkomststödet är inte att en turist med stöd av det får fortsätta att vistas i Finland. En turist som råkat ut för penningbrist skall så fort som möjligt återvända till sitt hemland, också om hans eller hennes visum skulle vara i kraft. Följaktligen kan det anses att behovet av utkomststöd även i sin vidaste bemärkelse begränsas till kostnader för hemresa samt till de matutgifter och andra nödvändiga utgifter som uppstår innan turisten rimligtvis hinner återvända till sitt hemland. Enligt 15 § lagen om utkomststöd kan utkomststöd vid behov beviljas och utbetalas för en kortare tid än en månad, t.o.m. för en dag.

Utkomststödet kan av särskilt skäl användas för betalning av utgifter som förorsakats av den sökandes uppehälle, till exempel genom att han eller hon får en färdbiljett eller en betalningsförbindelse avsedd för anskaffning av mat (16 § 2 mom. lagen om utkomststöd). Ett särskilt skäl kan exempelvis vara att den sökande visat sig vara oförmögen att

se till, att de tillgångar som han eller hon måste ha haft med sig vid inresan skall räcka till för att täcka utgifterna för vistelsen här.

5.1.4 Utlänning som vistas i Finland med stöd av uppehållstillstånd

Om en utlännings vistelse i Finland grundar sig på ett gällande uppehållstillstånd kan man anse att han eller hon stadigvarande vistas i landet åtminstone då uppehållstillståndet är kontinuerligt (bokstaven A) eller permanent (bokstaven P). Personer som har permanent eller kontinuerligt uppehållstillstånd har vanligen också en hemkommun som antecknats i befolkningsregistret. (Olika typer av uppehållstillstånd beskrivs i kapitel 5.2.3.) Den kommun där personen stadigvarande vistas är skyldig att ge honom eller henne utkomststöd, om förutsättningarna enligt 2 § lagen om utkomststöd uppfylls. Om uppehållstillståndet är tillfälligt (bokstaven B), begränsas utkomststödet vanligen till brådskande fall och nödvändiga utgifter. Ett undantag är personer som fått tillfälligt uppehållstillstånd för att de inte kan avlägsnas ur landet av orsaker som avses i 51 § utlänningslagen (se kapitel 5.1.8).

Då en utlänning som med stöd av uppehållstillstånd vistas i Finland ansöker om utkomststöd, är det allt skäl att utreda om den sökande är berättigad till de förmåner som beviljas i första hand enligt lagen om tillämpning av lagstiftningen om bosättningsbaserad social trygghet (1573/1993), eller sjukpenning, arbetslöshetsdagpenning eller arbetsmarknadsstöd. Enligt 3 a § 1 mom. tillämpningslagen tillämpas lagstiftningen om social trygghet på en person som flyttar till Finland redan från och med ankomsten till landet om personen med beaktande av hans förhållanden i sin helhet kan anses ha flyttat till Finland för att stadigvarande bosätta sig här. Vid tillämpning av lagen förutsätts att vistelsen, boendet och arbetet i landet är lagligt. Dessutom förutsätts att personen som flyttar till Finland har gällande uppehållstillstånd som berättigar till vistelse i minst ett år, såvida sådant tillstånd förutsätts. Av särskilda skäl kan även uppehållstillstånd för kortare tid än ett år uppfylla kravet, om det inte föreligger hinder för förlängning av uppehållstillståndet.

En utlänning som fått uppehållstillstånd på grundval av studier (beteckning B 2) har inte rätt att till studiestöd i Finland (1 § lagen om studiestöd 65/1994). Vanligen beviljas studerande uppehållstillstånd för ett läsår åt gången. En förutsättning för tillståndet är att den studerandes försörjning är tryggad i Finland under det aktuella året. Förutsättningarna för en tryggad försörjning kan påvisas genom att den studerande har deponerat ett tillräckligt stort penningbelopp eller att hans studier och försörjning finansieras på ett annat godtagbart sätt, till exempel genom ett stipendium. En utländsk studerande har rätt att arbeta, om arbetstiden i genomsnitt är cirka 25 timmar i veckan under den tid då egentlig undervisning ordnas i läroanstalten. Vid ansökan om fortsatt tillstånd kan arbetsinkomsten betraktas som en del av den tryggade försörjningen. En utlänning som fått uppehållstillstånd på grundval av studier skall således huvudsakligen kunna klara sig utan utkomststöd. I annat fall bör personen återvända till sitt hemland, eftersom det inte längre finns förutsättningar för uppehållstillståndet med tanke på försörjningen och uppehållstillståndet då kan återkallas.

5.1.5 Utlänning som vistas i Finland utan nödvändigt uppehållstillstånd

Om en utlänning vistas i Finland utan nödvändigt uppehållstillstånd kan vistelsen i landet som regel inte anses vara stadigvarande enligt 14 § lagen om utkomststöd. Även i dessa fall kan det i regel förutsättas, på samma sätt som vad gäller turister, att utlänningen så fort som möjligt reser till sitt hemland. Då begränsas ett eventuellt utkomststöd till nödvändiga resekostnader och andra motsvarande utgifter. Utkomststöd kan endast beviljas om utlänningen inte har möjlighet att hjälpa sig själv till exempel med de medel som en turist i första hand väntas använda sig av. (Se punkt 5.1.3.)

En myndighet kan tillfälligt omhänderta en utlännings resedokument när ett visum-, uppehållstillstånds- eller resedokumentärende behandlas, om det är nödvändigt för att styrka personuppgifterna eller handlingens riktighet eller för att anteckna ett beviljat visum eller uppehållstillstånd i handlingen. Resedokumentet skall återlämnas till utlänningen genast när det med tanke på behandlingen av ärendet inte längre är nödvändigt att inneha det. Utlänningen har rätt att tidvis inneha resedokumentet för resor eller för utträttande av nödvändiga ärenden. Beviljande av utkomststöd för nödvändiga utgifter kan komma i fråga till dess återresan är ordnad.

En utlänning som vistas i Finland utan nödvändigt uppehållstillstånd kan undantagsvis anses vistas i landet permanent. En sådan situation kan uppstå exempelvis när den sökande lämnat in ansökan om uppehållstillstånd och det är sannolikt att uppehållstillstånd beviljas. En liknande situation kan uppstå även då ett beslut att avvisa eller utvisa en utlänning har fattats, men beslutet ännu inte är verkställbart. Då man beslutar om utkomststöd är det motiverat att beakta den sökandes orsak till vistelsen i landet och hans eller hennes situation i sin helhet. Socialmyndigheten kan emellertid inte ta ställning till om tillstånd till utlänningen kommer att beviljas eller inte. För att utreda frågan behövs ofta kompletterande uppgifter av Utlänningsverket.

En utlänning kan ha kommit till Finland med visum trots att vistelsens karaktär egentligen förutsätter uppehållstillstånd. Detta kan vara fallet till exempel när en person ingått äktenskap med en person som bor i Finland och hans eller hennes avsikt är att bosätta sig här tillsammans med sin make. Om en sådan person ansöker om utkomststöd är det skäl att anmoda honom eller henne att ansöka om uppehållstillstånd, eftersom det ger personen en möjlighet att få de primära förmåner som betalas i första hand före utkomststöd. Om behovet av utkomststöd är fortgående eller behovet upprepar sig och ansökan om uppehållstillstånd inte gjorts, kan myndigheten överväga att avslå ansökan om utkomststöd åtminstone till den del som den sökande kunde få förmåner som betalas i första hand efter att uppehållstillstånd beviljats. Om utlänningen lämnat in en ansökan om uppehållstillstånd och det är sannolikt att uppehållstillstånd beviljas, kan man anse att utlänningen stadigvarande bor i Finland och är därmed berättigad till utkomststöd. Utlänningsverket kan kontaktas för information om förutsättningarna för uppehållstillstånd.

Även asylsökande kan betraktas som utlänningar utan uppehållstillstånd. De omfattas av bestämmelserna om mottagning av asylsökande, varvid utkomststöd beviljas av förläggningen.

5.1.6 Flyktingar och återflyttare

Flyktingar och återflyttare bosatta i Finland har rätt till utkomststöd på samma grunder som andra invånare i kommunen. När det är fråga om en flykting eller återflyttare som nyss kommit till Finland, har rätt till en integrationsplan och ansöker om utkomststöd, uppgörs integrationsplanen tillsammans med honom eller henne.

Enligt integrationslagen kan en flykting beviljas återflyttningsbidrag för att återvända till sitt hemland eller det land där han eller hon tidigare varit bosatt. Återflyttningsbidraget räknas emellertid inte som utkomststöd och är därmed inte beroende av den sökandes tillgångar. Villkoret för återflyttningsbidrag är att flyktingen frivilligt återvänder till sitt hem- eller utreseland (integrationslagen 8 a §).

5.1.7 Utlänningar som får tillfälligt skydd

Bestämmelserna om tillfälligt skydd ingår i 109–111 § i utlänningslagen. I Finland finns för närvarande inga personer som skulle ha beviljats tillfälligt skydd. Statsrådet avgör vilken befolkningsgrupp som kan ges tillfälligt skydd (109 § utlänningslagen). Utkomststöd till personer som ingår i denna grupp beviljas av förläggningen.

5.1.8 Utlänning som fått uppehållstillstånd på grund av hinder för avlägsnande ur landet (51 § utlänningslagen)

Förläggningen beviljar utkomststöd till en person som ansökt om internationellt skydd och fått uppehållstillstånd med stöd av 51 § i utlänningslagen. Med stöd av integrationslagen omfattas dessa personer av bestämmelserna om mottagande av flyktingar, men eftersom de inte har möjlighet att få någon hemkommun svarar förläggningen för de tjänster och utkomststöd som de är i behov av.

Förläggningens ansvar upphör när personen får en hemkommun. Vissa personer som avses i 51 § och som beviljats uppehållstillstånd enligt 51 § har fått hemkommun och därmed blivit mottagna som flyktingar. Kommunen sörjer för utkomststödet för personer som fått uppehållstillstånd enligt 51 § utlänningslagen och som fått hemkommun.

5.1.9 Asylsökande

Bestämmelserna om utkomststöd för asylsökande ingår i 22–24 § integrationslagen. På utkomststödet tillämpas lagen om utkomststöd om inte något annat bestäms i integrationslagen eller i föreskrifter som givits med stöd av den. Arbetsministeriets har utfärdat anvisningar om utkomststöd för asylsökande och ordnande av arbetsverksamhet eller studieverksamhet för asylsökande (06/99 AM). Arbetsministeriet har också publicerat ett meddelande om riktlinjer som skall tillämpas i utkomststödsärenden vad gäller asylsökande och personer som får tillfälligt skydd (19.5.2005).

Därtill efterföljs arbetsministeriets förordning om grupphem för asylsökande och personer som får tillfälligt skydd, indelning av utkomststödet i en del som ges ut i pengar och

en del som ges ut i nyttigheter samt om avgifter som tas ut för inkvartering (389/2005). Av utkomststödets grunddel som beviljats en asylsökande skall inte avdras ersättning för inkvartering som ordnas på förläggning, eftersom självriskan för boendekostnaderna inte längre skall täckas med utkomststödets grunddel.

Mottagandet av asylsökande omfattar asylsökande till dess att de har beviljats uppehållstillstånd eller lämnat landet (3 § 2 mom. integrationslagen). Enligt 19 c § integrationslagen kan de som har fått uppehållstillstånd på grundval av sin asylansökan (och personer som har fått tillfälligt skydd) och får ett kontinuerligt uppehållstillstånd en skälig tid omfattas av mottagandet för att de skall kunna ordna sitt boende och sin försörjning.

Utkomststödet för asylsökande finansieras helt och hållet med statens medel. Stödet beviljas och betalas av förläggningen. Ansvaret för utkomststödet till en asylsökande som fått uppehållstillstånd övergår till kommunen när personen fått en hemkommun.

Exempelvis i situationer där en person som kommit till Finland med visum söker asyl eller en person som fått uppehållstillstånd på basis av familjeband söker asyl på basis av ändrade förhållanden måste man avgöra vilken förmån som skall trygga personens försörjning. Även i dessa fall är utkomststödet i regel den förmån som i sista hand tryggar utkomsten.

5.1.10 Offer för människohandel

Till integrationslagen har från och med 1.1.2007 fogats bestämmelser (ändring 1269/2006) om ett hjälpsystem för offer för människohandel som innefattar tjänster och stödåtgärder. Syftet med dem är att ordna nödvändig utkomst och omsorg för personer som blivit offer för människohandel genom att tillhandahålla juridisk rådgivning och annan rådgivning, krishjälp, socialvårdstjänster samt hälso- och sjukvårdstjänster samt inkvartering och boende, utkomststöd, tolktjänster samt annan nödvändig omsorg.

Offer som inte har hemkommun i Finland får hjälp via ett yrkesövergripande hjälpsystem som koordineras av förläggningarna för asylsökande och betalas ur statens medel. Förläggningen betalar då utkomststöd på samma grunder som till asylsökande.

Med stöd av 52 a § 2 mom. eller 54 § 5 mom. skall personer som erhållit kontinuerligt uppehållstillstånd som offer för människohandel enligt lagen jämföras med flyktingar och deras utkomststöd betalas av kommunen. För tjänster som tillhandahålls för dessa personer betalas ersättning till kommunen på motsvarande sätt som ersättning betalas för flyktingar.

Offer som har hemkommun i Finland får hjälp via sin hemkommun och på dess bekostnad varvid kommunen även betalar utkomststödet och svarar för dess kostnader. Arbetskrafts- och näringscentralen kan ersätta kostnaderna för sådana kommunala tjänster som berott på särskilda behov till följd av ställningen som offer för människohandel, men utkomststödet tillhör inte de tjänster som ersätts.

5.2 Dokument och förutsättningar som hänför sig till en utlännings inresa och vistelse i landet

5.2.1 Visum

Med visum avses ett tillstånd som ges en utlänning för turism eller någon därmed jämförbar kortvarig, vanligen högst tre månaders vistelse, och som berättigar honom eller henne att resa in i Finland och vistas här. En utlänning måste skaffa visum hos en finsk beskickning innan han eller hon reser in i landet. Visum krävs inte av medborgare i en stat med vilken Finland ingått avtal om viseringsfrihet, som anländer till Finland för turism eller någon därmed jämförbar kortvarig vistelse (högst tre månader) om vistelsen i landet inte överskrider den tid som nämns i avtalet. En utlänning som anländer till Finland utan visum kan också beviljas visum i Finland, om han eller hon kan framföra ett vägande skäl till varför visum inte skaffats före inresan i Finland. Utlänningsstatus anges med bokstaven F, som avser visum.

5.2.2 Uppehållstillstånd, registrering av uppehållsrätt samt kort för uppehållstillstånd

Med uppehållstillstånd avses tillstånd för en utlänning att i något annat syfte än turism eller någon därmed jämförbar orsak vistas i landet. Tillståndet kan vara tidsbegränsat eller permanent. Uppehållstillstånd måste vanligen ansökas hos en finsk beskickning före inresan till landet. En utlänning som anländer till landet utan uppehållstillstånd kan med vissa särskilda lagstadgade villkor beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd i Finland bland annat om han eller hon redan före ankomsten har bott tillsammans med sin maka/make eller sambo som är bosatt i Finland eller om makarna har ett gemensamt barn.

Medborgare i Europeiska Unionen behöver inte skaffa uppehållstillstånd, utan de skall registrera sin uppehållsrätt hos den lokala polisen om de vistas i Finland över tre månader. Registreringen av nordiska medborgare sker i magistraten. Familjemedlemmar av unionsmedborgare som inte själva är EU-medborgare eller jämförbara med dem beviljas ett kort för familjemedlems uppehållstillstånd hos den lokala polisen.

5.2.3 Olika slag av uppehållstillstånd

Karaktären av en utlännings vistelse i landet anges med en bokstavskod i uppehållstillståndet (A, B, P). Uppehållstillståndet kan vara tidsbegränsat eller permanent. Ett tidsbestämt uppehållstillstånd beviljas på basis av vistelsens karaktär antingen som tillfälligt (tillståndet förses med bokstavskoden B) eller kontinuerligt (tillståndet förses med bokstavskoden A). Det första uppehållstillståndet är alltid tidsbegränsat. Det kan beviljas för ett år eller en kortare tid, om vistelsen är kortare till exempel på grund av arbete eller studier.

Permanent uppehållstillstånd (med bokstavskoden P) kan beviljas när utlänningen vistats i Finland i fyra år med kontinuerligt uppehållstillstånd (A-tillstånd). Tidsbestämda tillstånd skall följa varandra och avbrott får inte förekomma mellan dem. Vistelsen i

Finland behöver dock inte vara oavbruten. Man kan till exempel fritt lämna landet för semester- eller andra resor. Grunden för ett kontinuerligt tillstånd behöver inte vara densamma i fyra års tid. Till exempel kan grunden för uppehållstillstånd för arbetstagare med anledning av äktenskap förvandlas till uppehållstillstånd på grund av familjeband.

5.2.4 Tillgångar och reseförsäkring som krävs

En utlänning skall uppfylla de allmänna förutsättningarna för inresa till landet vilka föreskrivs i utlänningslagen. En av förutsättningarna är att en utlänning vid behov skall kunna bevisa, att hon eller han besitter tillräckliga medel för sitt uppehälle med beaktande av den planerade vistelsens längd och återresan till utreselandet. En utlänning kan utvisas från landet om han under en kort vistelse i Finland gjort sig oförmögen att ta hand om sig själv.

Undersökningen om att utlänningen har tillräckliga medel för en vistelse i landet sker vid gränsövergångsstället för fastställande av förutsättningen för inresan eller vid behov då utlänningen redan vistas i landet.

Av medborgare från ett land med viseringsskyldighet förutsätts redan före beviljande av visum, att personen har en reseförsäkring som täcker eventuella hälso- och sjukvårdskonstader samt hemsändning utan självrisk.

5.2.5 Avvisning och utvisning ur landet

En utlänning kan avvisas ur landet till exempel om han eller hon inte uppfyller villkoren för inresa. En sådan utlänning som kommit till landet utan uppehållstillstånd och vars vistelse i Finland skulle kräva visum eller uppehållstillstånd men som inte sökt eller beviljats ett sådant kan enligt utlänningslagen avvisas.

Beslut om avvisning fattas antingen av polisen, av gränsbevakningsmyndigheten eller av Utlänningsverket. Passkontrollmyndigheterna eller polisen skall fatta beslut om avvisning inom tre månader från det att utlänningen kommit till landet. Ett sådant beslut kan verkställas oberoende av besvär, om inte verkställigheten förbjudits av en domstol. Utlänningsverket fattar beslut om avvisning av en utlänning som vistats i landet längre än tre månader.

Även en utlänning som lovligen vistats/vistas i landet kan i vissa fall utvisas. Orsaken kan till exempel vara att personen gjort sig skyldig till brott eller att personen vistas i landet utan gällande uppehållstillstånd. Det är Utlänningsverket som beslutar om utvisning. Beslutet om utvisning kan verkställas först efter att det vunnit laga kraft, om inte utlänningen själv tillåter att beslutet verkställs tidigare.

5.3 Statens ersättningar för kostnader som föranletts av utkomststöd till flyktingar och återflyttare och för andra kostnader som orsakats kommunen

Staten betalar ersättning för kostnader som föranletts av utkomststöd som beviljats samt även för andra kostnader som föranletts av flyktingar, personer som omfattas av mottagandet av flyktingar samt återflyttare. Om ersättningarna bestäms i statsrådets beslut om ersättning för kostnader för flyktingar och vissa andra invandrare samt för arrangemang vid mottagande av asylsökande (512/1999, jämte senare införda ändringar).

En förutsättning för att kostnaderna för flyktingar ersätts är att kommunen har uppgjort eller förbinder sig att uppgöra ett program för integrationsfrämjande som avses i 7 a § integrationslagen. Kommunen får en kalkylerad ersättning ur statliga medel för kostnader för tre år som åsamkats av att kommunen anordnat verksamhet för att stödja integrationen av flyktingar. En kommun som betalat en flykting eller en person som avses i 3 a § integrationslagen integrationsstöd eller utkomststöd får ersättning för kostnaderna som orsakats därav ur statliga medel för tre år. Därtill ersätts kostnaderna för återflyttningsbidrag som beviljats till flyktingar.

Med återflyttare avses personer som beviljas uppehållstillstånd med stöd av 48 § utlänningslagen. En kommun som betalar integrationsstöd eller utkomststöd till en återflyttare får ersättning för dessa kostnader för ett halvt år. Om kommunen ordnar försörjningen för en person med anledning av att personen på grund av sin ställning som invandrare inte kan få pension eller annan socialskyddsförmån, kan kostnaderna som åsamkas kommunen ersättas ur statliga medel för högst fem år.

Kommunen skall ansöka om ersättning för ovannämnda kostnader från arbetskrafts- och näringscentralen. Kostnader som staten ersätter för kommunen med stöd av statsrådets beslut som nämnts ovan beaktas inte vid fastställande av statsandelen för grundläggande utkomststöd.

5.3.1 Integrationsplan samt integrationsstöd i form av utkomststöd

Åtgärder och tjänster som stödjer integrationen kan omfattas av personer som enligt lagen om hemkommun (201/1994) har hemkommun i Finland. Rätt till integrationsplan har enligt 11 § integrationslagen varje i Finland bosatt invandrare som är arbetslös och som i enlighet med 3 kap. 5 § i lagen om offentlig arbetskraftsservice är registrerad i informationssystemet för arbetsförvaltningens kundbetjäning eller som får utkomststöd enligt lagen om utkomststöd. Integrationsplanen för invandrare ersätter den jobbsökarplan som avses i 5 kap. 2 § i lagen om offentlig arbetskraftsservice.

En invandrare under 18 år skall erbjudas möjligheten att en plan utarbetas, om invandraren själv eller föräldrarna begär det eller om kommunens myndigheter anser att invandraren har nytta av de tjänster och åtgärder som överenskomms i integrationsplanen.

Rätten till integrationsplan varar tre år från det att invandrarens första hemkommun infördes i befolkningsdatasystemet. Den tid invandraren har rätt till en plan kan förlängas med högst två år, om det är nödvändigt för förvärvande av läs- och skrivkunighet eller fullgörande av lärokursen för den grundläggande utbildningen eller på grund av invand-

rarens ålder, handikapp eller sjukdom eller behov orsakade av barnskyddsåtgärder, för den tid som motsvarar moderskaps- eller faderskapsledighet eller av någon annan likvärdig grundad anledning. Rätten till en plan förlängs också av den tid invandraren inte har rätt till arbetsmarknadsstöd enligt 3 kap. 4 § 2 mom. 3 punkten i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (en person som har rätt till moderskaps-, särskild moderskaps-, faderskaps- eller föräldrapenning enligt sjukförsäkringslagen eller som beviljats ledighet för havandeskap och barnsörd eller för vård av barn eller som får specialvårdspenning).

Integrationsstödet består av arbetsmarknadsstöd enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa och av utkomststöd enligt lagen om utkomststöd. Integrationsstödet är ett stöd som är avsett att trygga invandrarens försörjning under den tid integrationsplanen är i kraft och med vars hjälp förutsättningarna för att stötagaren skall inträda i arbetslivet och söka till vidareutbildning främjas och förbättras, liksom stötagarens möjligheter att vara verksam i det finländska samhället. Invandraren har rätt till integrationsstöd för samma tid som han eller hon har rätt till en integrationsplan. Integrationsstödet som betalas i form av utkomststöd beviljas av kommunen.

En invandrare som har rätt till en integrationsplan är skyldig att delta i uppgörandet av planen samt i de tjänster och åtgärder som avtalats i den. Samarbetskyldigheten gäller invandrare som anmält sig som arbetslösa arbetssökande hos Arbetskraftsbyrån och invandrare som enligt 2 a § lagen om utkomststöd är skyldiga att anmäla sig som arbetslösa arbetssökande.

Integrationslagen förpliktar kommunen att göra upp en integrationsplan också med en invandrare som inte står till buds för arbetsmarknaden. Kommunen (socialbyrån) bör se till att en integrationsplan görs med alla som är berättigade därtill. Detta är nödvändigt för att invandrare, även unga, hemmamammor, äldre personer och handikappade får goda möjligheter att lära sig språket och lära känna samhället samt anlita de kommunala tjänsterna. Målet är också att unga som inte har rätt till arbetslöshetsskydd kan genomgå grundskolestudierna med hjälp av integrationsstöd som betalas i form av utkomststöd.

5.3.2 Särskilt stöd till invandrare

Lagen om särskilt stöd till invandrare (1192/2002) som i huvudsak gäller återflyttare trädde i kraft den 1 oktober 2003. Syftet med lagen är att trygga en försörjning som motsvarar folkpensionen under ålderdom och vid arbetsoförmåga för sådana i Finland bosatta invandrare som annars uppenbart skulle vara i fortlöpande behov av utkomststöd. Särskilt stöd till invandrare kan beviljas en invandrare som har fyllt 65 år eller en invandrare som är arbetsoförmögen. För erhållande av stödet förutsätts dessutom att sökanden sedan han eller hon fyllde 16 år har varit lagligt bosatt i Finland minst fem år utan avbrott omedelbart innan det särskilda stödet börjar. Särskilt stöd till invandrare beviljas och betalas av Folkpensionsanstalten.

Är en person som erhåller särskilt stöd för invandrare i behov av utkomststöd, skall ärendet behandlas enligt bestämmelserna i lagen om utkomststöd. Erhållandet av särskilt stöd för invandrare utgör inget hinder för erhållande av utkomststöd.

Närmare information om särskilt stöd till invandrare finns på FPA:s webbplats www.kela.fi och i Social- och hälsovårdsministeriets Kommunmeddelande 8/2003. På FPA:s byråer finns också en särskild broschyr med närmare information om stödet till invandrare.

5.4 Rätt till utkomststöd samt vistelsekommunens ansvar

5.4.1 Rätt till utkomststöd

Enligt 19 § 1 mom. grundlagen har alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Denna grundläggande rättighet gäller alla personer som omfattas av Finlands lagstiftning oberoende av nationalitet.

Enligt 13 § socialvårdslagen skall kommunen sörja för att utkomststöd ges personer som vistas i kommunen. I bestämmelsen förutsätts inte att kommunen är personens hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994). Vistelse i kommunen kan ge personen rätt att få utkomststöd i vistelsekommunen.

Det är i regel 14 § lagen om utkomststöd som anger ansvaret mellan kommunerna att ordna stöd, men tolkningen av den spelar en roll också vid bedömning av när och i vilken utsträckning en invandrare eller en utlänning som tillfälligt vistas i landet kan omfattas av utkomststödssystemet i Finland.

Utkomststöd beviljas på ansökan av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen stadigvarande vistas. I motiveringen till regeringens proposition med förslag till lag om utkomststöd konstateras att den stadigvarande vistelsekommunen i allmänhet är den kommun där personen eller familjen har sin stadigvarande bostad. Vidare framhåller regeringen att bestämmelsen också innebär att vistelsekommunen skall fastslås självständigt för varje stödmottagare. Detta betyder att familjemedlemmarna kan ha olika vistelsekommuner i den mening som bestämmelsen avser.

Kortvarig eller sporadisk vistelse i någon annan än den stadigvarande hemkommunen leder oftast inte till att vistelsekommunen blir ansvarig för att bevilja utkomststöd. Ansvaret ligger hos den sökandes stadigvarande vistelsekommun. Eftersom den stadigvarande vistelsen avgörs självständigt för varje person, kan det hända att till exempel den ena maken anses vistas i Finland stadigvarande och den andra tillfälligt.

Bestämmelserna i 14 § 2 mom. lagen om utkomststöd gäller situationer då personen eller familjen har flera vistelsekommuner som kan anses vara stadigvarande. Utkomststöd beviljas av organet i den kommun där personen eller familjen vistats då utgifterna uppstått. Om den stadigvarande vistelsen sker delvis i Finland och delvis utanför landets gränser, begränsas vistelsekommunens ansvar till de utgifter, som uppstått på grund av vistelse i den kommunen. I rättspraxis har man ansett att den som söker utkomststöd tillfälligt kan vistas utomlands i medeltal 7 dagar per månad utan att vistelsen utomlands påverkar storleken av gruddelen (HFD 8.12.2000 liggare 3248). Kostnader som uppstått utomlands kan emellertid inte ersättas med utkomststöd.

5.4.2 Brådskande fall

Bara i de fall där behovet av utkomststöd är brådskande kan kommunen bli skyldig att bevilja en person som tillfälligt vistas i kommunen utkomststöd (14 § 3 mom. lagen om utkomststöd). Bestämmelsen tillämpas även på en utlänning som tillfälligt vistas i kommunen. I sådana fall är utkomststödet syfte inte att möjliggöra utlänningens fortsatta vistelse i Finland med hjälp av utkomststöd, utan beviljandet begränsas i sådana situationer endast till nödvändigt stöd, till exempel till kostnader för hemresa samt till nödvändiga matutgifter och andra nödvändiga utgifter som uppstår innan personen rimligtvis hinner återvända till sitt hemland. I sådana fall kan det dessutom beaktas att utkomststöd enligt 15 § lagen om utkomststöd vid behov kan beviljas och utbetalas för kortare tid än en månad, till och med för en dag.

5.4.3 Granskning av resedokument i samband med ansökan om utkomststöd

Då en utlänning ansöker om utkomststöd är det skäl att be honom eller henne uppvisa sina resedokument. Detta är nödvändigt först och främst för att kontrollera den sökandes identitet. Dessutom kan resedokumentet ge information som behövs för bedömning av den sökandes rätt till utkomststöd, till exempel uppehållstillstånd eller annan grund för vistelsen i landet. Enligt 17 § lagen om utkomststöd skall den som ansöker om utkomststöd lämna organet alla tillgängliga nödvändiga uppgifter som inverkar på utkomststödet. Uppgifterna i resedokumentet kan anses vara sådana nödvändiga uppgifter som avses i bestämmelsen.

Om en utländsk sökande inte kan uppvisa några som helst resedokument eller om det är svårt att tyda anteckningarna i dem kan socialvårdsmyndigheten med hjälp av handräckning från myndigheterna få utredning om vilken karaktär sökandens vistelse i landet har och om visum eller uppehållstillstånd är nödvändigt. Polis- eller passkontrollmyndigheter samt Utlänningsverket ger handräckning i sådana fall. Uppgifter om visumärenden ges av pass- och visumenheten vid utrikesministeriet.

Socialvårdsmyndigheterna kan i samarbete med passkontrollmyndigheterna försöka utreda de penningtillgångar som personen har i samband med inresan. Föreskrifter om socialvårdsmyndighetens rätt att få information och handräckning av andra myndigheter ingår i 4 kap. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

6 UTKOMSTSTÖDETS STRUKTUR OCH STORLEK

6.1 Utkomststödet nya struktur

Genom en lagändring (1218/2005) omdefinierades strukturen av utkomststödet genom att det indelades i grundläggande utkomststöd och kompletterande utkomststöd. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2006. Genom lagändringen ändrades även utkomststödet finansieringsgrund. Ändringen påverkar inte grunderna för beviljande av utkomststöd och inte heller det belopp som utbetalas till klienten. Högsta förvaltnings-

domstolens och förvaltningsdomstolarnas beslutspraxis vad gäller grunderna för beviljande av utkomststöd kan fortfarande användas till hjälp vid tillämpningen av lagen.

Målet är att det grundläggande utkomststödet täcker cirka 90 procent av bruttokostnaderna för utkomststödet. Det grundläggande utkomststödet består av en grunddel samt andra grundutgifter, vilka är boendekostnader enligt 6 § lagen om bostadsbidrag, hemförsäkringspremier, kostnader för användning av hushållselektricitet samt hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa. Meningen med reformen är också att trygga ett jämlikt bemötande av alla klienter samt en enhetlig nivå av det grundläggande utkomststödet i hela landet.

Det kompletterande utkomststödet täcker kostnader som benämns särskilda kostnader och som omfattar utgifter för barndagvård, andra utgifter på grund av boende än de som anses vara grundutgifter samt utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för tryggnad av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand.

Förebyggande utkomststöd beviljas enligt grunder som kommunen fastställt för främjande av social trygghet och förmågan att klara sig på egen hand samt för förebyggande av utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd.

Också efter reformen beviljas och utbetalas det grundläggande utkomststödet och det kompletterande och förebyggande utkomststödet av kommunen. Kommunen bör i sin bokföring och statistikföring separat anteckna kostnaderna för grundläggande utkomststöd samt kompletterande och förebyggande utkomststöd. Avskiljandet av kostnaderna är viktigt eftersom staten deltar i finansieringen av det grundläggande utkomststödet genom att betala 50 procent av kostnaderna, medan det kompletterande och förebyggande utkomststödet även i fortsättningen hör till de utgifter som skall täckas med den allmänna statsandelen för social- och hälsovården.

6.2 Hur utkomststöd fastställs

Målet har varit att utforma utkomststödet struktur och storlek så att stödet täcker en tillräcklig grundläggande konsumtion för dem som är i behov av stödet.

I 6 § lagen om utkomststöd ingår följande grundläggande bestämmelse om hur utkomststödet storlek fastställs:

Utkomststödet belopp är skillnaden mellan de utgifter och de disponibla inkomster och tillgångar som fastställs enligt denna lag. Inkomsterna och tillgångarna beaktas först när det grundläggande utkomststödet enligt 7 § beviljas.

Inkomsterna och tillgångarna beaktas först när det grundläggande utkomststödet beviljas. Om klientens inkomster är av den storleken att han eller hon inte är berättigad till grundläggande utkomststöd övergår det inkomstöverskott som kalkylen visar i den kalkyl som eventuellt görs om kompletterande utkomststöd.

6.3 Utgifter som skall beaktas

Bestämmelserna om utgifter som skall beaktas vid beviljande av grundläggande utkomststöd ingår i 7 och 8 § lagen om utkomststöd.

(7 §) Då grundläggande utkomststöd beviljas beaktas utgifter som täcks med en grunddel (grunddel) samt övriga grundutgifter så som bestäms särskilt nedan.

(8 §) Utgifter beaktas inte som berättigande till utkomststöd till den del ersättning eller motsvarande förmån erhålls på någon annan grund.

Bestämmelserna i 8 § ger enligt principen om stöd som betalas i sista hand möjlighet att som utgifter som avses i denna lag bara beakta de utgifter som inte ersätts av något annat system eller som den sökande inte kan få på någon annan grund.

X hade beviljats förhöjt handikappbidrag på grund av nedsatt funktionsförmåga med anledning av en progredierande ögonsjukdom som ledde till men och behov av hjälp. Kostnaderna för sjukvård som orsakats av receptbelagda läkemedel som skaffats för andra sjukdomar kunde inte anses utgöra sådana i 8 § avsedda utgifter som skall ersättas med förhöjt handikappbidrag, utan de skulle betraktas som utgifter som skall täckas med utkomststöd. (HFD 19.5.2005 liggare 1179).

Handikappbidrag och vårdbidrag till pensionstagare betalas som ersättning för men på grund av skada, behövlig hjälp, service eller särskilda kostnader. Ovannämnda bidrag är alltså avsedda att täcka även andra kostnader än den sökandes hälso- och sjukvårdsutgifter. Enbart den omständigheten, att den sökande får handikappbidrag eller vårdbidrag till pensionstagare får inte leda till att den sökandes hälso- och sjukvårdskostnader inte beaktas vid beviljande av utkomststöd.

Lagens 8 § kan dessutom tillämpas till exempel när det gäller att bedöma behovet av utkomststöd hos en person som är i anstaltsvård. Som utgift som berättigar till utkomststöd beaktas inte de utgifter som motsvarar förmåner som ingår i anstaltsvården. Beroende på vilken typ av vård det är fråga om kan dessa förmåner utöver kost bestå av till exempel hälso- och sjukvård och kläder. Den som är intagen för institutionsvård kan emellertid även ha sådana utgifter som berättigar till utkomststöd, när motsvarande förmåner inte ingår i anstaltsvården.

En person som är intagen för kortvarig anstaltsvård skall i utkomststöd få minst så mycket brukspengar som motsvarar det belopp som avses i 7 c § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992), *minst* 80 € i månaden. Utöver brukspengar beaktas sådana utgifter som under vården förfaller till betalning och som ingår i grunddelen, men som inte ingår i anstaltsvården samt i 7 c § lagen om utkomststöd avsedda särskilda utgifter som skall täckas med kompletterande utkomststöd. Under kortvarig anstaltsvård bör man ta hänsyn till klientens situation som helhet och trygga boendet.

6.4 Grunddel

6.4.1 Vad omfattar grunddelen?

Grunddelens innehåll anges i lagens 7 a §:

Till de utgifter som täcks med grunddelen hör utgifter för kost och kläder, smärre hälso- och sjukvårdsutgifter samt utgifter som beror på personlig hygien och hemmets hygien, användning av lokaltrafik, prenumeration på dagstidning, televisionslicens, användning av telefon, hobby- och rekreativ verksamhet samt andra motsvarande utgifter som hänförs till en persons och familjs dagliga uppehälle.

Innehållet av grunddelen ändrades genom en lagändring (64/2006) som trädde i kraft den 1 september 2006 och enligt vilken utkomststödets grunddel inte längre innefattar sju procenters självrisk av boendekostnaderna. Självriskandelen av boendekostnaderna blev disponibla medel för utkomststödsklienten och förbättrar dennes möjligheter att klara de andra utgifterna som skall täckas med grunddelen. Syftet med lagändringen var att förbättra den ekonomiska ställningen hos de allra minst bemedlade hushållen.

6.4.2 Grunddelens storlek

I 9 § finns följande bestämmelser om grunddelens storlek: De belopp som anges i paragrafen följer 2001 års indexnivå.

Utkomststödets grunddel per månad är:

för ensamstående och en ensamförsörjare i första kommungruppen enligt folkpensionslagen (347/1956) 361,86 euro och i andra kommungruppen 346,29 euro,

för andra personer över 18 år än de som avses i 1 punkten 85 procent av grunddelen enligt 1 punkten, om inte 3 punkten föranleder annat,

för personer över 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar 73 procent av grunddelen enligt 1 punkten,

för barn mellan 10 och 17 år 70 procent av grunddelen enligt 1 punkten, samt

för barn under 10 år 63 procent av grunddelen enligt 1 punkten.

Grunddelen enligt 1 mom. 1 punkten tillkommer även en förälder som bor tillsammans med sitt barn som fyllt 18 år och inte är gift eller bor under äktenskapsliknande förhållanden enligt 3 § 1 mom. i denna lag.

Om till familjen hör flera barn enligt 1 mom. 4 och 5 punkten är grunddelen för det andra barnet fem procentenheter och för det tredje och vart och ett av de därpå följande barnen tio procentenheter lägre än vad som bestäms i 1 mom.

Grunddelen är en hypotetisk kalkyl över storleken på de utgifter för det dagliga uppehållet som svarar mot olika persongrupperns minimikonsumtionsnivå. Grunddelen för en-

samstående och en ensamförsörjare är år 2007 i första kommungruppen 389,37 euro och i andra kommungruppen 372,62 euro per månad. Grunddelens belopp i euro från och med 1.1.2007 anges i bilaga 8.

En slopning av kommunernas dyrortsklassificering har föreslagits från början av 2008 (RP 90/2006). Slopningen av dyrortsklassificeringen föreslås att genomföras på så sätt att förmånerna enligt den andra dyrortsklassen höjs på samma nivå som förmånerna i första dyrortsklassen. Meningen är att den sökande inte skall behöva lämna någon utredning om hur grunddelen används. I undantagsfall måste en uppskattning göras av storleken på de utgifter som täcks med grunddelen när någon utgiftsgrupp inte beaktas i utkomststödet eftersom den sökande får ersättning eller motsvarande förmån på någon annan grund. Å andra sidan utgör grunddelen minimibeloppet för de utgifter som avses bli täckta med den. Det är möjligt att avvika från minimibeloppet till förmån för klienten om detta anses nödvändigt på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden.

X hade krävt beviljande av utkomststöd för sina matutgifter som var större än normalt eftersom han var storvuxen. X hade inte framlagt någon redogörelse över särskilda matkostnader eller särskild diet och det förelåg inte heller någon annan utredning om att X:s matutgifter i verkligheten skulle ha varit väsentligt större än genomsnittet. X:s ansökan om utkomststöd kunde till denna del förkastas. HFD 16.12.2002, liggare 3325.

6.4.3 Grunddelen för ensamstående och ensamförsörjare

Bestämmelser om grunddelens storlek för ensamstående och ensamförsörjare finns i 9 § 1 mom. 1 punkten i lagen om utkomststöd. Grunddelens storlek för andra personer som ingår i familjen utgörs av en procentandel av grunddelen för ensamstående i enlighet med vad som föreskrivs i 9 §.

Enligt 2 mom. tillkommer grunddelen för ensamstående också en förälder som bor tillsammans med sitt barn som fyllt 18 år och inte är gift eller bor under äktenskapsliknande förhållanden enligt 3 § 1 mom. lagen om utkomststöd.

Enligt en konsumtionsundersökning är de kalkylerade grunderna för grunddelen för en ensamstående person följande enligt 2007 års nivå:

	Procent av grunddelen	I gr €mån	II gr €mån
Utgifter för kost	49	190,79	182,59
Kläder och skodon	9	35,04	33,53
Information (tidning, TV-licens, användning av telefon)	20	77,88	74,52
Smärre hälso- och sjukvårdsutgifter	3	11,68	11,18
Övriga utgifter som hänför sig till det dagliga uppehållet ^{*)}	19	73,98	70,80
Sammanlagt	100	389,37	372,62

*) Utgifter som beror på personlig hygien och hemmets hygien, resor för att uträtta ärenden, utgifter för hobbyverksamhet och rekreation och liknande utgifter som hänför sig till det dagliga uppehållet.

Ministeriet framhåller att indelningen i olika grupper av utgifter beskriver de penningbelopp som använts av ensamstående personer för utgifter som ingår i utkomststödets grunddel och som grundar sig på Statistikcentralens konsumtionsundersökning år 2001–2002. De kan emellertid tillämpas som riktgivande om den som ansöker om stöd får bidrag till ifrågakvarande utgifter från någon annan källa.

6.4.4 Grunddelen för andra personer över 18 år

Bestämmelser om denna grunddel finns i 9 § 1 mom. 2 punkten lagen om utkomststöd. Den gäller för myndiga personer som av varierande skäl bor i gemensamt hushåll (äkta makar, samboende, syskon som bor tillsammans eller personer av samma kön som bor i gemensamt hushåll). En förutsättning för att denna grunddel får tillämpas är att personerna de facto bor i gemensamt hushåll. Gemensam bostad behöver inte nödvändigtvis innebära gemensamt hushåll. Gemensamt hushåll avser i först hand att personerna i hushållet har gemensam mathållning och att bruksvarorna i hemmet såsom TV, dagstidning och hushållsapparater etc., används gemensamt.

Det bör noteras att båda parter betraktas som självständiga inkomsttagare och en utkomststødkalkyl uppgörs separat för vardera, när myndiga personer som inte utgör en familj enligt 3 § lagen om utkomststöd bor i gemensamt hushåll. Storleken på deras grunddel fastställs dock enligt detta lagrum. (Definitionen av familj enligt lagen om utkomststöd förklaras närmare i kapitel 6.10.)

6.4.5 Grunddelen för personer över 18 år som bor hos sina föräldrar

Bestämmelser om grunddelens storlek för den som fyllt 18 år och bor hos den ena eller båda föräldrarna finns i 9 § 1 mom. 3 punkten lagen om utkomststöd.

Notera att det görs en egen kalkyl för dessa personer. Kalkylen tar bara hänsyn till personens egna inkomster och de utgifter som berättigar till utkomststöd. Lagen anger ingen övre åldersgräns.

6.4.6 Grunddelen för barn

Bestämmelser om grunddelens storlek för barn finns i 9 § 1 mom. 4 och 5 punkten samt 9 § 3 mom. lagen om utkomststöd. Det görs ingen separat kalkyl för minderåriga barn utan de tas upp i kalkylen för sina föräldrar.

Om ett minderårigt barn måste flytta till annan ort till exempel på grund av studier och föräldrarna inte kan stå för de kostnader som denna livssituation medför kan barnet beviljas utkomststöd på vistelseorten. Men vanligen är studiestöd och studielån i sådana fall de primära inkomstkällorna. En ung människa kan också flytta bort hemifrån på grund av konflikter med föräldrarna. I sådana fall har han eller hon ofta inga primära förmåner eller inkomster för att trygga försörjningen.

En ung person som bor ensam får inte samma boendeförmåner som de som bor i gemensamt hushåll med resten av familjen. Därför är det motiverat att ta grunddelen för ensamstående som kriterium när anhållan om utkomststöd behandlas.

Som regel upphör inte förändrarnas försörjningsplikt när en person under 18 år flyttar bort hemifrån. Utkomststödet till en ung person kan återkrävas hos föräldrarna om de uppsåtligen har försummat sin försörjningsplikt och återkravet är skäligt med hänsyn till föräldrarnas omständigheter. (Se 21 § lagen om utkomststöd; närmare information om återkrav i kapitel 8.)

Utkomststöd till ett barn som placerats utom hemmet behandlas närmare i kapitel 3.8.

6.4.7 Indexjustering av grunddelen

Bestämmelsen om indexjustering av grunddelen ingår i 9 a § 1 mom. och lyder som följer:

Beloppen av utkomststödet grunddel justeras enligt bestämmelserna i lagen om folkpensionsindex (456/2001).

I praktiken indexjusteras beloppen i början av varje år i enlighet med poängtalet för folkpensionsindexet. Det i sin tur räknas ut på grundval av det genomsnittliga poängtalet för levnadskostnadsindexet det tredje kvartalet föregående kalenderår. Den senaste indexjusteringen av grunddelarna enligt lagen om utkomststöd har gjorts från och med 1.1.2007. Ministeriet kommer också i fortsättningen att genom kommunala meddelanden informera kommunerna om hur indexjusteringarna påverkar grunddelarnas penningbelopp.

6.4.8 Sänkt grunddel

Bestämmelser om sänkt grunddel finns i 10 § förordningen om utkomststöd. Paragrafen gäller vägran att ta emot arbete eller arbetskraftspolitisk åtgärd, vägran att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller vägran att delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller försummelse av den samarbetsplikt som avses i lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande.

Grunddelens belopp kan sänkas med högst 20 procent i fråga om en person vars behov av utkomststöd föranleds av att:

- 1) *personen utan grundad anledning har vägrat att ta emot ett arbete som erbjudits honom eller henne individuellt och bevisligen eller att delta i en sådan arbetskraftspolitisk åtgärd som under en skälig tid skulle trygga hans eller hennes försörjning eller om han eller hon genom sin försummelse har föranlett att arbete eller en arbetskraftspolitisk åtgärd inte har kunnat erbjudas,*

- 2) *en invandrare som avses i lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande (493/1999) utan grundad anledning har vägrat delta i utarbetandet av en integrationsplan eller i sysselsättningsfrämjande åtgärder som avtalats specificerat i integrationsplanen eller om han eller hon genom sin försummelse har föranlett att ingen integrationsplan har kunnat utarbetas,*
- 3) *en person som avses i 3 § lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte (189/2001) har vägrat delta i utarbetandet av en aktiveringsplan, eller*
- 4) *en person som avses i 3 § 1 mom. lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har utan giltig orsak enligt 8 kap. 7 § lagen om utkomstskydd för arbetslösa vägrat delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller avbrutit eller av eget förvållande varit tvungen att avbryta arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte.*

I samband med sänkningen av grunddelen skall alltid, om möjligt tillsammans med den som söker utkomststödet och vid behov i samarbete med Arbetskraftsmyndigheterna och andra myndigheter, upprättas en handlingsplan för att hjälpa klienten att klara sig på egen hand.

Grunddelens belopp kan sänkas med ett större belopp än vad som nämns i 1 mom., dock sammanlagt med högst 40 procent,

- 1) *om det av en persons upprepade förfarande enligt 1 mom. kan dras den slutsatsen att han eller hon inte vill ta emot arbete eller delta i åtgärder som avses i lagen om offentlig Arbetskraftsservice (1295/2002), lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande eller lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssystem, eller*
- 2) *om en person, efter att utkomststödet grunddel sänkts på det sätt som avses i 1 mom., utan grundad anledning vägrar delta i en Arbetskraftspolitisk åtgärd eller genom sin verksamhet föranleder att ingen Arbetskraftspolitisk åtgärd kan erbjudas honom eller henne och om han eller hon dessutom utan grundad anledning vägrar delta i handlingsfrämjande verksamhet enligt planen i 2 mom.*

Sänkningen enligt 1 och 3 mom. kan göras endast under förutsättning att den inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och att sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskäligen. Sänkningen kan göras för högst två månader åt gången räknat från vägran eller försummelsen.

En sänkning av utkomststödet grunddel är möjlig i de fall som anges i paragrafen. De uppgifter som lämnas av Arbetskraftsmyndigheterna och de beslut som fattats beträffande utkomstskydd för arbetslösa skall beaktas då en sänkning av utkomststödet grunddel övervägs. Behovet att sänka grunddelen och beloppet skall övervägas från fall till fall med beaktande av den sökandes och hela familjens sammantagna situation samt det syfte med utkomststödet som anges i 10 §.

Om behovet av utkomststöd föränleds av att den sökande i situationer som närmare anges i 1 mom. utan motiverat skäl vägrat att ta emot arbete, vägrat att delta i en arbetskraftspolitisk åtgärd eller genom försummelse har föränlett att arbete eller arbetskraftspolitiska åtgärder inte har kunnat erbjudas honom eller henne, kan grunddelen med stöd av 1 mom. sänkas med högst 20 procent. Med stöd av 3 mom. kan grunddelen i enskilda fall sänkas med högst 40 procent om personen upprepade gånger utan motiverat skäl förfarit på detta sätt.

Enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte kan grunddelen även för personer som omfattas av denna lag i vissa fall sänkas. Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte avser att uppmuntra och hjälpa personer som länge varit arbetslösa att delta i sysselsättande verksamhet och därmed ge dem bättre möjligheter att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Det är viktigt att personen är med redan när den aktiveringsplan som avses i lagen läggs upp. Därför innehåller lagstiftningen en föreskrift om att utkomststödet grunddel kan sänkas med högst 20 procent om en person som avses i lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte vägrar att delta i den aktiveringsplan som avses i lagen.

Målet med arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte är att i synnerhet uppmuntra unga personer under 25 år att välja arbete eller utbildning i stället för passiverande utkomststöd. Avsikten är att sänka den alltför höga ungdomsarbetslösheten. Lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte ålägger unga under 25 år att delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte i motsats till personer som fyllt 25 år för vilka deltagandet är frivilligt. Personer under 25 år som får utkomststöd kan med stöd av 10 § 1 och 4 mom. lagen om utkomststöd få grunddelen sänkt med högst 20 procent, när de utan giltigt skäl vägrar delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller avbryter eller av eget förvållande måste avbryta arbetsverksamheten. Om en person som omfattas av lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte upprepade gånger förfar på det sätt som anges ovan kan grunddelen sänkas med högst 40 procent.

När en invandrare som avses i integrationslagen försummar den samarbetskyldighet som föreskrivs i 15 § integrationslagen, kan hans eller hennes grunddel sänkas med högst 20 procent. Om förfarandet upprepas och därav kan dras den slutsatsen, att personen över huvud taget inte vill delta i de åtgärder som avses i integrationslagen, kan hans eller hennes grunddel sänkas med högst 40 procent.

Sänkningar av grunddelen som avses i 10 § 4 mom. lagen om utkomststöd kan göras endast under förutsättning att de inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och att sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskälig. Bestämmelsen kan innebära att en sänkning måste vara lägre än de angivna beloppen eller att grunddelen inte alls kan sänkas. Ministeriet rekommenderar att den sökandes boende och utgifter för hälso- och sjukvård skall tryggas trots att grunddelen sänks. Enligt 4 mom. i nämnda paragraf kan sänkningen göras för högst två månader i sänder räknat från vägran eller försummelsen.

Utkomststödet grunddel fick sänkas med 40 procent för två månader omedelbart efter en lika lång period med en lika stor sänkning, eftersom stödtagaren inte hade efterlevt en ny uppmaning om att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid arbetskraftsbyrån och den sänkta grunddelen inte var oskälig eller äventyrade den utkomst som oundgängligen behövdes för att trygga ett människovärdigt liv. (HFD 6.3.2000, liggare 452)

6.4.9 Handlingsplan i samband med sänkt grunddel

Enligt 10 § 2 mom. lagen om utkomststöd skall det alltid i samband med en sänkning av grunddelen upprättas en handlingsplan, om möjligt tillsammans med den som söker utkomststöd och vid behov i samarbete med Arbetskraftsmyndigheterna och andra myndigheter för att främja klientens förmåga att klara sig på egen hand.

Genom lagen om offentlig Arbetskraftsservice (1295/2002) har inom Arbetskraftsförvaltningen definierats den rätt som en arbetslös arbetssökande har till en jobbsökarplan som utarbetas till stöd för sökandet av arbete. Arbetskraftsbyrån skall regelbundet ge den arbetssökande tillfälle att delta i en intervju för arbetssökande i syfte att utarbeta, se över eller revidera planen (4 kap 4 §). I 5 kap. lagen om offentlig Arbetskraftsservice definieras utarbetandet av jobbsökarplanen, dess innehåll, ersättandet av jobbsökarplanen med en integrationsplan eller aktiveringsplan samt samarbetskyldigheten för arbetslösa arbetssökande. Arbetsministeriet har sammanställt anvisningar om jobbsökarplan och individuell jobbsökarplan som Arbetskraftsbyråerna kan använda i sitt arbete med klienterna.

När en annan plan tidigare har utarbetats för klienten, är det ändamålsenligt att komplettera den befintliga planen med den plan som uppgörs i samband med sänkning av grunddelen. En klient som söker utkomststöd skall ha en service-, vård-, rehabiliterings- eller annan motsvarande plan som uppgjorts enligt klientlagen för socialvården. En utkomststödklient kan också ha en nyligen uppgjord jobbsökarplan eller en aktiveringsplan som uppgjorts enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, vilka kan användas till grund i en situation som avses i 10 § lagen om utkomststöd. Det är då motiverat att foga en kopia av klientens tidigare plan i de handlingar som gäller klienten. Uppgörandet av planen behandlas närmare i kapitel 9.7.

Om jobbsökarplanen inte finns tillgänglig när beslutet om sänkt grunddel fattas skall en plan utarbetas i samband med beredningen av beslutet om utkomststöd. Enligt klientlagen för socialvården (lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården) skall planen uppgöras i samråd med klienten, om det inte finns uppenbara hinder för detta. Planen avser att främja klientens möjligheter att klara sig på egen hand och skall åtminstone innehålla följande uppgifter om klienten:

- personuppgifter
- yrke
- grundutbildning och yrkesutbildning
- språkkunskaper och särskild kompetens
- de senaste anställningarna och deras längd
- arbetslöshetens orsak och längd
- klientens mål och planer vid sökandet av arbete
- klientens utbildningsalternativ och planer som gäller dem
- övriga åtgärder och klientens andel i genomförandet av planen

Andra tänkbara åtgärder för att främja klientens möjligheter att klara sig på egen hand är arbetspraktik, arbetsförsök, rehabilitering, lönesubventionerat arbete, arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, företagsverksamhet m.m.

När planen uppgörs bör man sträva efter att klienten förbinder sig att genomföra de åtgärder som finns inskrivna i planen. Planen skall dateras och vidimeras med klientens och tjänstemannens underskrift. Klienten skall ges en kopia av planen.

6.5 Övriga grundutgifter

6.5.1 Övriga grundutgifter som täcks med grundläggande utkomststöd

Bestämmelser om de övriga grundutgifter som i behövlig utsträckning skall beaktas vid beviljande av utkomststöd är enligt 7 b § lagen om utkomststöd följande:

Utöver de utgifter som täcks med grunddelen beaktas som övriga grundutgifter i behövlig utsträckning:

- 1) *Boendeutgifter enligt 6 § i lagen om bostadsbidrag (408/1975),*
- 2) *kostnader för användning av hushållselektricitet,*
- 3) *hemförsäkringspremier, samt*
- 4) *hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa*

Övriga grundutgifter beaktas vanligen till sin faktiska storlek. Vid bedömningen av hur nödvändiga utgifterna är kan skälighetsprövning tillämpas. I allmänhet utgår en skälighetsprövning från den allmänna kostnadsnivån på orten.

6.5.2 Beaktande av boendeutgifter vid beviljande av utkomststöd

Avsikten med att boendeutgifter beaktas är att trygga den sökandes boende. Vid bedömning av storleken på nödvändiga boendeutgifter beaktas bostadens storlek och standard i relation till familjens storlek och behov. Dessutom bör kostnadsnivån för en rimlig boendestandard på orten vägas in. Skäliga boendeutgifter beaktas till sin faktiska storlek. Vid beviljande av stöd betraktas boendekostnaderna som en helhet oberoende av eventuellt bostadsbidrag. Bostadsbidraget räknas däremot in i stödtagarens inkomster.

Lagen om utkomststöd ändrades från och med den 1 september 2006 så att utkomststödet grunddel inte längre innefattar sju procents självrisk av boendekostnaderna. Boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag (408/1975) beaktas i behövlig utsträckning som övriga grundutgifter vid beviljande av grundläggande utkomststöd.

Kommunerna har rätt att pröva storleken på nödvändiga boendeutgifter. Många kommuner har i interna anvisningar slagit fast en nivå på skäliga boendeutgifter för hushåll av olika storlekar. Ministeriet framhåller att skälighetsprövningen av boendeutgifterna när det gäller utkomststöd bör vara mer flexibel med anledning av stödets karaktär än vad skälighetsnormerna för boendeutgifter förutsätter när det gäller bostadsbidrag.

Skälighetsprövningen får inte leda till att den sökande blir utan bostad eller är tvingas flytta till en bostad som inte uppfyller kraven på en allmänt godtagbar boendestandard eller inte tillgodoser personens eller familjens särskilda behov. Särskilda behov som här skall beaktas kan vara till exempel barnens skolgång, särskilt vårdbehov, behov av ut-

rymme som orsakas av hjälpmedel som en handikappad person behöver eller behov av utrymme som orsakas av besök av barn hos den förälder som de inte bor hos.

Det är befogat att ta hänsyn till de faktiska boendekostnaderna också när de är större än i de kommunala anvisningarna, om den sökande inte har någon realistisk möjlighet att på den aktuella orten få en bostad med boendeutgifter på en nivå som motsvarar kommunens bedömning av vad som är skäligt. Nya utkomststödsklienter måste dessutom få tillräckligt med tid på sig att söka en billigare bostad innan boendeutgifterna kan beaktas till ett skäligt belopp vid beviljande av stöd.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg i ett fall att den ändringssökandes boendekostnader inte kunde anses vara oskäligen, eftersom brukskostnaderna per månad för bostaden bara var cirka 115 mark högre än det belopp som kommunens bastygghetsnämnd hade vägt in som belopp för nödvändiga boendeutgifter. (HFD 31.12.1999, liggare 4312)

6.5.3 Boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag

Boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag är å ena sidan utgifter för hyresbostäder och å andra sidan utgifter för ägarbostäder. När de som bor i bostaden hör till olika familjer (till exempel föräldrar och deras barn som fyllt 18 år) delas boendekostnaderna upp mellan antalet boende om inte annat följer av någon särskild orsak.

Till boendeutgifterna i **hyresbostad** räknas enligt 6 § lagen om bostadsbidrag hyra samt särskilt betalda uppvärmningskostnader och vattenavgifter för bostaden.

De som bor i en hyresbostad kan antingen vara hyresgäster eller underhyresgäster. Att ett hyresförhållande existerar och vilka hyresvillkor som gäller bör vanligen utredas med hjälp av hyresavtalet. Hyra godkänns inte som boendeutgift till den del den betalas av någon annan än ifrågavarande person eller familj, till exempel av arbetsgivaren, företaget eller föräldrarna.

När det gäller **bostadsrättsbostäder** grundar sig besittningsrätten på bostadsrättsavtal i enlighet med lagen om bostadsrättsbostäder (650/1990). Besittningen av **delägda bostäder** grundar sig åtminstone de tio första åren på hyresavtal. När utkomststöd prövas jämföras bostadsrättsbostäder och delägda bostäder med hyresbostäder. I fråga om bostadsrättsbostäder och delägda bostäder är bruksvederlag, särskilt betalda uppvärmningskostnader och vattenavgifter godtagbara boendeutgifter. Kapitalvederlaget för delägda bostäder är en amortering på lånet och dras av på priset för slutbetalningen av bostadsaktierna i bostaden. Vid bostadsbidrag godtas de inte som hyra. Inte heller räntor på lån som tagits för bostadsrättsavgiften och delbetalningen på deläggande godtas inte som boendeutgifter vid anhållan om bostadsbidrag. Vid beviljande av utkomststöd utgör de därför inte heller sådana boendekostnader som ingår i det grundläggande utkomststödet och som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag. Räntor på lån som tagits för bostadsrättsavgiften eller för delbetalningen på deläggande kan beaktas som övriga boendeutgifter vid beviljande av kompletterande utkomststöd.

I **ägarbostäder (aktiebostad)** räknas till boendeutgifter enligt 6 § lagen om bostadsbidrag vederlaget samt särskilt betalda uppvärmningskostnader och vattenavgifter eller

utgifter för fastighetens skötsel. I fråga om **egna hemshus** räknas utöver uppvärmningskostnader och vattenavgifter, bland annat brandförsäkring, arrende för tomten, fastighetsskatt och renhållningskostnader som utgifter för fastighetsskötsel.

Som boendeutgifter räknas även utgifter för årliga räntor på personliga lån för inköp eller ombyggnad av bostad. I motsats till bostadsbidragssystemet beaktas dessa ränteutgifter till sitt fulla belopp i utkomstskyddet i överensstämmelse med rådande praxis under förutsättning att räntorna på bostadslånen har beaktats i förskottsinnehållningen för den sökande. Detta förfarande bör tillämpas även på utkomststöd, eftersom utgifterna vid beviljande av utkomststöd i regel beaktas i enlighet med det faktiska behovet.

Den i lagen om utkomststöd föreskrivna skyldigheten för var och en att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv samt utkomststödsroll som en förmån som betalas i sista hand innebär också att en person i mån av möjlighet på förhand skall bereda sig på att betala utgifter som han eller hon är medveten om och som kommer att förfalla till betalning, exempelvis räntor på bostadslån. Vid bedömning av behovet av utkomststöd kunde som nödvändiga boendeutgifter godkännas den månatliga andelen av räntor på bostadslån. De renoveringskostnader som bostadsaktiebolaget indrivit var en utgift som var jämförbar med ombyggnad av bostaden, varav beaktades endast räntekostnaderna för de lån som tagits för betalning av utgifterna. (HFD 5.12.2001, liggare 3033.)

När kostnaderna för eluppvärmning inte går att utreda särskilt, kan skälighetsprövning tillämpas för att bedöma för hur stor andel av elkostnaderna uppvärmningen står för. Vid behov kan de uppvärmningskostnader tillämpas som godtagits i ett eventuellt beslut om bostadsbidrag eller alternativt uppvärmningskostnader enligt statsrådets förordning (Statsrådets förordning om grunderna för bostadsbidraget för år 2007, 1073/2006).

Hyror som lämnats obetalda betraktas inte som sådana löpande boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag. Obetalda hyror är skulder. Såvida utkomststöd beviljas för dem, är det fråga om förebyggande eller kompletterande utkomststöd. I en situation där en person eller en familj av särskilt skäl beviljas retroaktivt utkomststöd enligt 15 § 4 mom. lagen om utkomststöd, anses obetalda hyror som utgifter för grundläggande utkomststöd (se kapitel 6.8.4). En sådan situation uppstår ofta vid vräkning, om familjen inte i tid har ansökt om utkomststöd.

6.5.4 Hushållselektricitet och hemförsäkring

Övriga grundutgifter som beaktas utöver de boendeutgifter som avses i 6 § lagen om bostadsbidrag är hushållselektricitet och hemförsäkring. Hushållselektricitet och hemförsäkring är sådana utgifter som beror på boendet och som nästan alla utkomststödklienter har. Hushållselektricitet är i praktiken ett vedertaget begrepp som avser den elektricitet som i hushållet används för andra ändamål än eluppvärmning. Utgifter för eluppvärmning av bostaden utgör en del av boendeutgifterna enligt 6 § lagen om bostadsbidrag. Utgifter för hushållselektricitet och hemförsäkring beaktas i regel till sitt fulla belopp i utkomststödkalkylen, om de inte bör anses oskäligen.

En fullständig förteckning över utgifter som hänför sig till boende och som beaktas som övriga grundutgifter ingår i 7 b § lagen om utkomststöd. Om den som ansöker om utkomststöd har andra utgifter som föranleds av boende, beaktas de i behövlig utsträckning vid beviljande av kompletterande utkomststöd (se kapitel 6.6.2).

6.5.5 Serviceboende och avgifter för service som ges i hemmet

Serviceboende som ordnas av kommunen kan innefatta bostad och därtill sådana social- och hälsovårdstjänster som klienten behöver. Av klienten uppbärs vanligen hyra eller vederlag för bostaden och därtill en avgift för de tjänster som tillhandahållits.

I serviceboende som ordnats av kommunen är den primära förmånen i förhållande till utkomststöd att nedsätta klientavgiften eller efterskänka den. Nedsättning och efterskänkning av kommunala avgifter behandlas närmare i kapitel 6.12.

För den tid som avgiften inte är nedsatt kan utgifterna för serviceboende beaktas i utkomststödet. Vid beviljande av utkomststöd bör avgifterna för serviceboende specificeras enligt utgiftsslag. Innefattar avgiften för serviceboende kostnader för måltider, kan de anses utgöra utgifter som skall täckas med grunddelen. Kostnader som klienten betalar för sitt boende, exempelvis hyra, vederlag, hushållselektricitet och hemförsäkring, beaktas som övriga grundutgifter. Avgifter för hemvård som innefattar hemsjukvårdstjänster kan betraktas som hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa och som i sin helhet ingår i det grundläggande utkomststödet, såvida klientens hälsotillstånd förutsätter att ifrågavarande service ges.

Avgifter för sådan service i hemmet som inte innefattar hemsjukvård räknas som utgift som ingår i det kompletterande utkomststödet. Exempelvis hjälp som givits enbart för städning, klädvård eller annan motsvarande hushållssyssla beaktas såsom utgifter som på grund av personens särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga och som ingår i det kompletterande utkomststödet. Om kommunen använder servicesedlar för anskaffning av hemtjänster, beaktas självriskan för servicesedeln i det kompletterande utkomststödet.

Motsvarande indelning kan även tillämpas på sådana hemmaboende klienter som saknar beslut om serviceboende och som får hemservice eller hemsjukvård.

Om klienten själv anlitat andra än av kommunen anordnade tjänster och hans eller hennes egna inkomster och tillgångar inte räcker till för behövlig service och nödvändiga levnadskostnader, tillämpas samma förfarande vad gäller beaktande av serviceavgifter i utkomststödet som för annan privat service (jfr privat hälsoservice s.71–72 och privat dagvård, kapitel 6.6.1).

6.5.6 Hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa

Hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa skall i behövlig utsträckning beaktas som övriga grundutgifter i det grundläggande utkomststödet. Med hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa avses sådana andra utgifter för hälso- och sjukvård som inte ingår i

grunddelen och som är dyra eller sammanlagt höga, men som inte har kunnat ersättas i tillräcklig utsträckning ur andra system, till exempel sjukförsäkringen eller handikappbidraget. Det finns ingen lagstadgad övre gräns för kostnader som kan godkännas som hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa. Grunddelen omfattar smärre hälso- och sjukvårdsutgifter. Grunddelen är fastställd så att ringa hälso- och sjukvårdsutgifter är uppskattningsvis 11–12 euro per månad. Hälso- och sjukvårdsutgifter som uppstått utan läkarordination anses vanligen ingå i grunddelen. Däremot beaktas de utgifter som grundar sig på läkarordination såsom t.ex. läkemedel, till sitt fulla belopp såsom hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg, att utgifter för läkemedel och hälsovårdsartiklar som anskaffats utan ordination av läkare och andra liknande hälsovårdskostnader för det dagliga livet skall betraktas som hälso- och sjukvårdsutgifter som ingår i utkomststödet grunddel, om beloppen i genomsnitt är obetydliga. Det krävs ingen särskild utredning av dessa hälso- och sjukvårdsutgifter, liksom inte heller för användningen av grunddelen i övrigt. I detta fall ansåg domstolen att den sökandes utgifter för läkarorderade läkemedel och hälsocentralavgifter till fullt belopp skulle täckas av den sökandes tilläggsdel. (HFD 16.12.1999, liggare 4143)

I kalkylen över utkomststödet skulle såsom utgifter som täcks med tilläggsdel beaktas utgifter för läkemedel som ordinerats av läkare, inklusive preventivpiller som förskrivits av läkare. (HFD 28.2.2003, liggare 444)

Till hälso- och sjukvårdsutgifter räknas bl.a. läkemedelskostnader, avgifter för poliklinikbesök och vård på sjukhus, kostnader för tandvård och för anskaffning av glasögon samt i behövlig utsträckning andra motsvarande utgifter för nödvändig hälso- och sjukvård.

I regel förutsätts, att klienten är i behov av vården eller läkemedlet. Högsta förvaltningsdomstolen har konstaterat, att ersättningsbarhet enligt sjukförsäkringslagen inte skall anses som en förutsättning för godkännande av hälso- och sjukvårdsutgift, utan den avgörande omständigheten är den av läkaren bedömda nödvändigheten av utgiften med tanke på klientens vård (se t.ex. HFD 11.8.2006, liggare 1887 och HFD 11.8.2006, liggare 1889). Klienten skall emellertid utreda möjligheten att erhålla sjukförsäkringserättning som en primär förmån. Lagen om utkomststöd innehåller ingen som helst begränsning för orsaken till hälso- och sjukvårdsutgiften för vilken stöd kan beviljas. Som hälso- och sjukvårdsutgifter kan även sådana utgifter ersättas som inte beror på behandling av en sjukdom, såsom exempelvis kostnaderna för assisterad befruktning eller preventivtabletter. Det har inte heller någon betydelse om det är fråga om behandling av en fysisk sjukdom eller någon annan sjukdom. Det som är avgörande vid beviljande av utkomststöd är att läkemedlet eller behandlingen har varit nödvändig för patientens hälsa. Av klienten kan förutsättas att han eller hon tillställer ett utlåtande av en läkare eller vid behov av en specialistläkare om behovet av vården eller behandlingen.

X hade fått behandling för assisterad befruktning såsom offentlig hälso- och sjukvårdsservice på ett universitetscentralsjukhus. Kostnaderna som behandlingen orsakade och som X skulle betala jämte därtill hörande läkemedelsutgifter var hälso- och sjukvårdsutgifter som täcktes med

tilläggsdelen av X:s utkomststöd. Besvären som framfördes av social- och hälsovårdsnämnden över förvaltningsdomstolens beslut förkastades till denna del. (HFD 13.2.2001, liggare 247)

Utkomststöd hade ansökts bland annat för potensläkemedel som ordinerats klienten av läkare. Klienten hade som utredning framfört vårdhavande läkarens utlåtande varav framgick den sökandes sjukdomar samt det att nämnda läkemedel var nödvändigt för klientens sjukvård. Klienten hade därtill framfört en utredning över skäligen utgifter till följd av anskaffning av läkemedlet. Denna utgift som föränletts av anskaffningen av läkemedlet skulle betraktas som sådan i 7 § 3 mom. avsedd annan nödvändig hälso- och sjukvårdsutgift som inte ingår i grunddelen. Denna utgift skulle beaktas i kalkylen över utkomststödet som en utgift som skall täckas med tilläggsdel. (HFD 11.7.2006, liggare 1887)

Ansökan om beviljande av utkomststöd för potensläkemedel kunde förkastas, eftersom klienten inte hade framfört vårdhavande läkarens utlåtande eller annan tillräckligt utredning om läkemedlets nödvändighet för patientens vård. Vid beviljande av utkomststöd var enbart nämmandet i telefonreceptet om behandling av sjukdom inte tillräckligt. Utgiften som orsakats av anskaffning av nämnda läkemedel kunde därvid inte anses vara en sådan utgift som täcks med tilläggsdelen och som avses i 7 § 3 mom. lagen om utkomststöd. (HFD 11.8.2006, liggare 1889)

Hälso- och sjukvårdsutgifterna beaktas till den del de inte ersätts med stöd av sjukförsäkringslagen (1224/2004). Man kan också anhålla om befrielse från avgifter inom den offentliga hälso- och sjukvården. När det gäller inkomstbaserade avgifter inom hälso- och sjukvården (långvarig anstaltsvård och kontinuerlig hemsjukvård) är anhållan om befrielse från avgifterna det primära medlet i förhållande till utkomststöd. Däremot skall s.k. jämna avgifter beaktas som hälso- och sjukvårdsutgifter vid beviljande av utkomststöd. Efterskänkning av kommunala avgifter och det s.k. avgiftstaket behandlas närmare i kapitel 6.12.

Vid **läkemedelsutbytet** skall apoteket byta ut läkemedelspreparatet som förskrivits av läkare eller tandläkare mot det billigaste preparatet eller mot ett motsvarande preparat vars pris avviker litet från det billigaste preparatets pris om det förskrivna läkemedlet ingår i Läkemedelsverkets förteckning över sinsemellan utbytbara läkemedel, såvida den som förskrivit läkemedlet på medicinska eller terapeutiska grunder inte har förbjudit utbytet, eller köparen motsätter sig utbyte (57 b § 1 och 3 mom. läkemedelslagen 395/1987). Syftet med läkemedelsutbyte är att minska de kostnader som läkemedelsbehandling orsakar klienten och samhället. Trots läkemedelsutbyte skall patienten få lika god behandling som tidigare.

Enligt 7 b § lagen om utkomststöd beaktas *i behövlig utsträckning* som övriga grundutgifter hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa. En fullständig förteckning över utgifter som hänför sig till boende och som beaktas som övriga grundutgifter ingår i 7 b § lagen om utkomststöd. Ministeriet anser att socialbyrån fungerar i enlighet med lagstiftningen som gäller läkemedelsutbyte och utkomststöd, om den i utkomststödet i regel endast beaktar de billigaste utbytbara läkemedlen som sådana hälso- och sjukvårdsutgifter som avses i 7 b § 4 punkten lagen om utkomststöd. Biträdande justitiekanslern har 23.10.2003 givit ett beslut som gäller läkemedelsutbytet av utkomststöds klienter (dnr

6/50/03). Biträdande justitiekanslern anser det vara lagenlig praxis att endast det billigaste utbytbara läkemedelspreparatet godkänns som utgift vid beviljande av utkomststöd i situationer där den som förskrivit läkemedlet inte har förbjudit utbyte till ett billigare preparat.

Köparen har fortfarande rätt att neka utbytet och köpa det dyrare preparatet, men i dessa fall måste han eller hon själv betala skillnaden mellan självriskan för det billigare preparatet och det som han köper. Socialbyrån skall emellertid inte vägra betala självriskan för ett dyrare preparat, om den som förskrivit läkemedlet har förskrivit ett nödvändigt läkemedel och förbjudit utbyte till ett billigare preparat. I dessa fall är köparen tvungen att köpa det dyrare preparatet.

Ministeriet framhåller att det i vissa fall kan vara motiverat att godkänna självriskan för ett dyrare preparat även om läkaren som förskrivit läkemedlet inte har förbjudit utbyte av läkemedlet till ett billigare preparat. Socialbyrån kan därmed använda sig av individuell prövning när det gäller godkännande av självriskan för läkemedel. Social- och hälsovårdsministeriet har sänt kommunerna tillämpningsanvisningar om läkemedelsutbytet genom ett kommunmeddelande KT 13/2003.

I regel anlitas offentlig hälso- och sjukvård

Huvudregeln är att klienterna förutsätts använda offentliga hälso- och sjukvårdstjänster. Utgifter som orsakats av privat hälso- och sjukvård kan beaktas endast i undantagsfall när klienten har haft behov av sådan behandling som inte finns tillgänglig inom den offentliga vården, när vårdbehovet har varit brådskande eller när det varit motiverat att fortsätta en kontinuerlig vårdrelation. När ovisshet råder om behovet av privata vårdtjänster kan den offentliga hälso- och sjukvården bedöma behovet av privata tjänster.

Från början av mars 2005 infördes en lagstiftning enligt vilken icke-brådskande vård skall ordnas av den offentliga hälso- och sjukvården inom en viss tid efter att patienten kontaktat vårdenheten. Om den egna hälsocentralen eller det egna sjukhuset inte kan ta hand om patienten inom utsatt tid, skall patienten ordnas möjlighet att få vård på annat håll, till exempel inom den privata sektorn. I dessa situationer uppbärs av patienten enbart den avgift som motsvarar kostnaderna för offentliga hälso- och sjukvårdstjänster. Ovannämnda lagändring torde minska behovet av att ersätta kostnader för privat hälso- och sjukvård i form av utkomststöd när det varit fråga om brådskande vård.

Grundskyddsnämnden hade förkastat X:s ansökan om utkomststöd för kostnader som föranletts av en knäoperation som utfördes på en privat läkarstation. Förvaltningsdomstolen hade godkänt X:s besvär till den del de gällde kostnaderna för inoperering av konstgjord led och ansett att kostnaderna som orsakats av X:s knäoperation skulle beaktas i utkomststödskalkylen som nödvändiga sjukvårdskostnader. Kostnader för privata hälso- och sjukvårdstjänster kan emellertid endast i undantagsfall beaktas vid beviljande av utkomststöd, till exempel om de varit motiverade på grund av ett behov av specialiserad vård eller om vårdbehovet har varit brådskande. På basis av erhållen utredning kunde X inte anses ha varit i behov av sådan brådskande behandling som han inte hade kunnat få genom försorg av den offentliga hälso- och sjukvården. Högsta förvalt-

ningsdomstolen upphävde förvaltningsdomstolens beslut och satte grundskydds nämndens beslut åter i kraft. (HFD 27.8.2004, liggare 2076)

Grundskydds nämnden hade förkastat X:s ansökan om utkomststöd för självriskan av kostnader som föranletts av tandvård på en privat tandläkarstation samt även det belopp som den givna behandlingen skulle ha kostat hos hälsocentralens tandläkare. Förvaltningsdomstolen hade upphävt grundskydds nämndens beslut och återremitterat ärendet till nämnden för ny behandling samt ansett att vårdkostnaderna borde ha beaktats till den storlek som de skulle ha varit om offentliga vårdtjänster hade anlåtats. Kostnader för privata hälso- och sjukvårdstjänster kan emellertid endast i undantagsfall beaktas vid beviljande av utkomststöd, till exempel om de varit motiverade på grund av ett behov av specialiserad vård eller om vårdbehovet har varit brådskande. I det aktuella fallet hade det inte förelegat något särskilt behov att anlita privat hälso- och sjukvård. Det har därför inte varit fråga om X:s nödvändiga hälso- och sjukvårdskostnader, inte ens till den del som motsvarande tjänster skulle ha kostat vid anlåtande av offentliga hälso- och sjukvårdstjänster. Högsta förvaltningsdomstolen upphävde förvaltningsdomstolens beslut och satte grundskydds nämndens beslut åter i kraft. (HFD 27.8.2004, liggare 2011)

6.6 Kompletterande utkomststöd

Utöver grundläggande utkomststöd kan den som ansöker om utkomststöd även få kompletterande utkomststöd. Det beviljas för särskilda utgifter enligt 7 c § på följande sätt:

Då kompletterande utkomststöd beviljas beaktas i behövlig utsträckning särskilda utgifter, som omfattar:

- 1) *utgifter för barndagvård*
- 2) *andra utgifter på grund av boende än de som avses i 7 b §, samt*
- 3) *andra hälso- och sjukvårdsutgifter än de som ingår i grunddelen, utgifter för barndagvård samt utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för tryggnad av utkomsten eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand.*

Som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden kan anses till exempel långvarigt utkomststöd, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet.

Kompletterande stöd bör beviljas när den sökande har utgifter som beror på särskilda behov eller förhållanden. Enbart det grundläggande utkomststödet räcker inte till för att trygga klientens oundgängliga försörjning på det sätt som avses i lagen. Behovet av kompletterande utkomststöd skall bedömas från fall till fall enligt en kalkyl som görs för klienten. Enligt regeringens proposition om utkomststödet struktur och finansiering har det förebyggande och kompletterande utkomststödet andel av kommunens totala utgifter för utkomststöd uppskattats till 10 procent. Kompletterande stöd kan inte förvägras endast med motiveringen att beviljandet grundar sig på kommunens särskilda prövning.

Det kompletterande utkomststödet utesluter inga utgiftsslag om utgifterna prövas vara nödvändiga för klienten. I regel anses amortering av lån inte utgöra sådan utgift som skall beaktas vid beviljande av utkomststöd, med undantag av utmätning av skulder som behandlas närmare i kapitel 6.8.1. För obetalda hyror kan utkomststöd beviljas, om den sökande av särskilda skäl skulle ha varit berättigad till retroaktivt utkomststöd enligt 15 § 4 mom. lagen om utkomststöd (se kapitel 6.5.3 och 6.8.4). Beaktandet av utgiften i utkomststödet förutsätter prövning för varje enskilt fall när det gäller att fastställa huruvida utgiften i klientens situation skall betraktas som nödvändig eller om den anses främja de målen för beviljat utkomststöd.

Lagen om utkomststöd ställer ingen övre gräns för det belopp som beviljas som kompletterande utkomststöd, utan prövningen sker alltid utgående från klientens personliga situation. Beloppet av utgiften beaktas i behövlig utsträckning vid beviljande av stöd. Vid prövning av huruvida en utgift skall beaktas för kompletterande utkomststöd bör uppmärksamhet bland annat riktas vid om stödet hjälper klienten att få sysselsättning, skaffa sig ett yrke, undvika placering på anstalt eller om stödet främjar klientens aktivitet eller minskar risken för utslagning. I vissa ovannämnda situationer kan kommunen på grunder som kommunen beslutat om alternativt bevilja förebyggande utkomststöd. Det förebyggande utkomststödet behandlas närmare i kapitel 7.

När det gäller 7 c § 2 mom. lagen om utkomststöd anges som exempel tre särskilda behov eller omständigheter som skall beaktas vid beviljande av utkomststöd. Exempelen är erhållande av utkomststöd under en längre tid, en långvarig eller svår sjukdom och särskilda behov i anslutning till barnens fritidsintressen. Andra därmed jämförbara situationer kan vara till exempel kostnader som hänför sig till umgänge med eller underhållsbidrag till barn eller att personen blivit offer för en oväntad olycka.

Utredningar av effekterna vid omstruktureringar av utkomststödet och närliggande stödssystem och av kriterierna för dimensioneringen av utkomststödet har visat att stödnivån räcker till för kortvariga och tillfälliga behov men att läget förändras om en person eller en familj i många år är beroende av utkomststödet och måste anpassa sina utgifter efter det. Ju längre någon är hänvisad till utkomststöd desto mindre blir det ekonomiska spelrummet. Vid oförutsedda utgifter kan klienterna vara tvungna att dra in på de nödvändiga kostnaderna, som matutgifter. Det är befogat att ta hänsyn till långvarigt beroende av utkomststöd när utkomststöd beviljas för till exempel vissa anskaffningar till hemmet, för vardagliga utgifter orsakade av långvarig sjukdom och andra motiverade utgifter som orsakas av personliga behov.

6.6.1 Utgifter för barndagvård

I regel skall kommunala dagvårdstjänster anlitas. För daghemsvård och familjedagvård ordnad av kommunen enligt lagen om barndagvård (36/1973) kan med stöd av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992, uppbäras en avgift som bestäms enligt familjens storlek och inkomster. En sänkning av dagvårdsavgiften är alltid en åtgärd som kommer i första hand före utkomststöd. Uppbärande av kommunala avgifter behandlas närmare i punkt 6.12.

Utgifter som orsakats av privat hälso- och sjukvård kan beaktas i utkomststödet endast i undantagsfall, till exempel om kommunen inte tillhandahåller sådan vård som barnet

behöver. Vid prövning av behovet av utkomststöd beaktas det stöd som avses i lagen om hemvård och privat vård av barn (1128/1996). När behovet av utkomststöd blir långvarigt är det motiverat att utreda familjens möjligheter att få kommunal dagvård för sina barn. Familjens önskemål vad gäller dagvården bör trots det beaktas. Hänsyn bör tas barnets bästa så att man till exempel inte avbryter en långvarig vårdrelation.

Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd inom socialvården som skall utnyttjas i sista hand. Barndagvård som ordnas av kommunen är en primär socialvårdstjänst i förhållande till utkomststöd. Med hänsyn till detta och med beaktande av att barndagvårdsavgiften med stöd av 11 § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården skall efterskänkas eller ned sättas till den del förutsättningarna för personens eller familjens försörjning äventyras av att avgiften tas ut skulle man förutsätta att A som sökande av utkomststöd i första hand ansöker om kommunal barndagvård. Utgifter som föranleds av privat barndagvård kan vid beviljande av utkomststöd endast beaktas i undantagsfall.

A hade trots tjänsteinnehavarens skriftliga handledning inte ansökt om kommunal barndagvård för sina barn. Social- och hälsovårdsnämnden hade kunnat förkasta A:s ansökan om utkomststöd för avgifter orsakade av att privat barndagvård anlåtats. (HFD 28.9.2006, liggare 2191)

6.6.2 Andra utgifter förorsakade av boende

Som övriga utgifter förorsakade av boende kan beaktas exempelvis hyresgaranti, hyresförskott, förmedlingsavgift och andra utgifter orsakade av flyttning. Dessa utgifter beaktas i regel till fullt belopp med om de inte kan anses vara oskäligen. Enligt lagen om förmedling av fastigheter och hyreslägenheter (1074/2000) kan förmedlingsarvode endast uppbäras av uppdragsgivaren. Det betyder att förmedlingsavgiften inte längre automatiskt betalas av hyresgästen.

Ministeriet rekommenderar att man i situationer där en person eller en familj tvingas bo på annat ställe än sin lägenhet på grund av mögelskada eller annan motsvarande hälso-skada i bostaden beaktar kostnaderna för båda bostäder så länge det är nödvändigt för hushållet att bo någon annanstans än i sin lägenhet.

Anskaffning av utdrag ur boenderegistret, brandvarnare eller ny tv-antenn, när de skall bekostas av invånaren i huset, är oftast utgifter av engångskaraktär som ingår i det kompletterande utkomststödet.

Utgifter för flyttning eller hyresgaranti beaktas i regel i den kommun som den sökande vistas i när utgifterna förfaller till betalning.

Den sökande hade behövt betala hyresgarantin för sin nya bostad i staden K medan han fortfarande bodde i kommunen O. Valfärdsnämnden i O förkastade ansökan om utkomststöd för betalning av hyresgarantin i staden K, eftersom utkomststödet beviljas av den kommun där personen eller familjen vistas då utgifterna uppstått och eftersom boendekostnaden i detta fall orsakats i O kommun. Enligt motiveringen i förvaltningsdom-

stolens beslut beviljas utkomststöd av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen stadigvarande vistas. Därför borde välfärdsnämnden i O ha prövat huruvida utkomststöd för hyresgarantin kunde ha beviljats den sökande i stället för att förkasta ansökan på de grunder som nämns i beslutet. HFD höll fast vid förvaltningsdomstolens beslut. (HFD 29.8.2000, liggare 1735)

Familjen R hade i maj 2000 flyttat till ett hyresradhus som ägdes av S kommun. Det hade inte framgått av ärendet att det brådskande bytet av bostad från början av maj 2000 skulle ha berott på några behov i samband med den tidigare bostaden eller andra särskilda behov. Det skulle alltså ha varit möjligt för familjen R att ordna sitt byte av bostad så att de hade varit förpliktade att endast betala hyra för en bostad i taget. Utgifterna för två bostäder ansågs därför inte vara nödvändiga boendekostnader för familjen R i maj. (HFD 9.10.2002, liggare 2463).

6.6.3 Utgifter på grund av särskilda behov eller förhållanden

7 c § 3 punkten i lagen om utkomststöd ger en möjlighet att på ett flexibelt sätt enligt prövning beakta utgifter som på grund av personens eller familjens särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för att trygga den sökandes utkomst och främja deras förmåga att klara sig på egen hand. I detta avsnitt anges exempel på kommentarer, ställningstaganden och rättsfall som gäller utgifter som avses i lagens 7 c § 3 punkten.

Utgifter på grund av särskilda behov eller förhållanden som skall beaktas är till exempel nödvändiga utgifter för köp av lös egendom för hemmet, för hushållsapparater som gått sönder eller andra större anskaffningar till hemmet, utgifter för barnartiklar som barnvagnar och sittvagnar, resekostnader till exempel för återflyttning till hemorten eller andra särskilda situationer, utgifter för studier när den studerande inte får stöd från annat håll. I synnerhet hushåll som länge varit beroende av utkomststöd har svårigheter med att klara av ovannämnda utgifter. Skulder och delbetalningar kan utgöra i denna punkt avsedda utgifter endast om de gäller anskaffningar för vilka retroaktivt utkomststöd av särskilda skäl kan beviljas med stöd av 15 § 4 mom. i lagen.

En utkomststöds klient kan ofta så småningom spara ihop pengarna som behövs för en dyrare hushållsmaskin, apparat eller annan nödvändig anskaffning. Enligt statistiken har över hälften av utkomststöds klienterna varit i behov av utkomststöd endast under några månader under året. Klienten kan också ansöka om social kredit för finansiering av en engångsanskaffning, om social kreditgivning tagits i bruk i kommunen. Ansökan om eller beviljande av social kredit får emellertid inte förhindra beviljande av utkomststöd. Klienter som under längre tider lever på utkomststöd kan visserligen inte alltid få social kredit, eftersom kreditgivningen förutsätter förmåga att amortera lånet. Det finns situationer där man efter individuell prövning konstaterar, att redskapet eller apparaten som klienten behöver är nödvändig på grund av personens eller familjens särskilda behov eller förhållanden, och då kan ovannämnda sparande inte förutsättas av klienten. I det fallet skall kompletterande utkomststöd beviljas för anskaffningen.

Separat utkomststöd beviljas i regel inte för de utgifter som ingår i grunddelen. Det finns dock levnadssituationer där utgifter som ingår i grunddelen skall bedömas utgåen-

de från personens särskilda behov eller förhållanden vid beviljande av kompletterande stöd. Sådana situationer är till exempel utgifter för barnens fritidsintressen, specialdiet, kläder under graviditet, telefonavgifter som är större än normalt för en handikappad eller kroniskt sjuk person (se exempel och rättsfall på s. 77–79).

Anskaffning av digitalbox för en klient som får utkomststöd jämföras med anskaffning av tv, dator eller mobiltelefon. Alla dessa tillhör utgiftsgruppen för kompletterande utkomststöd och utgifterna kan beroende på klientens situation beaktas i kalkylen för utkomststöd. Förvaltningsdomstolar har ansett att kommunen inte är skyldig att separat bevilja utkomststöd för anskaffning av television. Television har inte betraktats som en sådan oundgänglig utgift som avses i lagen om utkomststöd. Förvaltningsdomstolen i Kouvola har konstaterat i sitt beslut att en digitalbox inte är en sådan utgift som är oundgänglig för personens utkomst och förmåga att klara sig på egen hand (22.4.2005 nr 05/0179/1).

Arvode för intressebevakare liksom även andra utgifter som hänför sig till intressebevakning, till exempel avgifter för behandling av tillståndsärenden, rättegångskostnader samt arvoden för räkenskapsgranskning som uppbärs av magistraterna kan anses utgöra sådana utgifter som beror på personens eller familjens särskilda förhållanden och som skall beaktas i behövlig utsträckning. Enligt 44 § 2 mom. lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) har intressebevakaren för en person som uppnått myndighetsåldern och en annan för en minderårig förordnad intressebevakare än föräldrarna rätt att av huvudmannens medel få ersättning för nödvändiga kostnader samt ett arvode som är skäligt i förhållande till uppdragets art och omfattning samt huvudmannens tillgångar. Föräldern till en minderårig har rätt att få ersättning för sina kostnader men inte rätt att få arvode. Justitieministeriet har gett närmare anvisningar om grunderna för bestämmande av arvode för intressebevakare (3927/33/2001 OM, 14.12.2001). Anvisningarna om arvoden tillämpas både på privata och allmänna intressebevakare. Allmänna intressebevakare verkar numera vanligen i kommunerna och deras arvoden uppbärs för kommunen. Enligt anvisningarna består arvodet av en grundavgift, en tilläggsavgift och en specialersättning. Grundavgift och tilläggsavgift tas inte ut om huvudmannens nettoinkomster understiger 4 200 euro per år.

Kvarskatt var inte en utgift som skall täckas med utkomststödet tilläggsdel och som beror på den sökandes eller hans familjs särskilda behov eller förhållanden och är nödvändig för att trygga utkomsten eller främja möjligheterna att klara sig på egen hand. (HFD 23.5.2000, liggare 939)

En person som ansökte om utkomststöd fick sin pension utbetald genom socialnämnden och den skulle användas för vården av honom. Garanti-Stiftelsen hade gått i borgen för ett banklån som den sökande hade tagit för att reglera sina konsumtionslån. När borgen ställdes hade Garanti-Stiftelsen förutsatt att månadsbetalningen betalas av de pensionsmedel som den sökande fick genom socialnämnden. Inte ens under dessa förhållanden var lånebetalningen en utgift som gav den sökande rätten att få utkomststöd. (HFD 21.8.2000, liggare 2193)

X hade kommit till Finland år 1992. Han var en arbetslös arbetssökande och fick arbetsmarknadsstöd. HFD ansåg att erhållandet av finskt medborgarskap har varit ägnat att främja X:s och hans familjs möjligheter att klara sig på egen hand. Kostnaderna som förorsakats av att X och hans

minderåriga son hade ansökt om medborgarskap var utgifter som berodde på särskilda behov och förhållanden och som skulle anses vara nödvändiga och täckas med utkomststödet tilläggsdel. (HFD 22.8.2001, liggare 1903).

Till exempel begravningskostnader kan beaktas som utgifter på grund av särskilda behov eller förhållanden. I samband med begravningskostnader beaktas dödsboets medel samt änkans/änklingens inkomster och tillgångar.

HFD ändrade inte länsstyrelsens beslut om att ett dödsbo skulle få cirka 3 300 mark i utkomststöd för oundgängliga begravningskostnader med beaktande av att dödsboet var medellöst och med beaktande av den utredning som erhållits om den efterlevandes ekonomiska situation. (HFD 17.11.2000, liggare 2972)

B hade vid tidpunkten av sitt frånfälle bostad och hemort i L kommun, men begravdes i staden J. L kommun var förpliktad att bevilja dödsboet nödvändigt utkomststöd för begravningskostnader. Enligt den utredning som inhämtades om B och hans dödsbo samt om familjens omständigheter utgjorde kostnaderna för transporter av den avlidne inte sådana utgifter som beror på särskilda behov eller förhållanden och för vilka socialnämnden i L skulle ha varit förpliktad att bevilja utkomststöd. (HFD 29.3.2001, liggare 623).

Barnets rätt att hålla kontakt med den förälder som det inte bor hos är en viktig rätt för barnet. Rätten är tryggad i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). Barnets rätt att träffa sina föräldrar skall vid behov tryggas genom att för ändamålet bevilja utkomststöd. Ministeriet rekommenderar att man som utgifter för den förälder som barnet inte bor hos enligt prövning från fall till fall under de dagar föräldern träffar barnet beaktar det belopp som motsvarar barnets grunddel.

Vanligen beviljas stöd för umgänge i enlighet med vad som föräldrarna har kommit överens om genom ett avtal som fastställts av socialnämnden eller genom ett domstolsbeslut. Klienten måste lägga fram ett intyg på kostnaderna eftersom umgänget inte alltid verkställs på det sätt som är överenskommet eller förordnat. Med barn avser lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt barn under 18 år. Därför ger inte kostnader för att träffa myndiga barn någon rätt att få utkomststöd.

Utkomststöd kan också medges för ovanligt stora utgifter för kläder. Ett exempel på detta är romska kvinnors utgifter för kläder.

Social- och hälsovårdsnämnden hade avslagit en ansökan om utkomststöd för en romsk kvinnas utgifter för kläder, eftersom kläder hör till de utgifter som skall täckas med grunddelen och eftersom nämnden ansåg att myndigheten hade prövningsrätt när det gällde utkomststöd i sådana frågor. Länsrätten upphävde social- och hälsovårdsnämndens beslut och hänsköt ärendet till nämnden för ny behandling. Länsrätten motiverade beslutet på följande sätt: romerna har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. De romska kvinnornas klädedräkt ingår i romernas kultur. Utgifterna för en romsk kjol är så stora att de inte kan räknas in i de utgifter som skall täckas av grunddelen till fullt belopp. Frågan om ut-

giften var nödvändig och skulle beaktas i utkomststödet var en laglighetsfråga och kommunen hade således inte fri prövningsrätt. HFD förkastade social- och hälsovårdsnämndens besvär och höll fast vid länsrättens beslut. (HFD 7.4.2000, liggare 686) Beslutet grundade sig bland annat på 14 § 3 mom. regeringsformen enligt vilken romer och andra grupper har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Numera ingår en likadan bestämmelse om de grundläggande fri- och rättigheterna i 17 § 3 mom. grundlagen.

Enligt HFD kan en blivande mamma under graviditeten ha ett behov av kläder som avviker från det normala och därmed ovanligt höga kostnader för klädsel till den grad att de inte helt kan betraktas som utgifter som skall täckas med grunddelen. (HFD 26.9.2002, liggare 2320).

Det är i första hand sjukförsäkringen som ersätter kroniskt sjuka sådana hälso- och sjukvårdskostnader som beror på sjukdomen. Grundläggande utkomststöd kan användas även för andra hälso- och sjukvårdskostnader än dem som ingår i grunddelen och som inte är ringa. Som utgifter för kompletterande utkomststöd kan beaktas utgifter som beror på sjukdom eller skada och som hänför sig till det dagliga livet, såvida dessa kostnader inte ersätts av primära stödsystem. Syftet med 7 c § 2 mom. i lagen om utkomststöd är att understryka att kroniskt eller allvarligt sjuka människor kan ha andra kostnader än de som direkt hänför sig till sjukdomen.

Handikappade eller kroniskt sjuka människor kan ha högre telefonkostnader än normalt, om de på grund av sina rörelsesvårigheter tvingas sköta sina angelägenheter med myndigheterna per telefon. I sådana fall är det motiverat att i det kompletterande utkomststödet beakta den del som är större än normala telefonkostnader. Även andra personer kan större telefonkostnader uppstå i en akut krissituation.

Kostnader för specialkost är ett annat exempel på sjukdomskostnader som beror på särskilda behov eller förhållanden. I sådana fall är det motiverat att begära en utredning av den sökande om hur nödvändig specialkosten är och hur stora kostnaden den orsakar. Vid beviljande av utkomststöd bör beaktas, att de som lider av celiaki (glutenintolerans) kan få ersättning från FPA för kostnader som orsakas av en glutenfri diet. Ersättningen är 21 euro per månad.

X hade med anledning av sjukdom och särskilt allergi ansökt om utkomststöd för kostutgifter som orsakades av hans specialdiet. För X hade i utgifterna tillagts en övrig utgift av storleken 30 euro som innefattade kostnaderna per månad för X:s specialdiet. Förvaltningsdomstolen upphävde social- och hälsovårdsnämndens beslut till den del det gällde kostutgifterna för specialdieten samt återremitterade ärendet till nämnden för ny behandling. Förvaltningsdomstolen ansåg att X skulle beviljas en tilläggsdel till utkomststödet på sammanlagt 240 euro per månad på basis av kalkylerade kostutgifter till följd av en specialdiet. Vid tidpunkten för ansökan om utkomststöd hade det inte blivit utrett vilka födoämnen eller vilka ersättande födoämnen X kunde använda och huruvida kostnaderna för dem överstiger beloppet om 30 euro som social- och hälsovårdsnämnden i sitt beslut hade godkänt. Trots att X senare hade framlagt utredning om sina sjukdomar, sin diet och lämnat kvitton, kunde utredningen inte anses vara tillräcklig för fastställande av dietkostnaderna som

sjukdomen orsakade. Högsta förvaltningsdomstolen upphävde förvaltningsdomstolens beslut till den del det gällde X:s utgifter för specialdiäten samt verkställde social- och hälsovårdsnämndens beslut till denna del. (HFD 31.1.2006, liggare 158)

Barns fritidsintressen ingår som regel i de utgifter som skall täckas med grunddelen för barn. Men det finns fritidsaktiviteter där det inte är möjligt att skaffa nödvändiga redskap eller betala andra kostnader inom ramen för grunddelen. Fritidsintressen är mycket viktiga för barns och ungas utveckling och sociala färdigheter, och de bör därför understödjas. Stöd för fritidsintressen kan förebygga och minska till exempel problem som kräver barnskyddsåtgärder. Genom de vuxna som leder verksamheten får barn och unga vuxna förebilder utanför hemmet.

Situationer av inkomstöverskott

Utkomststöd kan i enskilda fall beviljas även då kalkylen över utkomststödet visar ett inkomstöverskott men då det de facto inte finns några disponibla medel eller medel till det belopp som kalkylen anger. I så fall skall det utredas vad medlen har använts till och vilka möjligheter den sökande har att få sin utkomst på annat sätt.

I en typisk situation har klienten enligt kalkylen ett inkomstöverskott, men i verkligheten har han eller hon inga pengar till sitt förfogande, till exempel på grund av låneamorteringar, och kan därför inte skaffa sig nödvändiga läkemedel. Om avsaknaden av nödvändiga läkemedel äventyrar klientens hälsa, rekommenderar ministeriet att utkomststöd beviljas för läkemedlen. Det avgörande är att stödets användningsändamål utreds före fastställande av huruvida utgiften kan anses ingå i det grundläggande utkomststödet.

Om en motsvarande situation upprepas rekommenderar ministeriet, att man tillsammans med klienten uppgör en plan om hur svårigheterna kan avklaras. Man bör tillsammans med klienten gå igenom situationen och de verkliga utgifterna samt klargöra för klienten de grunder på vilka utkomststöd kan beviljas och vilka utgifter som kan godkännas. När en plan görs med klienten om hur hans livsbalans kan förbättras kan till exempel ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning anlitas. Beroende på situationen kan man också överväga att ta i bruk ett förmedlingskonto. Är klienten inte kapabel att ta hand om sina penningärenden, kan intressebevakare ansökas.

Om utgiften inte på grund av användningsändamålet ingår i det grundläggande utkomststödet, är det utkomststöd som beviljas i en situation av inkomstöverskott i regel förebyggande eller kompletterande utkomststöd.

6.7 Sysselsättningspenning och reseersättning

Bestämmelser om reseersättningar till den som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte i enlighet med lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte samt sysselsättningspenning som betalas till den som får utkomststöd ingår i 10 a § lagen om utkomststöd.

Till den som får utkomststöd och som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte betalas för varje dag som personen deltar i verksamheten en sysselsättningspenning som är lika stor som ersättningen för uppehälle enligt 10 kap. 3 § 1 mom. lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/ 2002). Sysselsättningspenningen betalas förhöjd med iakttagande av vad som i 10 kap.3 § 2 mom. lagen om offentlig arbetskraftsservice bestäms om beloppet av förhöjd ersättning för uppehälle till studerande som deltar i arbetskraftspolitisk vuxenutbildning och om förutsättningarna för dess erhållande. Sysselsättningspenning betalas dock inte för de dagar för vilka personen får ersättning för uppehälle enligt 7 kap. 8 § lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

Till den som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte betalas dessutom i utkomststöd reseersättning enligt det billigaste färdssättet för de resekostnader som deltagandet medför.

I samband med ändringen av lagen om utkomststöd för arbetslösa och stiftandet av lagen om offentlig arbetskraftsservice ändrades även 10 a § lagen om utkomststöd så, att sysselsättningspenningen är lika stor som ersättningen för uppehälle som avses i lagen om offentlig arbetskraftsservice. Ersättningen för uppehälle har från och med 1.1.2004 varit 8 euro och förhöjd ersättning för uppehälle 16 euro för varje dag som personen deltar. Rätten till förhöjd sysselsättningspenning tillkommer personer som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte utanför sin pendlingsregion. Förhöjd sysselsättningspenning betalas även om personen deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte utanför sin hemkommun och deltagandet orsakar honom eller henne kostnader för in-kvartering.

Sysselsättningspenningen är avsedd att vara ett extra uppmuntrande stöd för stödtagaren och betalas ut som ett slags tillägg till utkomststödet. En och samma person kan inte samtidigt få både sysselsättningspenning och ersättning för uppehälle. I likhet med annat utkomststöd är sysselsättningspenningen skattefri inkomst.

Alla som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har rätt att i utkomststöd få reseersättning för de resekostnader som deltagandet medför. Reseersättning betalas enligt det billigaste färdssättet. Utgifter för eget fortskaffningsmedel kan beaktas när personen är tvungen att använda eget fortskaffningsmedel till exempel för att det inte finns kollektivtrafik eller när förbindelserna är besvärliga. Användning av egen bil kan ersättas enligt samma kriterier som tillämpas när en försäkrad får ersättning med stöd av sjukförsäkringslagen (1224/2004) för kostnader för resor på grund av sjukdom.

Enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte skall arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte ordnas inom den pendlingsregion som avses i 1 kap. 9 § lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002). Med personens samtycke kan arbetsverksamheten också ordnas utanför pendlingsregionen, vilket kan inverka på reseersättningens storlek.

Till det grundläggande utkomststödet hör inte heller sysselsättningspenning och reseersättning för arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte som betalas med stöd av 10 a § lagen om utkomststöd.

6.8 Inkomster och tillgångar som skall beaktas

6.8.1 Inkomster som skall beaktas

Bestämmelser om de inkomster som skall beaktas vid beviljande av utkomststöd finns i 11 § lagen om utkomststöd enligt följande:

Som inkomster beaktas ifrågavarande persons och familjemedlemmarnas disponibla inkomster.

Som inkomster beaktas dock inte:

- 1) *förvärvsinkomster som skall anses ringa och understöd,*
- 2) *regelbundna inkomster för ett barn under 18 år, till den del dessa inkomster är större än de utgifter som enligt 7 § och 7 c § skall beaktas för barnets del, (1218/2005)*
- 3) *inkomster till den del dessa motsvarar utgifter för arbetsresor och övriga av arbetet förorsakade utgifter,*
- 4) *moderskapsunderstöd enligt lagen om moderskapsunderstöd (477/1993, vårdbidrag till pensionstagare enligt folkpensionslagen (347/1956), handikappbidrag enligt lagen om handikappbidrag (124/1988) eller vårdbidrag för barn enligt lagen om vårdbidrag för barn (444/1969),*
- 5) *ersättning för uppehälle enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa eller lagen om offentlig arbetskraftsservice samt ersättning för uppehälle enligt 24 a § lagen om rehabiliteringspenning (611/1991), och inte heller*
- 6) *sådana ersättningar och inkomster som avses i 8 §. (49/2005)*

Som inkomster beaktas inte, utöver det som föreskrivs i 2 mom., minst 20 procent av förvärvsinkomsterna, dock högst 150 euro per månad. (tillfälligt i kraft 1.4.2005 - 31.12.2008) (49/2005)

Med inkomster avses en enskild persons eller familjs alla disponibla inkomster oberoende av inkomstkällan. I detta avseende har det ingen betydelse om inkomsterna är skattepliktiga eller skattefria. Inkomster som skall beaktas är till exempel inkomster av lönearbete, företagsverksamhet och förmögenhet samt bidrag från privata och offentliga källor. Den som långvarigt får utkomstskydd för arbetslösa skall vid behov uppmanas att hos skattemyndigheterna söka ändring av förskottsinnehållningen så att dess andel i relation till den slutliga beskattningen inte blir alltför stor.

Som inkomster som skall beaktas när utkomststöd beviljas har till exempel räknats ersättning för bestående men och skada på grundval av brott. Ersättningen har i ett fall varit sammanlagt cirka 46 000 mark och har inte kunnat anses vara en obetydlig inkomst som enligt lagen om utkomstskydd skall främja personens eller familjens möjligheter att klara sig på egen hand. (HFD 15.12.1999, liggare 4117)

Om inkomsten är föremål för utmätning är det i regel skäl att som inkomst bara beakta den andel som blir kvar efter utmätningen. Enligt högsta förvaltningsdomstolens beslutspraxis har detta endast gällt när lön, pension eller annan inkomst mäts ut direkt. Om behovet av utkomststöd antas bli långvarigt kan klienten hänvisas till utskökningsmyndigheten.

digheten för att utreda om det går att sänka den andel av inkomsten som utmäts eller om han eller hon kan få så kallade fria månader.

Om klienten frivilligt har amorterat på den skuld som mäts ut skall amorteringarna behandlas på samma sätt som andra utgifter för skuldreglering. En avvikelse från detta är den betalningsplan som fastställs av utmätningsmannen varom förskrivs i en lag som träder i kraft från början av 2007.

Utsökningslagen (37/1895) ändrades från och med 1.1.2007 (4 kap. 59 § utsökningslagen, ändring 469/2006) sålunda, att utmätningsmannen i stället för utmätning av lön kan fastställa en skriftlig betalningsplan för gäldenären enligt vilken gäldenären amorterar sin skuld till utmätningsmannen. Bestämmelsen stödjer gäldenärens aktivitet och erbjuder en möjlighet att återbetala skulden utan betalningsförbud som meddelas till arbetsgivaren. Betalningsplanen följer samma belopp som utmätning av lön och gäldenären har möjlighet av få fria månader på samma grunder som vid utmätning av lön. Om gäldenären underlåter att iaktta betalningsplanen, kan utmätningsmannen besluta att betalningsplanen förfaller och omedelbart utmäta lönen. Social- och hälsovårdsministeriet anser det vara rekommendabelt, att de belopp som anges i den av utmätningsmannen fastställda betalningsplanen beaktas vid beviljande av utkomststöd på samma sätt som när beloppet utmäts av lönen eller därmed jämförbara inkomster. Betalningsplanen som fastställts av utmätningsmannen skall fogas till ansökan om utkomststöd. Förfarandet stödjer klientens eget initiativ och möjligheter att klara sig på egen hand samt främjar hans förmåga att behärska sitt eget liv såsom avses i lagen om utkomststöd.

Den andel som utmäts av pensionen eller lönen är en sådan del av inkomsten som inkomsttagaren inte kan förfoga över. Personen kan till denna del inte själv bestämma om han amorterar sin skuld eller försörjer sig själv genom att lämna skulden obetald. Behandlingen av utmätt inkomst vid beviljande av utkomststöd kan inte avgöras på basis av huruvida utmätningen i tiden orsakats av utgifter som berättigar till utkomststöd. (HFD 3.4.2001, liggare 674).

X hade beviljats utkomststöd. Som utgifter hade dock inte beaktats avgifter för fordonsskatt och trafikförsäkring som var under betalningsanmodan. Ifrågavarande fordringar hade lämnats för indrivning via utmätning och utmätningsmyndigheten hade sänt X en betalningsuppsmaning angående fordringarna. Nämnda belopp hade dock inte utmäts av X och X hade därför inte förlorat bestämmanderätten till denna del. (HFD 27.1.2006, liggare 135)

Också i en situation där en förmånsbetalare, exempelvis FPA, kvitterar för många utbetalade poster av en förmån som betalas till den sökande, bör som den sökandes disponibla inkomster endast beaktas den del som i verkligheten betalats.

Underhållsbidrag skall beaktas som inkomst för förmånstagaren till det belopp som de facto har betalats. Om underhållsstöd betalas, skall det beaktas som förmånstagarens inkomst. Barnbidrag beaktas som inkomst vid beviljande av utkomststöd, vilket inräknats i dimensioneringen av grunddelen för barn.

I ett fall där klienten ansökte om utkomststöd för betalning av underhållsbidrag konstaterade högsta förvaltningsdomstolen, att underhållsbidrag inte är en sådan utgift som berättigar till utkomststöd (20.7.2000, liggare 2076). Om underhållsbidraget är för högt i förhållande till betalarens betalningsförmåga skall klienten uppmanas att inleda en procedur för sänkning av underhållsbidraget. Om kommunen enligt prövning anser det vara behövt, kan det underhållsbidrag som de facto utbetalats beaktas som utgift för kompletterande utkomststöd om betalaren ansöker om utkomststöd.

6.8.2 Inkomster som inte beaktas

Understöd och förvärvsinkomster som kan anses ringa beaktas inte då utkomststöd beviljas (11 § 2 mom. 1 punkten lagen om utkomststöd). Genom att den sökande fritt får förfoga över dessa inkomster gynnas hans eller hennes möjligheter att skaffa sitt uppehälle på egen hand. Experimentet med prioriterad förvärvsinkomst påverkar inte tillämpningen av denna bestämmelse. Ministeriet framhåller att bidrag och förvärvsinkomster av ringa storlek fortfarande skall lämnas helt utan beaktande vid beviljande av utkomststöd.

I överensstämmelse med riktlinjerna som beslutats av ministerarbetsgruppen för invandrarpolitik och etniska relationer rekommenderar ministeriet att de engångsersättningar som Tyskland betalar ut till personer som utförde tvångsarbete under nazitiden inte beaktas som inkomst när utkomststöd beviljas. Likaså rekommenderar ministeriet att det frontbidrag som betalas ut till vissa frivilliga utländska frontsoldater inte skall beaktas som inkomst.

Likaså rekommenderar ministeriet att den ersättning som betalas för donering av modersmjölk inte beaktas som inkomst för den som ansöker om utkomststöd. Denna inkomst är vanligen mycket kortvarig och det är hälsopolitiskt viktigt att trygga tillgången på modersmjölk för nyfödda som är i behov av donerad mjölk.

Barn (under 18 år) är inte skyldiga att försörja sina föräldrar eller syskon. Den allmänna bestämmelsen i 11 § 2 mom. lagen om utkomststöd om att ringa inkomster inte skall beaktas gäller även barn. Sporadiska lönebetalningar för sommar- eller veckoslutsarbete för barn utgör sådana mindre förvärvsinkomster som inte skall beaktas. Om barnet har regelbundna och betydande förvärvsinkomster gäller experimentet enligt vilken en del av förvärvsinkomsterna lämnas utan beaktande även familjens minderåriga barn. När ett barn som lever i samma hushåll med sina föräldrar har regelbundna inkomster beaktas, efter avdrag av s.k. prioriterad inkomst, endast den del som anses för barnets del täcka sådana utgifter som beaktas i utkomststödet. Barnets andel räknas i första hand ut på grunddelen och boendekostnaderna. Kommunen har möjlighet att pröva vilken del av familjens boendekostnader barnets del rimligen kan anses täcka.

Inkomster beaktas inte heller till den del dessa motsvarar utgifter för arbetsresor och övriga av arbetet förorsakade utgifter (11 § 2 mom. 3 punkten lagen om utkomststöd). Enligt detta dras dessa utgifter av från den sökandes inkomster till fullt belopp. Till exempel avgifterna för lokaltrafik som ingår i utgifterna för arbetsresor dras av från den sökandes inkomster. Social- och hälsovårdsministeriet rekommenderar att utgifter för arbetsresor beaktas enligt det billigaste färd sättet. Utgifter för eget fortskaffningsmedel kan beaktas till exempel om klienten måste använda eget fortskaffningsmedel för ar-

betsresor på grund av arbetsuppgifter, bristande eller besvärliga trafikförbindelser, sjukdom eller skada. Övriga av arbetet förorsakade utgifter kan till exempel vara avgiften för medlemskap i en fackförening samt utgifter för arbetskläder eller arbetsredskap.

Vid beviljande av utkomststöd beaktas inte moderskapsunderstöd, vårdbidrag enligt folkpensionslagen, handikappbidrag eller vårdbidrag för barn (11 § 2 mom. 4 punkten). Vårdbidraget till pensionstagare enligt folkpensionslagen (347/1956) är ett vårdbidrag avsett som ersättning för vård och service eller särskilda kostnader orsakade av sjukdom eller skada. Vårdbidraget för barn är avsett för att täcka en särskild ekonomisk eller annan belastning som föranleds av att barnet är i behov av särskild vård och rehabilitering. Handikappstöd betalas enligt lagen om handikappstöd (124/1988) på basis av hjälpbehov, bestående men och särskilda kostnader som beror på sjukdom eller skada.

Enligt 11 § 2 mom. 5 punkten beaktas inte heller ersättning för uppehälle enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002) eller lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002) samt ersättning för uppehälle enligt 24 a § lagen om rehabiliteringspenning (611/1991) som inkomst vid beviljande av utkomststöd.

Enligt 8 § lagen om utkomststöd beaktas inte sådana utgifter i utkomststödet som ersätts på andra grunder eller om motsvarande förmån erhålls på någon annan grund. På motsvarande sätt beaktas inte heller inkomster som erhållits för ersättande av dessa utgifter (11 § 2 mom. 6 punkten) Ersättning för kostnader som betalas till familjedagvårdare är avsedda att täcka omedelbara kostnader som föranleds av vården av barn, varför denna kostnadsersättning inte skall beaktas som inkomst vid beviljande av utkomststöd.

Till 11 § lagen om utkomststöd har temporärt fogats ett 3 mom. enligt vilken minst 20 procent av förvärvsinkomsterna, dock högst 150 euro per månad (prioriterade inkomster) inte beaktas som inkomster för den som ansöker om utkomststöd. Lagen gäller tillfälligt till och med 31.12.2008. Detta är ett experiment som gäller hela landet och som inleddes 1.4.2002. Syftet med experimentet är att uppmuntra stödtagare att skaffa sig extra inkomster och på det sättet främja sysselsättningen hos dem som erhåller utkomststöd. Under experimentet görs en uppföljningsstudie av resultaten där effekterna av experimentet undersöks i olika kategorier av hushåll som erhåller utkomststöd.

Av stödtagarens nettoinkomst avdras som så kallad prioriterade inkomster minst 20 procent och resten av nettoinkomsten beaktas i kalkylen för utkomststöd, dock så, att beloppet av prioriterad inkomst kan vara högst 150 euro i månaden per hushåll. I praktiken har bestämmelsen om prioriterade inkomster i vissa kommuner tillämpats schablonmässigt och som prioriterad inkomst har inte beaktats mer än 20 procent av inkomsterna. Ministeriet framhåller att lagen är avsedd att tillämpas så att det är möjligt att som prioriterade inkomster beakta mer än 20 procent av förvärvsinkomsterna, dock högst 150 euro. I synnerhet om stödtagarens inkomster är små, kan procentandelen av prioriterade inkomster vara högre än 20 procent.

Med hushåll som erhåller stöd avses hushåll med en person eller en familj enligt den definition som anges i 3 § lagen om utkomststöd. Maximibeloppet av prioriterade inkomster gäller alltså ett hushåll. I ett hushåll med två personer kan båda ha inkomster, men makarnas sammanräknade prioriterade inkomster kan vara högst 150 euro per månad. Maximibeloppet av prioriterade inkomster är alltså detsamma oberoende av antalet inkomsttagare i hushållet. Bestämmelsen om prioriterade inkomster gäller även famil-

jens barn som inte fyllt 18 år, om de har regelbundna förvärvsinkomster som beaktas i utkomststödet och som är större än ringa.

Enligt motiveringen i lagförslaget skall som förvärvsinkomst betraktas bland annat lön som betalas på basis av anställningsförhållande samt därmed jämförbara inkomster. Därtill betraktas som förvärvsinkomst sådan inkomst som skaffats i egenskap av yrkesutövare eller företagare. Som förvärvsinkomst anses även exempelvis naturalön och arvode som betalas till närståendevårdare. Däremot betraktas stöd för hemvård av barn, pension eller andra inkomstbaserade förmåner inte som inkomst enligt denna punkt.

Ministeriet framhåller, att man trots experimentet med prioriterad inkomst fortfarande skall tillämpa 11 § 2 mom. 1 punkten i lagen om utkomststöd enligt vilken förvärvsinkomster som skall anses ringa samt understöd inte skall beaktas vid beviljande av utkomststöd. Vad som anses vara ringa inkomster och vilka inkomster som punkten gäller prövas av den som beviljar stödet.

Det har förekommit viss oklarhet när det gäller sättet att beräkna prioriterad inkomst. Ministeriet rekommenderar att man i synnerhet vid låga inkomster följer ett räknesätt som är förmånligare för klienten. Då avdras av den sökandes förvärvsinkomst först den prioriterade inkomsten och därefter de utgifter för arbetsresor och andra utgifter som orsakas av arbete och som avses i 11 § 2 mom. 3 punkten. Inkomster beaktas inte heller till den del dessa motsvarar utgifter för arbetsresor och övriga av arbetet förorsakade utgifter (11 § 2 mom. 3 punkten lagen om utkomststöd). När det gäller större inkomster som medför att maximibeloppet 150 euro uppnås, har räknesättet ingen betydelse för klienten.

6.8.3 Utkomststödet fastställs per månad.

Bestämmelser om tiden för vilken utkomststöd fastställs ingår i 15 § lagen om utkomststöd och har följande lydelse:

Utkomststödet fastställs per månad. Utkomststöd kan vid behov beviljas och utbetalas för kortare eller längre tid än en månad.

Då de utgifter enligt 7 och 7 c § som utgör grund för utkomststödet samt inkomsterna och tillgångarna enligt 11 och 12 § räknas ut, beaktas utgifterna, inkomsterna och tillgångarna för den tidsperiod för vilken utkomststödet fastställs. Inkomsterna kan dock delas upp i poster som beaktas under flera sådana tidsperioder för vilka utkomststöd fastställs, om det är skäligt med beaktande av inkomstens engångsnatur eller grunden för den eller dess användningsändamål. (1218/2005)

En sådan förvärvsinkomst som inte var känd när beslutet om utkomststöd fattades kan i efterhand beaktas såsom inkomst, om utkomststöd söks under de två första kalendermånaderna som följer på beslutet och det inte kan anses oskäligt att beakta inkomsten. Då stödet beviljas skall den sökande underrättas om möjligheten att beakta inkomsten i fråga retroaktivt. (49/2005)

Utkomststödet fastställs per månad. Vid behov kan stödet beviljas och betalas också för en kortare eller längre tid än en månad. I brådskande situationer där den som är i behov av stöd inte vistas i kommunen stadigvarande, kan beslutet om utkomststöd göras till exempel för en dag.

Huvudregeln är att inkomster och tillgångar beaktas enligt 2 mom. för den tidsperiod som det fastställda utkomststödet gäller. I en situation där klienten ansöker om utkomststöd för första gången eller där det gått en längre tid sedan föregående klientskap (klienten har under föregående månad inte erhållit utkomststöd) skall en bedömning göras av hur mycket medel klienten har till sitt förfogande under den tid för vilken han eller hon ansöker om utkomststöd. Om det blir aktuellt att **betrakta inkomsterna retroaktivt** rekommenderas att kalkyleringen inleds, i fråga om månatliga inkomster, från den senaste betalningsdagen av regelbundna inkomster eller, om det är fråga om lön som betalas med två veckors mellanrum, från den näst sista betalningsdagen. Socialarbetaren eller socialhandledaren bör bedöma klientens individuella situation och definiera det belopp av disponibla medel som kan anses vara skäligt för klienten. Vid bedömningen skall även beaktas om klienten efterföljt de avtal som uppgjorts med honom eller henne. Sådana utgifter kan vara till exempel konsumtionskrediter som klienten de facto har amorterat. I företagsamhet ingår en företagsrisk, varför en företagare skall vara beredd på förändringar i inkomsterna. Då kan hela bokslutsperioden vara bedömningsperiod.

Avvikelse från huvudregeln bör göras om klienten erhållit en stora **inkomster av engångsnatur**. Inkomsterna kan dock delas upp i poster som beaktas under flera sådana tidsperioder för vilka utkomststöd fastställs, om det är skäligt med beaktande av inkomstens engångsnatur eller grunden för den eller dess användningsändamål. Paragrafen avser situationer där en person eller en familj får en stor engångsersättning, till exempel avgångsersättning, ersättning vid anställningens slut, arv, stort arvode för en arbetsinsats, försäljningsintäkter för såld egendom, tipsvinst eller annan därmed jämförbar inkomst. När inkomster av engångsnatur indelas i poster bör man se till att klienten i verkligheten har disponibla medel som täcker de nödvändiga levnadskostnaderna under den tid för vilken engångsinkomsten är periodiserad. För studerade är det i vissa fall ändamålsenligt att periodisera studielånet till en månatlig inkomst (se närmare kapitel 3.3). Situationen bör avgöras klaras på basis av personens eller familjens individuella omständigheter.

När riksdagen godkände lagen om utkomststöd gavs samtidigt ett uttalande på basis av social- och hälsovårdsutskottets betänkande enligt vilket ”riksdagen förutsätter att det i anvisningarna om utkomststödet framhålls att i fråga om de inkomster som skall beaktas till denna del endast de faktiska inkomsterna beaktas i inkomstkalkylen.” De inkomster som nämns i uttalandet avser i synnerhet arbetslöshetsdagpenning. För alla inkomster gäller dock oberoende av periodiseringssätt bestämmelsen i 11 § om att endast disponibla inkomster beaktas vid beviljande av utkomststöd. Enligt 12 § beaktas vid beviljande av utkomststöd endast disponibla tillgångar som tillgångar.

Arbetslöshetsdagpenning betalas som regel ut så att den första posten betalas ut för en arbetslöshetsperiod om två veckor. Efter det betalas dagpenningen i fyra veckors perioder. Sålunda grundar sig den dagpenning som betalas ut under en kalendermånad oftast på ett belopp som räknats ut på grundval av 20 dagar (4 x 5 dagar = 20 dagar), trots att dagpenningen i medeltal betalas för 21,5 dagar per kalendermånad. Till exempel en långtidsarbetslös har sålunda under ett år en sådan kalendermånad, då det betalas ut två

gångar dagpenning för 20 dagar. Arbetslöshetsdagpenningen kan följaktligen delas i månatliga poster så att koefficienten i medeltal är 21,5 dagar.

Riksdagens biträdande justitieombudsman framhåller i motiveringen till beslut 10.6.1998, dnr 1141/4/98 att synpunkterna ovan på periodisering av arbetslöshetsdagpenningen inte strider mot 11 och 15 § lagen om utkomststöd. Även högsta förvaltningsdomstolen har gett två beslut som gäller periodisering av arbetsmarknadsstöd (7.11.2001, liggare 2762 och 31.12.2001, liggare 3320), som klargör principerna angående periodisering av arbetslöshetsdagpenning. Enligt HFD:s beslut kan koefficienten 21,5 användas vid omvandling av arbetslöshetsdagpenning till månadsinkomst. Periodiseringen kan emellertid inte inledas innan personen de facto fått två dagpenningsbetalningar under en och samma månad.

Enligt ministeriets uppfattning skall betalningen av två dagpenningsbelopp redan ha gjorts när person fått utkomststöd. Användningen av eventuell koefficient skall inledas den månad då stödtagaren får två dagpenningsbetalningar varvid han eller hon kan ”spara” en del av det andra betalda beloppet för framtida månader. Ministeriet vill också påpeka, att när koefficienten 21,5 har börjat användas för en stödtagare, skall den användas konsekvent så länge arbetslösheten varar. Koefficienten skall därför, när den väl börjat användas, även användas den månaden då den långtidsarbetslösa personen under en månad får två betalningar av arbetslöshetsdagpenning. Dessutom när koefficienten 21,5 har börjat användas för omvandling av arbetslöshetsdagpenning till månadsinkomst, skall klienten på ett tillräckligt detaljerat sätt redogöras för vad användningen av koefficienten grundar sig på.

Ministeriet framhåller att man vid beviljande av stöd, i synnerhet när en arbetslöshetsperiod börjar, under en kort arbetslöshetsperiod eller när utbetalningen av arbetslöshetsdagpenning varierar mer än i genomsnitt, bättre ta hänsyn till den sökandes verkliga inkomster under en månad, för att hans eller hennes rätt att få stöd inte minskar eller äventyras på grund av den schablonmässiga periodiseringen av arbetslöshetsdagpenningen.

Bestämmelserna om **en sådan förvärvsinkomst som inte var känd när beslutet om utkomststöd fattades** ingår i 15 § 3 mom. lagen om utkomststöd. Bestämmelsen gäller klienter som under gällande beslut om beviljat utkomststöd får sådana inkomster som inte har kunnat förutses när beslutet fattades. För att åstadkomma en flexibel och enhetlig praxis kan en sådan förvärvsinkomst som inte var känd när beslutet om utkomststöd fattades i efterhand beaktas såsom inkomst, om utkomststöd ansöks under de två följande kalendermånaderna som följer på beslutet och det inte kan anses oskäligt att beakta inkomsten. Bestämmelsen tillämpas exempelvis i situationer där den som erhåller utkomststöd tar emot en kortvarig anställning under den tid han eller hon har ett gällande beslut om utkomststöd.

Enligt bestämmelsen skall den som ansöker om stöd vid beviljandet informeras om möjligheten att retroaktivt beakta ifrågavarande inkomst. Detta torde kunna göras till exempel genom en anteckning om detta i beslutet om utkomststöd eller genom information som ges i en bilaga till beslutet.

6.8.4 Beviljande av retroaktivt utkomststöd

Utkomststöd beviljas som regel utifrån läget vid den tidpunkt då ansökan lämnas in och eventuellt för några månader framåt i taget. I vissa undantagsfall kan stödet beviljas retroaktivt. I 15 § 4 mom. lagen om utkomststöd ingår följande bestämmelser om beviljande av utkomststöd retroaktivt:

Utkomststödet eller en del därav kan av särskilda skäl beviljas retroaktivt för betalning av styrkta utgifter som berättigar till utkomststöd.

Vid bedömning av i 4 mom. nämnda paragraf avsedda utgifter som skall beaktas bör klientens situation undersökas samt hans eller hennes möjligheter att klara av dessa utgifter vid den tidpunkt då klienten ansöker om stöd för obetalda eller med lån betalda utgifter. I en sådan situation skall klientens behov av retroaktivt utkomststöd särskilt bedömas.

Särskilda skäl som talar för retroaktiv utbetalning är att klienten hotas av vräkning, att han eller hon kan mista sin bostad eller att familjen splittras. I sådana fall hör till exempel obetalda hyror och elräkningar till de retroaktiva utgifter som vanligtvis beaktas.

När man tar ställning till de särskilda skälen bör man i regel utgå ifrån att den sökande hade varit i behov av utkomststöd när utgifterna uppstod. Lagbestämmelsen kräver dock inte att utgifterna är obetalda när stödet beviljas.

6.8.5 Tillgångar som skall beaktas

Bestämmelser om de tillgångar som skall beaktas vid beviljande av utkomststöd finns i 12 § lagen om utkomststöd enligt följande:

Som tillgångar beaktas ifrågavarande persons och familjemedlemmarnas disponibla tillgångar då utkomststödet beviljas.

Som tillgångar beaktas dock inte

- 1) *en stadigvarande bostad som är i personens eller familjens bruk och behövt bostadslösöre,*
- 2) *nödvändiga arbets- och studieredskap,*
- 3) *tillgångar som tillhör ett barn under 18 år, till den del dessa tillgångar är större än de utgifter som enligt 7 och 7 c § skall beaktas för barnets del (1218/2005), samt*
- 4) *andra tillgångar som anses nödvändiga för tryggnad av fortsatt utkomst.*

Disponibla tillgångar såsom besparingar, värdepapper och andra lätt realiserbara tillgångar beaktas med tillämpning av skälighetsprövning till exempel så att av besparingarna kan lämnas en liten del som stöd för att personen eller familjen skall klara sig på egen hand. Vid beviljande av stöd kan stödet förordnas att återkrävas för sådana tillgångar som inte är nödvändiga för tryggnad av den sökandes utkomst. Om lån tagits för anskaffning av egendomen, kan tillgångarna enligt bedömning från fall till fall beaktas enligt deras nettobelopp.

Tillgångar som tillhör barn under 18 år beaktas inte till den del dessa är större än de utgifter som i utkomststödet beaktas för hans eller hennes del. Vid en bedömning av vilka av barnets tillgångar som är disponibla skall också bestämmelserna i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) vägas in. I vissa fall kan det vara motiverat att barnets tillgångar sparas för ett senare behov.

6.9 Utkomststödet kan justeras

I 18 § lagen om utkomststöd finns följande bestämmelse om justering av utkomststödet:

Utkomststödet justeras om personens eller familjens förhållanden eller behovet av stöd förändras.

På grundval av stödtagarens anmälningsskyldighet kan det kommunala organet justera utkomststödet. Justeringar gäller vanligtvis bara obetalda poster. Ett nytt beslut fattas om justering av utkomststödet som delges klienten. Att stödet beviljats för en längre tidsperiod betyder inte att anmälningsskyldigheten elimineras och hindrar inte att stödet justeras.

6.10 Utkomststödet fastställs för en enskild person eller familj

Då utkomststödet fastställs tillämpas definitionen på familj i 3 § lagen om utkomststöd. Den lyder som följer:

I denna lag avses med familj i gemensamt hushåll boende föräldrar, en förälders minderåriga barn och adoptivbarn, äkta makar samt en man och en kvinna som lever i äktenskapsliknande förhållanden.

Då utkomststöd beviljas betraktas alla familjemedlemmar som mottagare av utkomststödet räknat från den dag stödet utbetalas. Utkomststödet anses fördelat mellan mottagarna i lika stora delar till var och en, om inte omständigheterna visar annat.

För personer som tillhör samma familj upprättas vanligen en gemensam kalkyl. Den skall ta hänsyn till familjemedlemmarnas samlade belopp av sådana utgifter som berättigar till utkomststöd samt deras disponibla inkomster och tillgångar. (Jfr högsta förvaltningsdomstolens beslut 29.12.2000. liggare 3424, som redogörs i kapitel 4 angående makar som levde i varsitt hushåll.)

När det gäller personer av olika kön som lever i en gemensam bostad kan det vara nödvändigt att reda ut om det är fråga om äktenskapsliknande förhållanden och ett gemensamt hushåll. Vid avgörande av ärendet kan man beakta bostadens storlek, hur länge personerna bott tillsammans, hyresavtalet och utredningar om hyresbetalning samt andra redogörelser om den sökandes boendeförhållanden och gemensamt hushåll. Den sökande skall beredas möjlighet att avge redogörelse över sådan information som myndigheten erhållit av någon annan än sökanden själv, om den övriga utredningen och den sökandes redogörelse är sinsemellan motstridiga.

Lagen om registrerat partnerskap som gäller parförhållanden mellan personer av samma kön trädde i kraft 1.3.2002. Enligt lagen har parterna i ett registrerat partnerskap ömsesidig försörjningsplikt. På dem tillämpas även det som föreskrivs i den övriga lagstiftningen, till exempel i sociallagstiftningen, om makar. Däremot påverkar den nya lagen enligt riksdagens lagutskott på inget sätt ställningen av de samboende som lever tillsammans utan att ha registrerat sitt partnerskap. Av lagen följer alltså inte att ett oregistrerat partnerskap mellan personer av samma kön skulle anses vara ett äktenskapsliknande förhållande. När det gäller utkomststöd innebär detta att samboendet påverkar grunddelens belopp men eftersom parterna inte bildar en familj, görs ingen gemensam kalkyl för utkomststödet.

6.11 Utbetalning av utkomststöd

Om utbetalning av utkomststöd föreskrivs i 16 § lagen om utkomststöd på följande sätt:

Utkomststödet betalas till sökanden för att användas för hans och familjens uppehälle.

Utkomststödet kan av särskilda skäl betalas till sökandens familjemedlem eller till den som sörjer för understödstagaren för att användas för understödstagarens uppehälle eller annars användas för betalning av utgifter för hans uppehälle.

Enligt 1 mom. betalas utkomststödet till den sökande för att användas för hans eller hennes och familjens uppehälle. Stöd som beviljats en familj betalas alltså vanligen som en utbetalning.

Framför allt när den sökande inte klarar av att förfoga över sina tillgångar kan stödet enligt 2 mom. betalas till en familjemedlem eller till den som sörjer för honom eller henne för att användas för understödstagarens uppehälle. Stödet kan även i övrigt betalas för utgifter som har att göra med uppehållet. Sådana utgifter kan av särskilda skäl betalas exempelvis till hyresvärd eller i motsvarande situationer till en person till vilken en klient som under längre tider får utkomststöd är skyldig att regelbundet betala hyra eller annan avgift. Särskilt avtal med klienten skall göras om utkomststödet betalas på ett sätt som avviker från det normala. Ett avtal betalningstjänst mellan klienten och hans bank är oftast det bästa sättet att säkerställa nödvändiga betalningar om klienten inte har regelbundna inkomster, till exempel pension.

6.12 Nedsättning eller efterskänkning av klientavgifter

Enligt 11 § lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) skall en avgift som fastställts för socialvårdsservice och en sådan avgift för hälsovårdsservice som bestämts enligt en persons betalningsförmåga efterskänkas eller nedsättas till den del förutsättningarna för personens eller familjens försörjning eller förverkligandet av personens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut. Den kommun eller sammkommun som producerar servicen kan besluta att efterskänkning eller nedsättning tillämpas även på andra avgifter.

En nedsättning av avgiften för socialservice eller den inkomstbaserade avgiften för hälsovårdsservice (långvarig anstaltsvård och kontinuerlig hemsjukvård) är alltid primära åtgärder framför beviljande av utkomststöd.

Avgifter som tas ut för annan hälso- och sjukvårdsservice är hälsovårdsutgifter som beaktas vid beviljande av utkomststöd.

I 6 a § klientavgiftslagen finns bestämmelser om maximibeloppet av avgifter för kommunal hälso- och sjukvård, s.k. avgiftstak. Syftet med bestämmelsen är att det sammanlagda beloppet av avgifter för hälso- och sjukvård per år inte blir oskäligt högt. Sedan avgiftstaket har nåtts är de tjänster som taket gäller avgiftsfria till slutet av kalenderåret. För kortvarig anstaltsvård uppbärs dock efter att avgiftstaket har nåtts en avgift för uppehälle som inte får överstiga 12 euro per vård dag. Avgiftstaket har sedan 2002 varit 590 euro per år. Enligt 26 a § klientavgiftsförordningen (912/1992) beaktas inte avgifter för vilkas betalning klienten har fått utkomststöd vid uträkning av avgiftstaket. I 26 b § i förordningen bestäms om uppföljning av de avgifter som räknas med i avgiftstaket.

7 FÖREBYGGANDE UTKOMSTSTÖD

Den 1 april 2001 trädde ändringar av lagen om utkomststöd i kraft som gällde förebyggande utkomststöd. Syftet med ändringarna var att effektivisera systemet för att människor som råkat i ekonomiska svårigheter mer flexibelt skulle få hjälp och för att förhindra utslagning. Reformen avser dessutom att medverka till att det förebyggande utkomststödet i högre grad utnyttjas som ett led i det systematiska sociala arbetet.

Bestämmelser om förebyggande utkomststöd finns i 1 § 2 mom. och 13 § lagen om utkomststöd enligt följande:

(1 § 2 mom.) Syftet med förebyggande utkomststöd är att främja en persons och familjs sociala trygghet och förmåga att klara sig på egen hand samt att förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd. (923/2000)

(13 §) Kommunen beviljar enligt grunder som den fastställer förebyggande utkomststöd för uppnående av de mål som nämns i 1 § 2 mom.

Förebyggande utkomststöd kan beviljas bland annat för åtgärder som vidtas för att aktivera stödtagaren, trygga dennes boende, lindra svårigheter till följd av överskuldssättning eller en plötsligt försämrad ekonomisk ställning samt för andra syften som främjar stödtagarens förmåga att klara sig på egen hand. (923/2000)

Det förebyggande utkomststödet skall dels främja en persons eller en familjs sociala trygghet, dels främja en persons och en familjs förmåga att klara sig på egen hand samt förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd.

Det är kommunerna som bestämmer om kriterierna för förebyggande utkomststöd.

Kommunerna skall avsätta tillräckliga anslag för förebyggande utkomststöd för att målen för det förebyggande utkomststödet som avses i 1 § 2 mom. lagen om utkomststöd skall uppnås. Enligt regeringens proposition (RP 134/2000) var målet att det förebyggande utkomststödet står för cirka 3,3 procent av utgifterna för det egentliga utkomststödet i kommunen (grundläggande utkomststöd och kompletterande utkomststöd).

I 13 § 2 mom. lagen om utkomststöd anges exempel på de syften som det förebyggande utkomststödet kan användas för. Lagrummet avser att lyfta fram vissa livssituationer där det förebyggande utkomststödet kan medverka till att uppfylla de mål som ställs i 1 § 2 mom. lagen om utkomststöd.

Användningen av förebyggande utkomststöd behöver inte begränsas till dessa syften utan bör utnyttjas allt efter behov. Om förebyggande utkomststöd sätts in på ett tidigt stadium och tillämpas systematiskt kan man påverka de risker och ekonomiska problem som en person eller en familj hotas av. I varje enskilt fall bör det övervägas hur personens förmåga att klara sig socialt kan främjas i den givna situationen för att de positiva effekterna skall vara bestående. Målet är att klienten skall ha bättre chanser att återhämta sig och klara av sitt uppehälle. Dessutom är tanken att klienten själv skall kunna förbättra sina sociala och ekonomiska förutsättningar.

En utredning av det förebyggande utkomststödet (SHM, Monisteita 1997:18) visar att kommuner som tillämpar stödet tycker att det ger goda resultat. I många fall är de som fått förebyggande utkomststöd är inte längre klienter. Stödet har främjat både den mänskliga och den ekonomiska dimensionen och har varit ett nyttigt och viktigt redskap i det sociala arbetet.

Förebyggande utkomststöd har visat sig vara ett användbart verktyg framför allt i akuta kriser. Familjer som drabbats av dödsfall eller allvarliga sjukdomar eller utsatts för brott har fått förebyggande stöd. Arbetsgruppen som utredde behovet av att starta en katastroffond konstaterade i sitt PM (STM, Selvityksiä 2006:63) att tillfälliga utkomstsvårigheter som drabbar offer för katastrofer eller olyckor kan avhjälpas med förebyggande utkomststöd. Arbetsgruppen föreslog enhetliga principer för beviljande av förebyggande utkomststöd.

Ministeriet rekommenderar att förebyggande utkomststöd kan användas oftare än hittills för att hjälpa olycksoffer i akuta krissituationer, till exempel under dagarna efter olyckan. Enligt vedertagen praxis har kommunerna beslutat i sina principer för beviljande av förebyggande utkomststöd att det förebyggande stödet inte återkrävs. I situationer där ett olycksoffer inte kommer åt sina tillgångar till exempel på grund av sjukdom eller hans primära förmåner inte ännu finns till förfogande kan förebyggande utkomststöd också beviljas så, att det beviljade stödet återkrävs av de medel som klienten senare får till sitt förfogande. I synnerhet i akuta krissituationer bör man påskynda behandlingen av ärendet och betala stödet utan dröjsmål. När en kommun fattar beslut om grunderna för beviljande av förebyggande utkomststöd bör man fästa uppmärksamhet vid att stödformen är användbar i katastrofsituationer.

När stödet getts ut för obetalda hyror har stödtagarna undvikit vräkning, kanske också upplösning av familjen till följd av detta och ett allt mer kaotiskt familjeliv som hade kunnat stå samhället dyrt. Det förebyggande utkomststödet har getts ut till personer och familjer som haft svårt att klara av sitt uppehälle på grund av utgifter som inte beaktas när utkomststöd beviljas, till exempel amorteringar på lån. När skuldspiralen har kunnat

brytas har personen eller familjen fått bättre balans i sin ekonomi och inte längre haft behov av fortlöpande stöd.

Vidare har det förebyggande utkomststödet setts som ett bra sätt att trygga studierna och möjligheterna att få arbete till exempel för unga som är på väg att bli självständiga samt för att främja unga och långtidsarbetslösa personers aktivering och anställningsmöjligheter. Också äldre har kunnat få stöd för sitt boende och handikappade, om de inte har rätt att få stöd i enlighet med lagen om stöd och service på grund av handikapp men det förebyggande stödet har hjälpt den handikappade personen att klara sig på egen hand.

Det förebyggande stödet är inte beroende av om en person eller en familj har rätt att få utkomststöd med stöd av 1 § 1 mom. lagen om utkomststöd. Det förebyggande utkomststödet kan alltså beviljas i situatione där personen eller familjen enligt kalkylerna inte har rätt till det egentligt utkomststöd.

8 ÅTERKRAV AV UTKOMSTSTÖD

Bestämmelser om återkrav av utkomststöd finns i 4 kap. lagen om utkomststöd. Den grundläggande bestämmelsen finns i 19 § och lyder på följande sätt:

Utkomststödet får inte återkrävas, om något annat inte bestäms i detta kapitel.

Återkrav är möjligt endast på de grunder som finns inskrivna i 20 §. Dessutom skall de förutsättningar och hinder som nämns i 21 § beaktas. Hur återkrav genomförs bestäms i 22 och 23 § i lagen.

8.1 Beslut om återkrav skall fattas när utkomststöd beviljas

Återkrav enligt de grunder som bestäms i 20 § 1 mom. lagen om utkomststöd får tillämpas bara om beslut om detta fattats redan då stödet beviljats. Bestämmelsen har följande lydelse:

Då organet fattar beslut om att bevilja utkomststöd kan det samtidigt bestämma att utkomststödet eller någon del därav skall återkrävas av

- 1) *understödstagaren, om han har inkomster eller tillgångar eller har rätt till förmån som tryggar hans uppehälle, men inkomsterna, tillgångarna eller förmånen inte står till hans förfogande eller av annat skäl inte kan användas av honom då stöd beviljas,*
- 2) *understödstagaren, om han uppsåtligen har försummat skyldigheten att dra försorg om sitt uppehälle,*
- 3) *understödstagaren, om stödet har beviljats till följd av deltagande i strejk, dock endast i fråga om stöd som betalats till den som själv deltagit i strejken, samt av*
- 4) *den gentemot understödstagaren försörjningspliktige, om han uppsåtligen har försummat sin försörjningsplikt.*

Det kriterium som nämns i 1 punkten lämpar sig för det första för situationer där utkomststöd beviljas i förskott mot emotsedd förmån. Då kan beslutet om återkrav fattas av det organ som ansvarar för utkomststödsfrågor. Återkravet kan inte gälla en förestående förmån annat än till den del som den betalats ut för samma tid som utkomststödet. Denna begränsning gäller inte andra situationer för återkrav. Bestämmelser om förfarandet vid återkrav av stöd som utbetalats i förskott mot emotsedd förmån finns i 23 § lagen om utkomststöd och behandlas närmare i punkt 8.3.

Till exempel andel i oskiftat dödsbo kan vara tillgångar som avses i 1 punkten i det aktuella momentet. Stödtagaren kan ha rätt till dessa tillgångar utan att de står till hans förfogande då stödet beviljas. Återkrav kan också bestämmas med stöd av 1 punkten till exempel då stödtagaren äger fast eller annan egendom, som inte kunnat realiserats så snabbt att behovet av utkomststöd hade kunnat undvikas. Situationerna för återkrav kan grunda sig till exempel på en omtvistad fordran eller försummelse av försörjningsplikt, som rättas till senare. I alla dessa fall är det förvaltningsdomstolen som beslutar om återkrav.

X ansåg att utkomststöd som beviljats till maken inte kunde återkrävas av hennes tillgångar. HFD konstaterade att utkomststödet som återkräves hade beviljats till makarna som levde i ett gemensamt hushåll. Som utgifter hade beaktats bland annat bådass grunddelar och boendeutgifter. Den omständigheten vilken av makarna som hade ansökt om utkomststöd hade ingen betydelse vid bedömning av X:s ersättningskyldighet. (HFD 1.9.2000, liggare 1794).

Med stöd av 2 punkten kan utkomststöd eller en del av det återkrävas av en understödstagare som uppsåtligt försummat sin skyldighet att dra försorg om sitt uppehälle. Syftet med utkomststödet är uttryckligen att trygga en persons eller en familjs uppehälle i situationer då de inte kan få sin försörjning från någon annan källa.

Enligt 3 punkten kan utkomststöd återkrävas av en understödstagare som deltagit i en strejk, om stödet har beviljats till följd av deltagande i strejken. I dessa fall kan stödet återkrävas endast till den del det beviljats stödtagaren själv. En förmån som utbetalats till andra familjemedlemmar under en strejk kan inte återkrävas p.g.a. strejken, och av den som deltagit i strejken kan endast den del av utkomststödet återkrävas som kan anses bero på att personen deltog i strejken.

Enligt 4 punkten kan utkomststöd återkrävas av en försörjningspliktig, om han uppsåtligt har försummat sin försörjningsplikt. Då har stödtagaren till exempel varit berättigad till underhållsbidrag och fått utkomststöd för att han eller hon inte fått det belopp som den försörjningspliktige skall betala.

Notera i fråga om 4 punkten i momentet att återkravet bara kan gälla en sådan person, som enligt någon annan lag är privaträttsligt försörjningspliktig gentemot stödtagaren. Till exempel utkomststöd som beviljats en myndig studerande kan inte återkrävas av hans föräldrar. Bestämmelsen begränsar även möjligheten att återkräva utkomststöd av makar, då stödet beviljats den ena makens barn.

Återkrav bestäms samtidigt med beslutet om beviljande av utkomststöd. Förordnandet antecknas i beslutet om beviljande av stöd. Av beslutet skall framgå från vilka inkomster eller tillgångar stödet skall återkrävas.

Förordnandet om återkrav i beslutet om utkomststöd är inget bindande beslut om att återkravet de facto kommer att verkställas. Organet kan avstå från att genomföra återkravet, trots att återkrav bestämdes då utkomststödet beviljades.

8.2 Beslut om återkrav kan i undantagsfall fattas i efterhand

Med stöd av 20 § 2 mom. lagen om utkomststöd kan stödet återkrävas även genom ett beslut av förvaltningsdomstolen som fattas efter att stödet beviljats. Bestämmelsen har följande lydelse:

Har beviljandet av stöd grundat sig på uppsåtligen lämnade vilseledande uppgifter eller på uppsåtlig försummelse av anmälningsskyldigheten enligt 17 §, kan kommunen, till den del beviljandet av stöd av denna orsak har grundat sig på felaktiga uppgifter, återkräva stödet av den som lämnat uppgifterna eller försummat anmälningsskyldigheten.

På detta sätt kan man förfara om myndigheten blivit vilseledd att ge stöd. Då gäller återkravet den person som gett vilseledande uppgifter. Stödet återkrävs endast till den del beviljandet av stöd grundat sig på felaktiga uppgifter.

Stödet kan även återkrävas av en person, som uppsåtligen försummat sin skyldighet enligt 17 § 2 mom. att meddela förändringar i de förhållanden som inverkar på utkomststödet.

8.3 Organet beslutar om återkrav av utkomststöd som betalats i förskott

Utkomststöd beviljas ofta i förskott mot en emotsedd förmån eller tillgodohavanden eller ersättning som tryggar utkomsten i första hand. Utkomststöd som betalats ut i förskott kan återkrävas av organet utan beslut av förvaltningsdomstol. Närmare bestämmelser om återkrav i sådana fall ingår i 23 § enligt följande:

Har utkomststöd antingen helt eller delvis beviljats i förskott mot emotsedda pensioner, underhållsbidrag, understöd eller andra fortlöpande eller som engångsbelopp inflytande inkomster, ersättningar eller fordringar, kan organet, utan hinder av vad som bestäms i någon annan lag, uppbära och lyfta ovan avsedda inkomster, ersättningar eller fordringar för understödstagaren för den tid stöd har betalats i förskott och använda dem för täckande av det stöd som har betalats i förskott. Organet skall omedelbart ge understödstagaren de medel som återstår efter att utkomststödet har betalats med nämnda tillgångar.

Har organet minst två veckor före betalningsdagen meddelat den som betalar sådana inkomster, ersättningar eller fordringar som avses i 1 mom. att dessa inte får betalas till understödstagaren själv, kan beloppet med laglig verkan betalas endast till organet.

En emotsedd förmån kan också vara någon annan förmån än en som betalas ut av en myndighet. Det kan vara fråga om fortlöpande inkomst eller engångsinkomst, ersättning eller tillgodohavanden. Organet kan återkräva och lyfta en emotsedd förmån och använda den för återkrav av utkomststöd som betalats ut i förskott. En emotsedd förmån kan återkrävas endast till den del den gäller samma tidpunkt för vilken utkomststöd betalats ut och för vilken återkrav bestämts då utkomststödet beviljades.

Familjen X hade fått en utbetalning av utkomststöd i förskott emot emotsedda pensionsförmåner under tiden 1.6.1998–30.4.1999 med undantag av september och december år 1998. Social- och hälsovårdsnämnden hade inte rätt att använda den pension som utbetalats till X för september och december 1998 för ersättning av kostnader för utkomststöd, eftersom familjen under dessa månader inte hade erhållit något utkomststöd. (HFD 11.9.2001, liggare 2150).

Högsta förvaltningsdomstolen tog ställning till de inkomster som avses i 23 § lagen och konstaterade att en andel i oskiftat dödsbo inte kan betraktas som sådan inkomst eller sådant tillgodohavande som avses i 23 § emot vilket utkomststöd skulle kunna beviljas och det betalda beloppet återkrävas som ersättning för utkomststödet. I denna situation skulle 22 § i lagen tillämpas och ansökan göras hos förvaltningsdomstolen om återkrav.

Återkravet av utkomststöd gällde andel i dödsbo som sökanden av utkomststöd hade fått i arv. Sagda egendom, trots att dödsboet var oskiftat, kunde inte anses motsvara sådana inkomster, ersättningar eller fordringar som avses i 23 § lagen om utkomststöd som skulle kunna återkrävas som ersättning för utkomststöd på det sätt som avses i nämnda lagrum direkt från dödsboet till individsektionen. (HFD 21.11.2006, liggare 3086)

För att genomföra återkravet kan organet meddela den som betalar ut förmånen att beloppet kan betalas med laglig verkan endast till organet. Detta meddelande är bindande för betalaren. Meddelandet skall göras minst två veckor före betalningsdagen. På begäran av organet skall den tidsperiod framgå för vilken utkomststöd beviljas i förskott.

För återkravet kan organet inte använda mer medel än vad som beviljats i utkomststöd. De resterande medlen skall omedelbart överföras till understödstagaren.

8.4 Förvaltningsdomstolen beslutar om återkrav i andra situationer än de som avses i 23 §

Organets beslut kan vara bindande och förplikta till återbetalning endast när utkomststödet har betalats ut i förskott och när det samtidigt har bestämts att det skall återkrävas av emotsedda förmåner enligt 23 § lagen om utkomststöd. I annat fall uppkommer ersättningsskyldighet genom beslut av förvaltningsdomstolen.

Ansökan om återkrav av utkomststöd skall göras hos förvaltningsdomstolen i de fall som avses i 20 § 1 mom. lagen om utkomststöd inom tre år och i de fall som avses i 20 § 2 mom. inom fem år från det stödet betalades ut. Har vid beviljande av stöd bestämts att stödet skall indrivras ur den ersättningsskyldiges tillgångar först efter hans

död, skall ansökan om indrivning av stödet anhängiggöras inom ett år efter den ersättningsskyldiges död (22 § 3 mom.).

Den ersättningsskyldige skall höras och han skall ha möjlighet att frivilligt betala organet det belopp som skall återkrävas innan ansökan lämnas in till förvaltningsdomstolen.

En ansökan till förvaltningsdomstolen skall motiveras. Till ansökan skall fogas ifrågasvarande beslut om utkomststöd samt andra utredningar som hänför sig till ärendet samt en utredning om den ersättningsskyldiges möjligheter att betala ersättning (22 § 2 mom.).

8.5 Återkrav får inte äventyra utkomsten

Bestämmelser om förutsättningarna för återkrav finns i lagens 21 §. Indrivningen får inte äventyra den ersättningsskyldiges utkomst eller en sådan persons utkomst om vilken han har dragit eller hade varit skyldig att dra försorg. Därför är det ibland ändamålsenligt att avstå från återkrav även om det bestämdes då stödet beviljades. Återkravet får inte leda till att klienten på nytt är i behov av utkomststöd och får heller inte gälla framtida utkomststöd. En ansökan om utkomststöd kan inte heller avslås på den grunden att ett tidigare beviljat utkomststöd fick återkrävas.

En förutsättning för återkrav av utkomststöd är att den ersättningsskyldige, när beslut i ärendet fattas eller senare, har rätt att erhålla sådana inkomster eller tillgångar ur vilka ersättningen senare kan indrivas.

Under den ersättningsskyldiges livstid kan hans stadigvarande bostad, behövt bostadslösöre och nödvändiga arbetsredskap inte säljas på exekutiv väg eller annars användas för återkrav av utkomststödet. Dessa tillgångar kan inte ens efter den ersättningsskyldiges död återkrävas, om indrivningen skulle äventyra en sådan persons utkomst om vilken han har dragit eller hade varit skyldig att dra försorg.

En person som fick utkomststöd hade avsiktligt lämnat missvisande uppgifter i sin ansökan. I sin ansökan till länsrätten ansåg social- och hälsovårdsnämnden att prövningen av förutsättningarna för återkrav av stödet måste ta hänsyn till de inkomster som den ersättningsskyldige, som vid tidpunkten för beslutet var arbetslös, skulle ha när han någon gång senare förvärvsarbetade. Länsrätten avslog ansökan, eftersom nämnden inte hade lagt fram någon utredning som visade att stödtagaren disponerade medel som stödet kunde indrivas ur utan att understödstagarens och hans barns utkomst äventyrades. HFD fastställde slutresultatet av länsrättens utslag med motiveringen att den ersättningsskyldiges betalningsförmåga inte kunde bedömas med beaktande av inkomster eller tillgångar som han inte disponerade eller som han inte med säkerhet skulle komma att erhålla. (HFD 9.6.1998, liggare 1092)

9 FÖRFARANDET I UTKOMSTSTÖDSÄRENDEN

9.1 Allmänna krav enligt förvaltningsförfarande

De mest centrala bestämmelserna som gäller förfarandet i utkomststödsärenden ingår i förvaltningslagen samt i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (klientlagen).

Enligt 21 § grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad. I förvaltningslagen ingår allmänna, preciserande bestämmelser om god förvaltning som syftar till att myndigheterna skall uppfylla vissa minimikrav i sin verksamhetskvalitet. Som grunder för god förvaltning nämns i 2 kap. förvaltningslagen bland annat serviceprincipen och rådgivningsskyldigheten samt kravet på gott språkbruk och samarbete mellan myndigheterna.

I detta kapitel behandlas bestämmelserna om förvaltningsförfarande närmast vad gäller beviljande av utkomststöd. Den praxis som tillämpas vid beviljande av utkomststöd bör utvecklas så att alla klienter som är i behov av hjälp får utkomststöd så flexibelt som möjligt och inom en rimlig tid. Vid behov kan behandlingen av utkomststödsärenden på socialbyrån utvecklas genom förbättrad arbetsfördelning, exempelvis genom att byråpersonalen får en större roll i handläggningen av ärendena. Härvid bör man dock se till att personalen får tillräckligt med utbildning och att klientens rättsskydd bevaras.

9.2 Utkomststödsärenden skall behandlas utan dröjsmål

På 1990-talet ökade antalet klienter kraftigt vilket ledde till att handläggningstiderna blev längre. På vissa orter har handläggningen blivit snabbare sedan skriftliga ansökningar och ett system för hantering av förmånsansökningar infördes. Men problemet är inte helt undanröjt. Handläggningstider och praxis när det gäller utkomststödsärenden varierar beroende på kommunens rutiner och det enskilda fallets speciella omständigheter.

Enligt 14 § 4 mom. lagen om utkomststöd skall utkomststödsärenden i kommunen behandlas utan dröjsmål. Även förvaltningslagen innehåller en bestämmelse om att beslutet inte får dröja (23 § förvaltningslagen). Enligt bestämmelsen skall ärendet behandlas utan ogrundat dröjsmål. En myndighet skall dessutom på en parts begäran ge en uppskattning om när ett beslut kommer att ges samt svara på förfrågningar om hur behandlingen framskrider.

Till hanteringen av utkomststödsärenden hör mottagning av ansökningen, klagörande av ärendets art, anskaffning av eventuella andra utredningar antingen av klienten eller av någon myndighet samt beslutsfattande. Under samtliga dessa behandlingsskeden skall dröjsmål i mån av möjlighet undvikas. Ansökningen som lämnats av den som ansöker om utkomststöd skall omedelbart tas till behandling och när de uppgifter erhållits som är nödvändiga för avgörandet, skall beslut ges så snabbt som möjligt. Om närmare utredningar behövs för att behovet av utkomststöd skall kunna klarläggas, skall ärendet avgöras omedelbart efter att den nödvändiga informationen inhämtats. Beviljat stöd skall också utbetalas genast.

Ett av målen i mål- och verksamhetsprogrammet för social- och hälsovården 2000–2003 var att trygga tillgången till service (mål 7). Enligt en av de rekommenderade åtgärderna (32) skall kommunen sörja för att systemet med utkomststöd fungerar väl och enligt lagbestämmelserna och försäkra sig om att när en klient ansöker om utkomststöd, tas saken upp till behandling senast inom en vecka efter att de har anmält sitt behov av stöd.

Enligt motiveringen till 14 § 4 punkten i regeringens proposition (RP 134/2000) skulle en vecka anses vara det riktgivande målet för den tid inom vilken den sökandes ärende skall upptas till behandling. När riksdagen godkände lagändringarna gav den samtidigt ett uttalande enligt vilket riksdagen förutsatte, att social- och hälsovårdsministeriet följer upp hur behandlingstiderna för utkomststödsärenden uppnår det mål som förutsätts i mål- och verksamhetsprogrammet (RSv 112/2000 rd).

Riksdagens justitieombudsman har gett kommunerna ett flertal anmärkningar om alltför långa behandlingstider för utkomststödsärenden. Justitieombudsmannen har framhållit att var och en enligt grundlagen har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad. Det är särskilt viktigt att ansökningar om utkomststöd behandlas utan dröjsmål, eftersom utkomststödet är ett mycket viktigt medel för tryggnad av oundgänglig försörjning och omsorg enligt grundlagen. Justitieombudsmannen har påpekat, att behandlingen av utkomststödsärenden utan dröjsmål särskilt har framhållits i lagen om utkomststöd. Justitieombudsmannen har konstaterat att trots att inga tidsfrister inskrivits i lagen om vad en behandling utan dröjsmål innebär, har man i lagberedningshandlingarna ansett att den riktgivande tiden under vilken ett ärende som gäller utkomststöd skall tas upp till behandling är högst en vecka.

Som sitt ställningstagande har justitieombudsmannen meddelat, att sådana fall där beslutet inte kräver tilläggsutredning skall ansökningen tas upp till behandling och även avgöras inom en vecka. I sådana fall där tilläggsutredning krävs innan beslut kan fattas, bör utredningen begäras eller anskaffas senast inom en vecka och beslut fattas så fort nödvändig utredning anlant (JO:s beslut 716/4/03, 1147/4/03, 1818/4/03, 138/4/04, 2173/4/04, 2199/4/04 och 3498/2/04).

Målet med utkomststödsystemet är att ingen skall behöva bli utan hjälp när behovet är brådskande. I en brådskande situation skall ansökan om utkomststöd genast behandlas, vilket i praktiken innebär samma dag eller följande vardag. I andra än brådskande fall skall beslut inom en vecka från det att ansökningen anlände efterstävas. På socialbyråerna är det därför angeläget att vid behov ordna mottagning på jourtid för klienter som behöver hjälp och även i övrigt se till att de sökande i tid får den hjälp de behöver. När en klient beställer tid bör han eller hon ges rådet att lämna in en skriftlig ansökan om en mottagningstid inte går att ordna inom rimlig tid.

Problem har uppstått till exempel under sommartid då byråer haft semesterstängt eller i andra motsvarande situationer där socialbyrån varit stängd under en längre tid. I sådana situationer bör möjlighet ordnas att kontakta tjänsteinnehavaren under tjänstetid i ärenden som gäller utkomststöd och möjlighet att lämna in en ansökan. Även i dessa situationer skall ansökningar om utkomststöd behandlas utan dröjsmål och i brådskande situationer genast.

9.3 Hur skall man ansöka om utkomststöd?

Utkomststöd beviljas utifrån ansökan. Vem som helst i familjen som är myndig kan ansöka om utkomststöd för familjen. I praktiken betyder detta någondera föräldern eller maken/makan (sambo). En omyndig persons rätt att ansöka om utkomststöd bestäms enligt den faktiska situationen. Som regel är det vårdnadshavaren eller intressebevakaren som för den omyndiges talan. På grund av utkomststödet natur är det inte alltid ändamålsenligt att följa exakta kriterier, eftersom syftet är att garantera en persons utkomst i sista hand. Det väsentliga är att de som är i behov av stöd får det stöd de behöver. Utkomststöd som en minderårig får kan återkrävas av den person som är skyldig att försörja honom eller henne.

Enligt 40 § socialvårdslagen är det kommunens skyldighet att sörja för att ordna socialvård på finska och svenska. I enspråkiga kommuner ordnas socialvården på kommunens eller samkommunens språk. Om klientens rätt att använda finska eller svenska språket, bli hörd och få sina expeditioner på finska eller svenska samt hans rätt till tolkning på dessa språk genom försorg av myndigheten föreskrivs i språklagen 10, 18 och 20 § språklagen (423/2003). I tvåspråkiga kommuner och i samkommuner som omfattar både tvåspråkiga och finsk- eller svenskspråkiga kommuner ordnas socialvården på båda språken så att klienten får service enligt sitt eget val antingen på finska eller på svenska.

I ett förvaltningsförfarande får ombud eller biträde anlitas. Den sökande skall dock inställa sig personligen om det är nödvändigt för utredningen av ärendet (12 § 1 mom. förvaltningslagen).

Ett ärende inleds skriftligen eller med myndighetens samtycke muntligen (19 § förvaltningslagen). Det är motiverat att väcka ärenden som gäller utkomststöd muntligen, om det bidrar till en smidigare och snabbare behandling. En muntlig ansökan skall vanligen göras personligen hos myndigheten. För utredning av behovet av utkomststöd krävs det inte nödvändigtvis att den sökande inställer sig personligen. I undantagsfall kan en muntlig ansökan således också göras per telefon. Det kan vara motiverat till exempel när en ansökan förnyas. Även i det fallet skall klienten vid behov förete nödvändiga verifierat för utredning av stödbehovet. En skriftlig ansökan får också skickas till myndigheten per post.

När ett ärende väcks bör det framgå vad ärendet gäller. Klienten bör uppmanas att i sin ansökan förklara vilka andra utgifter han eller hon eventuellt behöver utkomststöd för än för dem som ingår i grunddelen.

Myndigheten skall se till att en muntlig ansökan registreras (42 § förvaltningslagen). Det är viktigt att en muntlig ansökan antecknas för att det inte skall uppstå några oklarheter om huruvida klienten haft för avsikt att söka utkomststöd eller bara höra sig för om villkoren för att få utkomststöd.

Med tanke på klientens rättsskydd rekommenderas att skriftlig ansökan görs för undvikande av oklarheter vad gäller innehållet. För att det skall gå snabbare att söka utkomststöd och fatta beslut om det, görs ansökan lämpligen på en blankett som anger de omständigheter som inverkar på stödets storlek och som också beslutet antecknas på.

Om en myndighet inte är behörig i ett ärende skall den försöka utreda till vilken myndighet ärendet hör och i klara fall se till att ärendet förs över till den behöriga myndigheten (21 § 1 mom. förvaltningslagen).

9.4 Komplettering av ansökan

Ansökan som klienten inlämnat är inte alltid klar att handläggas som sådan. Enligt 22 § förvaltningslagen skall myndigheten, om den tillställda handlingen är bristfällig, uppmana avsändaren att komplettera handlingen inom en viss tid om det inte är onödigt med tanke på avgörandet av ärendet. Avsändaren av handlingen skall upplysas om hur handlingen skall kompletteras. Ministeriet rekommenderar att klienten i de fall där ansökningen är bristfällig så snabbt som möjligt, efter att ansökningen anlänt, ges eller skickas en specificerad skriftlig uppmaning om komplettering av bristfällig ansökan. Uppmaningen bör vara skriftlig också för att det inte skall uppstå oklarheter om vilka kompletteringar som behövs. Den utredning som krävs av klienten skall vara nödvändig för avgörande av ärendet. Beslut om beviljande av utkomststöd skall fattas utan dröjsmål, dock senast inom en vecka räknat från den tidpunkt då en kompletterad ansökan med behövliga bilagor har anlänt till myndigheten.

Enligt 22 § förvaltningslagen kan en part också på eget initiativ komplettera sin ansökan eller någon annan handling som parten har gett in för behandlingen av ett ärende, samt under behandlingens lopp ge in sådana handlingar som behövs för att ärendet skall kunna avgöras.

Har klienten inte kompletterat sin ansökan inom utsatt tid och inte heller inom samma tid framfört godtagbar förklaring till att kompletteringen försenats, skall beslut fattas på basis av den information som finns tillgänglig. Ansökningen kan förkastas om den inte innehåller tillräckliga uppgifter som behövs för behandlingen av ärendet, till exempel uppgifter om den sökandes inkomster. Ärendet får emellertid inte lämnas oavgjort, trots att den sökande inte skulle ha lämnat in de utredningar som begärts av honom eller henne. Genom ett beslut tryggas den sökandes möjlighet att låta det organ i kommunen som beslutar om utkomststödsärenden och vidare förvaltningsdomstolen och i sista hand högsta förvaltningsdomstolen avgöra om de begärda redogörelserna har varit nödvändiga för behandlingen av ärendet.

Det är vanligt att den kompletterande utredning som begärs av klienten gäller någon utgift som avviker från det normala, medan ansökningen i övrigt är entydig. I dessa fall bör den del av ansökningen som klienten på basis av inlämnad utredning har rätt till avgöras först och den del som kräver tilläggsutredning avgöras efter att den begärda information lämnats av klienten.

9.5 Klientens skyldighet att lämna uppgifter och anmälningsskyldighet

Klientens omständigheter skall noggrant utredas innan beslut om utkomststöd fattas. Detta ökar klientens förtroende för att besluten är riktiga och därför bidra till att minska behovet av att söka ändring i besluten. Enligt 31 § förvaltningslagen ligger huvudansva-

ret för utredningen hos myndigheten. Klienten skall vid behov lägga fram utredning om grunderna för sina yrkanden och också i övrigt medverka till utredningen av ett ärende som han eller hon har inlett. Fördelningen av utredningsuppdraget har närmast ansetts bero på vems intressen som mest främjas av utredningen. Den skyldighet att medverka som avses i förvaltningslagen gäller framför allt ett ärende där parten yrkar på en viss rätt eller förmån. Fördelningen av ansvaret för utredningen har i lagen om utkomststöd preciserats genom att ålägga den som ansöker om utkomststöd, hans eller hennes familjemedlem och gentemot honom eller henne försörjningspliktige samt vid behov deras vårdnadshavare och intressebevakare att lämna organet alla nödvändiga uppgifter som inverkar på avgörandet av ärendet.

Myndigheten skall informera klienten om vilka utredningar som behövs utöver ansökningen och handlingarna som fogats till den samt ge klienten en med hänsyn till ärendets natur rimlig tidsfrist för inlämnandet av utredningen. Klienten skall höras med anledning av utredningar som myndigheten erhållit från annat håll, om hörandet inte uppenbarligen är onödigt. För att göra behandlingen flexibel kan myndigheten med tillstånd av klienten skaffa nödvändiga utredningar för klienten, om denne själv inte förmår göra det.

Om klientens skyldighet att lämna uppgifter och anmälningskyldighet föreskrivs i 17 § på följande sätt:

Den som ansöker om utkomststöd, en familjemedlem och den gentemot honom eller henne försörjningspliktige samt vid behov deras vårdnadshavare och intressebevakare skall lämna organet alla tillgängliga nödvändiga uppgifter som inverkar på utkomststödet. På lämnandet av uppgifter tillämpas dessutom bestämmelserna i 11–13 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). (49/2005)

Mottagaren av utkomststöd skall omedelbart meddela organet de förändringar som sker i de uppgifter som avses i 1 mom.

En i 1 mom. avsedd person skall vid behov ges tillfälle att förete en utredning om att det är fråga om ett separat hushåll.

De uppgifter som avses i 1 mom. kan vara bl.a. kvitton eller verifikat över betalda avgifter respektive avgifter som skall betalas, inkomst- och bankkontoverifikat, hyreskontrakt eller liknande handlingar som behövs då stöd beviljas. Närmare information om tillämpningen av klientlagen för socialvården finns i handboken "Klientens ställning och rättigheter inom socialvården" (SHM, handböcker 2001:11).

Bestämmelserna i 3 mom. gäller utredningar i anslutning till definitionen på familj enligt 3 § lagen om utkomststöd om att personer som bor tillsammans har separata hushåll. Om man antar att personer av olika kön är samboende, skall de vid behov ges möjlighet att framföra en utredning om huruvida det är fråga om ett gemensamt hushåll eller två separata hushåll, vilket har betydelse för hur kalkylen uppgörs och på stödets storlek.

I praktiken är myndigheten skyldig att på ett eller annat sätt bevisa att personerna bor i samma hushåll om de bestrider detta. Ett problem är att uppgifterna i befolkningsregistret inte alltid stämmer överens med boendeuppgifterna i andra källor. I förekommande fall kan myndigheten försöka få klarhet i frågan genom hembesök.

9.6 Uppgifter som kräver sakkunskap på det sociala området

I kommunerna har de organ som svarar för socialvården vanligen delegerat beslutsfattandet i utkomststödsärenden till sina tjänsteinnehavare, till exempel socialarbetare och socialhandledare. En del kommuner har överfört beslutanderätten till förmånshandläggare inom gränser som kommunen fastställt. Behandlingen av ansökningar om utkomststöd kan vara nivåstrukturerad med anledning av att förmånshandläggare inte har delegerats rätten att fatta beslut om utkomststöd i krävande fall som förutsätter särskild prövning. I de fall behandlas ärenden som kräver särskild prövning av en socialarbetare eller socialhandledare.

Klienten bör ha möjlighet att vid behov få råd och handledning och få kartlägga sina utkomstproblem tillsammans med en socialarbetare eller socialhandledare. Klienten kan också behöva råd i att ansöka om primära förmåner.

Ministeriet rekommenderar att kommunerna i mån av möjlighet ordnar klienten möjlighet att besöka en socialarbetare eller socialhandledare för att gå igenom sitt utkomststödsärende inom en vecka från det att klienten begärt en sådan mottagning. Om det är ändamålsenligt att sköta klientens ärende på ett annat sätt, till exempel per telefon, kan detta lämpligen göras. Möte med klienten kan också ordnas hemma hos klienten efter prövning.

9.7 Uppgörande av plan

Enligt 7 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården skall en service-, vård-, rehabiliterings- eller någon annan motsvarande plan utarbetas, om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det inte i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. En plan behöver inte utarbetas till exempel om klienten bara behöver utkomststöd en gång eller under en mycket kort tid och klienten enligt de erhållna uppgifterna inte är i behov av socialarbete eller sociala tjänster. En plan behövs inte heller om en sådan redan utarbetats i ett annat sammanhang.

Förpliktelsen att utarbeta en plan gäller även utkomststöds klienter. Det är särskilt viktigt att en plan utarbetas för personer som under längre tider behöver utkomststöd, nya klienter, unga personer samt sådana klienter som har svåra problem med att hantera sin vardag. När det gäller nya utkomststöds klienter kan klientskapet betydligt förkortas av att en plan genast utarbetas i början. En plan kan hjälpa unga personer som söker utkomststöd att få bättre livsbalans.

I planen kan man i samförstånd med klienten komma överens om vad som eftersträvas under verksamheten och hur man går till väga för att uppnå målet. En plan ger också säkerhet för klienten att hans eller hennes önskemål i eget ärende blir beaktade. Klienten skall ges en kopia av planen. Planen skall justeras med jämna mellanrum och vid behov ändras flexibelt när klientens behov eller omständigheter förändras.

En välgjord plan är ett dokument på att klientens ärende och situation hur utretts och genomgått tillsammans med honom eller henne och att överenskommelse gjorts om behövliga åtgärder och mål. Planen ger inte klienten en subjektiv rätt att kräva den ser-

vice och de stödåtgärder som antecknats i planen. Målet är dock att planen handleder klienten och arbetet som görs med honom eller henne.

Lagen om utkomststöd innehåller dessutom en särskild bestämmelse om att en plan skall utarbetas i vissa situationer. Om grunddelen sänks med stöd av 10 § lagen om utkomststöd skall alltid, om möjligt tillsammans med den som söker utkomststödet och vid behov i samarbete med Arbetskraftsmyndigheterna och andra myndigheter, en handlingsplan upprättas för att hjälpa klienten att klara sig på egen hand (se kapitel 6.4.8).

9.8 Skriftligt beslut skall lämnas på alla ansökningar

När en ansökan om utkomststöd har inletts är myndigheten skyldig att behandla och avgöra ärendet. Den sökande har rätt att få sin ansökan upptagen till behandling även om det förefaller sannolikt att beslutet blir negativt. Beslutet lämnas skriftligt också då ansökan med myndighetens samtycke har framförts muntligt. (Se 6 § klientlagen, 43 § 1 mom. förvaltningslagen).

Av beslutet skall tydligt framgå motiveringen för beslutet och en specificerad uppgift om vad en part är berättigad eller förpliktad till eller hur ärendet annars har avgjorts (44 § förvaltningslagen). Beslutet skall ta ställning till alla yrkanden som framförts i ansökan.

I motiveringen för beslutet skall anges vilka omständigheter och utredningar som har inverkat på avgörandet och vilka bestämmelser som har tillämpats (45 1 1 mom. förvaltningslagen). Motiveringen behövs endast till den del något yrkande som den sökande framfört helt eller delvis har förkastats.

Till ett beslut som fattats av tjänsteinnehavare skall fogas anvisningar om hur det kan föras till behandling i nämnden (45 § 2 mom. socialvårdslagen). Förvaltningslagen innehåller bestämmelser om de anvisningar som skall fogas till beslutet om sökande av ändring samt vad besvärsskriften skall innehålla (46 och 47 §). Besvärсанvisningen som fogas till ett beslut av tjänsteinnehavare skall vara tydlig och av den skall noggrant framgå på vilket sätt beslutet delgivits och hur besvärstiden räknas ut.

9.9 Beslutet skall delges parten

I 9 kap. förvaltningslagen föreskrivs om delgivning samt i 10 kap. om hur delgivning skall verkställas.

Beslutet skall delges parten. Beslut om utkomststöd som gäller en familj skall i första hand delges den som ansökt om stödet. Delgivning av beslutet även till någon annan familjemedlem kan vara befogat till exempel när den förmån som betalas ut enligt beslutet skall återkrävas med stöd av 23 § lagen om utkomststöd. Besvärstiden börjar inte löpa förrän beslutet delgivits.

Det finns en särskild bestämmelse om delgivning av beslut som fattats av tjänsteinnehavare i 45 § 3 mom. socialvårdslagen. Enligt bestämmelsen kan beslutet delges vederbö-

rande i tjänstebrev per post. Delgivningen anses ha ägt rum den sjunde dagen efter det beslutet, försett med den adress som personen uppgett, har lämnats in till posten för befordran.

Beslutet kan enligt 60 § 2 mom. förvaltningslagen också delges genom att det överlämnas till klienten personligen. Klienten skall då ges antingen ett separat eller i beslutet antecknat mottagningsbevis av vilket den som har verkställt delgivningen, mottagaren och tidpunkten för delgivningen skall framgå.

9.10 Utlämnande och mottagande av uppgifter om en utkomststöd-klient, samt sekretess

Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, offentlighetslagen) är den allmänna lagen som reglerar offentlighet och sekretess. Den kompletteras av speciallagar, som lagen om klienters ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) samt lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992)

Social- och hälsovårdsministeriet har utgivit en handbok om tillämpningen av klientlagen ”Klientens ställning och rättigheter inom socialvården (SHM, Handböcker 2001:11). Handboken behandlar bland annat följande omständigheter som är viktiga med tanke på beviljande av utkomststöd:

- utlämnande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare
- handlingssekretess
- samtycke till lämnande av uppgifter
- sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter
- tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande av uppgifter
- skyldighet att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialvårdsmyndighet
- socialvårdsmyndighetens rätt att få handräckning

10 ÄNDRINGSSÖKANDE

Enligt 24 § lagen om utkomststöd ingår bestämmelserna om sökande av ändring i ärenden som gäller utkomststöd i 7 kap. socialvårdslagen. Föreskrifterna i socialvårdslagen kompletteras av de allmänna bestämmelserna i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen (586/1996).

Den som är missnöjd med en tjänsteinnehavares beslut har rätt att få beslutet behandlat i ett kommunalt, kollegialt organ om han yrkar detta inom 14 dagar efter det han fick del av beslutet (45 § 2 mom. socialvårdslagen). Rättelseyrkande kan göras skriftligen eller på myndighetens samtycke muntligen, varvid myndigheten skall anteckna det i dokumentet (16 § 1 mom. socialvårdsförordningen, 19 och 42 § förvaltningslagen).

Organet skall behandla ärendet i brådskande ordning (16 § 2 mom. socialvårdsförordningen). Organet skall vid behandlingen av ärendet följa de ovan nämnda bestämmelserna i lagen om förvaltningsförfarande när det gäller utredning av ärendet, beslut och motiveringar till beslut. Organets beslut delges i regel genom mottagningsbevis per

post. Besväransvisning skall fogas till beslutet. Besväransvisningen skall vara tydlig och i den skall anges besvärmyndigheten, den myndighet som skall tillställas besvärsskriften samt besvärstiden och från vilken tidpunkt den räknas. I besväransvisningen skall det redogöras för de krav som ställs på innehållet i och bilagorna till besvärsskriften samt på frambefordrandet av besvären (47 § förvaltningslagen, 14 §, 23 § 24 §, 25 § och 26 § i förvaltningsprocesslagen).

Handläggningen av ett yrkande på rättelse i socialnämnden betraktades som förvaltningsförfarande. T.f. socialdirektören var inte jävig att vara sekreterare i socialnämnden på det sätt som avses i 10 § 1 mom. 6 punkten lagen om förvaltningsförfarande med hänvisning till att han hade avgjort ärendet som tjänsteinnehavare underställd nämnden. Förvaltningsdomstolen borde inte ha upphävt socialnämndens beslut. (HFD 1.3.2001, liggare 344)

Ändring i organets beslut skall sökas hos förvaltningsdomstolen genom besvär inom 30 dagar efter delfäendet av beslutet. Besvär kan också inom nämnda tid lämnas till organet, som tillsammans med sitt eget utlåtande lämnar dem hos förvaltningsdomstolen (46 § 1 mom. socialvårdslagen).

I förvaltningsdomstolens beslut som gäller beviljande av utkomststöd eller utkomststöds belopp får ändring sökas genom besvär, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. (49 § 2 mom. socialvårdslagen). Beslut av förvaltningsdomstolen om återkrav av utkomststöd får överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen utan besvärstillståndsförfarande.

I förvaltningsprocesslagen föreskrivs om möjligheterna att söka ändring i ett lagakraftvunnet beslut i ett förvaltningsärende genom extraordinära rättsmedel, vilka är klagomål, återställande av förlorad fatalietid och upphävande.

Beslut om utkomststöd som fattats av den kommunala myndigheten bör verkställas omedelbart oberoende av eventuellt ändringssökande (47 § 1 mom. socialvårdslagen). Riksdagens justitieombudsman har i sin beslutspraxis framhållit, att även de beslut av förvaltningsrätt som förpliktar till att bevilja utkomststöd skall verkställas i brådskande ordning.

11 INFORMATION OM UTKOMSTSTÖDET

Till kommunens skyldigheter inom socialvården hör att tillhandahålla information om socialvård och social trygghet i övrigt (13 § socialvårdslagen). Riksdagens social- och hälsovårdsutskott betonar i sitt utskottsbetänkande att information om villkoren för att få utkomststöd och stödets innehåll skall ges så att de som är i behov av stöd kan utnyttja sin rätt. Utskottet anser att kommunerna skall tillhandahålla tillräckligt med informationsmaterial om utkomststödet på socialbyrån och andra offentliga byråer. Vid behov kan kommunerna i samarbete med andra kommuner utarbeta broschyrer om utkomststöd.

12 KOMMUNERNAS ANVISNINGAR OM UTKOMSTSTÖD

Kommunerna har fortfarande möjlighet att lämna egna anvisningar om tillämpningen av utkomststödet. Notera dock att anvisningarna inte får begränsa tjänsteinnehavarnas prövning när de bedömer familjens eller individens rätt till utkomststöd eller på något annat sätt stå i strid med lagstiftningen. Syftet med anvisningarna är således främst att betona likställighetsprincipen i kommunerna. Lagbestämmelserna kan inte åsidosättas med kommunala anvisningar.

13 MER INFORMATION

Närmare upplysningar ges vid behov av länsstyrelsernas enheter för social- och hälsofrågor samt av social- och hälsovårdsministeriets familje- och socialavdelning, tfn (09) 160 01.

Handboken finns tillgänglig även på Internet www.stm.fi → socialvård→ utkomststöd. Handbok för tillämpning av lagen om utkomststöd.

Lag

om utkomststöd

30.12.1997/1412 (RP 217/1997)

Lag 22.9.2000/815 – RP 137/1997; Lag 3.11.2000/923 – RP 134/2000; Lag 2.3.2001/ 191 – RP 184/2000; Lag 14.6.2001/535 – RP 59/2001; Lag 21.12.2001/1410 – RP 155/2001; Lag 30.12.2002/1294 – RP 115/2002; Lag 28.1.2005/49 – RP 167/2004; Lag 29.12.2005/1218 – RP 164/2005; Lag 19.1.2006/64 – RP 155/2005; Lag 3.11.2006/951 – RP 165/2006; Lag 3.11.2006/952 – RP 165/2006.

Anhängiga reformer: RP 90/2006.

1 kap

Allmänna bestämmelser

1 §

Syftet med utkomststödet

Utkomststödet är ett ekonomiskt stöd inom socialvården som beviljas i sista hand och syftet med det är att trygga en persons och familjs utkomst och främja möjligheterna att klara sig på egen hand. Med hjälp av utkomststödet tryggas minst den oundgängliga utkomst som en person och familj behöver för ett människovärdigt liv.

Syftet med förebyggande utkomststöd är att främja en persons och familjs sociala trygghet och förmåga att klara sig på egen hand samt att förebygga utslagning och långvarigt beroende av utkomststöd. (3.11.2000/923)

Syftet med reseersättning är att stöda en persons deltagande i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte. (2.3.2001/191)

2 §

Rätt till utkomststöd

Rätt till utkomststöd har var och en som är i behov av stöd och inte kan få sin utkomst genom förvärvsarbete, verksamhet som företagare, med hjälp av andra förmåner som tryggar utkomsten, genom andra inkomster

eller tillgångar, genom omvårdnad från en sådan persons sida som är försörjningspliktig gentemot honom eller på något annat sätt.

Var och en är skyldig att enligt bästa förmåga dra försorg om sig själv och sitt eget uppehälle samt i den omfattning som bestäms i äktenskapslagen (234/1929), lagen om underhåll för barn (704/1975) och i annan lag om sin makes samt sina minderåriga barns och adoptivbarns uppehälle.

2 a § (30.12.2002/1294)

Skyldighet att anmäla sig som arbetslös arbetssökande

En person i åldern 17–64 år som ansöker om utkomststöd är skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande vid arbeidskraftsbyrån, om han eller hon inte

1) arbetar som löntagare eller företagare,

2) studerar på heltid,

3) är en sådan person som avses i 3 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § 1–5 punkten lagen om utkomtskydd för arbetslösa (1290/2002),

4) på grund av anstaltsvård eller på grund av sjukdom som en läkare konstaterat är förhindrad att ta emot arbete, eller

5) på grund av någon annan godtagbar och med ovan nämnda orsaker jämförbar orsak är förhindrad att ta emot arbete.

Om den som ansöker om utkomststöd inte anmäler sig som arbetssökande vid arbeidskraftsbyrån, kan utkomststödet grunddel sänkas så som anges i 10 §.

3 §

Familj

I denna lag avses med familj i gemensamt hushåll boende föräldrar, en förälders minderåriga barn och adoptivbarn, äkta makar samt en man och en kvinna som lever i äktenskapsliknande förhållanden.

Då utkomststöd beviljas betraktas alla familjemedlemmar som mottagare av utkomststödet räknat från den dag stödet utbetalas. Utkomststödet anses fördelat mellan mottagarna i lika stora delar till var och en, om inte omständigheterna visar annat.

4 §

Verkställighet

I en kommun sköts uppgifterna enligt denna lag av ett sådant av kommunen utsett kollegialt organ (*organ*) som avses i 6 § socialvårdslagen (710/1982).

5 §

Statsandel

På sådan verksamhet som kommunen ordnar med stöd av denna lag tillämpas lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), om inte något annat bestäms genom lag.

5 a § (29.12.2005/1218)

Statsandel för kostnaderna för grundläggande utkomststöd

Till kommunen betalas statsandel för finansiering av det grundläggande utkomststöd som avses i 7 §. Beloppet av statsandelen uppgår till 50 procent av kommunens kostnader för det grundläggande utkomststödet. Med en kommun jämföras det landskap som avses i lagen om ett förvaltningsförsök i Kajanalund (343/2003).

Länsstyrelsen är statsbidragsmyndighet i ärenden som gäller statsandelen.

5 b § (29.12.2005/1218)

Fastställande, betalning och justering av förskott på statsandelen

Länsstyrelsen skall senast den 10 januari utan ansökan fastställa beloppet av de förskott som skall betalas till kommunerna respektive finansår.

Storleken av förskottet bestäms på basis av de faktiska kostnaderna för det grundläggande utkomststödet det år som började två år före finansåret. Det månatliga förskottet är 50 procent av tolfjedelen av de nämnda kostnaderna.

Förskotten betalas till kommunen månatligen i lika stora poster senast den 11 varje månad. Förskotten betalas i hela euro.

För justering av förskotten skall kommunen varje år senast den 31 augusti lämna länsstyrelsen uppgifter om de kostnader som det grundläggande utkomststödet gett upphov till fram till utgången av juni under finansåret samt en uppskattning av de kostnader som det grundläggande utkomststödet ger upphov till under tiden juli–december. På basis av kommunens utredning justerar länsstyrelsen förskotten för resten av året, om uppskattningen av kostnaderna för det grundläggande utkomststödet under finansåret avviker med minst tio procent från de kostnader som använts vid beräkningen av förskott enligt 2 mom. Förskotten justeras från ingången av oktober så att det årliga sammanlagda beloppet av förskotten motsvarar 50 procent av de uppskattade kostnaderna för det grundläggande utkomststödet under finansåret.

5 c § (29.12.2005/1218)

Fastställande av statsandelen

För fastställande av den slutliga statsandelen för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet skall kommunen senast den 30 april under det år som följer efter finansåret tillställa länsstyrelsen en utredning om de faktiska kostnaderna för det grundläggande utkomststödet (*statsandelsutredning*). Kostnaderna uppges till det belopp de uppgår till minskade med de poster som hänför sig till det grundläggande utkomststödet och som

flutit in vid återkrav av utkomststödet under finansåret.

Länsstyrelsen skall på basis av kommunens statsandelsutredning fatta beslut om den slutliga statsandelen för kostnaderna för det grundläggande utkomststödet senast inom tre månader efter det att utredningen lämnades.

I statsandelsutredningen skall till kostnaderna för det grundläggande utkomststödet inte hänföras sådant utkomststöd som staten med stöd av lagen om främjande av invandrarers integration samt mottagande av asylsökande (493/1999) skall ersätta fullt ut.

5 d § (29.12.2005/1218)

Betalning av slutpost och återkrav av statsandelen

Slutposten av statsandelen till kommunen skall betalas senast inom en månad efter det att den slutliga statsandelen har fastställts. Om betalningen av slutposten fördröjs, skall en årlig dröjsmålsränta betalas enligt den räntesats som avses i 4 § 1 mom. i räntelagen (633/1982).

Kommunens överskjutande statsandel återkrävs till staten genom att det överskjutande beloppet dras av från förskott som senare betalas ut till kommunen.

Utan hinder av 2 mom. kan länsstyrelsen ålägga kommunen att återbetala den överskjutande statsandelen, om beloppet är betydande. Om det belopp som skall återbetalas inte betalas senast på den förfallodag som länsstyrelsen bestämt, skall en årlig dröjsmålsränta betalas enligt den räntesats som avses i 4 § 1 mom. i räntelagen.

Om den slutliga statsandelen avviker mindre än 10 euro från beloppet av den statsandel som betalats som förskott, utbetalas eller återkrävs inte skillnaden.

2 kap

Utkomststödet struktur och storlek

6 § (29.12.2005/1218)

Fastställande av utkomststöd

Utkomststödet belopp är skillnaden mel-

lan de utgifter och de disponibla inkomster och tillgångar som fastställs enligt denna lag. Inkomsterna och tillgångarna beaktas först när det grundläggande utkomststödet enligt 7 § beviljas.

7 § (29.12.2005/1218)

Grundläggande utkomststöd

Då grundläggande utkomststöd beviljas beaktas utgifter som täcks med en grunddel (*grunddel*) samt övriga grundutgifter så som bestäms särskilt nedan.

7 a § (29.12.2005/1218)

Grunddel

Till de utgifter som täcks med grunddelen hör utgifter för kost och kläder, smärre hälso- och sjukvårdsutgifter samt utgifter som beror på personlig hygien och hemmets hygien, användning av lokaltrafik, prenumeration på dagstidning, televisionslicens, användning av telefon, hobby- och rekreationsverksamhet samt andra motsvarande utgifter som hänför sig till en persons och familjs dagliga uppehälle.

2 mom. har upphävts genom L 20.1.2006/64. (20.1.2006/64)

7 b § (29.12.2005/1218)

Övriga grundutgifter

Utöver de utgifter som täcks med grunddelen beaktas som övriga grundutgifter i behövlig utsträckning

1) boendeutgifter enligt 6 § i lagen om bostadsbidrag (408/1975), (20.1.2006/64)

2) kostnader för användning av hushålls- elektricitet,

3) hemförsäkringspremier, samt

4) hälso- och sjukvårdsutgifter som inte är ringa.

7 c § (29.12.2005/1218)

Kompletterande utkomststöd

Då kompletterande utkomststöd beviljas

beaktas i behövlig utsträckning särskilda utgifter, som omfattar

- 1) utgifter för barndagvård
- 2) andra utgifter på grund av boende än de som avses i 7 b §, samt (20.1.2006/64)
- 3) utgifter som på grund av en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden ansetts nödvändiga för tryggnad av försörjningen eller främjande av förmågan att klara sig på egen hand.

Som en persons eller familjs särskilda behov eller förhållanden kan anses till exempel långvarigt utkomststöd, en långvarig eller svår sjukdom samt särskilda behov i anslutning till barns hobbyverksamhet.

3 mom. har upphävts genom L 20.1.2006/64. (20.1.2006/64)

8 §

Avdrag av vissa utgifter

Utgifter beaktas inte som berättigande till utkomststöd till den del ersättning eller motsvarande förmån erhålls på någon annan grund.

9 §

Grunddelens storlek

Utkomststödet grunddel per månad är

1) för ensamstående och en ensamförsörjare i första kommungruppen enligt folkpensionslagen (347/1956) 361,86 euro och i andra kommungruppen 346,29 euro. (14.6.2001/535)

2) för andra personer över 18 år än de som avses i 1 punkten 85 procent av grunddelen enligt 1 punkten, om inte 3 punkten föranleder annat,

3) för personer över 18 år som bor tillsammans med sina föräldrar 73 procent av grunddelen enligt 1 punkten,

4) för barn mellan 10 och 17 år 70 procent av grunddelen enligt 1 punkten, samt

5) för barn under 10 år 63 procent av grunddelen enligt 1 punkten.

Grunddelen enligt 1 mom. 1 punkten tillkommer även en förälder som bor tillsammans med sitt barn som fyllt 18 år och inte är gift eller bor under äktenskapsliknande för-

hållanden enligt 3 § 1 mom. i denna lag.

Om till familjen hör flera barn enligt 1 mom. 4 och 5 punkten är grunddelen för det andra barnet fem procentenheter och för det tredje och vart och ett av de därpåföljande barnen tio procentenheter lägre än vad som bestäms i 1 mom.

4 mom. har upphävts genom L 29.12.2005/1218. (29.12.2005/1218)

9 a § (29.12.2005/1218)

Justering av grunddelen

Beloppen av utkomststödet grunddel justeras enligt bestämmelserna i lagen om folkpensionsindex (456/2001).

De belopp av grunddelen som bestäms i 9 § motsvarar det poängtal för folkpensionsindex enligt vilket de folkpensioner som betalades i januari 2001 har beräknats.

10 §

Sänkt grunddel

Grunddelens belopp kan sänkas med högst 20 procent i fråga om en person vars behov av utkomststöd föranleds av att

1) personen utan grundad anledning har vägrat att ta emot ett arbete som erbjudits honom eller henne individuellt och bevisligen eller att delta i en sådan arbetskraftspolitisk åtgärd som under en skälig tid skulle trygga hans eller hennes försörjning eller om han eller hon genom sin försummelse har föranlett att arbete eller en arbetskraftspolitisk åtgärd inte har kunnat erbjudas,

2) en invandrare som avses i lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande av asylsökande (493/1999) utan grundad anledning har vägrat delta i utarbetandet av en integrationsplan eller i sysselsättningsfrämjande åtgärder som avtalats specificerat i integrationsplanen eller om han eller hon genom sin försummelse har föranlett att ingen integrationsplan har kunnat utarbetas,

3) en person som avses i 3 § lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har vägrat delta i utarbetandet av en aktiveringsplan, eller

4) en person som avses i 3 § 1 mom. lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte har utan giltig orsak enligt 8 kap. 7 § lagen om utkomstskydd för arbetslösa vägrat delta i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte eller avbrutit eller av eget förvållande varit tvungen att avbryta arbetsverksamheten i rehabiliteringssyfte.

(30.12.2002/1294)

I samband med sänkningen av grunddelen skall alltid, om möjligt tillsammans med den som söker utkomststöd och vid behov i samarbete med Arbetskraftsmyndigheterna och andra myndigheter, upprättas en handlingsplan för att hjälpa klienten att klara sig på egen hand.

Grunddelens belopp kan sänkas med ett större belopp än vad som nämns i 1 mom., dock sammanlagt med högst 40 procent,

1) om det av en persons upprepade förfarande enligt 1 mom. kan dras den slutsatsen att han eller hon inte vill ta emot arbete eller delta i åtgärder som avses i lagen om offentlig Arbetskraftsservice (1295/2002), lagen om främjande av invandrares integration samt mottagande av asylsökande eller lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, eller

2) om en person, efter att utkomststödet grunddel sänkts på det sätt som avses i 1 mom., utan grundad anledning vägrar delta i en Arbetskraftspolitisk åtgärd eller genom sin verksamhet föranleder att ingen Arbetskraftspolitisk åtgärd kan erbjudas honom eller henne och om han eller hon dessutom utan grundad anledning vägrar delta i handlingsfrämjande verksamhet enligt planen i 2 mom. (30.12.2002/1294)

Sänkningen enligt 1 och 3 mom. kan göras endast under förutsättning att den inte äventyrar den utkomst som oundgängligen behövs för att trygga ett människovärdigt liv och att sänkningen inte heller i övrigt kan anses oskälig. Sänkningen kan göras för högst två månader åt gången räknat från vägran eller försummelsen.

10 a § (30.12.2002/1294)

Sysselsättningspenning och reseersättning

Till den som får utkomststöd och som del-

tar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte enligt lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte betalas för varje dag som personen deltar i verksamheten en sysselsättningspenning som är lika stor som ersättningen för uppehälle enligt 10 kap. 3 § 1 mom. lagen om offentlig Arbetskraftsservice. Sysselsättningspenningen betalas förhöjd med iakttagande av vad som i 10 kap. 3 § 2 mom. lagen om offentlig Arbetskraftsservice bestäms om beloppet av förhöjd ersättning för uppehälle till studerande som deltar i Arbetskraftspolitisk vuxenutbildning och om förutsättningarna för dess erhållande. Sysselsättningspenning betalas dock inte för de dagar för vilka personen får ersättning för uppehälle enligt 7 kap. 8 § lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

Till den som deltar i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte betalas dessutom i utkomststöd reseersättning enligt det billigaste färd sättet för de resekostnader som deltagandet medför.

11 §

Inkomster som skall beaktas

Som inkomster beaktas ifrågasvarande persons och familjemedlemmarnas disponibla inkomster.

Som inkomster beaktas dock inte

1) förvärvsinkomster som skall anses ringa och understöd,

2) regelbundna inkomster för ett barn under 18 år, till den del dessa inkomster är större än de utgifter som enligt 7 och 7 c § skall beaktas för barnets del, (29.12.2005/1218)

3) inkomster till den del dessa motsvarar utgifter för arbetsresor och övriga av arbetet förorsakade utgifter,

4) moderskapsunderstöd enligt lagen om moderskapsunderstöd (477/1993), vårdbidrag till pensionstagare enligt folkpensionslagen (347/1956), handikappbidrag enligt lagen om handikappbidrag (124/1988) eller vårdbidrag för barn enligt lagen om vårdbidrag för barn (444/1969),

5) ersättning för uppehälle enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa eller lagen om offentlig Arbetskraftsservice samt ersättning

för uppehälle enligt 24 a § i lagen om rehabiliteringspenning (611/1991), och inte heller

6) sådana ersättningar och inkomster som avses i 8 §.
(28.1.2005/49)

Som inkomster beaktas inte, utöver det som föreskrivs i 2 mom., minst 20 procent av förvärvsinkomsterna, dock högst 150 euro per månad. (28.1.2005/49)

3 mom. har tillfogats temporärt genom L 49/2005, som träder i kraft den 1.4.2005. Bestämmelserna i 3 mom. tillämpas vid beviljande av utkomststöd för tiden före den 1 januari 2007.

12 §

Tillgångar som skall beaktas

Som tillgångar beaktas ifrågavarande persons och familjemedlemmarnas disponibla tillgångar då utkomststödet beviljas.

Som tillgångar beaktas dock inte

1) den stadigvarande bostad som är i personens eller familjens bruk och behövtligt bostadslösöre,

2) nödvändiga arbets- och studieredskap,

3) tillgångar som tillhör ett barn under 18 år, till den del dessa tillgångar är större än de utgifter som enligt 7 och 7 c § skall beaktas för barnets del, samt (29.12.2005/1218)

4) andra tillgångar som anses nödvändiga för tryggande av fortsatt utkomst.

13 § (3.11.2000/923)

Förebyggande utkomststöd

Kommunen beviljar enligt grunder som den fastställer förebyggande utkomststöd för uppnående av de mål som nämns i 1 § 2 mom.

Förebyggande utkomststöd kan beviljas bland annat för åtgärder som vidtas för att aktivera stödtagaren, trygga dennes boende, lindra svårigheter till följd av överskuldssättning eller en plötsligt försämrad ekonomisk ställning samt för andra syften som främjar stödtagarens förmåga att klara sig på egen hand.

3 kap

Förfarandet beträffande utkomststödsärenden

14 §

Sökande och beviljande av utkomststöd

Utkomststöd beviljas på ansökan av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen stadigvarande vistas.

Om personen eller familjen annars än tillfälligt vistas i flera kommuner än en, beviljas utkomststöd av organet i den kommun inom vilken personen eller familjen vistats då utgifterna uppkom.

Om behovet av stöd är brådskande, beviljas utkomststöd av organet i den kommun där familjen eller personen vistas då ansökan görs.

Utkomststödsärenden skall i kommunen behandlas utan dröjsmål. (3.11.2000/923)

15 §

Tiden för vilken utkomststöd fastställs

Utkomststödet fastställs per månad. Utkomststöd kan vid behov beviljas och utbetalas för kortare eller längre tid än en månad.

Då de utgifter enligt 7 och 7 c § som utgör grund för utkomststödet samt inkomsterna och tillgångarna enligt 11 och 12 § räknas ut, beaktas utgifterna, inkomsterna och tillgångarna för den tidsperiod för vilken utkomststödet fastställs. Inkomsterna kan dock delas upp i poster som beaktas under flera sådana tidsperioder för vilka utkomststöd fastställs, om det är skäligt med beaktande av inkomstens engångsnatur eller grunden för den eller dess användningsändamål.
(29.12.2005/1218)

En sådan förvärvsinkomst som inte var känd när beslutet om utkomststöd fattades kan i efterhand beaktas såsom inkomst, om utkomststöd söks under de två första kalendermånaderna som följer på beslutet och det inte kan anses oskäligt att beakta inkomsten. Då stödet beviljas skall den sökande underättas om möjligheten att beakta inkomsten i fråga retroaktivt. (28.1.2005/49)

Utkomststödet eller en del därav kan av särskilda skäl beviljas retroaktivt för betalning av styrkta utgifter som berättigar till utkomststöd.

16 §

Utbetalning av utkomststöd

Utkomststödet betalas till sökanden för att användas för hans och familjens uppehälle.

Utkomststödet kan av särskilda skäl betalas till sökandens familjemedlem eller till den som sörjer för understödstagaren för att användas för understödstagarens uppehälle eller annars användas för betalning av utgifter för hans uppehälle.

17 §

Skyldighet att lämna uppgifter och anmälningskyldighet

Den som ansöker om utkomststöd, en familjemedlem och den gentemot honom eller henne försörjningspliktige samt vid behov deras vårdnadshavare och intressebevakare skall lämna organet alla tillgängliga nödvändiga uppgifter som inverkar på utkomststödet. På lämnandet av uppgifter tillämpas bestämmelserna i 11—13 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). (28.1.2005/49)

Mottagaren av utkomststöd skall omedelbart meddela organet de förändringar som sker i de uppgifter som avses i 1 mom.

En i 1 mom. avsedd person skall vid behov ges tillfälle att förete en utredning om att det är fråga om ett separat hushåll.

18 §

Justering av utkomststödet

Utkomststödet justeras om personens eller familjens förhållanden eller behovet av stöd förändras.

4 kap

Återkrav av utkomststöd

19 §

Förbud mot återkrav

Utkomststödet får inte återkrävas, om något annat inte bestäms i detta kapitel.

20 §

Grunderna för återkrav

Då organet fattar beslut om att bevilja utkomststöd kan det samtidigt bestämma att utkomststödet eller någon del därav skall återkrävas av

1) understödstagaren, om han har inkomster eller tillgångar eller har rätt till förmån som tryggar hans uppehälle, men inkomsterna, tillgångarna eller förmånen inte står till hans förfogande eller av annat skäl inte kan användas av honom då stöd beviljas,

2) understödstagaren, om han uppsåtligen har försummat skyldigheten att dra försorg om sitt uppehälle,

3) understödstagaren, om stödet har beviljats till följd av deltagande i strejk, dock endast i fråga om stöd som betalats till den som själv deltagit i strejken, samt av

4) den gentemot understödstagaren försörjningspliktige, om han uppsåtligen har försummat sin försörjningsplikt.

Har beviljandet av stöd grundat sig på uppsåtligen lämnade vilseledande uppgifter eller på uppsåtlig försummelse av anmälningskyldigheten enligt 17 §, kan kommunen, till den del beviljandet av stöd av denna orsak har grundat sig på felaktiga uppgifter, återkräva stödet av den som lämnat uppgifterna eller försummat anmälningskyldigheten.

21 §

Förutsättningar och hinder för återkrav

En förutsättning för återkrav av utkomststöd är att den ersättningskyldige, när beslut i saken fattas eller senare, har rätt att erhålla sådana inkomster eller tillgångar ur vilka er-

sättningen kan indrivnas utan att den ersättningsskyldiges utkomst eller utkomsten för en person om vilken han drar eller är skyldig att dra försorg äventyras.

Under den ersättningsskyldiges livstid kan hans stadigvarande bostad, behövt bostadslösöre och nödvändiga arbetsredskap inte säljas på exekutiv väg eller annars användas för återkrav av utkomststödet.

Utkomststöd kan inte ens efter den ersättningsskyldiges död återkrävas ur tillgångar som avses i 2 mom., om indrivningen skulle äventyra en sådan persons utkomst om vilken han har dragit eller hade varit skyldig att dra försorg.

22 §

Beslut om återkrav

Ansökan om återkrav av utkomststöd skall göras hos länsrätten, i de fall som avses i 20 § 1 mom. inom tre år och i de fall som avses i 20 § 2 mom. inom fem år från det stödet har utbetalts.

Till ansökan skall fogas nödvändig utredning om orsakerna till att utkomststöd har beviljats samt om den ersättningsskyldige och hans förutsättningar att betala ersättning.

Har vid beviljande av stöd bestämts att stödet skall indrivnas ur den ersättningsskyldiges tillgångar först efter hans död, skall ansökan om indrivning av stödet anhängiggöras inom ett år efter den ersättningsskyldiges död.

23 §

Återkrav ur emotsedd förmån

Har utkomststöd antingen helt eller delvis beviljats i förskott mot emotsedda pensioner, underhållsbidrag, understöd eller andra förlöpande eller som engångsbelopp inflytande inkomster, ersättningar eller fordringar, kan organet, utan hinder av vad som bestäms i någon annan lag, uppbära och lyfta ovan avsedda inkomster, ersättningar eller fordringar för understödstagaren för den tid stöd har betalats i förskott och använda dem för täckande av det stöd som har betalats i förskott. Organet skall omedelbart ge understödstagaren de medel som återstår efter att utkomststödet har

betalats med nämnda tillgångar.

Har organet minst två veckor före betalningsdagen meddelat den som betalar sådana inkomster, ersättningar eller fordringar som avses i 1 mom. att dessa inte får betalas till understödstagaren själv, kan beloppet med laglig verkan betalas endast till organet.

5 kap

Särskilda bestämmelser

24 §

Ändringssökande

Beträffande sökande av ändring i de ärenden som avses i denna lag gäller 7 kap. socialvårdslagen.

Länsstyrelsens beslut om fastställande eller återkrav av statsandelen med stöd av 5 a–5 d § får inte överklagas genom besvär. (3.11.2006/952)

2 mom. har tillfogats genom L 952/2006, som träder i kraft 1.1.2007.

Är kommunen missnöjd med ett beslut som gäller fastställande eller återkrav av statsandelen med stöd av 5 a–5 d §, har den rätt att inom 30 dagar från delfäendet skriftligen yrka på att länsstyrelsen rättar sitt beslut. Ett beslut som har meddelats med anledning av ett rättelseyrkande får överklagas hos högsta förvaltningsdomstolen så som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996). (29.12.2005/1218)

25 § (22.9.2000/815)

25 § har upphävts genom L 22.9.2000/815.

26 §

Utmättnings- och överföringsförbud

Utkomststöd får inte mätas ut.

Ett avtal som avser att överföra en rättighet enligt denna lag på någon annan är ogiltigt.

27 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställigheten

av denna lag utfärdas vid behov genom förordning.

28 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1998.

Denna lag tillämpas på beslut om utkomststöd som fattas efter ikraftträdandet.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft.

Lag

om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

22.9.2000/812

1 kap

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att främja klientmedverkan och förtroendefulla klientrelationer samt klientens rätt till god service och gott bemötande inom socialvården.

2 §

Lagens tillämpningsområde och samband med annan lagstiftning

Denna lag tillämpas både på socialvård som ordnas av myndigheter och på socialvård som ordnas av privata, om inte något annat bestäms i denna eller någon annan lag. Kommunens skyldighet att ordna socialvård och anvisa den resurser bestäms enligt vad som därom föreskrivs särskilt.

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

- 1) *klient* den som ansöker om eller anlitar socialvård,
- 2) *socialvård* socialservice som nämns i 17 § socialvårdslagen (710/1982), stödåtgärder, utkomststöd, underhållsstöd, sociala krediter samt med nämnda tjänster och förmåner sammanhängande åtgärder som är avsedda att främja och upprätthålla enskilda

personers eller familjers sociala trygghet och funktionsförmåga, samt med (20.12.2002/1135)

3) *handling* en i 5 § 1 och 2 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) nämnd handling som innehåller uppgifter om en klient eller någon annan enskild och som ansluter sig till socialvård som ordnas av myndigheter eller privata.

2 kap

Klientens rättigheter och skyldigheter

4 §

Rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande

En klient har rätt till socialvård av god kvalitet och gott bemötande utan diskriminering från den som lämnar socialvård. Klienten skall bemötas så att hans eller hennes mänskovärde inte kränks och så att hans eller hennes övertygelse och integritet respekteras.

När socialvård lämnas skall klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

Bestämmelser om klientens rätt att använda, bli hörd och få expeditioner på finska eller svenska samt om hans eller hennes rätt till tolkning vid användningen av dessa språk hos myndigheterna finns i 10, 18 och 20 § språklagen (423/2003). Bestämmelser om kommunernas och samkommunernas skyldighet att lämna socialvård på finska och svenska finns i socialvårdslagen. (6.6.2003/428)

5 §

Klientens rätt att få en utredning om åtgärdsalternativen

Socialvårdspersonalen skall för klienten utreda hans eller hennes rättigheter och skyldigheter samt olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

Utredningen skall ges så att klienten tillräckligt förstår dess innehåll och betydelse.

Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller ett talfel eller av någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, skall i mån av möjlighet tolkning ordnas och en tolk skaffas.

Är det fråga om ett ärende som kan väckas av en myndighet, skall tolkning och översättning ombesörjas på det sätt som bestäms i 26 § förvaltningslagen (434/2003). (30.12.2003/1361)

6 §

Beslut eller avtal om ordnande av socialvård

Ordnande av socialvård skall basera sig på ett myndighetsbeslut eller, när privat socialvård ordnas, på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvård och klienten.

7 §

Service- och vårdplan

När socialvård lämnas skall en service-, vård-, rehabiliterings- eller någon annan motsvarande plan utarbetas, om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det inte i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan.

Planen skall, om det inte finns något uppenbart hinder för det, göras upp i samförstånd med klienten samt, i de fall som avses i 9 och 10 §, med klienten och dennes lagliga företrädare eller med klienten och en anhörig till klienten eller någon annan klienten närstående. Angående planens innehåll och de

delaktiga gäller dessutom vad som därom bestäms särskilt.

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

När socialvård lämnas skall i första hand klientens önskemål och åsikt beaktas och klientens självbestämmanderätt även i övrigt respekteras.

Klienten skall ges möjlighet att delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten. Det samma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten. Klientens sak skall behandlas och avgöras med hänsyn i första hand till klientens intresse.

Angående hörande av klienten innan beslut om honom eller henne fattas föreskrivs i förvaltningslagen. (30.12.2003/1361)

Angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anknytning till vården av eller omsorgen om klienten samt om beslutsförfarandet beträffande dem inom socialvården gäller vad som därom bestäms särskilt.

9 §

Självbestämmanderätt i specialsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom eller nedsatt psykisk funktionsförmåga eller av någon annan motsvarande orsak inte kan delta i och påverka planeringen och genomförandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller de andra åtgärder som anknyter till den socialvård som ges klienten eller inte kan förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar, skall klientens vilja utredas i samråd med klientens lagliga företrädare, en anhörig eller någon annan närstående.

Om en myndig klient i en sak som gäller klientens person eller förmögenhet är i uppenbart behov av intressebevakning, skall det organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen göra en anmälan enligt 91 § lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) till förmyndarmyndigheten för att en intressebevakare skall förordnas för klienten.

10 §

Minderåriga klienters ställning

En minderårig klients önskemål och åsikt skall utredas och beaktas på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå förutsätter. I alla åtgärder som vidtas inom offentlig eller privat socialvård och som gäller minderåriga skall i första hand den minderåriges intresse beaktas.

När det i ett enskilt socialvårdsärende som gäller den minderåriges person finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse, skall ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen göra en ansökan enligt 72 § lagen om förmyndarverksamhet eller en anmälan enligt 91 § i nämnda lag om förordnande av en intressebevakare för den minderåriga, om det är viktigt för trygghet av den minderåriges intresse. Den minderåriges önskemål och åsikt angående saken skall utredas på det sätt som avses i 1 mom.

11 §

Utlämnande av uppgifter till klienten eller dennes företrädare

Klientens och dennes lagliga företrädares rätt att i egenskap av part få uppgifter och rätt att ta del av en handling som gäller klienten själv bestäms enligt 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Bestämmelser om förfarandet vid utlämnande av uppgifter ur en handling ingår i nämnda lags 4 kap. och bestämmelser om ändringsökande i dess 33 §.

Angående klientens rätt att kontrollera uppgifter om honom eller henne som ingår i socialvårdens personregister bestäms i personuppgiftslagen (523/1999).

En minderårig kan med hänsyn till sin ålder och utvecklingsnivå samt sakens natur av välgående skäl förbjuda att upplysningar som gäller honom eller henne lämnas ut till den lagliga företrädaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse. Om den minderåriga eller den lagliga företrädaren är parter i ett socialvårdsärende, har den lagliga företrädaren dock rätt att få uppgifter enligt

vad som bestäms i 11 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter

Klienten och dennes lagliga företrädare skall till ett organ som avses i 6 § socialvårdslagen lämna de uppgifter som detta behöver vid ordnandet och lämnandet av socialvård.

Klienten skall upplysas om vilka andra uppgiftskällor som kan användas för att inhämta upplysningar om honom eller henne och vilka upplysningar om honom eller henne som kan inhämtas oberoende av samtycke. Klienten skall beredas tillfälle att ta del av uppgifter som inhämtats från andra källor liksom också tillfälle att lämna en behövlig utredning i saken.

13 §

Information om behandling av uppgifter

Klienten eller dennes företrädare har rätt att innan uppgifter lämnas till den som ordnar eller lämnar socialvård få veta för vilket ändamål de uppgifter som han eller hon lämnar behövs, vilket användningsändamålet är, för vilka ändamål uppgifterna normalt utlämnas samt i vilken i personuppgiftslagen avsedd registeransvarigs personregister uppgifterna kommer att registreras.

Klienten eller dennes lagliga företrädare skall upplysas om hur de i personuppgiftslagen avsedda rättigheterna kan utövas, om klienten inte redan har fått denna information.

3 kap

Sekretess, tystnadsplikt och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

14 §

Handlingssekretess

Socialvårdshandlingar som innehåller upp-

gifter om socialvårdsklienter eller andra enskilda skall hållas hemliga.

En sekretessbelagd handling eller en kopia eller utskrift av en sådan handling får inte företes för eller lämnas ut till utomstående eller med hjälp av teknisk anslutning eller på något annat sätt företes för eller lämnas ut till utomstående.

Angående upphörande av sekretess i fråga om en socialvårdshandling gäller vad som föreskrivs i 31 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

15 §

Tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande

Den som ordnar eller producerar socialvård samt den som är anställd hos denne, liksom den som innehar ett förtroendeuppdrag inom socialvården, får inte röja en handlings sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en handling, och inte heller någon annan omständighet som han eller hon har fått kännedom om i samband med uppdrag inom socialvården och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag. En uppgift för vilken tystnadsplikt gäller får inte heller röjas efter det att verksamheten hos den som ordnar eller producerar socialvård har upphört eller det uppdrag som utförts för dennes räkning har avslutats.

Vad som bestäms i 1 mom. gäller också en praktikant eller någon annan som verkar på uppdrag av någon som ordnar eller producerar socialvård eller för den sistnämndes räkning eller den som med stöd av lag eller ett tillstånd som utfärdats med stöd av lag har fått kännedom om en sekretessbelagd uppgift, om inte något annat följer av lagen eller tillståndet. En klient eller hans eller hennes företrädare eller biträde får inte för en utomstående röja en sekretessbelagd uppgift som erhållits på grundval av klientskapet och som gäller någon annan än klienten själv.

En person som avses i 1 eller 2 mom. får inte använda sekretessbelagda uppgifter för att skaffa sig själv eller någon annan fördel eller för att skada någon annan. En klient eller hans eller hennes företrädare eller biträde

får dock använda en uppgift om en annan person än klienten själv när det är fråga om ett ärende som gäller den rätt, det intresse eller den skyldighet som klientens rätt att få information har grundat sig på.

16 §

Samtycke till utlämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut med klientens uttryckliga samtycke eller så som särskilt bestäms i lag. När klienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter lämnas ut med samtycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte lämnas ut med samtycke av en minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få informationen av en anledning som avses i 11 § 3 mom.

17 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter för tryggnad av vården av och omsorgen om klienten

Om samtycke enligt 16 § inte kan erhållas eller om klienten eller dennes lagliga företrädare uttryckligen förbjuder att en uppgift utlämnas, får den som ordnar eller lämnar socialvård utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess ur handlingen lämna ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att behovet av vård av, omsorg om eller utbildning för klienten skall kunna utredas, för att vården, omsorgen eller utbildningen skall kunna ordnas eller genomföras eller för att förutsättningarna för försörjningen skall kunna tryggas. Uppgifter får dock lämnas ut endast om

1) den som handlingen gäller är i uppenbart behov av vård eller omsorg på grund av att hans eller hennes hälsa, utveckling eller säkerhet äventyras och det inte annars går att utreda behovet av vård eller omsorg eller att vidta vård- eller omsorgsåtgärder,

2) uppgifterna behövs på grund av ett barns intresse, eller om

3) uppgifterna behövs för att trygga klientens oundgängliga intressen och rättigheter

och klienten själv saknar förutsättningar att bedöma sakens betydelse.

I de fall som avses i 1 mom. får uppgifter lämnas ut till en annan socialvårdsmyndighet, till en person eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården samt till andra myndigheter.

Till den som privat ordnar socialvård eller till en privat verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården får den som ordnar eller lämnar socialvård i de fall som avses i 1 mom. dock lämna ut uppgifter endast i den utsträckning som är nödvändig för genomförande av omedelbar vård av eller omsorg om klienten eller av någon annan orsak som kan jämföras med detta.

Dessutom får en socialvårdsmyndighet på de villkor som anges i 1 mom. 1–3 punkten lämna ut uppgifter till klientens lagliga företrädare eller till någon annan person eller sammanslutning som det är nödvändigt att lämna ut uppgifter till för utredande av klientens vilja eller behov av socialvård eller för att verkställa en socialvårdsåtgärd.

18 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer oberoende av klientens samtycke

Utöver det som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller personuppgiftslagen får den som ordnar eller lämnar socialvård, om det är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse, lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling oberoende av klientens eller dennes lagliga företrädarens samtycke till en domstol eller någon annan myndighet i ett ärende där socialvårdsmyndigheten har lagstadgad rätt eller skyldighet att anhängiggöra ärendet eller att delta i behandlingen eller verkställandet av ett anhängigt ärende genom att avge ett utlåtande eller en utredning eller på något annat motsvarande sätt. Dessutom får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas ut till en myndighet eller inrättning som be-

handlar sociala förmåner för utredande av oegentligheter som gäller en förmån, om det finns grundad anledning att misstänka oegentligheter.

Den som ordnar eller lämnar socialvård skall på begäran oberoende av klientens eller den lagliga företrädarens samtycke lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling till polisen, en åklagarmyndighet och en domstol, om det är nödvändigt för utredande av ett brott som omfattas av anmälningsskyldighet enligt 15 kap. 10 § strafflagen (39/1889) eller för vilket det strängaste straffet är fängelse i minst fyra år.

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut även på eget initiativ vid misstanke om ett brott som avses i 2 mom. eller när det föreligger misstanke om ett brott som är mindre grovt än vad som där nämns, om den som ordnar eller lämnar socialvård bedömer att utlämnandet är nödvändigt på grund av ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

En socialvårdsmyndighet får utöver i de fall som avses i 1–3 mom. lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling, om det är nödvändigt för kontroll av uppgifter som är av väsentlig betydelse för att socialvårdsmyndigheten skall kunna sköta sin lagstadgade uppgift i situationer där myndigheten själv har rätt att få uppgifter.

Om utlämnande av uppgifter som ingår i sekretessbelagda handlingar för vetenskaplig forskning gäller vad som bestäms om det i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och i personuppgiftslagen. Social- och hälsovårdsministeriet kan dessutom i enskilda fall för vetenskaplig forskning bevilja tillstånd till erhållande av uppgifter ur sådana handlingar om en klient som finns hos en serviceproducent som privat ordnar socialvård. Tillstånd kan beviljas om det är uppenbart att de intressen som sekretessplikten är avsedd att skydda inte kränks om uppgifter lämnas ut. Prövningen av om tillstånd skall beviljas skall utgå från att den vetenskapliga forskningens frihet tryggas. Ett tillstånd kan beviljas för viss tid, och till det skall fogas föreskrifter som behövs för att skydda enskilda intressen. Ett tillstånd kan återkallas, om skäl därtill prövas föreliggande.

(23.5.2001/412)

19 §

Undantag i fråga om och upphörande av tystnadsplikt

Vad som föreskrivs om upphörande av eller undantag i fråga om handlingssekretess i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet eller i denna lag tillämpas även på information som omfattas av tystnadsplikt.

4 kap

Socialvårdsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter och handräckning

20 §

Skyldighet att lämna sekretessbelagda uppgifter till socialvårdsmyndigheten

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligt rättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter, utbildningsanordnare, producenter av socialservice, sammanlutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna till denna sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för myndigheten på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och genomföra därtill anknutna åtgärder samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller också penninginstitut, om socialvårdsmyndigheten inte får tillräckliga uppgifter och utredningar av dem som nämns ovan och om det finns grundad anledning att misstänka att de uppgifter som klienten eller dennes laglige företrädare har lämnat är otillräckliga eller otillförlitliga. Begäran skall framställas skriftligen till penninginstitutet, och en tjäns-

te innehavare inom socialvården som tillförordnats av ett organ som anges i 6 § socialvårdslagen är berättigad att fatta beslutet om att begäran skall framställas. Innan begäran framställs till penninginstitutet skall klienten underrättas om den.

21 §

Utlämnande av uppgifter med hjälp av teknisk anslutning

En socialvårdsmyndighet kan av skattemyndigheterna och folkpensionsanstalten med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter som avses i 20 § ur dessas personregister oberoende av klientens samtycke för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. Socialvårdsmyndigheten skall i förväg underrätta klienten om denna möjlighet.

Innan en teknisk anslutning öppnas skall den myndighet som ber om uppgifter förete en utredning om att uppgifterna kommer att skyddas på tillbörligt sätt.

22 §

Socialvårdsmyndighetens rätt att få handräckning

En socialvårdsmyndighet har rätt att av andra myndigheter få den handräckning som den behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter.

Den som ger handräckning skall utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess röja för socialvårdsmyndigheten de uppgifter som skötseln av handräckningsuppdraget förutsätter.

5 kap

Anmärkning och socialombudsman

23 §

Anmärkning

En klient har rätt att framställa anmärkning med anledning av hur han eller hon bemötts

till den som ansvarar för en verksamhetsenhet inom socialvården eller till en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården. Anmärkningen skall besvaras inom skälig tid från det att den framställdes.

Ändring i ett svar på en anmärkning får inte sökas genom besvär.

Framställandet av anmärkning inskränker inte klientens rätt att söka ändring på det sätt som föreskrivs särskilt. Framställandet av anmärkning inverkar inte heller på klientens rätt att anföra klagan angående sin sak hos de myndigheter som övervakar socialvården.

24 §

Socialombudsman

Kommunen skall utse en socialombudsman. Socialombudsmannen kan vara gemensam för två eller flera kommuner.

Socialombudsmannen skall

1) ge klienterna råd i frågor som gäller tillämpningen av denna lag,

2) bistå klienten i den fråga som avses i 23 § 1 mom.,

3) informera om klientens rättigheter,

4) också i övrigt arbeta för att främja klientens rättigheter och för att de skall bli tillgodosedda, samt

5) följa hur klienternas rättigheter och ställning utvecklas i kommunen och årligen till kommunstyrelsen avge en redogörelse för detta.

6 kap

Särskilda bestämmelser

25 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag utfärdas vid behov genom förordning.

26 §

Behandling och förvaring av handlingar

Social- och hälsovårdsministeriet kan vid

behov meddela allmänna anvisningar om förfarandet vid behandling och förvaring av klientuppgifter.

27 §

Tillämpningsområdet för bestämmelserna om datasekretess och handräckning

Vad som i 3 och 4 kap. bestäms om de sociala myndigheternas rätt att få och utlämna sekretessbelagda uppgifter samt om handräckning gäller också de i 3 § socialvårdslagen nämnda myndigheter som svarar för ledningen och övervakningen av socialvården när dessa sköter sina uppgifter i anknytning till enskilda personer och övervakningen.

Vad som bestäms i 1 mom. samt i 3 och 4 kap. gäller i tillämpliga delar också samarbetet med sådana utländska instanser som sköter uppgifter som avses i nämnda bestämmelser. När sekretessbelagda uppgifter utlämnas skall härvid om möjligt särskild försorg dras om att de används bara för sådana ändamål som avses i denna lag och att de skyddas på tillbörligt sätt.

Vad som bestäms i denna lag om skyldigheten att iaktta sekretess inom socialvården och om avvikelser från den gäller också den som har fått en sekretessbelagd uppgift i fall som avses i 3 och 4 kap. och i denna paragraf.

När en uppgift som enligt denna lag är sekretessbelagd röjs i en domstol, skall den muntliga förhandlingen i behövliga delar ske utan att allmänheten är närvarande och rättegångsmaterialet skall hållas hemligt i enlighet med 9 § 2 mom. lagen om offentlighet vid rättegång (945/1984). Vid förfarandet tillämpas nämnda lag.

28 §

Anteckning om inhämtande eller utlämnande av uppgifter

Den som ordnar eller lämnar socialvård skall göra en anteckning i handlingarna, om uppgifter inhämtas hos utomstående eller lämnas ut med stöd av 16—22 eller 27 §.

29 §

Straffansvar

Till straff för brott mot den skyldighet att iaktta sekretess i fråga om handlingar som avses i 14 § och mot den tystnadsplikt och det förbud mot utnyttjande som avses i 15 § döms enligt 40 kap. 5 § strafflagen, om inte gärningen skall bestraffas enligt 38 kap. 1 eller 2 § strafflagen eller om inte strängare straff för den föreskrivs någon annanstans i lag.

Den som bryter mot den skyldighet att lämna uppgifter som avses i 20 § eller 22 § 2 mom. skall, om inte strängare straff för gärningen bestäms någon annanstans i lag, för *brott mot den skyldighet att lämna uppgifter*

som föreskrivs i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården dömas till böter eller till fängelse i högst ett år.

Allmän åklagare får inte väcka åtal för en gärning som avses i 2 mom., om inte en socialvårdsmyndighet har anmält den till åtal.

7 kap

Ikraftträdelsebestämmelser

30 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2001.
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

Förvaltningslag

6.6.2003/434

I AVDELNINGEN

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

1 kap

Lagens syfte och tillämpningsområde

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att genomföra och främja god förvaltning samt rättsskydd i förvaltningsärenden. Lagens syfte är också att främja kvalitet och gott resultat i fråga om den service förvaltningen tillhandahåller.

2 §

Tillämpningsområde

I denna lag föreskrivs om grunderna för god förvaltning och om förfarandet i förvaltningsärenden.

Denna lag tillämpas hos statliga myndigheter, kommunala myndigheter och självständiga offentligrättsliga inrättningar samt hos riksdagens ämbetsverk och republikens presidents kansli (*myndighet*).

Denna lag tillämpas vid statens affärsverk, offentligrättsliga föreningar samt på enskilda då de sköter offentliga förvaltningsuppgifter.

3 §

Tillämpning på förvaltningsavtal

Vid tillämpning av denna lag avses med förvaltningsavtal ett avtal som hör till myn-

dighetens behörighet och gäller skötseln av en offentlig förvaltningsuppgift eller ett avtal som sammanhänger med utövning av offentlig makt.

När ett förvaltningsavtal ingås skall grunderna för god förvaltning iaktas. Samtidigt skall rättigheterna för dem som berörs av det ärende som avtalet gäller samt deras möjligheter att påverka avtalets innehåll tryggas tillräckligt vid beredningen.

4 §

Begränsningar av tillämpningsområdet

Denna lag tillämpas inte på rättskipning, förundersökning, polisundersökning eller utsökning. Lagen tillämpas inte heller på militära order eller på andra beordranden som har utfärdats inom förvaltningen och som gäller utförande av ett uppdrag eller vidtagande av någon annan åtgärd.

Denna lag tillämpas inte på den laglighetskontroll som utövas av de högsta laglighetsövervakarna, om inte något annat föreskrivs särskilt.

När ärenden som gäller förvaltningsklagan behandlas hos andra myndigheter än de som avses i 2 mom. skall grunderna för god förvaltning iaktas och rättigheterna för dem som omedelbart berörs av ärendet tryggas. På avgöranden i ärenden som gäller klagan och på delgivningen av avgörandena tillämpas denna lag.

5 §

Förhållande till annan lagstiftning

Om det i någon annan lag finns bestäm-

meler som avviker från denna lag, skall de i stället iakttas.

Bestämmelser om elektronisk kommunikation vid anhängiggörande och behandling av förvaltningsärenden samt vid delgivning av beslut finns i lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003).

Bestämmelser om det förfarande som skall iakttas i förvaltningsärenden inom evangelisk-lutherska kyrkan i Finland finns i kyrkolagen (1054/1993).

2 kap

Grunderna för god förvaltning

6 §

Rättsprinciperna inom förvaltningen

Myndigheterna skall bemöta dem som uträttas ärenden hos förvaltningen jämlikt och använda sina befogenheter enbart för syften som är godtagbara enligt lag. Myndigheternas åtgärder skall vara opartiska och stå i rätt proportion till sitt syfte. Åtgärderna skall skydda förväntningar som är berättigade enligt rättsordningen.

7 §

Serviceprincipen och adekvat service

Möjligheterna att uträtta ärenden och behandlingen av ärenden hos en myndighet skall om möjligt ordnas så att den som vänder sig till förvaltningen får behörig service och att myndigheten kan sköta sin uppgift med gott resultat.

8 §

Rådgivning

Myndigheterna skall inom ramen för sin behörighet och enligt behov ge sina kunder råd i anslutning till skötseln av ett förvaltningsärende samt svara på frågor och förfrågningar som gäller uträttandet av ärenden. Rådgivningen är avgiftsfri.

Om ett ärende inte hör till myndighetens behörighet, skall den i mån av möjlighet hänvisa kunden till den behöriga myndigheten.

9 §

Krav på gott språkbruk

Myndigheterna skall använda ett sakligt, klart och begripligt språk.

I fråga om en kunds rätt att använda sitt eget språk vid kommunikation med myndigheterna gäller vad som särskilt föreskrivs om detta eller vad som följer av internationella avtal som är bindande för Finland.

10 §

Samarbete mellan myndigheterna

Inom ramen för sin behörighet och i den omfattning ärendet kräver skall varje myndighet på andra myndigheters begäran bistå dessa i skötsel av en förvaltningsuppgift, och även i övrigt sträva efter att främja samarbetet mellan myndigheterna.

Om handräckning mellan myndigheterna föreskrivs särskilt.

3 kap

Partsställning och förande av talan

11 §

Part

Part i ett förvaltningsärende är den vars rätt, fördel eller skyldighet ärendet gäller.

12 §

Ombud och biträde

I ett förvaltningsärende får ombud och biträde anlitas. Huvudmannen skall dock infinna sig personligen, om det är nödvändigt för att ärendet skall kunna utredas. Ett ombud skall förete fullmakt eller på något annat tillförlitligt sätt visa att han eller hon har rätt att företräda huvudmannen. Fullmakten skall på myndighetens anmodan specificeras, om det

råder oklarhet om behörigheten eller dess omfattning. En advokat och ett offentligt rättsbiträde skall förete fullmakt endast om myndigheten bestämmer det.

Om ett ombud eller biträde är olämpligt för sitt uppdrag, kan en myndighet förbjuda honom eller henne att uppträda i ärendet hos denna myndighet. Huvudmannen skall underrättas om förbudet och ges tillfälle att skaffa sig ett nytt ombud eller biträde.

Ändring i en myndighets beslut om förbud att uppträda får sökas särskilt genom besvär hos den myndighet som är behörig att behandla en ansökan om ändring av avgörandet i ärendet. I fråga om ändringssökande tillämpas i övrigt förvaltningsprocesslagen (586/1996). Behandlingen av ärendet kan fortsätta trots ändringsansökan som gäller förbudet, om inte besvärsmyndigheten bestämmer något annat.

13 §

Tystnadsplikt för ombud och biträden

Ett ombud eller biträde får inte olovligen röja förtroliga uppgifter som huvudmannen har anförtrott ombudet eller biträdet för skötseln av ett ärende.

På den tystnadsplikt som gäller uppgifter som ett ombud eller ett biträde har fått på något annat sätt för att kunna sköta sitt uppdrag och på förbudet att utnyttja sådana uppgifter tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) också när uppgiften har inhämtats hos någon annan än den myndighet som behandlar ärendet.

Vad som föreskrivs i 1 och 2 mom. gäller också tolkar och översättare som anlitas i ärendet samt andra personer som enligt uppdrag eller annars deltar i skötseln av huvudmannens ärende.

14 §

Omyndigas talan

En omyndigs talan förs av den omyndigas intressebevakare, vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. En omyndig har dock rätt att ensam föra sin talan i ärenden som gäller sådan inkomst eller förmögenhet

som han eller hon råder över.

En omyndig person som har fyllt aderton år för själv ensam sin talan i ett ärende som gäller hans eller hennes person, om den omyndiga kan förstå sakens betydelse.

En minderårig som har fyllt femton år och hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare har rätt att var för sig föra talan i ett ärende som gäller den minderårigas person eller personliga fördel eller rätt.

15 §

Intressebevakarens rätt att föra talan

En intressebevakare som har förordnats för en myndig person skall vid sidan av huvudmannen självständigt föra talan i ärenden som hör till intressebevakarens uppdrag. Om intressebevakaren och huvudmannen då är av olika åsikt blir huvudmannens ståndpunkt avgörande, om han eller hon kan förstå sakens betydelse.

Om huvudmannens handlingsbehörighet har begränsats på något annat sätt än genom omyndigförklaring, skall intressebevakaren ensam föra huvudmannens talan i ärenden som huvudmannen inte har rätt att fatta beslut i. Intressebevakaren och huvudmannen för dock gemensamt talan i ärenden som de tillsammans skall besluta om.

II AVDELNINGEN

HUR ETT FÖRVALTNINGSÄRENDE INLEDS OCH BEHANDLAS HOS EN MYNDIGHET

4 kap

Hur en handling sänds till en myndighet och hur ett förvaltningsärende inleds

16 §

Handlingars innehåll

Av en handling som tillställs en myndighet skall framgå vad ärendet gäller. I handlingen skall antecknas avsändarens namn samt de

kontaktuppgifter som behövs för att ärendet skall kunna skötas.

17 §

Avsändarens ansvar

En handling tillställs på avsändarens eget ansvar den i ärendet behöriga myndigheten under dess kontaktadress. Om det har bestämts en tidsfrist för inlämnande av handlingen, skall avsändaren se till att handlingen kommer in till myndigheten inom tidsfristen.

Avsändaren av en handling skall på begäran ges ett intyg över att handlingen har diariéförts eller registrerats på något annat sätt.

18 §

Ankomstdag för en handling

En handling anses ha kommit in till en myndighet den dag då den har getts in till myndigheten.

Som ankomstdag för en handling som har sänts per post betraktas också den dag då handlingen har kommit till myndighetens postbox eller då myndigheten har tillställts ett meddelande om att försändelsen har kommit in till ett postföretag.

19 §

Hur ett ärende inleds

Ett ärende inleds skriftligen genom att yrkandena jämte grunderna för dem anges. Med myndighetens samtycke får ett ärende också inledas muntligen.

20 §

Tidpunkten för inledandet av ett ärende

Ett förvaltningsärende har inletts när den

handling som avser detta har kommit in till en behörig myndighet eller när ett ärende som får inledas muntligen har framförts för myndigheten och de uppgifter som behövs för att behandlingen av ärendet skall kunna påbörjas har registrerats.

21 §

Överföring av handlingar

En myndighet som av misstag har tillställts en handling för behandling av ett ärende i vilket myndigheten inte är behörig skall utan dröjsmål överföra handlingen till den myndighet som den anser vara behörig. Avsändaren av handlingen skall underrättas om överföringen.

När en handling överförs behöver det inte fattas något beslut om att ärendet avvisas.

Vid överföring av en handling som skall tillställas en myndighet inom en tidsfrist anses fristen ha blivit iakttagen, om den behöriga myndigheten får handlingen före fristens utgång.

22 §

Komplettering av handlingar

Är en handling som har tillställts en myndighet bristfällig, skall myndigheten uppmana avsändaren att komplettera handlingen inom en viss tid, om det inte är onödigt med tanke på avgörandet av ärendet. Avsändaren av handlingen skall upplysas om hur handlingen skall kompletteras.

En handling som har kommit in till en myndighet behöver inte kompletteras med en underskrift, om handlingen innehåller uppgifter om avsändaren och det inte finns anledning att betvivla handlingens autenticitet och integritet.

En part kan också på eget initiativ komplettera sin ansökan eller någon annan handling som parten har gett in för behandlingen av ett ärende, samt under behandlingens lopp ge in sådana handlingar som behövs för att ärendet

skall kunna avgöras.

5 kap

Allmänna krav beträffande behandlingen av ärenden

23 §

Behandling utan dröjsmål

Ett ärende skall behandlas utan ogrundat dröjsmål.

En myndighet skall på en parts begäran ge en uppskattning om när ett beslut kommer att ges samt svara på förfrågningar om hur behandlingen framskrider.

24 §

Offentlig behandling

Ett ärende behandlas offentligt, om så föreskrivs eller beslut om detta har fattats med stöd av en särskild bestämmelse.

Bestämmelser om handlingars offentlighet och en parts rätt till information finns i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

25 §

Gemensam behandling av ärenden

Kan ett beslut som skall fattas av en myndighet ha en betydande inverkan på avgörandet i ett annat ärende som samtidigt är anhängigt hos samma myndighet, skall myndigheten bereda ärendena gemensamt och avgöra dem på en gång, om gemensam behandling inte medför menligt dröjsmål eller är onödig med hänsyn till ärendets art eller natur.

26 §

Tolkning och översättning

En myndighet skall ordna tolkning och översättning i ett ärende som kan inledas av en myndighet, om

1) en part som använder romani eller teckenspråk eller något annat språk inte behärskar det språk, finska eller svenska, som skall användas vid myndigheten, eller

2) en part på grund av handikapp eller sjukdom inte kan göra sig förstådd.

Ärendet kan tolkas eller översättning göras till ett språk som parten kan konstateras förstå tillräckligt väl med hänsyn till ärendets art.

För utredning av ett ärende eller för att trygga en parts rättigheter kan myndigheten ordna tolkning och översättning också i andra ärenden än de som avses i 1 mom.

Bestämmelser om rätten för den som använder finska och den som använder svenska att få av myndigheten ordnad tolkning och översättning finns i språklagen (423/2003). Beträffande tolkning och översättning till samiska gäller vad som föreskrivs särskilt. Varje myndighet skall också se till att medborgare i de övriga nordiska länderna får behövlig tolkning och översättning i ärenden som behandlas vid myndigheten.

27 §

Jäv

En tjänsteman får inte delta i behandlingen av ett ärende eller vara närvarande vid behandlingen, om tjänstemannen är jävig.

Bestämmelserna om jäv för tjänstemän gäller också ledamöter i ett kollegialt organ och andra som deltar i behandlingen av ett ärende, samt den som förrättar inspektion.

28 §

Jävsgrunder

En tjänsteman är jävig

1) om tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne är part,

2) om tjänstemannen eller en närstående till honom eller henne biträder eller företräder en part eller den för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada,

3) om avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för tjäns-

temannen eller för en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne,

4) om tjänstemannen står i anställningsförhållande eller i sådant uppdragsförhållande som har samband med det föreliggande ärendet till en part eller till någon för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada,

5) om tjänstemannen eller en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne är medlem av styrelsen, förvaltningsrådet eller något därmed jämförbart organ eller är verkställande direktör eller innehar motsvarande ställning i en sådan sammanlutning eller stiftelse eller sådant statligt af-färsverk eller sådan statlig inrättning som är part eller för vilken avgörandet i ärendet kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada,

6) om tjänstemannen eller en i 2 mom. 1 punkten avsedd närstående till honom eller henne hör till direktionen för eller något annat därmed jämförbart organ i ett ämbetsverk eller en inrättning och det är fråga om ett ärende som sammanhänger med styrningen eller övervakningen av ämbetsverket eller inrättningen, eller

7) om tilltron till tjänstemannens opartiskhet av något annat särskilt skäl äventyras.

Med närstående avses i 1 mom.

1) tjänstemannens make samt barn, barnbarn, syskon, föräldrar, far- och morföräldrar samt också den som på något annat sätt står tjänstemannen särskilt nära liksom även dessa personers makar,

2) tjänstemannens föräldrars syskon samt deras makar, tjänstemannens syskonbarn och tidigare make till tjänstemannen, samt

3) tjänstemannens makes barn, barnbarn, syskon, föräldrar och far- och morföräldrar samt också dessa personers makar och tjänstemannens makes syskonbarn.

Som närstående anses också motsvarande halvsläkting. Med makar avses äkta makar, personer som lever under äktenskapsliknande förhållanden och personer som lever i registrerat partnerskap.

29 §

Avgörande av jävsfrågor

En fråga som gäller jäv för en tjänsteman

skall avgöras utan dröjsmål.

En tjänsteman avgör själv om han eller hon är jävig. Om jäv för ledamöter och föredragande i ett kollegialt organ beslutar dock organet i fråga. Ett kollegialt organ beslutar också om någon annan som har rätt att närvara är jävig. En ledamot och en föredragande får delta i behandlingen av en fråga om sitt jäv endast om organet inte är beslutfört utan ledamoten eller föredraganden, och en ojävig person inte kan fås i stället för honom eller henne utan avsevärt dröjsmål.

I ett beslut som gäller jäv får rättelse inte sökas särskilt och det får inte heller överklagas särskilt genom besvär.

30 §

Fortsatt behandling av ett ärende

En ojävig tjänsteman skall utan dröjsmål förordnas i en jävig tjänstemans ställe. Tjänstemannen får dock avgöra ett brådska ärende, om jävet inte kan inverka på avgörandet.

6 kap

Utredning av ärenden och hörande av parter

31 §

Utredningsskyldighet

En myndighet skall se till att ett ärende utreds tillräckligt och på behörigt sätt. Myndigheten skall i detta syfte skaffa den information och den utredning som behövs för att ärendet skall kunna avgöras.

En part skall lägga fram utredning om grunderna för sina yrkanden. Parten skall också i övrigt medverka till utredningen av ett ärende som han eller hon har inlett.

32 §

Begäran om utredning

I en begäran om utlåtande eller annan utredning skall det specificeras beträffande vilka särskilda omständigheter utredning skall

läggas fram.

33 §

Frist för framläggande av utredning

För komplettering av en handling, avgivande av förklaring och framläggande av utredning skall det sättas ut en frist som är tillräcklig med hänsyn till ärendets art.

En part skall underrättas om att ärendet kan avgöras även om fristen inte iakttas. Fristen kan förlängas på en parts begäran, om det är nödvändigt för att ärendet skall kunna utredas.

34 §

Hörande av part

Innan ett ärende avgörs skall en part ges tillfälle att framföra sin åsikt om ärendet och avge sin förklaring med anledning av sådana yrkanden och sådan utredning som kan inverka på hur ärendet kommer att avgöras.

Ett ärende får avgöras utan att en part hörs, om

1) yrkandet lämnas utan prövning eller omedelbart avslås såsom ogrundat,

2) ärendet gäller anställande i tjänstgöringsförhållande eller antagande till frivillig utbildning,

3) ärendet gäller beviljande av en sådan förmån som grundar sig på bedömning av sökandens egenskaper,

4) hörandet kan äventyra syftet med beslutet eller om det dröjsmål som hörandet medför i behandlingen av ärendet orsakar betydande skada för människors hälsa, den allmänna säkerheten eller miljön,

5) ett yrkande som inte rör någon annan part godkänns eller om hörandet av någon annan orsak är uppenbart onödigt.

35 §

Hörande av huvudmannen och intressebevakaren eller vårdnadshavaren

När intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare för talan

skall huvudmannen höras och när huvudmannen för talan skall intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare höras, om detta är nödvändigt med hänsyn till huvudmannens fördel eller för att saken skall kunna utredas.

36 §

Meddelande om hörande

En part skall upplysas om syftet med hörandet samt om den frist som har satts ut för avgivande av förklaring. I begäran om hörande skall vid behov specificeras vilka omständigheter förklaring begärs om. En part skall tillställas handlingarna i de frågor som hörandet gäller i original eller kopior eller på något annat sätt ges tillfälle att ta del av dem.

37 §

Muntliga yrkanden och utredningar

En myndighet skall på begäran ge en part tillfälle att framföra ett yrkande eller lägga fram utredning muntligen, om det behövs för att ärendet skall kunna utredas och ett skriftligt förfarande skulle bereda parten oskäliga svårigheter. Övriga parter skall kallas att infinna sig samtidigt, om det är nödvändigt för att bevaka parternas rätt eller fördel.

På en parts begäran kan myndigheten också i andra situationer än de som avses i 1 mom. ge parten tillfälle att muntligen framföra uppgifter som är nödvändiga för att ärendet skall kunna utredas.

38 §

Syn

En myndighet kan förrätta syn om det behövs för att ett ärende skall kunna utredas. Den som är part skall ges tillfälle att närvara vid synen och att uttala sin åsikt om de omständigheter som kommer fram. När ärendets art kräver det skall till synen kallas också den myndighet som enligt lag skall utöva tillsyn

över verksamheten i fråga eller vars sakkunskap behövs för att ärendet skall kunna avgöras. Syn skall förrättas utan att syneobjektet eller dess innehavare orsakas oskäligen olägenhet.

Vid syn skall upprättas protokoll av vilket myndighetens viktigaste iakttagelser och parternas anmärkningar skall framgå. Protokollet skall utan dröjsmål delges parten och andra som har kallats till förrättningen.

En synförrättning är offentlig. En myndighet kan begränsa allmänhetens tillträde till synförrättningen, om det är påkallat med hänsyn till ärendets art eller karaktären av den verksamhet som är föremål för syn. Syn får inte förrättas i lokaler som omfattas av hemfriden, om inte något annat bestäms särskilt i lag.

39 §

Inspektion

En myndighet skall underrätta en part som direkt berörs av ärendet om tidpunkten då en inspektion som faller under myndighetens behörighet inleds, såvida syftet med inspektionen inte äventyras av en sådan underrättelse. Parten har rätt att närvara vid inspektionen och att framföra sin åsikt och ställa frågor om omständigheter som har samband med inspektionen. Under inspektionens gång skall parten om möjligt underrättas om inspektionens ändamål, hur den genomförs samt om fortsatta åtgärder. Inspektionen skall förrättas utan att inspektionsobjektet eller dess innehavare orsakas oskäligen olägenhet.

Den som förrättar inspektion skall utan dröjsmål avfatta en skriftlig inspektionsberättelse över inspektionen. Av inspektionsberättelsen skall inspektionens förlopp och inspektionsförrättarens viktigaste iakttagelser framgå. Inspektionsberättelsen skall delges en part som har rätt att närvara vid inspektionen.

40 §

Muntlig bevisning

Av särskilda skäl kan i ett förvaltnings-

ärende ett vittne höras under ed eller försäkran och en part under sanningsförsäkran. Parter som omedelbart berörs av beslutet i ärendet skall ges tillfälle att vara närvarande då ett vittne eller en part hörs. Parter har rätt att ställa frågor till den som hörs samt att uttala sin åsikt om dennes berättelse.

Handräckning för användande av muntliga bevismedel ges av den förvaltningsdomstol vid vilken vittnet eller parten lämpligast kan höras. I justitieförvaltningsärenden som behandlas av en domstol verkställs hörandet av domstolen i fråga.

I fråga om vittnesjäv samt ett vittnes och en parts rätt att vägra vittna gäller förvaltningsprocesslagen.

41 §

Möjligheter till inflytande

Om avgörandet i ett ärende kan ha en betydande inverkan på andras än parternas livsmiljö, arbete eller övriga förhållanden, skall myndigheten ge dessa personer möjlighet att få uppgifter om utgångspunkterna och målen för behandlingen av ärendet samt att uttala sin åsikt om ärendet.

Information om att ärendet är anhängigt och om möjligheten till inflytande skall ges på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till ärendets betydelse och omfattning.

Information om att ärendet är anhängigt behöver dock inte ges, om det äventyrar syftet med avgörandet, medför annan betydande olägenhet eller är uppenbart onödigt.

42 §

Anteckning av uppgifter

Uppgifter om muntligen framförda yrkanden och utredningar som kan inverka på avgörandet i ett ärende skall antecknas eller registreras på något annat sätt. Detsamma gäller uppgifter som har inhämtats ur ett personregister som avses i personuppgiftslagen (523/1999).

7 kap

Avgörande av ärenden

43 §

Beslutets form

Förvaltningsbeslut skall ges skriftligen.

Ett beslut kan ges muntligen, om det är nödvändigt på grund av att ärendet är bråds-
kande.

Ett muntligt beslut skall utan dröjsmål också ges skriftligen jämte rättelse- eller be-
svärsanvisning. Fristen för sökande av rättel-
se eller ändring börjar löpa från delfäendet av
det skriftliga beslutet, enligt vad som före-
skrivs särskilt.

44 §

Beslutets innehåll

Av ett skriftligt beslut skall tydligt framgå

1) den myndighet som har fattat beslutet
samt tidpunkten för beslutet,

2) de parter som beslutet direkt gäller,

3) motiveringen för beslutet och en specifi-
cerad uppgift om vad en part är berättigad el-
ler förpliktad till eller hur ärendet annars har
avgjorts, samt

4) namn och kontaktuppgifter för den per-
son av vilken en part vid behov kan begära
ytterligare uppgifter om beslutet.

När ett muntligt beslut ges skall parten
meddelas hur ärendet har avgjorts och ges en
redogörelse för motiveringen för beslutet.

45 §

Motivering av beslut

Ett beslut skall motiveras. I motiveringen
skall det anges vilka omständigheter och ut-
redningar som har inverkat på avgörandet
och vilka bestämmelser som har tillämpats.

Motiveringen för ett beslut kan utelämnas,
om

1) ett viktigt allmänt eller enskilt intresse
förutsätter att beslutet meddelas omedelbart,

2) beslutet gäller val som förrättas av ett
kommunalt kollegialt organ,

3) beslutet gäller antagande till frivillig ut-
bildning eller beviljande av en sådan förmån
som grundar sig på en bedömning av sökan-
dens egenskaper,

4) ett yrkande som inte gäller någon annan
part godkänns genom beslutet och ingen an-
nan har rätt att söka ändring i beslutet, eller

5) motivering av någon annan särskild or-
sak är uppenbart onödig.

I de situationer som avses i 2 mom. skall
motivering dock ges, om beslutet innebär en
väsentlig ändring av vedertagen praxis.

46 §

Anvisningar om rättelsemedel

Om en part skall yrka på rättelse av ett be-
slut genom ett särskilt föreskrivet rättelseför-
farande innan besvär över beslutet kan anfö-
ras, skall anvisningar om användning av ett
sådant rättelsemedel ges samtidigt som be-
slutet meddelas.

Anvisningar om användning av rättelseme-
del skall ges också då det finns särskilda be-
stämmelser om hur ett förvaltningsbeslut förs
till en myndighet för att behandlas som något
annat än ett fullföljdsärende.

Beträffande innehållet i en anvisning om
användning av rättelsemedel gäller i tillämp-
liga delar vad som i 47 och 49 § bestäms om
besvärsanvisning.

47 §

Besvärsanvisning

Besvärsanvisning skall fogas till ett beslut
som får överklagas genom besvär. I besvärs-
anvisningen skall nämnas

1) besvärmyndigheten,

2) den myndighet som skall tillställas be-
svärsskriften, samt

3) besvärstiden och från vilken tidpunkt
den räknas.

I besvärsanvisningen skall det redogöras
för de krav som ställs på innehållet i och bi-
lagorna till besvärsskriften samt på frambe-
fordrandet av besvären.

48 §

Upplysning om besvärsförbud och oöverklagbarhet

Är det enligt en särskild bestämmelse förbjudet att anföra besvär eller är beslutet inte överklagbart, skall den bestämmelse som ligger till grund för detta anges i beslutet.

49 §

Rättelse av besvärсанvisning

Har besvärсанvisning inte getts eller har det i ett beslut felaktigt angetts att det inte får överklagas genom besvär, skall myndigheten ge en ny lagenlig besvärсанvisning.

Är en besvärсанvisning felaktig skall myndigheten ge en ny besvärсанvisning, om detta begärs inom den i besvärсанvisningen nämnda eller den föreskrivna besvärstiden.

Besvärstiden börjar löpa från den tidpunkt då den nya besvärсанvisningen har delgetts.

8 kap

Rättelse av fel i beslut

50 §

Rättelse av sakfel

Om ett beslut grundar sig på en klart oriktig eller bristfällig utredning eller på uppenbart oriktig tillämpning av lag eller om det har skett ett fel i förfarandet då beslutet fattades, kan myndigheten undanröja sitt felaktiga beslut och avgöra ärendet på nytt.

Ett beslut får rättas till en parts fördel eller nackdel. Rättelse av ett beslut till en parts nackdel förutsätter att parten samtycker till att beslutet rättas. Partens samtycke behövs dock inte, om felet är uppenbart och det har föranletts av partens förfarande.

51 §

Rättelse av skrivfel

En myndighet skall rätta uppenbara skriv- eller räknefel eller andra jämförbara klara fel

i sitt beslut.

Ett fel får dock inte rättas, om rättelsen leder till ett resultat som är oskäligt för en part och felet inte har föranletts av partens förfarande.

52 §

Inledande och behandling av rättelseärenden

En myndighet behandlar ett rättelseärende på eget initiativ eller på en parts yrkande. Initiativet skall tas eller yrkandet på rättelse av ett fel framställas inom fem år från det att beslutet fattades.

För att ett sakfel skall kunna rättas krävs det att ärendet behandlas på nytt och att det ges ett nytt beslut i ärendet. Ett skrivfel rättas genom att den expedition som innehåller felet ersätts med en rättad. Innan ett skrivfel rättas skall en part ges tillfälle att bli hörd, om det inte är onödigt.

Angående rättelse av ett sak- eller skrivfel skall anteckning göras i det ursprungliga beslutets liggarexemplar eller i myndighetens informationssystem. En part skall ges en rättad eller ny expedition utan avgift.

53 §

Kompletterande bestämmelser om rättelseförfarandet

När en myndighet handlägger en rättelse av ett sak- eller skrivfel kan den förbjuda verkställigheten av beslutet tills vidare eller bestämma att den skall avbrytas.

Om rättelse eller ändring har sökts i ett beslut i vilket ett sak- eller skrivfel skall rättas eller om ett särskilt föreskrivet förfarande är anhängigt beträffande beslutet, skall den myndighet hos vilken rättelse eller ändring har sökts eller där förfarandet är anhängigt underrättas om att ärendet som gäller rättelse av fel har tagits upp till behandling och tillställas beslutet i ärendet. Behandlingen av ett rättelseärende påverkar inte besvärstiden eller någon annan frist.

Ett beslut genom vilket en myndighet har avslagit ett yrkande på rättelse av fel får inte överklagas genom besvär.

III AVDELNINGEN

**DELGIVNING AV FÖRVALTNINGS-
BESLUT OCH ANDRA HANDLINGAR**

9 kap

Allmänna bestämmelser om delgivning

54 §

Delgivningsskyldighet

Ett beslut som en myndighet har fattat skall av myndigheten utan dröjsmål delges en part och andra kända som har rätt att söka rättelse i det eller att överklaga det genom besvär. Myndigheten skall delge också ett sådant beslut som inte får överklagas.

Myndigheten skall under behandlingen av ett ärende sköta delgivningen av meddelanden, kallelser eller andra handlingar som inverkar på behandlingen av ärendet.

En handling delges i original eller kopia. Har det till en handling som skall delges fogats handlingar som tillkommit vid ärendets behandling och som inte kan överlämnas till mottagaren, skall myndigheten bereda mottagaren tillfälle att ta del av dem hos myndigheten eller stämningssmannen. Vid delgivningen skall det meddelas var och hur länge handlingarna är tillgängliga.

55 §

Delgivningssätten

Delgivning verkställs som vanlig eller bevislig delgivning eller, om den inte kan verkställas på nämnt sätt, såsom offentlig delgivning.

Offentlig delgivning kan användas också när en handling skall delges över trettio personer som är kända eller när personernas antal är okänt.

56 §

Delgivning med privatpersoner

Delgivning med en privatperson skall ske med personen själv eller med hans eller hen-

nes lagliga företrädare. Om både delgivningens mottagare och dennes företrädare har rätt att föra talan i ärendet, skall delgivning ske med vardera särskilt.

I ett ärende som angår två eller flera parter gemensamt skall delgivningen ske med den kontaktperson som har angivits i den gemensamma skrivelsen. Har en kontaktperson inte angivits sker delgivningen med den första undertecknaren av handlingen. Mottagaren skall underrätta övriga undertecknare om delgivningen.

Delgivning sker med en person som en part har befullmäktigat, om den befullmäktigades rätt att ta emot delgivningar inte har begränsats särskilt eller delgivningen inte skall ske med parten personligen. Den befullmäktigade skall underrättas om en delgivning som har skett med huvudmannen.

57 §

Delgivning med sammanslutningar, stiftelser, dödsbon och konkursbon

Vanlig delgivning med en sammanslutning eller en stiftelse skall ske under den adress som sammanslutningen eller stiftelsen har angett. Bevislig delgivning med en sammanslutning eller en stiftelse skall riktas till en person som har rätt att ta emot delgivningar på dess vägnar.

Delgivning med ett dödsbo skall riktas till den bodelägare som har hand om boet eller till boförvaltaren. Om dödsboet förvaltas gemensamt av flera dödsbodelägare, kan delgivningen riktas till en av dem. Delägaren skall underrätta de övriga bodelägarna om delfåendet.

Delgivning med ett konkursbo skall riktas till boförvaltaren.

58 §

Delgivning med myndigheter

Delgivning sker med den myndighet som för talan i ärendet. Om det är oklart vilken myndighet som för statens talan, sker delgivningen med länsstyrelsen.

Bevislig delgivning med en kommun skall riktas till kommundirektören eller till ordfö-

randen för det organ som för kommunens talan i ärendet. Delgivningen kan också riktas till någon annan som har rätt att på kommundirektörens eller ordförandens vägnar ta emot tillkännagivanden.

Beträffande delgivning med en enskild som sköter en offentlig förvaltningsuppgift gäller vad som ovan föreskrivs om delgivning med en enskild.

10 kap

Förfarandet vid delgivning

59 §

Vanlig delgivning

Vanlig delgivning sker per post genom brev till mottagaren.

Mottagaren anses ha fått del av ärendet den sjunde dagen efter det att brevet avsändes, om inte något annat visas. Ett ärende anses dock ha kommit till en myndighets kännedom den dag brevet anlände.

60 §

Bevislig delgivning

En delgivning skall verkställas per post mot mottagningsbevis, om den gäller ett förpliktande beslut och tiden för sökande av ändring eller någon annan tidsfrist som påverkar mottagarens rätt börjar löpa från det att beslutet delgavs. Mottagningsbevis kan användas också i de fall där det av andra skäl är nödvändigt för att trygga en parts rättigheter. Av mottagningsbeviset skall framgå den som har verkställt delgivningen, mottagaren och tidpunkten för delfäendet.

En handling kan också överlämnas till delgivningens mottagare eller dennes företrädare. Över delgivningen skall det då sättas upp ett skriftligt bevis av vilket den som har verkställt delgivningen, mottagaren och tidpunkten för delgivningen skall framgå.

Om en myndighet anser att det finns skäl till det, kan delgivning verkställas som stämningssdelgivning. Beträffande stämningssdelgivning gäller i tillämpliga delar vad som i 11 kap. rättegångsbalken föreskrivs om detta.

Stämningssdelgivning kan också verkställas av en tjänsteman eller tjänsteinnehavare som är anställd hos en statlig eller kommunal myndighet och som enligt särskilt förordnande har rätt att verkställa stämningssdelgivningar i ärenden som hör till myndighetens verksamhetsområde. Beträffande jäv för den som verkställer stämningssdelgivning gäller vad som i denna lag föreskrivs om jäv.

61 §

Mellanhandsdelgivning

Om mottagaren av en bevislig delgivning eller dennes företrädare inte nås, kan en handling överlämnas i ett slutet kuvert mot samtycke

1) till en person som bor i samma hushåll som mottagaren och har fyllt femton år,

2) till mottagarens arbetsgivare eller arbetsgivarens företrädare,

3) om mottagaren idkar näring i ett fast verksamhetsställe, till en person som är anställd hos detta företag, eller

4) till en tjänsteman som är anställd hos den sammanslutning eller stiftelse som är mottagare.

Över mellanhandsdelgivning skall det sättas upp ett skriftligt bevis av vilket framgår vem som har verkställt delgivningen och till vem handlingen har överlämnats samt tidpunkten för delgivningen. En kopia av delgivningsbeviset skall utan dröjsmål sändas till delgivningens mottagare.

Delfäendet anses ha skett den tredje dagen efter den dag som framgår av delgivningsbeviset över mellanhandsdelgivningen. Mellanhandsdelgivning får inte verkställas, om handlingen inte kan antas komma mottagaren till handa inom skälig tid.

62 §

Offentlig delgivning

Vid offentlig delgivning hålls en handling en viss tid framlagd för mottagaren hos myndigheten.

Ett meddelande om att handlingen finns framlagd skall publiceras i den officiella tidningen och dessutom sättas upp på myndig-

hetens anslagstavla eller publiceras i den tidning ur vilken mottagaren kan antas bäst få information om saken. Av meddelandet skall det framgå vad saken gäller samt var och till vilken tidpunkt handlingen finns framlagd.

I meddelandet skall det anges att delfäendet anses ha skett den sjunde dagen efter det att meddelandet publicerades i den officiella tidningen.

63 §

Delgivning till utlandet

Delgivning till utlandet verkställs enligt denna lag eller enligt lagstiftningen i den främmande staten, om inte något annat följer av internationella avtal och förpliktelser som är bindande för Finland.

Om en delgivning som är avsedd för utlandet inte kan verkställas, skall handlingen delges i Finland genom offentlig delgivning.

IV AVDELNINGEN

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OCH IKRAFTTRÄDANDE

11 kap

Särskilda bestämmelser

64 §

Bevisningskostnader och andra kostnader för ett förvaltningsärende

I ett förvaltningsärende svarar envar för sina kostnader.

I fråga om avgifter för förvaltningsbeslut och om kostnaderna för delgivning föreskrivs särskilt. I fråga om juridisk hjälp som beviljas av statens medel föreskrivs i rätts-hjälpslagen (257/2002).

Till vittnen betalas ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av lagen om bestridande av bevisningskostnader med statens medel (666/1972). Ersättning betalas av medel som står till myndighetens förfogande. Om det finns anledning till det, kan myndigheten förplikta en part att ersätta myndighe-

ten helt eller delvis för de ersättningar som betalas av dessa medel.

65 §

Jäv för tolkar och översättare

Den som står i sådant förhållande till en part eller ett ärende att hans eller hennes tillförlitlighet kan äventyras av den anledningen får inte anlitas som tolk eller översättare.

66 §

Twist om förvaltningsavtal

Twister som gäller förvaltningsavtal behandlas som förvaltningstvistemål i förvaltningsdomstolarna i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

67 §

Administrativa påföljder

En myndighet kan förena ett förbud, ett åläggande eller ett krav som den har meddelat med vite, hot om tvångsutförande eller hot om avbrytande eller med någon annan administrativ påföljd enligt vad som föreskrivs särskilt.

68 §

Skadeståndsansvar vid försummelse att vidarebefordra delgivning

Den som är underrättelseskyldig enligt 56 § 2 mom. eller 57 § 2 mom. samt den som enligt 61 § 1 mom. tar emot en mellanhandsdelgivning är skyldig att ersätta en skada som uppstår på grund av att underrättelsen försummas eller av att handlingen inte överlämnas eller av att den försenas, i den mån det prövas vara skäligt med hänsyn till försummelsens art och övriga omständigheter.

Till den handling som skall delges skall myndigheten foga ett meddelande om skyldigheten att vidarebefordra handlingen eller om underrättelseskyldigheten samt om det skadeståndsansvar som är förbundet med åsidosättande av skyldigheten.

69 §

Brott mot tystnadsplikten för ombud och biträden

Till straff för brott mot tystnadsplikten enligt 13 § i denna lag döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § strafflagen (39/1889), om inte gärningen utgör brott enligt 40 kap. 5 § strafflagen eller om inte strängare straff för den föreskrivs någon annanstans i lag.

12 kap

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

70 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004. Genom denna lag upphävs följande lagar jämte ändringar:

1) lagen den 6 augusti 1982 om förvaltningsförfarande (598/1982),

2) lagen den 26 februari 1954 om översändande av handlingar (74/1954), och

3) lagen den 15 april 1966 om delgivning i förvaltningsärenden (232/1966).

71 §

Övergångsbestämmelser

På förvaltningsärenden som har inletts före denna lags ikraftträdande tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet. På ärenden som har återförvisats för ny behandling tillämpas dock bestämmelserna i denna lag. Denna lag tillämpas på förvaltningsavtal som ingås efter lagens ikraftträdande.

När det i någon annan lag eller i en förordning finns en hänvisning till lagen om förvaltningsförfarande, lagen om översändande av handlingar eller lagen om delgivning i förvaltningsärenden innebär hänvisningen efter denna lags ikraftträdande en hänvisning till denna lag.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

UTDRAG ur Förvaltningsprocesslagen (586/1996)

14 §

Fogande av besvärсанvisning till beslut

Besvärсанvisning skall fogas till ett beslut över vilket besvär kan anföras.

I besvärсанvisningen skall nämnas

- 1) besvärsmyndigheten,
- 2) den myndighet som skall tillställas besvärsskriften, samt
- 3) besvärstiden och från vilken tidpunkt den skall räknas.

I besvärсанvisningen skall det redogöras för stadgandena om innehållet i och bilagorna till besvärsskriften samt om hur besvären skall frambefordras.

Om besvärstillstånd behövs i saken, skall även detta samt det lagrum som gäller besvärstillståndet och de grunder på vilka besvärstillstånd kan beviljas nämnas i besvärсанvisningen.

23 §

Besvärens form och innehåll

Besvär skall anföras skriftligen. I besvärsskriften, som skall riktas till besvärsmyndigheten, skall anges

- 1) det beslut i vilket ändring söks,
- 2) till vilka delar ändring söks i beslutet och vilka ändringar som yrkas, samt
- 3) de grunder på vilka ändring yrkas.

Om besvärstillstånd behövs i saken skall i besvärsskriften anges varför besvärstillstånd bör beviljas.

24 §

Person- och adressuppgifter samt underskrift

I besvärsskriften skall ändringssökandens namn och hemkommun uppges. Om änd-

ringssökandens talan förs av hans lagliga företrädare eller ombud eller om någon annan person har uppgjort besvären, skall i besvärsskriften även uppges namn och hemkommun för denna person.

I besvärsskriften skall vidare uppges den postadress och det telefonnummer under vilka meddelanden i saken kan tillställas ändringssökanden.

Ändringssökanden, den lagliga företrädaren eller ombudet skall underteckna besvärsskriften.

25 §

Bilagor till en besvärsskrift

Till besvärsskriften skall fogas

- 1) det beslut i original eller kopia i vilket ändring söks genom besvär,
- 2) intyg över vilken dag beslutet har delgivits eller annan utredning över när besvärstiden har börjat, samt
- 3) de handlingar som ändringssökanden åberopar till stöd för sina yrkanden, om dessa inte redan tidigare har tillställts myndigheten.

Ombudet skall till besvärsskriften foga en fullmakt enligt 21 §.

26 §

Hur besvärsskriften skall tillställas myndigheterna

Besvärsskriften skall inom besvärstiden tillställas besvärsmyndigheten.

Om besvärsskriften med stöd av ett särskilt stadgande skall tillställas en annan myndighet än besvärsmyndigheten men den inom besvärstiden har tillställts besvärsmyndigheten, skall besvären inte på denna grund lämnas utan prövning.

En person som är intagen i en sluten anstalt kan inom besvärstiden ge sin besvärsskrift till chefen för anstalten. Denne skall utan dröjsmål tillställa besvärsmyndigheten be-

svären, eller om besvärsskriften med stöd av
ett särskilt stadgande skall tillställas en annan

myndighet, denna myndighet.

UTDRAG ur lagen om arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte 189/2001

3 mom. har upphävts genom L 30.12.2002/
1293. (30.12.2002/1293)

10 §

Skyldighet att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan

Den som uppfyller villkoren i 3 § är skyldig att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan tillsammans med Arbetskraftsbyrån och kommunen.

I fråga om vägran att delta i utarbetandet av en aktiveringsplan tillämpas vad som bestäms i 8 kap. 7 § 1 mom. lagen om utkomstskydd för arbetslösa och i 10 § 1 och 4 mom. lagen om utkomststöd. (30.12.2002/1293)

18 §

Reseersättning

En person har rätt att så som bestäms i 10 a § lagen om utkomststöd få ersättning för resekostnader som föranleds av deltagande i arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte.

UTDRAG ur lagen om bostadsbidrag (408/1975)

6 §

Till boendeutgifterna för hushåll i hyresbostad räknas hyra samt särskilt betalda uppvärmningskostnader och vattenavgifter för bostaden. (13.2.1987/154)

Till boendeutgifterna för ett hushåll i en ägarbostad räknas vederlaget samt särskilt betalda uppvärmningskostnader och vattenavgifter eller utgifter för fastighetens skötsel. Till boendeutgifterna räknas även en andel som statsrådet årligen fastställer av årliga räntor på personliga lån för anskaffande och ombyggnad av bostaden och i vilken rätten att dra av räntor vid beskattningen har beaktats. I fråga om lån som beviljats med stöd av lagen om bostadsproduktion (247/66) eller aravalagen (1189/93) skall av annuiteten för lånet eller av sådan fast ränta som har fastställts före annuiteten en andel som statsrådet årligen fastställer räknas till boendeutgifterna. Bostadslånet skall ha beviljats av staten, en kommun, en församling eller en inrättning som står under offentlig tillsyn och som be-

driver kreditverksamhet. Räntan beräknas enligt högst det räntebelopp som allmänt upp bärs för långfristiga lån. (17.12.1993/1199)

Statsrådet kan bestämma hur de utgifter för fastighetens skötsel som räknas till boendeutgifterna skall beräknas samt till vilket belopp särskilt erlagda uppvärmningskostnader och vattenavgifter räknas till boendeutgifterna. (19.12.1980/866)

Har hushållet en underhyresgäst, avdras från de i denna paragraf angivna boendeutgifterna för hushållet det hyresbelopp som underhyresgästen betalar, dock minst till ett så stort belopp som med beaktande av omständigheterna kan anses skäligt. (13.2.1987/154)

Om bostaden delas med en studerande som avses i 1 § 3 mom., räknas den andel av boendeutgifterna för hela bostaden som motsvarar antalet medlemmar i hushållet till boendeutgifterna för hushållet när bostadsbidraget bestäms, om inte någon annan fördelningsgrund godkänns av särskilda skäl. (21.1.2000/42)

UTDRAG ur lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande av asylsökande (493/1999)

3 §

Tillämpningsområde

De integrationsfrämjande och stödjande åtgärderna och tjänsterna kan omfatta personer som har flyttat till Finland och som i Finland har en hemkommun som avses i lagen om hemkommun (201/1994). (29.12.2005/1215)

Mottagandet av asylsökande omfattar asylsökande till dess att de har beviljats uppehållstillstånd eller lämnat landet. (27.5.2005/362)

Mottagandet av personer som får tillfälligt skydd omfattar personer som får sådant tillfälligt skydd som avses i utlänningslagen till dess att de har beviljats kontinuerligt uppehållstillstånd eller lämnat landet. (9.7.2004/649)

Bestämmelserna om hjälp till offer för människohandel kan tillämpas på den

1) som har getts betänketid enligt 52 b § i utlänningslagen eller beviljats uppehållstillstånd enligt 52 a § 1 mom. i utlänningslagen, eller

2) som annars med hänsyn till omständigheterna kan bedömas ha blivit offer för människohandel eller som är i behov av särskild hjälp när ett människohandelsbrott utreds. (22.12.2006/1269)

Tillämpningen av bestämmelserna om hjälp till offer för människohandel upphör när det inte längre finns sådana grunder som nämns i 4 mom. eller när det av någon annan orsak inte längre finns behov av hjälp. (22.12.2006/1269)

3 a § (9.7.2004/649)

Flykting vid tillämpningen av denna lag

Vad som i denna lag bestäms om flyktingar tillämpas också på den som

1) har beviljats uppehållstillstånd på grund av behov av skydd enligt 113 § 1 mom. i utlänningslagen,

2) efter sådant tillfälligt skydd som avses i 112 § 1 punkten i utlänningslagen har beviljats uppehållstillstånd med stöd av 113 § 2 mom. i nämnda lag, dock inte om uppehållstillståndet har beviljats på grund av studier, arbete eller yrkesutövning eller på grund av äktenskap,

3) efter att ha ansökt om internationellt skydd har beviljats uppehållstillstånd med stöd av 51, 52 eller 89 § i utlänningslagen, (22.12.2006/1269)

4) enligt 93 § i utlänningslagen har tagits till Finland på särskilda humanitära grunder eller för uppfyllande av internationella förpliktelser, samt (22.12.2006/1269)

5) har beviljats kontinuerligt uppehållstillstånd med stöd av 52 a § 2 mom. eller 54 § 5 mom. i utlänningslagen. (22.12.2006/1269)

Med flykting jämställs dessutom en familjemedlem eller annan anhörig till en flykting eller en person som avses i 1–5 punkten, om familjebandet till flyktingen eller den som har beviljats uppehållstillstånd har funnits redan innan denne kom till Finland. (22.12.2006/1269)

7 a § (29.12.2005/1215)

Program för integrationsfrämjande

I syfte att främja och stödja invandrades integration utarbetas ett program för integrationsfrämjande. Programmet innehåller en plan för åtgärder, tjänster, samarbete och ansvar som främjar och stöder integration samt för beaktandet av invandrades behov när andra tjänster och åtgärder i samhället planeras och ordnas. Programmet omfattar också främjande av etnisk jämlikhet och goda etniska relationer och förebyggande av diskri-

minering.

Kommunen svarar för att programmet för integrationsfrämjande utarbetas, verkställs, utvecklas och för att programmets genomförande och verkningar följs upp. Arbetskraftsbyrån och vid behov andra myndigheter skall på initiativ av kommunen delta i utarbetandet och verkställigheten av programmet i fråga om sitt eget verksamhetsområde. Invandrare, i kommunen verksamma medborgarorganisationer, arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer och andra instanser skall höras när programmet för integrationsfrämjande utarbetas och verkställs.

Åtgärderna och tjänsterna planeras så att invandrarers integration med hjälp av dem kan främjas och stödjas effektivt och i rätt tid.

8 a § (15.2.2002/118)

Återflyttningsbidrag

Återflyttningsbidrag kan inom ramen för det anslag som i statsbudgeten anvisats för ändamålet beviljas sådana i 3 § 3–5 mom. eller 3 a § avsedda personer som frivilligt återvänder till sitt hem- eller utreseland. Som återflyttningsbidrag kan beviljas ersättning för skäliga resekostnader och flyttningkostnader samt bidrag för bosättning i det land dit personen återvänder. I frågor som gäller beviljande av återflyttningsbidrag och återflyttningsbidraget är förläggningen statsbidragsmyndighet i fråga om personer som avses i 3 § 3–5 mom. och kommunen i fråga om personer som avses i 3 a §. (22.12.2006/1269)

Ändring i ett beslut som avses i 1 mom. söks genom besvär på det sätt som föreskrivs i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Behörig förvaltningsdomstol är den inom vars domkrets förläggningen är belägen.

Förläggningen är behörig att återkräva återflyttningsbidrag till den del det är fråga om återflyttningsbidrag som har beviljats av den. Ansökan om återkrav av återflyttningsbidrag skall lämnas till den förvaltningsdomstol inom vars domkrets förläggningen är belägen.

10 § (29.12.2005/1215)

Integrationsplan

Integrationsplanen är en personlig plan för invandraren i fråga om de åtgärder och tjänster som avses i 7 § och som främjar och stöder invandrarens möjligheter att inhämta tillräckliga kunskaper i finska eller svenska, andra kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samt som främjar och stöder invandrarens möjligheter att delta i samhällslivet. I integrationsplanen beaktas också de åtgärder och tjänster som främjar och stöder integrationen av invandrarens familj.

Integrationsplanen kan även inbegripa grundstudier och yrkesinriktade studier, gymnasiestudier, utbildning som leder till högskoleexamen samt fortbildning och vidareutbildning.

Arbetskraftsbyrån beslutar huruvida de integrationsfrämjande åtgärder enligt 1 och 2 mom. vilka anvisas invandraren specificerat och vilka ordnats av kommunen eller av invandraren på eget initiativ i fråga om en enskild åtgärd kan jämföras med arbetskraftspolitisk vuxenutbildning som avses i 6 kap. 1 § 3 mom. i lagen om offentlig arbetskraftservice (1295/2002) eller med de arbetsmarknadsåtgärder som avses i 8 kap. För att en åtgärd skall kunna jämföras måste den främja invandrarens integration och förbättra dennes möjligheter att få arbete. Närmare bestämmelser om förutsättningarna för jämförelse kan utfärdas genom förordning av statsrådet.

11 § (29.12.2005/1215)

Rätt till integrationsplan

Rätt till integrationsplan har varje i Finland bosatt invandrare som är arbetslös och i enlighet med 3 kap. 5 § i lagen om offentlig arbetskraftservice registrerad i informations-systemet för arbetsförvaltningens kundbetjäning eller som får utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997). Integrationsplanen för invandrare ersätter den jobbsökarplan som avses i 5 kap. 2 § i lagen om offent-

lig arbetskraftsservice.

En invandrare under 18 år som inte enligt 1 mom. har rätt till en integrationsplan skall erbjudas möjligheten att en plan utarbetas, om invandraren själv eller föräldrarna begär det eller om kommunens myndigheter anser att invandraren har nytta av de tjänster och åtgärder som överenskomms i integrationsplanen.

Rätten till integrationsplan varar tre år från det att invandrarens första hemkommun fördes in i befolkningsdatasystemet. Den tid invandraren har rätt till en plan kan förlängas med högst två år, om det är nödvändigt för förvärvande av läs- och skrivkunnighet eller fullgörande av lärokursen för den grundläggande utbildningen eller på grund av invandrarens ålder, handikapp eller sjukdom eller behov orsakade av barnskyddsåtgärder, för att möjliggöra tid som motsvarar moderskaps- eller faderskapsledighet eller av någon annan likvärdig grundad anledning. Rätten till en plan förlängs också av den tid invandraren inte har rätt till arbetsmarknadsstöd enligt 3 kap. 4 § 3 punkten i lagen om utkomstskydd för arbetslösa.

11 a § (29.12.2005/1215)

Utarbetande av integrationsplan

Invandraren, kommunen och arbetskraftsbyrån gör tillsammans upp en integrationsplan. Om invandraren inte är i behov av kommunens socialservice, kan invandraren och arbetskraftsbyrån göra upp planen tillsammans.

Om invandraren inte enligt 2 a § i lagen om utkomststöd är skyldig att anmäla sig som arbetslös arbetssökande, gör invandraren och kommunen tillsammans upp planen.

Den myndighet som invandraren gör upp integrationsplanen med skall informera invandraren om det myndighetsansvar som följer av planen och de anknyttande åtgärderna samt om invandrarens rättigheter och skyldigheter.

Integrationsplanen skall utarbetas senast när klienten har varit arbetslös eller fått utkomststöd utan avbrott i två månader eller när det har gått två månader efter det att den begäran om utarbetande av en integrations-

plan som avses i 11 § 2 mom. framställdes. Målet skall vara att invandraren anvisas till en integrationsfrämjande och stödjande åtgärd inom en månad efter det att planen gjordes upp.

11 b § (29.12.2005/1215)

Ändringar i integrationsplanen, planens varaktighet och avbrott i planen

Förhandlingar om ändringar i integrationsplanen, dess varaktighet och fortsättande av en avbruten plan förs mellan invandraren och de myndigheter som deltagit i utarbetandet av planen. Planen kan anses avbruten en månad efter det att invandraren har fått stadigvarande sysselsättning i heltidsarbete eller företagsverksamhet eller inlett heltidsstudier som leder till ett yrke eller en examen.

Beslut om ändringar i integrationsplanen för en invandrare som är kund vid arbetskraftsbyrån, om planens varaktighet och om avbrott i planen fattas av arbetskraftsbyrån och i fråga om en invandrare som avses i 11 a § 2 mom. av kommunen.

Överenskommelse om fortsättande av en avbruten plan för en invandrare som på nytt registreras som arbetslös arbetssökande skall, under de förutsättningar som anges i 11 § 1 och 2 mom., ingås senast en vecka efter det att invandraren har registrerats i informationssystemet för arbetsförvaltningens kundbetjäning.

12 §

Integrationsstöd

Integrationsstödet är ett stöd som är avsett att trygga invandrarens försörjning under den tid integrationsplanen är i kraft och med vars hjälp förutsättningarna för att stödtagaren skall inträda i arbetslivet och söka till vidareutbildning främjas och förbättras, liksom stödtagarens möjligheter att vara verksam i det finländska samhället.

Integrationsstödet består av arbetsmarknadsstöd enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa och av utkomststöd enligt lagen om utkomststöd. (30.12.2002/1292)

Invandraren har inte rätt till arbetsmarknadsstöd under den treårsperiod som avses i 10 § 2 mom. annat än i form av integrationsstöd enligt denna lag.

Invandraren har rätt till integrationsstöd för samma tid som han eller hon har rätt till en integrationsplan med stöd av 11 och 11 b §. (29.12.2005/1215)

13 § (30.12.2002/1292)

13 § har upphävts genom L 30.12.2002/1292.

14 §

Tiden för integrationsstöd och justering av stödet

En invandrare beviljas integrationsstöd när överenskommelse om integrationsplanen ingås.

Integrationsstödet justeras, om förändringar inträffar i personens eller familjens omständigheter eller stödbehov. (15.2.2002/118)

15 §

Samarbetskyldighet

En invandrare som har rätt till en integrationsplan är skyldig att delta i uppgörandet av planen samt i de tjänster och åtgärder som avtalats i den.

2 mom. har upphävts genom L 30.12.2002/1292. (30.12.2002/1292)

3 mom. har upphävts genom L 30.12.2002/1292. (30.12.2002/1292)

19 c § (27.5.2005/362)

Arrangemang för mottagande

Mottagandet av asylsökande och av personer som får tillfälligt skydd arrangeras av förläggningar.

Asylsökande och personer som får tillfälligt skydd antecknas i förläggningens invånarregister. För arrangemangen för mottagande svarar den förläggning vid vilken en asylsökande eller en person som får tillfälligt

skydd registreras som invånare. Asylsökande och personer som får tillfälligt skydd kan förflyttas till en annan förläggning, om det är nödvändigt av grundad anledning som beror på personen själv eller på förläggningens verksamhet eller på behandlingen av asylärendet.

Asylsökande och personer som får tillfälligt skydd kan själva ordna sin inkvartering. Om en person som själv ordnar sin inkvartering ansöker om annat mottagande enligt 19 § än inkvartering, skall han eller hon skriftligen meddela förläggningen sin adress och lägga fram en utredning om den enskilda inkvarteringen som getts av den som inkvarterar personen i fråga eller visa upp ett hyresavtal.

De som har fått uppehållstillstånd på grundval av sin asylansökan och personer som har fått tillfälligt skydd och får ett kontinuerligt uppehållstillstånd kan en skälig tid omfattas av mottagandet för att de skall kunna ordna sitt boende och sin försörjning.

22 §

Utkomststöd

Asylsökande och personer som får tillfälligt skydd samt offer för människohandel kan beviljas utkomststöd enligt lagen om utkomststöd, om inte något annat bestäms i denna lag. Utkomststöd beviljas av förläggningen på ansökan. (22.12.2006/1269)

Asylsökande och personer som får tillfälligt skydd beviljas inte utkomststöd i form av pengar för inkvartering, utan inkvartering ordnas vid en förläggning eller ett grupphem. (22.12.2006/1269)

Genom förordning av arbetsministeriet bestäms närmare om hur andra utgifter som skall täckas med utkomststödet grunddel skall fördelas mellan mottagande som arrangeras vid en förläggning och sådana utgifter som den asylsökande eller den person som får tillfälligt skydd själv betalar och som täcks med grunddelen. (27.5.2005/362)

Om en förläggningens invånare utan grundad anledning upprepade gånger eller annars på väsentligt sätt vägrar delta i arbetsverksamhet eller sysselsättningsfrämjande studie-

verksamhet som anvisats honom specificerat och som lämpar sig för honom, kan vägran anses vara en sådan vägran som avses i 10 § lagen om utkomststöd.

Förläggningar kan som utkomststöd bevilja personer som ansökt om asyl i Finland och personer som ansökt om tillfälligt skydd ersättning för kostnaderna för återresan till utgångslandet eller till sitt hemland, om de inte har beviljats uppehållstillstånd eller om de återtar sin ansökan och frivilligt avlägsnar sig ur landet. (22.12.2006/1269)

23 §

Återkrav av utkomststöd

De befogenheter som i lagen om utkomststöd givits kommunen i fråga om återkrav av utkomststöd tillkommer förläggningen, till den del det är fråga om utkomststöd som förläggningen har beviljat.

Ansökan om återkrav av utkomststöd riktas till den förvaltningsdomstol inom vars domkrets förläggningen är belägen. (27.5.2005/362)

24 § (27.5.2005/362)

Ändringssökande i fråga om utkomststöd

En person som registrerats som invånare i en förläggning och som är missnöjd med ett beslut om utkomststöd som förläggningen har fattat enligt 22 § får söka ändring i beslutet genom besvär hos förvaltningsdomstolen. Besvär skall på det sätt som bestäms i förvaltningsprocesslagen anföras inom 30 dagar från delfäendet av beslutet. Besvaren kan inom nämnda tid ges också till förläggningens föreståndare, som skall tillställa förvaltningsdomstolen besvaren jämte sitt eget utlåtande.

Besvaren riktas till den förvaltningsdomstol inom vars domkrets förläggningen är belägen.

I beslut av förvaltningsdomstolen som gäller beviljande av utkomststöd eller dess belopp söks ändring hos högsta förvaltningsdomstolen i enlighet med 49 § 2 mom. i socialvårdslagen (710/1982).

BELOPPET AV UTKOMSTSTÖDETS GRUNDDELAR FR.O.M. 1.1.2007

Folkpensionsindex 1401

Mottagare av stödet	Kommungrupp I euro/mån	euro/dag¹⁾	Kommungrupp II euro/dag	euro/dag¹⁾
Ensamboende och ensamförsörjare	389,37	12,98	372,62	12,42
- minskat (- 20 %) ²⁾	311,50	10,38	298,10	9,94
- minskat (- 40 %) ³⁾	233,62	7,79	223,57	7,45
Annan person som fyllt 18 år (makar och samboende, båda)	330,96	11,03	316,73	10,56
- minskat (- 20 %) ²⁾	264,77	8,83	253,38	8,45
- minskat (- 40 %) ³⁾	198,58	6,62	190,04	6,33
Person som fyllt 18 år och bor med sin(a) förälder / föräldrar	284,24	9,47	272,01	9,07
- minskat (- 20 %) ²⁾	227,39	7,58	217,61	7,25
- minskat (- 40 %) ³⁾	170,54	5,68	163,21	5,44
10 - 17 år gammalt barn 1 barnet	272,56	9,09	260,83	8,69
2 barnet	253,09	8,44	242,20	8,07
3 osv. barnet	233,62	7,79	223,57	7,45
1 barnet	245,30	8,18	234,75	7,83
2 barnet	225,83	7,53	216,12	7,20
3 osv. barnet	206,37	6,88	197,49	6,58

¹⁾ När utkomststödet beviljas för kortare tid än en månad (15 § i lagen om utkomststöd) räknas grunddelens belopp per dag genom att dividera månadsbeloppet med trettio

²⁾ 10 § 1 och 4 mom. i lagen om utkomststöd

³⁾ 10 § 3 och 4 mom. i lagen om utkomststöd

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

BILAGA 9

Avdelningen för social- och hälsovårdstjänster

STATISTISKA UPPGIFTER OM UTKOMSTSTÖD

År	Mottagare (under året)			Kostnader (till gängse pris)	
	Hushåll	Personer	Procent av befolkn.	milj. € (brutto)	Ändring %
1982	93 100	168 400	3.5
1983	95 800	172 200	3.5
1984 ¹⁾
1985	129 300	239 800	4.9	101	..
1986	153 100	283 400	5.8	118	+17
1987	163 600	295 000	6.0	140	+18
1988	163 200	287 700	5.8	145	+ 3
1989	165 300	284 900	5.7	161	+12
1990	181 600	314 000	6.3	198	+22
1991	222 700	396 100	7.9	262	+32
1992	258 900	464 600	9.2	315	+20
1993	292 600	528 100	10.4	373	+18
1994	329 400	577 300	11.3	425	+14
1995	339 000	584 100	11.4	453	+ 6
1996	349 600	609 700	11.9	521	+15
1997	344 700	593 800	11.5	549	+ 5
1998	313 300	534 900	10.4	466	-15
1999	292 000	493 000	9.5	434	- 7
2000	271 700	454 400	8.8	428	- 1
2001	264 100	443 200	8.5	463	+ 8
2002	262 600	429 800	8.3	482	+ 4
2003	261 400	424 100	8.1	489	+ 2
2004	251 000	401 000	7.7	459	- 6
2005	238 800	377 400	7.2	435	- 5

¹⁾ Utkomststödet ersatte socialhjälp, inga uppgifter för 1984

- 2007: 1 Tasa-arvo valtatiellä. Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2004-2007 loppuraportti.
ISBN 978-952-00-2258-7 (PDF) Ensipainos
ISBN 978-952-00-2414-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2415-4 (PDF)
- 2 Men and Gender Equality Policy in Finland.
ISBN 978-952-00-2269-3 (pb)
ISBN 978-952-00-2270-9 (PDF)
- 3 Hyvinvointi 2015 -ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita.
ISBN 978-952-00-2275-4 (nid.)
ISBN 978-952-00-2276-1 (PDF)
- 4 HTP-arvot 2007. Haitallisiksi tunnetut pitoisuudet.
ISBN 978-952-00-2307-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2308-9 (PDF)
- 5 Seulontaohjelmat. Opas kunnille kansanterveystyöhön kuuluvien seulontojen järjestämisestä.
Screeningprogram. Handbok för kommuner om ordnande av screening som ett led i
folkhälsöarbetet.
ISBN 978-952-00-2309-6 (nid.)
ISBN 978-952-00-2310-2 (PDF)
- 6 Leena Tamminen-Peter, Maj-Britt Eloranta, Marja-Leena Kivivirta, Eija Mämmelä, Irma
Salokoski, Arja Ylikangas. Potilaan siirtymisen ergonominen avustaminen. Opettajan käsikirja.
ISBN 978-952-00-2313-3 (nid.)
ISBN 978-952-00-2314-0 (PDF)
- 7 Sairauspoissaolokäytäntö työpaikan ja työterveyshuollon yhteistyönä.
ISBN 978-952-00-2317-1 (nid.)
ISBN 978-952-00-2318-8 (PDF)
- 8 Arbetsplatsen och företagshälsovården i samarbete om sjukskrivningspraxis
ISBN 978-952-00-2319-5 (inh.)
ISBN 978-952-00-2320-1 (PDF)
- 9 Nationell beredskapsplan för en influensapandemi. (Publiceras bara på Internet www.stm.fi).
ISBN 978-952-00-2325-6 (PDF)
- 10 National preparedness plan for an influenza pandemic. (Published only at Internet www.stm.fi).
ISBN 978-952-00-2326-3 (PDF)
- 11 Toimeentulotuki. Opas toimeentulotukilain soveltajille. 6. korj. p.
ISBN 978-952-00-2334-8 (nid.)
ISBN 978-952-00-2335-5 (PDF)
- 12 Utkomststöd. Handbok för tillämpning av lagen om utkomststöd.
ISBN 978-952-00-2336-2 (inh.)
ISBN 978-952-00-2337-9 (PDF)